

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA
MİLLETLERARASI YETKİ**

ZEYNEP İSTEMİ

EYLÜL 2020

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BÖLÜMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Zeynep İSTEMİ

ÖZET

TÜRK MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ

İSTEMİ, ZEYNEP

Yüksek Lisans Tezi

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Özel Hukuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR

Eylül, 2020, 220 sayfa

Yabancı unsur barındıran bir uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülebilmesi için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunması gerekir. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ise, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un m. 40 – 46 hükümlerine göre tesis edilmektedir. Genel milletlerarası yetki kuralı niteliği taşıyan MÖHUK m. 40 hükmü, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre tayin edileceğini öngörmektedir. Özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlendiği MÖHUK m. 41 – 46 hükümleri ise, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda, yabancı kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda, miras davalarında, iş sözleşmesi ve iş ilişkisine ilişkin davalarda, tüketici sözleşmelerine ilişkin davalar ve sigorta sözleşmelerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirlemektedir. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmelerde yetki kuralları bulunması hâlinde, bu kuralların öncelikle uygulanması gerekir. Diğer yandan, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenmesi sırasında, “aşkın yetki” ve “münhasır yetki” kavramlarının oynadığı önemli rol ve bu kavramlara verilecek anlam konusundaki tartışmalar da, üzerinde durulması gereken hususlardır.

Anahtar Kelimeler: Türk Milletlerarası Usul Hukuku, milletlerarası yetki, aşkın yetki, münhasır yetki, genel milletlerarası yetki kuralı, özel milletlerarası yetki kuralları.

ABSTRACT

INTERNATIONAL JURISDICTION IN TURKISH INTERNATIONAL CIVIL PROCEDURE LAW

İSTEMİ, ZEYNEP

Master Thesis

Graduate School of Social Sciences

Private Law Department

Supervisor: Prof. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR

September 2020, 220 pages

To hear a case containing a foreign element, Turkish courts should have international jurisdiction which is determined by the Turkish Act on Private International Law and International Civil Procedure (numbered 5718) under the articles 40 to 46. under the article 40 of the above mentioned Act, the general rule on international jurisdiction is enacted. According to this article, the international jurisdiction of the Turkish courts will be determined in accordance with the jurisdiction rules of the domestic law. On the other hand, the articles 41 to 46 include the special rules on the international jurisdiction. By means of these rules, the international jurisdiction of the Turkish courts is determined in disputes relating to; personal status of Turkish citizens, personal status of foreigners, inheritance, employment contracts and employment relations, consumer contracts and insurance contracts. However, the rules in the international conventions ratified by Turkey have priority. On the other hand, the important roles played by “exorbitant jurisdiction” and “exclusive jurisdiction” in the process of determining the international jurisdiction and the discussions on their meanings should be also emphasized.

Keywords: Turkish International Civil Procedure Law, international jurisdiction, exorbitant jurisdiction, exclusive jurisdiction, general rule on international jurisdiction, special rules on international jurisdiction.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmalarım sırasında emeğini ve vaktini benden hiçbir zaman esirgemeyen; değerli bilgi ve tecrübelerini her daim benimle paylaşarak akademik hayatımda ve tezimde bana yol gösteren; asistanı olarak çalışmaktan gurur duyduğum Sayın Hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Feriha Bilge TANRIBİLİR'e teşekkür ve minnet borçluyum.

Tezimin her aşamasındaki değerli eleştiri, tavsiye ve ilgisi ile çalışmamı bitirmeme çok büyük katkısı olan Sayın Hocam Dr. Öğr. Üyesi Gülce GÜMÜŞLÜ TUNÇAĞIL'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde yer alan ve değerli eleştiri ve de yardımlarıyla tezimin gelişmesini sağlayan Sayın Hocam Doç. Dr. Banu ŞİT KÖŞGEROĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her adımında olduğu gibi, tez çalışmam sırasında da desteğini asla esirgemeyen aileme, her daim yanımda oldukları için en içten duygularıyla teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN SAYFA.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ

1.1. MİLLETLERARASI YETKİ KAVRAMI	4
1.1.1. Kavram.....	4
1.1.2. Milletlerarası Yetki Kavramı ile Diğer Kavramlar Arasındaki İlişki.....	6
1.1.2.1. Yargı Hakkı.....	6
1.1.2.2. İç Yetki.....	9
1.1.2.3. Görev.....	10
1.1.3. Doğrudan Milletlerarası Yetki Kuralları ve Dolaylı Milletlerarası Yetki Kuralları.....	12
1.1.4. Milletlerarası Yetkinin Tayininde Ülke ile Bağlantı Noktasında Karşılaşılan Özel Hâller.....	18
1.1.4.1. Aşkın Yetki Kuralları.....	18
1.1.4.2. Münhasır Yetki Kuralları.....	23
1.1.4.3. Forum Non Conveniens.....	25
1.2. BAZI HUKUK DÜZENLERİNDE MİLLETLERARASI YETKİ.....	26
1.2.1. Avrupa Birliği Hukukunda Milletlerarası Yetki.....	27
1.2.2. İsviçre Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki.....	31
1.2.3. Alman Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki.....	34
1.2.4. Fransız Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki.....	36

1.2.5. İngiliz Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki.....	38
1.3. TÜRK MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	43
1.3.1. EHVK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları.....	43
1.3.2. 2675 sayılı MÖHUK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları.....	45
1.3.3. 5718 sayılı MÖHUK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları.....	46

BÖLÜM II

TÜRK HUKUKUNDA GENEL MİLLETLERARASI YETKİ KURALI VE KAPSAMI

2.1. GENEL OLARAK.....	49
2.2. GERÇEK KİŞİLERİN TARAF OLDUĞU DAVALAR BAKIMINDAN GENEL MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN BELİRLENMESİ.....	52
2.2.1. Türk Medeni Usul Hukukunda Yer Alan Genel Yetki Kuralı Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini.....	52
2.2.1.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarında Genel Yetki Kuralı – Davalının Yerleşim Yeri.....	52
2.2.1.2. Velâyet Altında Olan Çocuğun ve Vesâyet Altında Olan Kişinin Yerleşim Yeri.....	56
2.2.1.3. Davalının Birden Fazla Olması Hâlinde Yerleşim Yerinin Tespiti.....	56
2.2.1.4. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmaması Durumunda Genel Yetkili Mahkemenin Tayin Edilmesi.....	57
2.2.1.5. Önceki Yerleşim Yerinin Belli Olmaması veya Yabancı Ülkedeki Yerleşim Yerinin Bırakılması ve Hâlen Türkiye’de Henüz Yerleşim Yerinin Edinilmemiş Olması Durumunda Genel Yetkili Mahkemenin Tayin Edilmesi.....	59
2.2.2. Türk Hukukunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini.....	61
2.2.2.1. Genel Olarak.....	62
2.2.2.2. Bir Yerde Geçici Olarak Oturanlara Karşı Açılacak Davalarda Yetki.....	62
2.2.2.3. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmayanlara Karşı Açılacak Malvarlığı Haklarına İlişkin Davalarda Yetki.....	63
2.2.2.4. Sözleşmelerden Doğan Davalarda Yetki.....	65
2.2.2.5. Taşınmazın Aynından Doğan Davalarda Yetki.....	71
2.2.2.6. Haksız Fiilden Doğan Davalarda Yetki.....	74
2.2.2.6.1. Yetki için kabul edilen irtibat noktası.....	75
2.2.2.6.1.1. Haksız fiilin işlendiği yer.....	75

2.2.2.6.1.2. Zararın meydana geldiği yer.....	78
2.2.2.6.1.3. Zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer.....	79
2.2.2.6.1.4. Zarar görenin yerleşim yeri.....	80
2.2.2.6.2. Bazı haksız fiiller için milletlerarası yetkinin belirlenmesi.....	81
2.2.2.6.2.1. Kişilik haklarının ihlâlinden doğan haksız fiillerde milletlerarası yetki.....	81
2.2.2.6.2.2. Medya ve internet aracılığıyla işlenen haksız fiillerde milletlerarası yetki.....	81
2.2.2.7. İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz Talepleri Bakımından Yetki.....	84
2.2.2.8. Çekişmesiz Yargı İşlerinde Yetki.....	90
2.2.2.9. Karşı Davada Yetki.....	94
2.2.2.10. Kişilik Haklarının İhlâlinden Doğan Davalarda Yetki.....	95
2.2.2.11. Gaip Kararı Bakımından Yetki.....	96
2.2.2.12. Evlilik Birliğinden Doğan Davalarında Yetki.....	99
2.2.2.13. Mal Rejiminden Doğan Davalarda Yetki.....	102
2.2.2.14. Soybağına İlişkin Davalarda Yetki.....	103
2.2.2.15. Evlât Edinmeye İlişkin İşlem ve Davalarda Yetki.....	105
2.2.2.16. Nafaka Alacakları Ve Yükümlülüğünden Doğan Davalarda Yetki.....	106
2.2.2.17. Vesayet İşleri Bakımından Yetki.....	108
2.2.2.18. Velâyet Davaları Bakımından Yetki.....	109
2.2.2.19. Nüfus Kaydının Düzeltmesi Bakımından Yetki.....	113
2.3. TÜZEL KİŞİLERİN TARAF OLDUĞU DAVALAR BAKIMINDAN GENEL MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN BELİRLENMESİ.....	114
2.3.1. Türk Medeni Usul Hukukunda Yer Alan Genel Yetki Kuralı Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini.....	114
2.3.1.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarında Genel Yetki Kuralı – Davalının Yerleşim Yeri.....	114
2.3.2. Türk Hukukunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini.....	115
2.3.2.1. Genel Olarak.....	115
2.3.2.2. Şubeler ve Tüzel Kişiler ile İlgili Davalarda Yetki.....	115
2.3.2.3. İflâs Davalarında Yetki.....	117
2.3.2.4. Fikrî ve Sınaî Haklardan Doğan Davalarda Yetki.....	120
2.3.2.5. Ticaret Sicili Müdürlüğünün Kararlarına Karşı Yapılacak İtirazlar Bakımından Yetki.....	124
2.3.2.6. Hamiline Yazılı Senetlerin İptali Bakımından Yetki.....	125

2.3.2.7. Donatan ve Paydaş Donatanlara Karşı Herhangi Bir Alacaktan Dolayı Açılacak Davalarda Yetki.....	126
2.3.2.8. Gemiler Hakkında Verilen İhtiyatî Haciz.....	128
2.3.2.9. Milletlerarası Tahkimden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetki.....	129
2.3.2.10. Karayolu ile Eşya Taşımacılığında Doğan Davalarda Yetki.....	130
2.3.2.11. Karayolları Trafik Kanunundan Doğan Uyuşmazlıklarda Yetki.....	133

BÖLÜM III

ÖZEL MİLLETLERARASI YETKİ KURALLARI

3.1. GENEL OLARAK.....	135
3.2. TÜRKLERİN KİŞİ HÂLLERİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	137
3.2.1. Türk Vatandaşlarının Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Kapsamı.....	138
3.2.1.1. Türk Vatandaşlarının Kişi Hâllerine İlişkin Olması.....	138
3.2.1.1.1. Türk vatandaşlarına ilişkin olma şartı.....	138
3.2.1.1.2. Kişi hâllerine ilişkin olma şartı.....	143
3.2.1.2. Davanın Yabancı Ülke Mahkemelerinde Açılmamış veya Açılmamış Olması.....	148
3.2.1.2.1. Davanın açılmamış sayılması.....	149
3.2.1.2.2. Davanın açılmamış olması.....	152
3.2.2. Yetkili Mahkeme.....	153
3.3. YABANCILARIN KİŞİ HÂLLERİNE İLİŞKİN BAZI DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	155
3.3.1. Yabancıların Kişi Hâllerine İlişkin Bazı Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Kapsamı.....	156
3.3.1.1. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmayan Yabancılar Hakkında Olması.....	156
3.3.1.2. Davanın Yabancı Hakkında Vesâyet, Kayyımlık, Kısıtlılık, Gaiplik ve Ölmüş Sayılma Kararlarına İlişkin Olması.....	157
3.3.2. Yetkili Mahkeme.....	164
3.4. MİRAS DAVALARINDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	165
3.4.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Miras Davalarında Yetki.....	165

3.4.2. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarının MÖHUK m. 43 Uyarınca Milletlerarası Yetkinin Tesis Edilmesindeki Etkisi.....	166
3.4.3. Miras Davalarında Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Kapsamı.....	168
3.4.4. MÖHUK m. 43 Bakımından Yapılan Münhasır Yetki Tartışması.....	169
3.4.5. Mirasçılık Belgelerinin Verilmesi Bakımından Milletlerarası Yetki Meselesi.....	172
3.4.6. Yetkili Mahkeme.....	174
3.5. İŞ SÖZLEŞMESİ VE İŞ İLİŞKİSİ DAVALARINDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	175
3.5.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca İş Sözleşmesi ve İş İlişkisi Davalarında Yetki.....	175
3.5.2. İş Sözleşmesi ve İş İlişkisi Davalarında Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Amacı ve Kapsamı.....	176
3.5.3. Yetkili Mahkeme.....	178
3.5.4. MÖHUK m. 47 Tarafından Getirilen Sınırlama ve Bu Sınırlamanın MÖHUK m. 44'e Etkisi.....	179
3.5.5. İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk ve Bu Zorunluluğun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri.....	182
3.6. TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	186
3.6.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Tüketici Sözleşmelerine İlişkin Davalarda Yetki.....	186
3.6.2. Tüketici Sözleşmesine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Amacı ve Kapsamı.....	187
3.6.3. Yetkili Mahkeme.....	190
3.6.4. Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hakem Heyetine Başvuru Zorunluluğu ve Bu Zorunluluğun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri.....	191
3.7. SİGORTA SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ.....	194
3.7.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Davalarda Yetki.....	195
3.7.2. Sigorta Sözleşmesine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Amacı ve Kapsamı.....	196
3.7.3. Yetkili Mahkeme.....	198

3.7.4. Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru İmkânı ve Bu Durumun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri.....199

SONUÇ.....**202**

KAYNAKÇA.....**206**

ÖZGEÇMİŞ.....**220**

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
African L. J.	:South African Law Journal
ALR	:Ankara Law Review
AJCL	:American Journal of Comparative Law
AT	:Avrupa Topluluğu
AÜHFD	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	:Bent
BATIDER	:Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	:Bakınız
bs.	:Baskı
BÜHFD	:Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BÜHFKHHD	:Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi
C.	:Cilt
CMR	:Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi
CPR	:Civil Procedure Rules
ÇÜHFD	:Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
DEÜHFD	:Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	:Esas Sayılı
EC	:European Community
Ed.	:Editör
EHVK	:Memaliki Osmaniyede Bulunan Ecnebilerin Hukuk ve Vezaîfi Hakkında Kanunu Muvakkat
EU	:European Union
FSEK	:Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
Ga. J. Int'l & Comp. L	:Georgia Journal of International and Comparative Law

GÜHFD	:Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	:Hukuk Dairesi
HGK	:Hukuk Genel Kurulu
HMK	:Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	:Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
IBLJ	:International Business Law Journal
IJLI	:International Journal of Legal Information
Int'l & Comp. L.Q.	:International and Comparative Law Quarterly
İBD	:İstanbul Barosu Dergisi
İİK	:İcra ve İflâs Kanunu
İK	:İş Kanunu
İKÜHFD	:İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İMİK	:İş Mahkemeleri Kanunu
İNÜHFD	:İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JPIL	:Journal of Private International Law
K.	:Karar Sayılı
KTK	:Karayolları Trafik Kanunu
KÜHFD	:Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
LCP	:Law and Contemporary Problems
Loy. L.A.L. Rev.	:Loyola of Los Angeles Law Review
m.	:Madde
MHB	:Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÜHFHAD	:Marmara Üniversitesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
MJIL	:Michigan Journal of International Law
MLR	:Maine Law Review
MÖHUK	:Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTK	:Milletlerarası Tahkim Kanunu
MÜHFD	:Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
NHK	:Nüfus Hizmetleri Kanunu
NK	:Noterlik Kanunu
No	:Number

OJ L	:Official Journal of the European Union Legislation Series
RG.	:Resmi Gazete
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
SK	:Sigortacılık Kanunu
SMK	:Sınai Mülkiyet Kanunu
T.	:Tarih
TBBD	:Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	:Türk Borçlar Kanunu
TKHK	:Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TMK	:Türk Medeni Kanunu
TTK	:Türk Ticaret Kanunu
TVK	:Türk Vatandaşlık Kanunu
UTTHD	:Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi
Vand. J. Transnat'l L	:Vanderbilt Journal of Transnational Law
v.d.	:Ve diğerleri
vd.	:Ve devamı
Vd.	:Ve devamı
y.y.	:Basım yeri yok
Yale J. Int'l L.	:Yale Journal of International Law
Yay. Haz.	:Yayına Hazırlayan
YPIL	:Yearbook of Private International Law
YÜD	:Yaşar Üniversitesi Dergisi

GİRİŞ

Çalışmamızın konusu, “*Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki*”dir. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklar bakımından gündeme gelmektedir. Yabancı unsurlu bir uyuşmazlık bulunması hâlinde açılacak davanın Türk mahkemelerinde görülebilmesi için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olması gerekir. Bu nedenle, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkinin ne şekilde tayin edildiği ve kapsamının nasıl belirlendiği önem arz etmektedir.

Türk Milletlerarası Usul Hukukunda milletlerarası yetki konusu, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun¹ ile düzenlenmiştir. İlgili Kanun’a göre, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi; genel milletlerarası yetki kuralı (m. 40) ve özel milletlerarası yetki kuralları (m. 41 – 46) uyarınca belirlenmektedir. Bu hükümler çerçevesinde, Türk mahkemelerinin yabancı unsur taşıyan uyuşmazlığı görüp göremeyeceği tespit edilmektedir. Dolayısıyla, bu kurallara göre yer itibariyle yetkili mahkeme bulunuyor ise Türk mahkemeleri milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis eden genel milletlerarası yetki kuralı MÖHUK m. 40’da düzenlenmiştir. Söze konu hükme göre; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edilmektedir. Dolayısıyla, milletlerarası yetkinin tesisinde, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları da uygulama alanı bulmaktadır.

MÖHUK m. 41 – 46 hükümleri ise, özel milletlerarası yetki kurallarını düzenlemektedir. İlgili özel milletlerarası yetki kuralları; Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar (m. 41), yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar (m. 42), miras davaları (m. 43), iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları (m. 44), tüketici sözleşmesine

---

¹ RG. S. 26728, T. 12.12.2007.

ilişkin davalar (m. 45) ve sigorta sözleşmesine ilişkin davalar (m. 46) bakımından getirilmiştir. Bu sebeple, bu konulardan doğan yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, özel milletlerarası yetki kurallarına göre tayin edilecektir.

Çalışmamızda ilk olarak, Bölüm I başlığı altında “*Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki*” konusu ele alınacaktır. Bu kapsamda, milletlerarası yetki kavramının mahiyeti ve bu kavramın kapsamlı bir şekilde açıklanabilmesi için önem arz eden meseleler üzerinde durulacaktır. Sonrasında, İsviçre ve Almanya başta olmak üzere bazı hukuk düzenlerinde yer alan milletlerarası yetki kuralları incelenecektir. Son olarak, 1330 tarihli Memaliki Osmaniyede Bulunan Ecnebilerin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanunu Muvakkat (EHVK) ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun²'da bulunan milletlerarası yetki kuralları üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın Bölüm II başlığı altında ise, “*Türk Hukukunda Genel Milletlerarası Yetki Kuralı ve Kapsamı*” konusu ele alınacaktır. Burada, genel milletlerarası yetkili mahkeme, gerçek kişiler ve tüzel kişilerin taraf olduğu davalar bakımından bir ayırım yapılarak incelenmiştir. Ayrıca önemle belirtmek gerekir ki, iç hukukta sair kanunlarla düzenlenen çok sayıda yer itibariyle yetki kuralları mevcuttur. Bu nedenle, çalışmamızın kapsamı itibariyle bu kanunların tümünde düzenlenen yetki kurallarını açıklamak çalışmanın sınırlarını aşacaktır. Dolayısıyla, bu bölümde milletlerarası yetki bakımından önem teşkil eden ve tartışmalara neden olan iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ele alınacaktır.

Son bölümde ise, “*Özel Milletlerarası Yetki Kuralları*”na ilişkin açıklamalar ve değerlendirmelere yer verilecektir. Çalışmamızın bu bölümünde ayrıca, güncel gelişmeler doğrultusunda dava şartı olarak getirilen arabuluculuğun, iş ve tüketici sözleşmeleri ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetki kurallarına etkisi üzerinde durulacaktır. Şöyle ki, iç hukukta iş davaları bakımından dava şartı olarak getirilen arabuluculuğun; MÖHUK m. 44'de düzenlenen iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları bakımından aranıp aranmayacağı, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine etkisi araştırılacaktır. Öte yandan, iç hukuktaki tüketici sözleşmelerinden doğan tüketici

---

² RG. S. 17701, T. 22.05.1982.

hakem heyetine başvuru zorunluluğu ve dava şartı olarak getirilen arabuluculuk, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi düzenleyen hüküm (MÖHUK m. 45) çerçevesinde değerlendirilecektir. Son olarak, sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar bakımından iç hukukta öngörülen sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânı ile sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda milletlerarası yetkiyi düzenleyen MÖHUK m. 46 arasındaki ilişki incelenecektir.

Ayrıca, milletlerarası yetki konusunun kapsamı dâhilinde olmakla birlikte, başlı başına ayrı ve geniş bir çalışma konusu olması nedeniyle, MÖHUK m. 47 hükmünde düzenlenen “*yetki anlaşması*” çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır.

BÖLÜM I

MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ

1.1. MİLLETLERARASI YETKİ KAVRAMI

Bu bölümde, genel anlamda milletlerarası yetkinin kavramsal boyutu ile özellikleri ele alınacak ve milletlerarası yetki ile diğer kavramlar arasındaki ilişki incelenecektir. Son olarak, milletlerarası yetkinin tayininde ülke ile bağlantı noktasında karşılaşılan bazı özel hâller ele alınacaktır.

1.1.1. Kavram

Milletlerarası yetki kavramı, yabancı unsur ihtiva eden hukukî olay veya ilişkiye bağlı olarak çıkan uyuşmazlıkların çözümü bakımından belirli bir ülke mahkemesinin yetkisini ifade etmektedir³. Her devlet, kendi mahkemesinin hangi tür uyuşmazlıklar için milletlerarası yetkiyi haiz olacağını kendi belirler⁴. Bu nedenledir ki, milletlerarası yetki kurallarının tesisi bakımından milletlerarası antlaşmaların dışında milletlerarası boyutta yeknesak yetki kuralları bulunmamaktadır⁵. Her bir uyuşmazlık konusu olay veya ilişki için milletlerarası yetkiye sahip birden fazla ülke mahkemesi olabilmektedir. Bu durum, milletlerarası yetki kavramının milli nitelikte ve kendi egemenlik alanı içinde olmasından kaynaklanır⁶. Dolayısıyla, her devlet

---

³ Ergin Nomer, “Devletler Hususi Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu”, *İÜHFİM*, C. XL, S. 1-4, 1974, s.393; Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukuku*, 22. bs., İstanbul, Beta Basım, 2017, s.423; Cemal Şanlı, Emre Esen, İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 7. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019, s.383.

⁴ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.394; Aysel Çelikel, Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 16. bs., İstanbul, Beta Basım, 2020, s.559, 560; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.384; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C: I, 6. bs., İstanbul, Demir Demir Yayıncılık, 2001, s.632, 633.

⁵ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.394; Nomer, *Devletler Hususî*, s.421; Çelikel, Erdem, s.560; Vahit Doğan, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. bs., Ankara, Savaş Yayınevi, 2020, s.38.

⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.383; Nuray Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, İstanbul, Beta Basım, 1996, s.15.

kendi mahkemelerinin milletlerarası yetkisini sadece kendisi düzenler⁷. Hiçbir devlet, başka bir ülke mahkemesinin milletlerarası yetkisini tesis edemez, başka bir ülke mahkemesine yetki atfedemez⁸. Bunun sonucunda ise, ülkelerin milletlerarası yetki sistemleri arasında farklılıkların meydana gelmesi kaçınılmazdır⁹. Ayrıca belirtmek gerekir ki, “milletlerarası yetki” milli hukuk kaynaklıdır; “milletlerarası” olan, uyuşmazlık konusu olay veya ilişkidir¹⁰. “Milletlerarası” ifadesi ile uyuşmazlığın yabancılik unsuru taşıdığı belirtilmekte ve bu sayede yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklar ile iç yetki kurallarına tabî olan uyuşmazlıkların ayırt edilmesi sağlanmaktadır¹¹.

Milletlerarası yetkiye ilişkin düzenlemeler yapılırken, yabancı unsurlu olay veya ilişki ile milletlerarası yetkiye sahip olacak ülke arasında bir irtibatın olması gereklidir¹². Diğer bir deyişle, dava konusu uyuşmazlıkla bir bağlantısı olmayan devletin, milletlerarası yetkiyi haiz olması kural olarak kabul edilmemektedir. İleride de ayrıntılı şekilde ele alınacağı üzere, zayıf bir irtibat noktasına bağlı olarak milletlerarası yetkinin tesis edilmesi birtakım sorunları da beraberinde getirebilecektir¹³. Aslında, bu tür zayıf, tesadüfi ve geçici irtibat noktalarını yeterli gören¹⁴ hukuk düzenleri de, bu sorunları öngörmekte ve bunları önlemek için bazı ilkeler kabul etmektedirler¹⁵.

Doktrinde milletlerarası yetki kavramının farklı tanımlarına yer verildiği görülmüştür. Bir görüş, yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklarda, bir ülke mahkemeleri ile diğer ülke mahkemeleri arasındaki yetki ilişkisinin, milletlerarası yetkinin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür¹⁶. Bu görüş, ilgili tanımın kabulü hâlinde yetki bölüşümünün zarurî hâle geleceği öne sürülerek eleştirilmiştir¹⁷. Eleştiri getiren görüş, yabancı unsur taşıyan her bir olay veya ilişki için sadece belirli ve tek

---

⁷ Çelikel, Erdem, s.560; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.383; Doğan, *Milletlerarası*, s. 38.

⁸ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.19.

⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.385 – 387; Doğan, *Milletlerarası*, s.38;

¹⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.16.

¹¹ Çelikel, Erdem, s.560.

¹² Doğan, *Milletlerarası*, s.38; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.41.

¹³ Bkz. 1.1.4.1.

¹⁴ Nomer, *Devletler Hususî*, s. 496; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.385 – 386.

¹⁵ Bkz. 1.1.4.3.

¹⁶ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.395.

¹⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.17.

bir ülke mahkemesinin yetkili olması gerektiğinin kabulünün mümkün olmadığını da belirtmiştir¹⁸. Gerçekten de, yukarıda da açıklandığı üzere, milletlerarası antlaşmalar hariç olmak üzere milletlerarası yetki kurallarının tek elden düzenlenmesi söz konusu olmadığından, ilgili uyuşmazlık bakımından birden fazla ülke mahkemesinin yetkili olma ihtimali her zaman vardır. Bu nedenle, bir uyuşmazlık konusu hakkında, sadece bir devlet mahkemesinin milletlerarası yetkili olması gerektiğini söylemek mümkün değildir. Doktrinde, bir diğer görüş ise, isabetli olarak, milletlerarası yetkinin, birden fazla devlet mahkemesi arasındaki yetki taksimi ile bağlantılı olmadığını savunmaktadır¹⁹.

1.1.2. Milletlerarası Yetki Kavramı ile Diğer Kavramlar Arasındaki İlişki

1.1.2.1. Yargı Hakkı

Yabancı unsur taşıyan olay veya ilişkilerden doğan uyuşmazlıkların bir ülke mahkemesinde görülebilmesi için o ülke mahkemelerinin yargı hakkına sahip olması gerekir²⁰. Yargı hakkı, devletin kendi ülkesi üzerinde sahip olduğu hâkimiyet hakkından kaynaklanmaktadır²¹. Bu hak, bağımsız mahkemeler aracılığı ile kullanılan “*karar verme otoritesi*” olarak ifade edilebilir²². Kural olarak; devlet, ülkesi üzerinden bulunan herkes ve her şey hakkında yargı hakkına sahiptir²³.

Devletin sahip olduğu yargı hakkı, milletlerarası antlaşmalar ve devletler hukuku kuralları ile sınırlandırılabilir²⁴. Bu sınırlamaların bulunduğu alanlarda “*yargı bağımsızlığı*” mevcut olup, hukukî olay veya ilişki devletin ülkesi içinde gerçekleşse de, yargı hakkı bulunmayacaktır²⁵. Bunun sonucu olarak, bir devletin yargı hakkını

¹⁸ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.17.

¹⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.383 – 384; Doğan, *Milletlerarası*, s.39; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.17.

²⁰ Doğan, *Milletlerarası*, s.40.

²¹ Seha Meray, *Devletler Hukukuna Giriş*, C.1, 3. bs., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s.324, 325; Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*, 8. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2005, s.19, 20, 30.

²² Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.404.

²³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.358.

²⁴ Yılmaz Altuğ, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku (Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi)*, 3. bs., İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1983, s.69; Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.400; Doğan, *Milletlerarası*, s.40.

²⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.358; Doğan, *Milletlerarası*, s.40; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.25.

kullanarak, kendi mahkemelerinde diğerk bir devleti ve hatta onların diplomatik temsilcileri ile konsolosluk mensuplarını yargılaması kabul edilmemektedir²⁶.

Görüldüğü üzere, devletin sahip olduğu hâkimiyet hakkının bir görünümü niteliğinde olan yargı hakkı, kaynağı ve konusu açısından milletlerarasıdır²⁷. Milletlerarası yetki ise, kaynağını milletlerarası antlaşmalar istisna olmak üzere milli hukuk düzeninden alır ve sadece konusu açısından milletlerarasıdır²⁸.

“Yargı hakkı” ile “milletlerarası yetki” kavramları birbiriyle bağlantılı olsa da farklı nitelik ve işlevlere sahiptirler²⁹. Buna rağmen, doktrinde, özellikle eski tarihli eserlerde, her iki kavram için aynı terimin tercih edildiği görülmektedir³⁰. Bu durum haklı olarak eleştirilmiştir. Bu eleştiri kapsamında, “milletlerarası yetki” ve “yargı hakkı” terimlerinin anlamlarının tam olarak belirlenmesi koşulunda istikrarın sağlanacağı savunulmuştur³¹. Günümüzde ise, söz konusu terimlerin kullanımı açısından böylesine bir sorunun olmadığı söylenebilir. Genel olarak, terimler açısından yeknesak bir kullanımın olduğu ve söz konusu kavramların mahiyetlerine uygun olarak ifade edildiği görülmektedir³².

Milletlerarası yetkinin yokluğunun sonuçları ile yargı hakkının yokluğunun sonuçları da farklıdır³³. Örneğin, Türk Hukukunda yargı hakkı dava şartı olarak kabul edilirken, milletlerarası yetki ilk itiraz konusudur. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu³⁴ (HMK) madde 114(1)(a)’da, “Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması” dava şartları arasında sayılmıştır. Bu durumda, dava şartlarının tâbi

²⁶ Altuğ, *Milletlerarası*, s.69; Nomer, *Devletler Hususî*, s.428; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C: II, 6. bs., İstanbul, Demir Demir Yayıncılık, 2001, s.1346.

²⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.25.

²⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.426; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.24.

²⁹ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.397; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.27; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.632.

³⁰ Bir görüş, “milletlerarası yetki” ve “yargı hakkı” kavramlarını ayırmadan “yargılama yetkisi” terimine yer vermiştir. Bkz. Erdoğan Göğerk, *Devletler Hususî Hukuku*, 4. bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1977, s.340 vd. Bir diğerk yazar ise, bu kavramları, “kazai salâhiyet” ve “adli salâhiyet” terimleri ile ifade etmiştir. Bkz. Muammer Raşit Seviğ, *Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilâfı Kaidelerinin Sentezi*, İstanbul, Kenan Basımevi ve Klişek Fabrikası, 1941, s.43, 44.

³¹ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.396, dn.5.

³² Bkz. Şanlı, s.359, 360; Nomer *Devletler Hususî*, s.424; Doğan, *Milletlerarası*, s.40.

³³ Nomer, *Devletler Hususî*, s.425.

³⁴ RG. S. 27836, T. 04.02.2011.

olduğu inceleme usulü bakımından, HMK m. 115(1) uyarınca, “*Mahkeme dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır. Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler*”. Ayrıca, HMK m. 115(2) hükmü gereğince, “*Mahkeme, dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar verir*”. Bu nedenle, mahkemenin yargı hakkının olmadığını tespit etmesi hâlinde dava usulden reddedilecektir. Milletlerarası yetkide ise durum daha farklıdır. Milletlerarası yetkisizlik itirazı; iç hukukta yer alan yetki itirazı usulüne tâbidir ve ilk itiraz olarak ileri sürülmektedir (HMK m. 116(1)(a))³⁵. Bu durumda, davalının cevap dilekçesinde milletlerarası yetkisizlik itirazını ileri sürmesi gerekmektedir (HMK m. 117(1))³⁶³⁷.

Bir ülke mahkemesinin yargı hakkını haiz olmadığı durumlarda artık, milletlerarası yetkinin tespit edilmesine lüzum yoktur³⁸. Çünkü, ortada milletlerarası yetkinin tespit edilmesine konu olacak bir dava bulunmayacaktır. Bu nedenle, doktrinde, yargı hakkının varlığının, milletlerarası yetkinin tespiti için ön şart olarak değerlendirildiği görülmektedir³⁹. Fakat, bir ülke mahkemesinin yargı hakkına sahip olması, yabancı unsurlu uyuşmazlıkların mutlaka o ülke mahkemeleri tarafından çözülmesi anlamına da gelmez⁴⁰. Yargı hakkına sahip olan, fakat milletlerarası yetkisi bulunmayan ülke mahkemeleri o davayı göremez⁴¹. Davanın görülebilmesi için hem yargı hakkının hem de milletlerarası yetkinin mevcut olması gerekir⁴².

³⁵ Nomer, *Devletler Hususî*, s.482; Doğan, *Milletlerarası*, s.52.

³⁶ HMK m. 117(1)'de yer alan hükme göre, “*ilk itirazların hepsi cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır; aksi hâlde dinlenemez*”.

³⁷ Çelikel, Erdem, s.607 – 608.

³⁸ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.632.

³⁹ Nomer, *Milletlerarası Yetki*, s.404; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.632.

⁴⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.27. Yargıtay 2. HD.'nin, milletlerarası yetkinin bulunmamasına rağmen tek başına yargı hakkının mevcudiyetini, uyuşmazlığın görülebilmesi için yeterli bulunduğu kararı (T. 2.4.1976, E. 1976/262, K. 1976/2886) için bkz. Aysel Çelikel, Ergin Nomer, Faruk Kerem Giray, Emre Esen, *Devletler Hususî Hukuku (Milletlerarası Özel Hukuk) Çözümlemiş Örnek Olaylar – Seçilmiş Mahkeme Kararları*, 15. bs., İstanbul, Beta Basım, 2020, s.472 – 474.

⁴¹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.27.

⁴² Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.27; Frank Vischer, *General Course on Private International Law*, C. XXXII, Hague Academy of International Law, 1992, s.202.

1.1.2.2. İç Yetki

Genel anlamda “yetki”, bir davaya hangi yerdeki görevli mahkeme tarafından bakılacağı belirlenmesidir⁴³. “Yetki”; “iç yetki” ve “milletlerarası yetki” olmak üzere iki başlıkta incelenebilir.

“İç yetki”; bir uyuşmazlığın belirli bir devlet içinde hangi yerdeki mahkeme tarafından görüleceğinin belirlenmesine,⁴⁴ “milletlerarası yetki” ise yabancı unsur ihtiva eden bir uyuşmazlığın kuralın ait bulunduğu ülke mahkemelerinde görülüp görülmeyeceğine ilişkindir⁴⁵. Bir görüşe göre, “milletlerarası yetki” ile “iç yetki” kavramları arasındaki fark ancak “yabancılık unsuru” ifadesinin kullanılmasıyla ortaya konulabilecektir⁴⁶. Zira, hem milletlerarası yetki hem iç yetki, mahkemelerin coğrafi yönden davayı görme faaliyetine ilişkin olduğu için ancak “yabancılık unsuru” sayesinde birbirinden ayrılabilirler⁴⁷.

Kanaatimizce, ilgili tanımlarda “yabancılık unsuru” kavramının kullanılması, “iç yetki” ve “milletlerarası yetki” kavramlarını birbirinden ayırmaz. Yukarıdaki tanımlarda yer verdiğimiz üzere, milletlerarası yetkide, belirli bir devlet mahkemesinin yabancı unsurlu uyuşmazlığı görüp göremeyeceği belirlenirken, iç yetkide böyle bir tespit yapılmamaktadır. Zira, iç yetkide bir devlet mahkemesinin bir uyuşmazlığa bakıp bakamayacağına yönelik bir belirleme bulunmamakta, sadece, uyuşmazlığın, belli bir devlet içerisindeki hangi yer mahkemesi tarafından görüleceği tespit edilmektedir. Bu nedenle, “yabancılık unsuru” bu iki kavramı birbirinden ayırmak için kullanılamayacaktır.

⁴³ Süha Tanrıver, *Medeni Usûl Hukuku*, C:1, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018. s.233; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.161; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, *Medeni Usûl Hukuku*, 4.bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.205; Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Muhammet Özkes, *Medeni Usûl Hukuku*, 6. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s.69.

⁴⁴ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.380; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.205.

⁴⁵ Nomer, *Devletler Hususî*, s.423; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.383, 384.

⁴⁶ Dilek Karademir Aydemir, *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi*, 2. bs., Ankara, Adalet Yayınevi, 2019, s.37.

⁴⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.24.

1.1.2.3. Görev

Milletlerarası yetki, yabancı unsur ihtiva eden bir uyuşmazlığın münhasıran kuralın ait bulunduğu ülke mahkemelerinde görülüp görülmeyeceğine ilişkindir⁴⁸. Görev ise, “bir davaya o yerdeki (ilçedeki) hukuk (hüküm) mahkemelerinden hangisi tarafından bakılacağını belirtir”⁴⁹. Doktrinde, iç hukuk açısından tanımlanmış olan “görev” kavramı; devletler özel hukuku kapsamında ayrıca ele alınmamıştır. Mühim olan mahkemelerin milletlerarası yetkiye sahip olmasıdır. Yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkta, o ülke mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olduğunun belirlenmesi yeterli olacaktır. Görevli mahkeme, milletlerarası yetkiye dayanarak uyuşmazlığı gören ülke mahkemesinin iç hukuk kurallarına göre tespit edilecektir.

Davacı, milletlerarası yetkiyi haiz ülke mahkemelerinden birinde davayı açma serbestisine sahiptir. Davacı, hangi ülke mahkemesinde davayı açmış ise görevli mahkeme de o ülkede yer alan iç hukuk kurallarına göre tayin edileceğinden; davacının görevli mahkemeyi, dolaylı bir şekilde de olsa, istediği gibi tespit edebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır⁵⁰.

Türk Hukukunda, özel hukuk uyuşmazlıklarına bakacak mahkemelerin görevine ilişkin hükümler HMK çerçevesinde düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının⁵¹ m. 142(1)⁵² hükmüne uygun olarak, HMK m. 1’de, mahkemelerin görevinin ancak kanunla düzenlenebileceği belirtilmektedir⁵³. Aynı maddenin devamında, göreve ilişkin kuralların kamu düzeninden olduğu ifade edilmiştir (HMK m. 1)⁵⁴. Kamu düzeninden olması sebebiyle, mahkemelerin görevi ile ilgili

⁴⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.423; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.383, 384.

⁴⁹ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.160; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.195

⁵⁰ Ersin Erdoğan, “Medeni Usûl Hukukunda Yabancılık Unsuru ve Sonuçları” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 2015, s.118.

⁵¹ RG. S. 17863 (mükerrer), T. 18.10.1982.

⁵² İlgili hükme göre, “Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir”.

⁵³ Hülya Taş Korkmaz, “6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *YÜD*, S. 8 (Özel Sayı), 2013, s.1756.

⁵⁴ Bu ifade, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda (RG. S. 622/ 623/ 624, T. 2-3-4. 07.1927) nda yer almamaktaydı. Fakat, 1086 sayılı Kanun döneminde uygulama ve doktrin tarafından göreve ilişkin kuralların kamu düzenine ilişkin olduğu kabul edilmekteydi. Bu nedenle, HMK’nın açıkça bu düzenlemeyi getirmiş olmasını isabetli bulan görüş ve detaylı bilgi için bkz. Taş Korkmaz, s.1756. Göreve ilişkin kuralların kamu düzeninden olmasını eleştiren görüş için bkz. Ali Cem Budak, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Görev, Yetki ve

meselerde tarafların serbestçe tasarrufta bulunabilmeleri mümkün değildir⁵⁵. Bu sebeple, tarafların görev anlaşması yaparak görevli olmayan bir mahkemeyi görevli hâle getirmelerine imkân yoktur⁵⁶. Yetki ve görev bu konuda birbirinden farklılık arz eder. Taraflar, kanunda yer alan koşulların sağlanması hâlinde; yetkili olmayan bir Türk mahkemesini veya yabancı mahkemeyi yetkili kılmak için anlaşabilir.

Türk Hukukunda, bir yerdeki hukuk mahkemeleri; genel mahkemeler ve özel mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılır⁵⁷. Genel mahkemelerin bakacağı dava ve işler belirli kişi ve konular bakımından sınırlandırılmamış olup; genel mahkemeler, aksi belirtilmedikçe aynı yargılama hukuku disiplini kapsamına giren her türlü dava ve işlere bakarlar⁵⁸. Özel mahkemeler ise, belirli uyuşmazlıkların görülmesi için oluşturulmuştur⁵⁹. Türk mahkemesi, yabancı unsur içeren bir uyuşmazlığı görebilmek için milletlerarası yetkiyi haiz ise, görev noktasında bir sorun çıkmayacaktır. Başka bir deyişle, Türk mahkemelerinin, yabancı unsurlu uyuşmazlığı görebilmesi için milletlerarası yetkisi bulunuyorsa, görevli bir mahkemenin bulunmadığı veya uyuşmazlığın yabancı unsurlu olmasından dolayı mahkemelerin görevli olmadığı ileri sürülemez. Ayrıca, yabancı unsur taşıyan veya taşımayan uyuşmazlıklar arasında görev kuralları bakımından bir ayırım öngörülmemiştir. Bu nedenle, örneğin, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlığın sulh hukuk mahkemesinde veya asliye hukuk mahkemesinde görülüp görülmeyeceği yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından ayrı bir düzenlemeye konu olmamıştır.

Yabancı unsurlu bir uyuşmazlık için milletlerarası yetkiyi haiz Türk mahkemesinde dava açılmış olmakla beraber, örneğin asliye hukuk mahkemesinde açılması gereken dava, sulh hukuk mahkemesinde açılmış olabilir. Bu durumda göreve ilişkin kuralların dava şartlarından olduğuna dair HMK m. 114(1)(c) hükmü uyarınca hareket edilecektir. Dolayısıyla, görev kuralları mahkeme tarafından re'sen dikkate

---

Yetki Sözleşmesi (HMK m. 5-19) Konularında Getirdiği Yenilikler”, **Bankacılar Dergisi**, Özel Sayı, 2013, s.42.

⁵⁵ Süha Tanrıver, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’nın 1 İlâ 122. Maddelerinde Yer Alan Temel Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçeve Değerlendirilmesi”, **AÜHFD**, C. LVII, S. 3, 2008, s.637.

⁵⁶ Tanrıver, *Tasarı*, s.637; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.309, 310; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s. 200; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.65.

⁵⁷ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.160.

⁵⁸ Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.105; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.40

⁵⁹ Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.105; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.39.

alınacak ve taraflar da dava şartı noksanlığını, davanın her aşamasında ileri sürebileceklerdir⁶⁰ (HMK m. 115(1)⁶¹). Öte yandan, milletlerarası yetkinin bulunmadığı durumlarda ise, milletlerarası yetkisizlik itirazı; iç hukukta yer alan yetki itirazı usulüne tabî olarak, HMK m. 116(1)(a) uyarınca ilk itiraz olarak ileri sürülmektedir. Bu durumda, davalının cevap dilekçesinde milletlerarası yetkisizlik itirazını ileri sürmesi gerekmektedir (HMK m. 117(1)⁶²).

1.1.3. Doğrudan Milletlerarası Yetki Kuralları ve Dolaylı Milletlerarası Yetki Kuralları

Doğrudan milletlerarası yetki, yabancı unsurlu uyuşmazlıkların bir ülke mahkemesinde açılabilmesi hâlinde, yer itibariyle hangi yetkili mahkemede görüleceğinin belirlenmesine ilişkindir⁶³. Doğrudan milletlerarası yetki kuralı, sadece, davayı görececek olan ülke mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olup olmadığını tespit etmektedir⁶⁴. Bir ülke mahkemesinin yabancı unsur içeren bir uyuşmazlığı görebilmesi için doğrudan milletlerarası yetki kuralları uyarınca milletlerarası yetkiyi haiz olması gerekir. Başka bir deyişle, ülke mahkemesinin milletlerarası yetkisi, doğrudan milletlerarası yetki kuralları tarafından tesis edilmektedir.

Bir milletlerarası yetki kuralının doğrudan yetki kuralı veya dolaylı yetki kuralı olduğu, kuralın lafzından ve gayesinden anlaşılmaktadır⁶⁵. Türk Hukukunda doğrudan milletlerarası yetki kuralına örnek olarak 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve

---

⁶⁰ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, 2. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.54; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.200; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.65.

⁶¹ “Mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır. Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürülebilir.”

⁶² HMK 117/1’de yer alan alan hükme göre, “İlk itirazların hepsi cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır; aksi hâlde dinlenemez”.

⁶³ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.64.

⁶⁴ Ralf Michaels, “Some Fundamental Jurisdictional Conceptions as Applied in Judgment Conventions”, *Conflict of Laws in a Globalized World: A Tribute To Arthur Von Mehren*, Ed.: Eckart Gottschalk, Ralf Michaels, Giesela Rühl, Jan von Hein, Cambridge, Cambridge University Press, 2007, s.36.

⁶⁵ Gülin Güneysu Güngör, *Milletlerarası Özel Hukukta İflâs*, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997, s.8.

Usul Hukuku Hakkında Kanun⁶⁶'un (MÖHUK) 40. maddesi⁶⁷ gösterilebilir. İlgili hüküm, doğrudan milletlerarası yetki kuralı olup; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin etmektedir.

Dolaylı milletlerarası yetki ise, bir ülke mahkemesince verilmiş olan bir kararın başka bir ülke mahkemesi önünde tanıma veya tenfizinin istenmesi hâlinde gündeme gelmektedir⁶⁸. Kararı veren ülke mahkemesinin yetkisinin bulunup bulunmadığı, tenfiz mahkemesi tarafından araştırılmaktadır⁶⁹. Bu inceleme sonunda tenfiz mahkemesi kararı veren ülke mahkemesinin yetkili olmadığını tespit ederse, tanıma veya tenfiz talebini reddetmektedir. Böylece, dolaylı milletlerarası yetki kuralının uygulanması ile kararı veren ülke mahkemesinin yetkisi, tanıma – tenfiz talebi sırasında ayrı olarak araştırılmış olur⁷⁰.

Dolaylı milletlerarası yetki kuralları iki şekilde ortaya çıkabilir⁷¹. İlk olarak, kararın tenfiz edilmesi için kararı veren ülke mahkemesinin yetkisinin denetlenmesine yönelik ayrı milletlerarası yetki kuralları öngörülmüş olabilir⁷². Tanıma – tenfiz talep edilen devletin hukukunda belirli uyumsuzluklar için yetki kriterleri belirlenmiştir; tanıma - tenfiz talep edilen mahkeme, kararı veren mahkemenin bu kriterler uyarınca yetkisini tesis etmiş olmasını arar⁷³. Bir başka deyişle, tanıma – tenfiz talep edilen ülkenin hukukunda, doğrudan milletlerarası yetki kurallarından ayrı, tanıma – tenfiz denetimi için müstakil olarak düzenlenen dolaylı milletlerarası yetki kuralları uyarınca kararı veren mahkemenin yetkili olması aranır. Örneğin, doğrudan milletlerarası yetki kurallarından ayrı olarak, tanıma – tenfiz talep edilen ülkenin hukukunda, yabancı unsur ihtiva eden bir sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde kararı veren ülke

⁶⁶ RG. S. 26728, T. 12.12.2007.

⁶⁷ “Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.”

⁶⁸ Altuğ, *Milletlerarası*, s. 27; Patrick J. Borchers, “Comparing Personal Jurisdiction in the United States and the European Community: Lessons for American Reform”, *AJCL*, C. XL, S. 1, 1992, s.124, dn.17.

⁶⁹ Borchers, s.124, dn.17.

⁷⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.64.

⁷¹ Begüm Süzen, *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s.116.

⁷² Süzen, s.116.

⁷³ Süzen, s.117. Tanıma ve tenfize konu kararı veren yabancı ülke mahkemesinin yetkisinin tespiti için dolaylı milletlerarası yetki kurallarına yer veren çeşitli ülke hukuklarındaki düzenlemeler ve uluslararası sözleşmeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Süzen, s.117 – 118.

mahkemesinin ifa yeri mahkemesi olacağı kabul edilmiş olsun. Bu durumda, tanıma – tenfiz talep edilen mahkeme; kararın verildiği mahkemenin, sözleşmenin ifa yeri mahkemesi olup olmadığını tespit edecektir⁷⁴.

İkinci olarak ise, tanıma – tenfiz talep edilen devlet hukuku; milletlerarası yetki kuralları tanzim etmek yerine yabancı mahkeme ile uyumsuzluk arasında bir “*yeterli bağlantı*” kriteri arayabilir⁷⁵. “*Yeterli bağlantı*”nın varlığı, tenfiz mahkemesince somut olayın koşulları uyarınca değerlendirilecektir; bu bağlantının tespiti hâlinde kararı veren mahkeme yetkili kabul edilecektir⁷⁶.

Türk Hukukunda, yabancı mahkeme tarafından verilen kararların, Türk mahkemelerinde tanınması veya tenfiz edilebilmesi için aranan şartlar MÖHUK m. 54’de düzenlenmiştir. Buna göre, ilgili maddenin 1.fıkrasının b bendi, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen konularda verilmesi⁷⁷ veya davalının itiraz etmesi şartıyla, ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir bağlantısı olmadığı hâlde kendisini yetkili kılan bir ülke mahkemesince verilmiş olmaması⁷⁸ gerektiğini belirtir. Bu iki hükmün, dolaylı milletlerarası yetki kuralı içerip içermediğini tartışmak gerekir.

İlk olarak, kararın Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine⁷⁹ girmeyen bir konuda verilmesinin aranması, dolaylı yetki kuralının varlığına işaret etmez. Zira, buradaki mesele, kararı veren yabancı ülke mahkemesinin yetkisine ilişkin değildir. Bu karar, yetkili veya yetkisiz bir mahkeme tarafından verilmiş olabilir; tenfiz mahkemesi bu mesele ile ilgilenmemektedir⁸⁰. Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilen karar, yetkisiz bir ülke mahkemesi tarafından verilse dahi aranan diğer

---

⁷⁴ Süzen, s.117.

⁷⁵ Süzen, s.119.

⁷⁶ Süzen, s.120. “*Yeterli bağlantı*” kriterini esas alan ülke hukuklarındaki düzenlemeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Süzen, s.119 – 120.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.521 – 524; Çelikel, Erdem, s.738 – 748; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.559 – 566; Doğan, *Milletlerarası*, s.125 – 129; Süzen, s.5 vd.

⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.524 – 527; Çelikel, Erdem, s.745 – 748, Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.566 – 568; Doğan, *Milletlerarası*, s.129, 130, Burak Huysal, “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, *GÜHFD*, C. VIII, S. 1, 2011, s.467 vd.

⁷⁹ Münhasır yetki konusuna ilişkin detaylı açıklamalar ileride yapılacaktır bkz. 1.1.4.2.

⁸⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.65.

şartları da sağlaması hâlinde tenfiz edilebilecektir⁸¹. İncelenen bu şart kapsamında, kararı veren ülke mahkemesinin yetkisi araştırılmadığı için dolaylı yetki kuralından söz edilemez.

İkinci olarak, MÖHUK m. 54(1)(b) hükmünün devamında, davalının itiraz etmesi şartıyla, ilâm ile dava konusu veya taraflar arasında gerçek bir ilişkisinin olmamasına rağmen ilâmın kendisine yetki tanıyan bir ülke mahkemesince verilmesinin tanıma ve tenfize engel olacağı belirtilmektedir. Bu hükmün, dolaylı milletlerarası yetki kuralı teşkil edip etmediğinin araştırılması önem arz eder. Zira, “*ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmayan*” bir devlet mahkemesi tarafından verilmesi dolaylı milletlerarası yetki kuralı olarak kabul edilirse, Türk Hukukunda milletlerarası yetki konusu sadece doğrudan milletlerarası yetki kuralları açısından değil, dolaylı milletlerarası yetki kurallarını da kapsayacak şekilde incelenmesi gerekir. Bu noktada, “*gerçek bir ilişki*” ifadesinin irdelenmesi zarurîdir. Çalışmamızda açıkladığımız üzere, her devlet, kendi mahkemelerinin yetkisine ilişkin kuralları bir sınırlama olmaksızın belirleyebilir. Fakat bu kurallar tayin edilirken somut, objektif, gerçek bağlantısı olan irtibat noktalarından hareketle milletlerarası yetki kuralları oluşturulur. Devletler, yetki kurallarını âdil ve mâkul irtibat noktaları üzerine inşa ederek tarafların hukukî güvenliğini de sağlamaktadır⁸². “*Aşkın yetki*” kuralı olarak tanımlanan milletlerarası yetki kuralları ise zayıf ve tesadüfi irtibat noktaları esas alınarak belirlenir⁸³. Bunun sonucunda, aşkın yetki kuralları, sadece tabîi hâkim ilkesini ihlâl etmekle kalmamakta, aynı zamanda adil yargılanma hakkının da zedelenmesine neden olmaktadır⁸⁴. Bu sebepten ötürü, MÖHUK m. 54(1)(b) hükmünde, “*ilâmın, dava konusu veya taraflarla gerçek bir ilişkisi bulunmayan*” ifadesi, aşkın yetki kuralına dayanarak yetkili hâle gelen yabancı ülke mahkemesinin verdiği kararın tenfiz edilmeyeceğine ilişkin olup, dolaylı milletlerarası yetki kuralı teşkil etmemektedir⁸⁵.

⁸¹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.65.

⁸² Nomer, *Devletler Hususî*, s.524.

⁸³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.567; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.49.

⁸⁴ Nomer, *Devletler Hususî*, s.526; Doğan, *Milletlerarası*, s.129.

⁸⁵ Hükmün gerekçesinde, “*dava konusu ve taraflarla hukukî ve fiilî anlamda gerçek bir ilişkisi olmaksızın yabancı bir mahkemenin kendisini yetkili sayması milletlerarası yetki hukukunda kabul edilmeyen bir “aşırı yetki” olarak kabul edilmektedir*” ifadesine yer verilmesi, kararı veren mahkeme ile dava konusu ve taraflar arasında gerçek bir bağlantının bulunmaması hâlinin “*aşkın yetki*” olarak değerlendirildiğinin bir göstergesidir.

2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun⁸⁶ döneminde ise, yabancı ülke mahkemelerin yetkisi *sadece*, “*münhasır yetki*” açısından değerlendirmeye alınmakta idi. Diğer bir ifadeyle, inceleme *yalnızca* yabancı ülke mahkemelerinden Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine giren bir konuda ilâmın olup olmadığı bakımından yapılmaktaydı⁸⁷. 5718 sayılı MÖHUK m. 54(1)(b) hükmündeki belirtildiği üzere ilâm ile dava konusu veya taraflar arasında gerçek bir ilişkinin bulunması 2675 sayılı MÖHUK döneminde ilâmın tenfizi için bakımından araştırılmamaktaydı. Başka bir deyişle, 2675 sayılı MÖHUK döneminde, ilgili ihtilâfla arasında sıkı bir hukukî ilişki olmayan ülke mahkemesinin; aşkın yetki kuralına dayanarak yetkili mahkeme sıfatıyla verdiği ilâmların, Türkiye’de tanınıp tenfiz edilmesinin önünde bir engel bulunmuyordu⁸⁸.

Sonuç olarak, 5718 sayılı MÖHUK m. 54(1)(b) hükmündeki tenfiz engeli, kararı veren mahkemenin yetkisiz olmasından değil; zayıf ve tesadüfî irtibat noktaları ile yetkisi belirlenen bir yabancı ülke mahkemesinin karar vermesinden doğmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sorun, yetkisiz bir mahkeme ilâmına değil, tam tersine aşkın yetki kuralı ile yetkili hâle gelen bir mahkemenin verdiği ilâma ilişkindir. Hükümde de belirtildiği üzere, burada sadece davalının itirazı üzerine, aşkın yetki⁸⁹ kuralı ile yetkili hâle gelen bir ülke mahkemesi tarafından verilen bir kararın olup olmadığı incelenmektedir. Aşkın yetki kuralına dayanarak kendisine yetki tanıyan bir ülke mahkemesince verilen ilâm hakkında yetkili Türk mahkemesi tenfiz kararı veremeyecektir⁹⁰. Bu sebeplerden dolayı, Türk Milletlerarası Usul Hukukunda yabancı ilâmın tenfiz edilebilmesi için ilâmı veren yabancı ülke mahkemesinin yetkili olmasını arayan dolaylı milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Meğer ki, ilâmı

⁸⁶ RG. S. 17701, T. 22.05.1982.

⁸⁷ Ergin Nomer, “Yabancı Mahkeme İlamlarının Tenfizinde Mahkemenin Yetkisi ve Kamu Düzeni”, **MHB**, C. XXIII, S. 1 – 2, 2003, s.567; Çelikel, Erdem, s. 746; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.566; Süzen, s.6.

⁸⁸ Çelikel, Erdem, s.746. 2675 sayılı Kanun döneminde, aşkın yetki kuralına bağlı olarak yetkili hâle gelen ülke mahkemesinin verdiği ilâmların tenfizinin önünde bir engelin bulunmaması yoğun olarak eleştirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Kamu Düzeni*, s.568.

⁸⁹ İleride detaylı bir şekilde incelenecektir. Bkz. 1.1.4.1.

⁹⁰ Aşkın yetki incelemesinin hangi hukuka göre yapılması gerektiği noktasında MÖHUK’da açık bir çözüm bulunmamaktadır. Bu sebeple, incelemenin kararı veren mahkemenin bulunduğu ülkenin hukukuna göre mi yoksa Türk hukukuna göre mi yapılacağı konusu doktrinde tartışmalara sebep olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, “Yabancı Mahkemenin “Aşırı” Yetkisinin Tenfiz Mahkemesi Tarafından Denetlenmesi (5718 Sayılı MÖHUK md. 54/b)”, **İKÜHFD**, C. IX, S. 2, 2010, s.62 vd.; Süzen, s.138 vd.

veren yabancı ülke mahkemesi, aşkın yetki kuralı ile yetki atfedilen bir mahkeme olsun.

Sadece devlet hukuklarında değil, uluslararası sözleşmelerde de dolaylı milletlerarası yetki kuralları düzenlenmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu 1958 tarihli Çocuklara karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi⁹¹; 1973 tarihli Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin La Haye Sözleşmesi⁹²; 2007 tarihli Çocuk Nafakası ve Diğer Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin La Haye Sözleşmesi⁹³ uyarınca âkit devletteki “*yetkili*” adli veya idarî merciler tarafından verilen kararların tanınması ve tenfizinin mümkün olacağı belirtilmiştir. Diğer bir ifadeyle, âkit devlet adli ya da idarî mercileri tarafından verilen nafaka kararının diğer bir âkit devlette tanınıp tenfiz edilebilmesi için kararın verildiği devlet makamının bu sözleşmelere göre yetkili sayılması gerekir⁹⁴. Bu nedenle, bu sözleşmeler doğrudan milletlerarası yetki kuralı getirmekten ziyade, tanıma ve tenfize konu kararı veren adli veya idarî mercilerin hangi hâllerde yetkili sayılacağını düzenlemektedir. 2007 tarihli Sözleşme'nin m. 20(1) hükmü uyarınca, âkit devlet makamının verdiği kararın, başka bir âkit devlette tanıma – tenfizi; davalının mutad meskeninin nafakanın talep edildiği esnada kararın verilmiş olduğu âkit devlette bulunması (m. 20(1)(a)) veya davalının kararı veren âkit devlet makamının yetkisini açıkça veya zımnen kabul etmiş olması (m. 20(1)(b)) ya da nafaka alacaklısının mutad meskeninin nafaka talep edildiği esnada kararın verildiği âkit devlette bulunması (m. 20(1)(c)); davalının kararı veren âkit devlette çocuk ile birlikte yaşamış veya oraya yerleşerek çocuğa bakmış olması koşuluyla, nafaka alacaklısı olan çocuğun mutad meskeninin nafaka talep edildiği sırada kararı veren âkit devlette bulunması (m. 20(1)(d)) şartlarından birinin gerçekleşmesi durumunda mümkündür. Bunun yanı sıra, çocuklara ilişkin olan nafaka yükümlülükleri hariç olmak üzere, tarafların yazılı bir yetki anlaşması yapması (m. 20/1/e) ya da nafaka kararının şahsi statü veya velâyet sorumluluğuna dair meselelerde yetkili olan fakat taraflardan birinin vatandaşlığına bağlı yetki kazanmamış olan bir

⁹¹ RG. S. 14418, T. 11.01.1973.

⁹² RG. S. 17961, T. 16.02.1983

⁹³ RG. S. 29719, T. 22.05.2016.

⁹⁴ Mesut Aygün, Gözde Çağlayan Aygün, “Çocuk Nafakası ve Diğer Aile Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin La Haye Sözleşmesi”, **İNÜHFD**, C. IX, S. 2, 2018, s.89.

makam tarafından verilmiş olması (m. 20(1)(f))⁹⁵ da kararı veren âkit devletin Sözleşmeye göre yetkili olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, verilen karar diğer âkit devletlerde tanınıp tenfiz edilebilecektir. Söze konu sözleşmelerde sayılan altı kural, uluslararası sözleşmelerde düzenlenen dolaylı milletlerarası yetki kuralına örnek gösterilebilir. Dolayısıyla, bu yetki kuralları, mahkemelerin milletlerarası yetkisini tayin etmez; sadece, âkit devlet mahkemesince verilmiş olan bir kararın başka bir âkit devlette tanıma veya tenfizinin istenmesi hâlinde gündeme gelmektedir.

1.1.4. Milletlerarası Yetkinin Tayininde Ülke ile Bağlantı Noktasında Karşılaşılan Özel Hâller

1.1.4.1. Aşkın Yetki Kuralları

Daha önceki açıklamalarımızda da belirtildiği üzere, devletler bir üst otoriteye tâbi olmadan kendi milletlerarası yetki kurallarını belirleme tekeline sahiptir. Fakat, devletlerin bu belirlemeyi yaparken mâkul ve ölçülü olmaları beklenir⁹⁶. Bu nedenle, mahkemenin bulunduğu yer ile davanın konusu ve tarafları arasında gerçek bir bağlantının varlığı gözetilerek yetkinin belirlenmesi daha uygun olacaktır. Aksi hâlde, kaçınılmaz olarak, zayıf ve tesadüfi irtibat noktalarına dayanarak tesis edilen aşkın yetki kuralları ortaya çıkacaktır. Aşkın yetki kuralları ise, başta tabî hâkim ilkesi ve adil yargılanma hakkı olmak üzere, tarafların hukukî güvenliği ve mahkemelerin objektif karar verebilmesi yolunda engel teşkil edebileceklerdir⁹⁷.

Aşkın yetki kavramının tanımlanması zorluk arz etmektedir⁹⁸. Doktrinde ortaya konan tanımlardan ilkinde göre, uyuşmazlığın konusu, tarafları ile mahkemenin bulunduğu yer ve uyuşmazlık arasında yeterli bir bağlantı olmadan tesis edilen yetki kuralları aşkın yetki olarak nitelendirilmektedir⁹⁹. Bir diğerine göre, bir devletin kurallarına göre geçerli bir şekilde yetkinin tesis edilmesi fakat yetkinin dayanağının

⁹⁵ 2007 tarihli Sözleşmede yer alan dolaylı milletlerarası yetki kuralları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aygün, Çağlayan Aygün, s.89 – 92.

⁹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.524.

⁹⁷ Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.526; Doğan, *Milletlerarası*, s.129; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.42, 43.

⁹⁸ Nuray Ekşi, “Devletler Özel Hukukunda Aşırı Yetki Kuralları”, *Prof. Dr. Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan*, İstanbul, Beta Basım,1999, s.248.

⁹⁹ Esra Dardağan, *Milletlerarası Usul Hukukunda “Aşkın Yetki” Kavramı*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2005, s.3.

mâkul ve kabul edilebilir bir bağlantıdan yoksun olması hâlinde yetki, “aşkındır”¹⁰⁰. Ayrıca doktrinde, aşkın yetkinin tespiti için devlet ile uyumsuzluk veya tarafların arasında belirli bir bağlantıdan yoksun olan yetki kurallarının, davalının aleyhine haksız bir durum yaratacak olmasına ilişkin kriter üzerinde durulmaktadır¹⁰¹. Sonuç olarak, aşkın yetki, mahkemenin bulunduğu yer ile uyumsuzluğun konusu ve tarafları arasında yeterli ve mâkul bir irtibatın bulunmamasına rağmen yetkinin tesis edildiği hâlleri belirtir. Bunun yanında, taraflardan biri aleyhine adil olmayan bir sonucun ortaya çıkacak olması, aşkın yetki incelemesinde ayrı bir kıstas olarak ele alınabilir¹⁰². Çoğu zaman “yeterli bağlantı” ve “taraflardan birinin kayırılması” kıstasları çakışsa da, bu ölçütlerin kümülatif olarak mevcut olmadığı hâller de ortaya çıkabilir¹⁰³. Bu koşulların bir tanesinin mevcudiyeti aşkın yetki nitelmesi yapmak için yeterli olacaktır. Örneğin, aşkın yetkinin, “yeterli bir bağlantı”nın olduğu ama taraflardan birini adil olmayan bir konumda bırakan yetki kuralları açısından da gündeme geleceği söylenebilir¹⁰⁴.

“Aşkın yetki” olarak nitelendirilecek çeşitli yetki kuralları mevcuttur. Örneklerden ilki, tarafların kişisel durumlarına ilişkin uyumsuzluklar için mahkemenin milletlerarası yetkisinin davacının vatandaşlığına dayanarak ortaya çıkmasıdır¹⁰⁵. Nitekim bu tarz bir düzenleme, davalı açısından büyük bir külfet yaratacağı ve mahkemenin bulunduğu yer ile davalının uyrukluğunda gerçek bir bağlantı sağlamayacağı gerekçesiyle doktrinde eleştirilmiştir¹⁰⁶. Yargılama sürecini başlatan tarafın, davacı taraf olduğu ve davalının pasif durumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda; davalının menfaatlerine ağırlık verilmesi gerekirken davacının vatandaşlığında olduğu mahkemeye yetki tanımak, taraf menfaatleri arasındaki denge açısından da isabetli olmayacaktır¹⁰⁷. Davacının uyrukluğunu yetki kıstası olarak ele

---

¹⁰⁰ Kevin M. Clermont, John R.B. Palmer, “Exorbitant Jurisdiction”, **MLR**, C. LVIII, S. 2, 2006, s.476.

¹⁰¹ Clermont, Palmer, s. 476; Joseph Halpern, “Exorbitant Jurisdiction” and the Brussels Convention: Toward a Theory of Restraint”, **Yale J. Int’l L.**, C. IX, S. 2, 1983, s.379.

¹⁰² Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.121.

¹⁰³ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.121.

¹⁰⁴ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.121.

¹⁰⁵ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.129 vd.

¹⁰⁶ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.130.

¹⁰⁷ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.138.

alan en klasik örnek, davacının Fransız vatandaşı olması hâlinde Fransız mahkemelerine yetki tanıyan Fransız Medeni Kanunu 14. madde düzenlemesidir¹⁰⁸.

Bir başka örnek, genellikle Anglo Sakson Hukukunda kabul edilen mahkemenin yetkisinin tesis edilmesinde, mahkemenin bulunduğu yargı çevresinde bulunan davalıya tebligatın yapılmasının yeterli görülmesine ilişkindir¹⁰⁹. Buradaki aşkın yetki eleştirisi, davalının mahkemenin bulunduğu yargı çevresinde geçici ve tesadüfî bir sebepten ötürü bulunduğu durumlara ilişkin olup, geçici bir mevcudiyetin yetki tesisi için yeterli görülmesi üzerinedir¹¹⁰. Ayrıca, davacının yerleşim yeri, malın bulunduğu yer ve ihtiyatî haczin yapıldığı yer mahkemelerinin yetkili olması da, belli koşullar altında aşkın yetkiye örnek verilebilmektedir.¹¹¹.

Türk Milletlerarası Usul Hukukunda aşkın yetki kurallarının var olup olmadığı, MÖHUK ve diğer kanunlardaki bazı milletlerarası yetki kuralları bakımından tartışılmıştır. Ancak, çalışmamızda geniş bir kapsama sahip olan bu tartışmaların tamamına yer vermemiz mümkün olmadığından, aşkın yetki tartışmaları MÖHUK m. 43, m. 41 ve m. 51’de yer alan yetki kuralları açısından ele alınacaktır¹¹².

MÖHUK m. 43 hükmü, mirasa ilişkin davalarda ölenin Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinin, son yerleşim yerinin Türkiye’de olmaması durumunda terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını hüküm altına

¹⁰⁸ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.130 vd. İlgili düzenlemeye ilişkin detaylı açıklama için bkz. 1.2.4.

¹⁰⁹ Alex Mills, *Cheshire, North & Fawcett: Private International Law*, Ed.: Paul Torremans, 5. bs., 2017, New York, Oxford University Press, s.323 vd.

¹¹⁰ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.161, 162, 164. Pippa Rogerson, “Habitual Residence: The New Domicile”, *Int’l & Comp. L.Q.*, C. XLIX, S. 1, 2000, s.90. İngiliz mahkemeleri tarafından verilen bir kararda (*Maharane of Baroda v. Wildenstein [1972] 2 Q.B. 283*), Ascot yarışlarını izlemek için birkaç günlüğüne İngiltere’ye gelen davalı Fransız vatandaşına o esnada tebligatın yapılması İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması için yeterli görülmüştür. Bu kararın tebligatın yapıldığı yer mahkemesinin yetkisi ile aşkın yetki arasındaki ilişki açısından ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Peter North, *Essays in Private International Law*, New York, Clarendon Press, 1993, s.6.

Geçici mevcudiyetin yaratacağı tehlikelerin bertaraf edilmesi için benimsenen esaslar için bkz. Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.160.

¹¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.145 vd.; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.43 vd.

¹¹² MÖHUK m. 41 ve m. 51’a yöneltilen aşkın yetki eleştirisi aynı irtibat noktası olan Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemeleri açısından yapıldığı için çalışmamızda ilk olarak m. 43 incelenecek; sonrasında m. 41 ve m. 51 beraber ele alınarak değerlendirilecektir. Doktrinde aşkın yetki açısından üzerinde tartışılan diğer milletlerarası yetki kuralları için bkz. Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.209 – 211; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.49 – 51.

almıştır. Bir görüş, bu hükümde yer alan irtibat noktasının taşınır tereke bakımından aşkın yetki teşkil ettiğini savunmuştur¹¹³. Aksi görüş ise, murisin son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisinin dayanağının Türk Medeni Kanunu¹¹⁴ (TMK) m. 576¹¹⁵ ve iç hukukta mirastan doğan davalarda mahkemenin yer itibariyle yetkisini belirleyen HMK m. 11¹¹⁶ olduğunu belirterek, bu irtibat noktasının uyuşmazlık ile sıkı ilişkili olduğunu ileri sürmüştür¹¹⁷. Aynı görüş, terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesinin yetkisinin de taşınır ve taşınmaz mallar ile yakından ilgili olması sebebiyle aşkın yetki nitelendirmesinin doğru olmayacağını ifade etmiş; bu hükmün Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan Türk veya yabancı murisin mirasa ilişkin uyuşmazlıklarını Türkiye’de görülmesi açısından büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir¹¹⁸.

Öte yandan, MÖHUK m. 41 gereğince, Türk vatandaşlarının kişi hâlleri ile ilgili davalar, yabancı ülke mahkemesinde açılmamış veya açılmamış ise Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması durumunda, ilgilinin sâkin olduğu yerde, onun da bulunmaması hâlinde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülecektir.

MÖHUK m. 51, tenfiz kararları hakkında yetkili mahkemeye ilişkindir. Hükme göre, tenfiz kararının kendisine karşı tenfizi istenen kişinin Türkiye’deki yerleşim yeri mahkemesinde, bulunmadığı takdirde sâkin olduğu yer mahkemesinde, o da yoksa Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinden ilâmın tenfizi istenebilir.

¹¹³ Ata Sakmar, “Le nouveau droit international privé turc” **Recueil des Cours**, S. 223, 1990, s. 389, Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.211’den naklen.

¹¹⁴ RG. S. 24607, T. 8.12.2011.

¹¹⁵ “Miras, malvarlığının tamamı için mirasbırakanın yerleşim yerinde açılır. Mirasbırakanın tasarruflarının iptali veya tenkisi, mirasın paylaşılması ve miras sebebiyle istihkak davaları bu yerleşim yeri mahkemesinde görülür.”

¹¹⁶ HMK m. 11 hükmü gereğince,

“(1) Aşağıdaki davalarda, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir.

(a) Terekenin paylaşılmasına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalar ile mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalar.

(b) Terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara açılacak tüm davalar.

(2) Terekede bulunan bir mal hakkında açılmak istenen istihkak davası, terekenin yazımı ve tespiti zamanında mal nerede bulunuyorsa, orada da açılabilir.

(3) Mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesinin verilmesine ilişkin davalarda, mirasçıların her birinin oturduğu yer mahkemesi de yetkilidir.”

¹¹⁷ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.211.

¹¹⁸ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.211, 212.

İki hükmün de Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerini yetkili kılması ilk başta aşkın yetki nitelendirmesi için uygun gözükse de, konuyu, hükümlerin amacından hareket ederek değerlendirmek daha doğru olacaktır¹¹⁹. MÖHUK m. 41, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda Türkiye’de her daim yetkili bir mahkeme bulundurma amacıyla hareket etmiş¹²⁰; uyuşmazlıkla yakından bir irtibatı olmasa da, Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerine yetki vermiştir¹²¹. Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda her daim yetkili bir mahkemeyi hazırda bulundurma ihtiyacının altındaki neden HUMK ve 2675 sayılı Kanun tarafından sevk edilen hükümler uyarınca incelenmelidir. HUMK m. 18 hükmü ile “*Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan Türk tebaası, Türkiye’de sakin değilse ahkâmı şahsiye noktasında Türkiye’deki son ikametgâh mahkemesine ve bulunmadığı halde Ankara mahkemesinde tâbii*” olacağı düzenlenmişti. Bu kural, “*ahkâmı şahsiye hususunda her ferdin kendi millî mahkemelerine tabî olması asıldır*”¹²² düşüncesinden doğmuştur¹²³. Böylece, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davaların Türk mahkemelerinde görülmesi söz konusu olduğuna göre, her daim yetkili bir mahkemenin bulunması da zarurî hâle gelmektedir. Bunun yanı sıra, HUMK m. 18’in yanında HUMK m. 540(4) hükmü de Türklerin kişi hâllerine ilişkin davaların Türk mahkemelerinde görülmesi gerektiğinden hareketle; yabancı ülke mahkemesinin vermiş olduğu ilâmın tenfiz edilebilmesi için ilâmın kişi hâllerine ve aile hukukuna ilişkin olmamasını aramıştır. Bunun sonucunda da, yabancı ülke mahkemeleri tarafından verilen ilâmların Türkiye’de tanınması ve tenfizi mümkün olmamaktaydı ve davanın Türkiye’de açılması gerekiyordu¹²⁴. HUMK m. 18 ve 540(1) hükümleri özellikle, yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olarak yabancı ülkeler tarafından verilen kararlar bakımından ciddi sorunlara yol açmaktaydı¹²⁵. Bu sebeplerden dolayı, 2675 sayılı MÖHUK m. 28, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davaların “*Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan Türk vatandaşlarının, kişi hâllerine ilişkin davaları, ikamet ettikleri ülke mahkemesinde açılmadığı veya açılmadığı taktirde Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede,*

¹¹⁹ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.212.

¹²⁰ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.212; Nomer, *Devletler Hususî*, s.472; Çelikel, Erdem, s.615, 616; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.413; Doğan, *Milletlerarası*, s.69.

¹²¹ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.212.

¹²² Seviğ, *Kaide*, s.52.

¹²³ Seviğ, *Kaide*, s.52.

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ata Sakmar, *Yabancı İlâmların Türkiye’deki Sonuçları* İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1982, s.92 vd.

¹²⁵ Sakmar, *İlâm*, s.92.

bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye’de sâkin değilse Türkiye’deki son ikametgâhı mahkemesinde, o da bulunmadığı taktirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde” görülmesi hükmünü amirdir. MÖHUK m. 28 ile tamamen aynı olmasa da incelediğimiz konu itibariyle Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinin yetkisini muhafaza eden MÖHUK m. 41’de de, her daim yetkili bir mahkeme bulundurma amacının olduğu görülmektedir. Bu açıklamalar ışığında, MÖHUK m. 41’de yer alan kural açısından aşkın yetki kuralı nitelendirmesinin yapılması doğru olmayacaktır¹²⁶. Aynı şekilde, MÖHUK m. 51 çerçevesinde de, Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinde tenfiz talebine ilişkin davanın görülebilmesine imkân tanınmasının altındaki amaç, ilâmın tenfizi için her durumda yetkili bir mahkemeyi hazırda tutmaktır¹²⁷. Açıklanan sebeplerden ötürü, kanaatimizce MÖHUK m. 41 ve m. 51 de yer alan kurallar, aşkın yetki kuralı olarak değerlendirilmemelidir.

Sonuç olarak, kanımızca, MÖHUK m. 41, 43 ve 51 bakımından aşkın yetki kuralının varlığından bahsedilemez.

1.1.4.2. Münhasır Yetki Kuralları

Milletlerarası Usul Hukukunda, “*münhasır yetki*” kuralları, bir uyuşmazlığın mutlak suretle sadece belli bir devlet mahkemesinde görülmesini sağlamak amacıyla getirilmektedir¹²⁸. Fakat, bu tanımdan hareketle münhasır yetki niteliğinde olan kuralları getiren devletlerin, başka bir devlet mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bertaraf edeceği kanısına varılmamalıdır¹²⁹. Zira, çalışmamızda da açıkladığımız üzere, bir devlet, yabancı unsur içeren uyuşmazlıklar bakımından mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadığını ve hangi şartlar altında milletlerarası yetkili

¹²⁶ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s.212. Aksi yöndeki görüş ise, Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinin uyuşmazlıkla bir irtibatı olmadığından hareketle bu yetki kuralının aşkın yetki olarak değerlendirmiştir. Fakat, m. 51’de yer alan aynı yetki kıstası uyarınca öngörülen kuralı aşkın yetki kuralı olarak değerlendirmemiş; hükmün ulaşmak istediği amaç uyarınca bir yorum yapmıştır. Bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.51.

¹²⁷ Dardağan, *Aşkın Yetki*, s. 213; Sakmar, *İlâm*, s.218; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.627; Doğan, *Milletlerarası*, s.144; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.51.

¹²⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.523; Çelikel, Erdem, s.602; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.561; Doğan, *Milletlerarası*, s.79.

¹²⁹ Emre Esen, “Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı”, *MHB*, C. XXII, S. 2, 2002, s.187.

olacağını kendi belirler. Bu nedenle, belli bir devletin münhasır yetki kuralı öngörmesi ile yabancı unsurlu olay ve ilişki hakkında başka mahkemelerin milletlerarası yetkisi bertaraf edilmiş olmaz¹³⁰ ve milletlerarası yetkili yabancı ülke mahkemeleri bu konuya ilişkin kararlar verebilir. Fakat, yabancı ülke mahkemeleri tarafından verilen bu ilâm, tanıma ve tenfizi istenen ülke mahkemelerinin münhasır yetkisine giren bir konuya ilişkin ise tanınması ve tenfizi mümkün olmayacaktır.

Türk Hukukunda, Türk mahkemelerinin münhasır yetki alanına ilişkin olarak yabancı mahkemelerin verdiği kararların tanınması ve tenfizi MÖHUK m. 54(b) uyarınca mümkün değildir. İlgili hüküm, yabancı ülke mahkemesinden verilen ilâmın tanınması ve tenfizi için “*ilâmın, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisine girmeyen bir konuda verilmiş olması*”nı aramaktadır. Fakat, Türk Hukukunda Türk mahkemelerinin hangi uyuşmazlıklar bakımından münhasır yetkili olduğu konusunda MÖHUK’da veya başka kanunlarda bir açıklama bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bir yetki kuralının münhasır yetki kuralı olup olmadığı, yetki kuralının lafzından ve konuluş amacından hareketle belirlenebilir¹³¹.

Taşınmazın aynından doğan davalarda yetkiyi düzenleyen HMK m. 12’de yer alan kuralın münhasır nitelikte olduğu kabul edilmektedir¹³². Maddede, “*taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkili*” olarak kabul edilmiştir. Fakat, maddede geçen “*kesin yetki*” ifadesinden hareketle, başkaca bir gerekçe olmaksızın, taşınmazın aynından doğan davalarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu sonucuna varmak mümkün değildir. Öyle ki, iç hukukta yer alan kesin yetki kuralları, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda mutlak suretle münhasır yetki kuralı olarak telâkki edilemez; kuralın lâfzından ve amacından hareket ederek bir belirleme yapılmalıdır¹³³. HMK m. 12 hükmünün, münhasır yetki kuralı getirip getirmediğine gelince, söze konu uyuşmazlıkların “taşınmazın aynından” doğdukları ve konunun hassasiyeti dikkate

---

¹³⁰ Esen, s.187.

¹³¹ Nomer, *Kamu Düzeni*, s.566; Çelikel, Erdem, s.602; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.561; Doğan, *Milletlerarası*, s.125, 126.

¹³² Nomer, *Devletler Hususî*, s.523; Çelikel, Erdem, s.603; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.561; Doğan, *Milletlerarası*, s.126; Esen, s.188.

¹³³ Çelikel, Erdem, s.602.

alındığında, anılan hükmün lafzından ve amacından hareketle, ilgili yetki kuralının münhasır yetki kuralı olduğu çıkarımı yapılabilir.

1.1.4.3. Forum Non Conveniens

Forum non conveniens doktrini, davanın açıldığı yer mahkemesi ile uyuşmazlık arasında irtibatın az olduğu veya hiçbir irtibatın bulunmadığı davalarda, davanın açıldığı yer mahkemesinin karar verme zorunluluğunu ortadan kaldırarak, davalının da kendisini savunması için elverişli olmayan bir ülke mahkemesine gitmekten kurtarabilmek için ortaya çıkmıştır¹³⁴. Bu durumda, mahkeme, davanın uyuşmazlıkla daha sıkı irtibata sahip bir ülke mahkemesinin görülmesine kanaat getirerek davayı görmeyi reddeder¹³⁵. Verilen tanım çerçevesinde, davanın açıldığı yer mahkemesinin milletlerarası yetkiyi haiz olmadığı için davayı görmediği izlenimi uyanmamalıdır. Davanın açıldığı ülke mahkemesi milletlerarası yetkiyi haizdir, sadece uyuşmazlık ile arasında tesadüfî bir irtibat mevcuttur ve bu nedenden dolayı davayı görmeyi reddeder.

Forum non conveniens doktrini, genellikle Anglo Sakson Hukukunda tartışmalara ve kararlara konu olmuştur¹³⁶. Anglo Sakson Hukukunda, zayıf, geçici ve sıkı olmayan irtibat noktalarının milletlerarası yetkiyi tesis etmesi *forum shopping*'i kolaylaştırmıştır¹³⁷. Bunun sonucunda, davacı dava ile tesadüfî irtibat noktalarına sahip olan ve kendi lehine olan ülke mahkemesinde davasını açabilecektir. Örneğin, İngiliz Hukukunda dava dilekçesinin yabancı olan davalıya İngiltere'de bulunduğu sırada tebliğ edilmiş olması İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi için yeterli görülmüştür¹³⁸. Davalının İngiltere'de bulunması kısa süreliğine, geçici bir

---

¹³⁴ Raymond T. Abbott, "The Emerging Doctrine of Forum Non Conveniens: A Comparison of the Scottish, English and United States Application", **Vand. J. Transnat'l L.**, C. 18, S. 1, 1985, s.113.

¹³⁵ Herzog P., "La théorie du *forum non-conveniens* en droit anglo-américain : Un aperçu" **Revue critique de droit international privé**, 1976, s. 1, Dardağan, Aşkın Yetki, s.79'dan naklen.

¹³⁶ Forum non conveniens doktrinine yön veren kararlar için bkz. Helen E. Mardirosian, "VII. Forum Non Conveniens", **Loy. L.A.L. Rev.**, C. 37, S. 1643, 2004, s.1643 vd.; Raymond, s.115; H. C. A.W. Schulze, "Forum Non Conveniens in Comparative Private International Law", **African L. J.**, C. 118, S. 4, 2011, s.813 vd.

¹³⁷ Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.385, 386.

¹³⁸ Mills, s.323.

nedenden ötürü olsa bile kendisine tebligat yapılmış ise, İngiliz mahkemeleri milletlerarası yetkili olacaktır¹³⁹. Böylesi bir irtibat noktasının yaratacağı sorunların, *forum non conveniens* sayesinde bertaraf edileceği kabul edilmiştir¹⁴⁰. Fakat unutulmamalıdır ki, *forum non conveniens* doktrininin, davalıyı koruma amacı dışında sırf davacının aleyhine olması için veya davacının zarara uğraması maksadıyla kullanılmaması gerekir¹⁴¹.

Türk Hukukunda, MÖHUK m. 40 – 46 arasında düzenlenen milletlerarası yetki kuralları, Türk mahkemeleri ile uyumsuzluk arasında gerçek ve yeterli irtibat noktaları esas alınarak tanzim edildiği için *forum non conveniens* doktrininin uygulama alanı bulunmamaktadır¹⁴². Ayrıca, Anayasa'nın 36. maddesi de bu doktrininin uygulanmasını engellemektedir¹⁴³. İlgili hükme göre, “herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercüleri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile yargılanma hakkına sahiptir”. Bu sebeple, milletlerarası yetkiyi haiz bir Türk mahkemesinin önüne gelen bir davada, *forum non conveniens* doktrini esas alınarak yetkisizlik kararı verilmesi, Anayasa m. 36'da ifadesini bulan hâkimin hak dağıtmaktan kaçınamayacağı yolundaki kurala da aykırı olacaktır¹⁴⁴.

1.2. BAZI HUKUK DÜZENLERİNDE MİLLETLERARASI YETKİ

Bu başlık altında, farklı hukuk düzenlerinde yer alan milletlerarası yetki kuralları incelenecektir. Milletlerarası yetki kurallarının belirlenmesinde esas alınan düzenlemeler ve sistemler üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda sırasıyla; Avrupa Birliği Hukuku, İsviçre, Almanya, Fransa ve son olarak İngiliz Milletlerarası Usul Hukukunun milletlerarası yetki kurallarına olan yaklaşımı ele alınacaktır.

---

¹³⁹ Mills, s.323.

¹⁴⁰ Mills, s.323.

¹⁴¹ Abbott, s.113.

¹⁴² Nomer, *Devletler Hususî*, s.496; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.387; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.63, 64.

¹⁴³ Nomer, *Devletler Hususî*, s.496; Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.387; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.64.

¹⁴⁴ Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.387; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.64.

1.2.1. Avrupa Birliği Hukukunda Milletlerarası Yetki

Önceki dönemde, Avrupa Topluluğu'na üye olan bir ülke mahkemesince verilen kararın diğer bir üye ülke mahkemesinde tanınması ve tenfiz edilmesinin kolaylaştırılmasının ve yeknesaklaştırılmasının; ortak pazarın kurulması amacına katkı sağlayacağı düşüncesi ile 1968 tarihli *Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tenfizine İlişkin Brüksel Sözleşmesi*¹⁴⁵ kabul edilmiştir¹⁴⁶. 90'lı yılların sonlarında, üye devletler, yeni bir düzenleme yapmak için faaliyete başlamış¹⁴⁷, nihayetinde, "44/2001 sayılı *Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Tüzük*"¹⁴⁸ (Brüksel I Tüzüğü) kabul edilmiştir¹⁴⁹. Fakat, Avrupa Komisyonu, 21 Nisan 2009 tarihinde, Brüksel I Tüzüğü'ne ilişkin hazırladığı raporda, tüzüğün genel olarak işleyişinin yeterli bir

¹⁴⁵ 1968 *Brussels Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters*, (OJ L 299, 31. 12.1972), Sözleşme hakkındaki açıklamalar resmî İngilizce metni üzerinden yapılacaktır. Bkz. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)).

¹⁴⁶ Işıl Özkan, "Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü (AB 1215/2012)", *Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku*, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.25; Pippa Rogerson; "Art. 1", *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Sellier European Law Publishers, Germany, 2007, s.47; Ceyda Süral, *Avrupa Birliği'nde Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İzmir, Güncel Yayınevi, 2007; s.26; Brüksel Sözleşmesi'nin yasal dayanağı olan Roma Anlaşması'nın 220. maddesi hükmü gereği, mahkeme veya hakem kararlarının karşılıklı tanınması ve tenfiz edilmesine ilişkin prosedürlerin kolaylaştırılması için üye devletlerin birbiriyle işbirliği içerisinde olması gerekir. İlgili hükümde, milletlerarası yetki kurallarına bir yollama yapılmamıştır. Brüksel Konvansiyonu'nu kaleme alanlar tanıma ve tenfizi kolaylaştırılmanın tek başına yeterli olmayacağını düşünerek; milletlerarası yetki kurallarını da düzenlemeye dâhil etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bahadır Erdem, "Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında 1968 Tarihli Brüksel Anlaşması'nın Hükümlerinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki Kuralları ile Karşılaştırılması" **MHB**, C. XVII, S. 1 – 2, 1997, s.184; Thalia Kruger, *Civil Jurisdiction Rules of the EU and Their Impact on Third States*, New York, Oxford University Press, 2010, s.12 – 15; Rogerson, *Commentaries* s.47.

¹⁴⁷ Detaylı bilgi için bkz. Ulrich Magnus, "Introduction", *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Germany Sellier European Law Publishers, 2007, s.11; Özkan, *Brüksel*, s.25.

¹⁴⁸ *Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters*, OJ L 12, 16.01.2001. Tüzük hakkındaki açıklamalar resmî İngilizce metni üzerinden yapılacaktır. Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001R0044&from=EN>.

¹⁴⁹ Amsterdam Anlaşması'nda Avrupa Birliği Konseyi'ne hukukî konularda işbirliğine ilişkin düzenlemeler yapma yetkisi verilmesi üzerine bu çalışmalar, sonuç vererek düzenleme hâline gelmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Süral, *Avrupa Birliği*, s.2

seviyede olduğunu ama adalete erişimin ve mahkeme kararlarının serbest dolaşımının çok daha iyi sağlanmasının gerektiğini belirtmiştir¹⁵⁰. Bu yolda, “1215/2012 sayılı Hukuki ve Ticari Konularda Yargı Yetkisi ve Yargı Kararlarının Tanıma ve Tenfizine İlişkin Tüzük”¹⁵¹ (Brüksel I bis Tüzüğü) hazırlanmış ve 9.01.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁵². Çalışmamızda, en son düzenleme olan Brüksel I bis Tüzüğü ele alınacaktır.

Brüksel I bis Tüzüğü, mahkemenin niteliği dikkate alınmaksızın, hukukî ve ticarî uyuşmazlıklar bakımından uygulanır (m. 1(1)). Vergi, gümrük veya idare hukuku meseleleri veya devletin, kamu hukukundan doğan yetkilerini kullanması sırasında verdiği zararlardan dolayı sorumluluğu¹⁵³, adı geçen tüzüğün kapsamı dışındadır (m. 1(1)). Tüzüğün, kapsam dışında bıraktığı konular bunlarla da sınırlı değildir. Aynı hükmün ikinci fıkrasında, Tüzüğün uygulanmayacağı diğer hâller; (i) gerçek kişilerin kişi hâllerine ve hak ehliyetine ilişkin konular ve evlilik veya uygulanacak hukuka göre evlilik ile benzer etkileri doğuran bir ilişki sonucu ortaya çıkan mal rejimleri ile ilgili haklar, (ii) iflâs, müflis şirketin veya diğer tüzel kişilerin tasfiyesine ilişkin işlemler ve benzer konular, (iii) sosyal güvenlik ile ilgili hususlar, (iv) tahkim, (v) aile, velâyet, evlenme veya kayın hısımlığından doğan nafaka yükümlülükleri, (vi) ölümden kaynaklanan nafaka yükümlülüğü dâhil olmak üzere vasiyet ve miras ile ilgili hususlar olarak sayılmıştır.

Genel ve kapsamlı bir düzenleme olan Brüksel I bis Tüzüğü, çoğu hukukî ve ticarî müesseseye ilişkin milletlerarası yetki kuralını hüküm altına almaktadır. Fakat, bazı hukukî müesseselere ilişkin milletlerarası yetki meselelerini bu Tüzük dışında, özel olarak ele alan AB düzenlemeleri de mevcuttur. Böyle bir durumda, özel düzenlemede yer alan kuralların öncelikle uygulanacağı hususu Tüzüğün 67. maddesinde ifade edilmektedir. Çalışmamızın kapsamı bakımından özel

---

¹⁵⁰ Brüksel I bis Tüzüğü Giriş (1), bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:351:0001:0032:en:PDF>.

¹⁵¹ Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, OJ L 351 20.12.2012. Bu Tüzük hakkındaki açıklamalar resmî İngilizce metni üzerinden yapılacaktır. Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:351:0001:0032:en:PDF>.

¹⁵² Tüzüğün 66. ve 81. maddeleri gereğince, Brüksel I bis Tüzüğü, 75. ve 76. maddeleri dışında, 10 Ocak 2015 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

¹⁵³ Devletin, özel hukuk ilişkilerinden doğan sorumluluğu kapsam dâhilinde olacaktır.

düzenlemelerin tümünün ele alınarak ayrıntılı incelenmesi mümkün olmadığı için, sadece örnek mahiyetinde sayılacaktır. Söz konusu özel düzenlemelere örnek olarak, “Evliliğe ve Ebeveyn Sorumluluğuna İlişkin Konularda Milletlerarası Yetki ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel II Tüzüğü”¹⁵⁴, “Mirasa İlişkin Meselelerde Yargı Yetkisi, Uygulanacak Hukuk, Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi ile Mirasa İlişkin Resmi Belgelerin Kabulü ve Avrupa Miras Belgesinin Oluşturulmasına Dair Tüzük”¹⁵⁵ ve “Nafaka Yükümlülükleri Konusunda Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk ve Söz Konusu Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Konsey Tüzüğü”¹⁵⁶ zikredilebilir.¹⁵⁷

---

¹⁵⁴ Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 Concerning Jurisdiction and The Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters and the Matters of Parental Responsibility, Repealing Regulation (EC) No 1347/2000, OJ L 338 23.12.2003. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:338:0001:0029:EN:PDF>. Brüksel II bis Tüzüğü’nde yer alan yetki kuralları için bkz. Sema Çörtoğlu Koca, “Evliliğe ve Ebeveyn Sorumluluğuna İlişkin Konularda Milletlerarası Yetki ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel II-A Tüzüğü (AT 2201/2003)”, *Avrupa Birliği Usul Hukuku*, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.234 – 278. “Brüksel I bis Tüzüğü ve Brüksel II bis Tüzüğü arasındaki ilişki için bkz. Arnaud Nuyts, “Art 1(2)(a)”, *The Brussels I Regulation Recast*, Ed.:Andrew Dickinson, Eva Lein, New York, Oxford University Press, 2015, s.66 – 68.

¹⁵⁵ Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Decisions and Acceptance and Enforcement of Authentic Instruments in Matters of Succession and on the Creation of a European Certificate of Succession, OJ L 201 04.07.2012. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650&from=EN>. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kazım Sedat Sirmen, “Mirasa İlişkin Meselelerde Yargı Yetkisi, Uygulanacak Hukuk, Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi ile Mirasa İlişkin Resmi Belgelerin Kabulü ve Avrupa Miras Belgesinin Oluşturulmasına Dair Tüzük (AB 650/ 2012)”, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.461 – 474. *Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku*, Brüksel I bis Tüzüğü ve ilgili Tüzük arasındaki ilişki için Jonathan Fitcher, “Art 1(2)(f)”, *The Brussels I Regulation Recast*, Ed.:Andrew Dickinson, Eva Lein, New York, Oxford University Press, 2015, s.90 – 91.

¹⁵⁶ Council Regulation (EC) No 4/2009 of December 2008 on Jurisdiction, Applicable Law, Recognition and Enforcement of Decisions and Cooperation in Matters Relating to Maintenance Obligations, OJ L 7 10.1.2009, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0004&from=EN>. Detaylı bilgi için bkz. Ceyda Süral, “Nafaka Yükümlülükleri Konusunda Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk ve Sözkonusu Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Konsey Tüzüğü (AT 4/2009)”, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2016, s.595 – 202. Brüksel I bis Tüzüğü ve ilgili Tüzük arasındaki ilişki için Jonathan Fitcher, “Art 1(2)(e)”, *The Brussels I Regulation Recast*, Ed.:Andrew Dickinson, Eva Lein, Oxford University Press, New York, 2015, s.87 – 90.

¹⁵⁷ Diğer düzenlemeler için bkz. Dickson, s.32 vd.

Brüksel I bis Tüzüğü'nde yetkiye ilişkin kurallar 4. ile 35. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Genel yetkili mahkeme, davalının üye devlette yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir (m. 4(1)). Genel yetki kuralı tesis edilirken, davalının veya davacının vatandaşlığı üzerinde durulmamıştır. Daha doğrusu, davalının veya davacının AB üye devlet vatandaşı olup olmamasının bir önemi yoktur¹⁵⁸. Davalının üye devlette bir yerleşim yerinin¹⁵⁹ olması, genel yetki kuralının uygulanması için yeterli görülmüştür. Davalının, üye bir ülkede yerleşim yeri bulunmuyorsa; kural olarak bu Tüzük'ün uygulanma imkânı yoktur. Bu durumda, kural olarak iç hukukta yer alan yer itibariyle yetki kuralları devreye girmektedir (m. 6(1))¹⁶⁰. 4. maddenin ikinci fıkrası hükmü de “vatandaşlık” kavramının yetki kurallarının uygulanması açısından bir fark yaratmayacağını destekler niteliktedir.

Brüksel I bis Tüzüğü'nün 5. maddesi hükmü gereğince, üye ülke mahkemesinde yerleşim yeri bulunan davalıya karşı, başka üye devlet mahkemesinde ancak 2 ile 7. bölümler arasında yer alan yetki kurallarına göre dava açılabilir. Özel yetki kuralının bulunduğu hâllerde, davacı seçim hakkını kullanabilir¹⁶¹. Davacı, ister genel yetki kuralına başvurur ve davalının üye ülkedeki yerleşim yeri mahkemesinde; isterse özel yetki kuralı çerçevesinde başka bir üye ülke

---

¹⁵⁸ Özkan, *Brüksel*, s.44; Paul Vlas, “Art. 2”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Germany, Sellier European Law Publishers, 2007, s.73.

¹⁵⁹ Gerçek kişilerin yerleşim yerinin belirlenmesi için bkz. m. 62; tüzel kişilerin yerleşim yerinin tespiti için bkz. m.63.

¹⁶⁰ Hüküm; m. 18(1), m. 21(2), m. 24 ve m. 25 düzenlemelerinin saklı tutulması koşuluyla ülkelerin iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının uygulanabileceğini belirtir. Detaylı bilgi için bkz. Özkan, *Brüksel*, s.45 – 47, 67 – 71, 95 – 97.

¹⁶¹ Peter Mankowski, “Art. 5”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Germany, Sellier European Law Publishers, 2007, s.89. Özkan, *Brüksel*, s.47.

mahkemesinde, davayı açar. Özel yetki kuralları, Tüzüğün, 7.¹⁶², 8.¹⁶³ ve 9.¹⁶⁴ maddelerinde yer almaktadır.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği Hukuku ile Türk Hukukundaki milletlerarası yetkinin düzenlenme sistematığı benzerlik göstermektedir. Brüksel I bis Tüzüğü çerçevesinde genel yetkili mahkeme olarak belirlenen “*davalının yerleşim yeri mahkemesi*”, Türk Hukukunda iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesinde düzenlenen genel yetki kuralı ile paralellik gösterir¹⁶⁵. Nitekim, MÖHUK m. 40 hükmü atfıyla HMK m. 6 gereğince “*davalının yerleşim yeri mahkemesi*”, genel yetkili mahkeme olarak belirlenmiştir.

1.2.2. İsviçre Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki

İsviçre Devletler Özel Hukuku Federal Kanunu, on beş yıl süren kanunlaştırma faaliyetlerinden sonra 1 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹⁶⁶. Kanun’un, Almanca Fransızca ve İtalyanca olmak üzere eşit yürürlük gücünde olan üç ayrı dilde metni mevcuttur¹⁶⁷. Adı geçen Kanun, 229 maddeden oluşmakta ve yürürlükte olan en

¹⁶² Tüzüğün 7. maddesi; akitlere, haksız fiillere, ceza davası ile bağlantılı olan davalara ve kültürel malların geri verilmesine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi düzenlemektedir. İlgili madde ayrıca, şube, acenta ve diğer kuruluşlara, deniz mal kurtarımına ve trust’a ilişkin davalarda milletlerarası yetki kurallarına yer vermiştir. Söze konu milletlerarası yetki kuralları hakkında detaylı bilgi için bkz. Özkan, *Brüksel*, s.48 – 62.

¹⁶³ Bu hüküm; birden fazla davalının olması, garanti veya kefalet gibi davaların bulunması hâllerine ilişkin olarak ve karşı davalar için ayrı milletlerarası yetki kuralı getirmektedir. Öte yandan, uyuşmazlığın konusu sözleşmesel bir konuya ilişkin ise, davanın aynı davalıya karşı açılmış taşınmaz mallar ile ilgili *in rem* haklarla bağlantılı olması koşuluyla Tüzük ayrı bir milletlerarası yetki kuralı da getirmektedir. Bu konudaki açıklamalar için bkz. Özkan, *Brüksel*, s.62 – 65.

¹⁶⁴ Madde uyarınca, bir üye ülke mahkemesi bir geminin kullanılması ya da faaliyetlerine ilişkin sorumluluk davalarında milletlerarası yetkiyi haiz ise, bu mahkeme ya da iç hukukun yer itibariyle yetkili bir diğer mahkeme sorumluluğunun sınırlanmasından doğan davalarda bakımından da yetkili olacaktır. Konuya ilişkin olarak bkz. Özkan, *Brüksel*, s.65,66.

¹⁶⁵ Çelikel, Erdem, s.568.

¹⁶⁶ Söz konusu kanunlaştırma hakkında bkz. Symeon C. Symeonides, “The New Swiss Conflicts Codification: An Introduction”, *AJCL*, C. XXXVII, S. 2, 1989.

¹⁶⁷ Pierre A. Karrer, Karl W. Arnold, Paolo Michele Patocchi, *Switzerland’s Private International Law*, 2. bs., Deventer, Kluwer Law and Taxation Publishers, 1994, s.12; Almanca metni için bkz. <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/201901010000/291.pdf>, Fransızca metni için bkz. <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19870312/201901010000/291.pdf>, İtalyanca metni için bkz. <https://www.admin.ch/opc/it/classified-compilation/19870312/201901010000/291.pdf>. Ayrıca, bkz. Walter König, “Translation of

kapsamlı kanun olarak kabul edilmektedir¹⁶⁸. Maddi hukuk ve usul hukuku meselelerinin birbirinden ayrı bölümlerde düzenlenmesi konusundaki geleneksel yaklaşımı terk eden İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'nun, bu yolda öncü olduğu söylenebilir¹⁶⁹. Bu nedenle, çalışmamızda, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'na değinilecektir.

Kanun, "Ortak Hükümler" ile başlamaktadır. Kapsama ilişkin 1. maddede, önce, Kanunda hangi konuların düzenlendiği ele alınmakta (m. 1(1)), devamında ise, eğer varsa, öncelikle uluslararası sözleşme hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir¹⁷⁰ (m. 1(2)). Ortak hükümler içinde, milletlerarası yetkiye ilişkin genel kurallar 2 ile 10. maddeler arasında yer almaktadır¹⁷¹. Kanunun bu hükümleri incelendiğinde, milletlerarası yetki kurallarının iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarından bağımsız olarak ayrıca düzenlendiği görülmektedir. Genel yetki kuralı olan, m. 2 uyarınca; İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu'nda aksi öngörülmedikçe, davalının yerleşim yerinde bulunan İsviçre mahkemeleri veya idarî makamları yetkili olacaktır¹⁷². "Olağanüstü yetki" başlığını taşıyan 3. maddede ise,

---

Legal Texts: Three English Versions of the Swiss Federal Statute on Private International Law", **MJIL**, C. XI, S. 4, 1990, s.1294.

¹⁶⁸ Symeonides, s. 188; Turgut Turhan, "İsviçre Devletler Özel Hukuku Federal Kanununda Sözleşmeden Doğan Borçlara Uygulanacak Hukuk ve Türk Hukuku", **AÜHFD**, C. XLI, S. 1, 1990, s.119, 120; s. 120. Bir yazara göre, söz konusu Federal Kanunun bu kadar detaylı yapılmasının kökleri, Savigny'nin "volksgeist" olarak adlandıracağı gerçekliğe kadar uzanmaktadır. İsviçre insanının planlanmış, iyi ayarlanmış bir yaşam sürmeye yatkın olması, kanunî düzenlemelere yansımıştır. Bu nedenle, kanunî düzenlemelerin de bu denli detaylı ve kapsayıcı olması normal karşılanmalıdır. Bkz. Andrea Bonomi, The Influence of Swiss Private International Law on the Italian Codification, **IJLI**, C. XXX, S. 2, 2002, s.249.

¹⁶⁹ Symeonides, s.188.

¹⁷⁰ İsviçre'nin de taraf olduğu Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Konvansiyon (Lugano Konvansiyonu) (OJ. L 339/3, 21.12.2007), bu sözleşmelerden biridir. Bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A22007A1221%2803%29>. Detaylı bilgi için bkz. Karrer, Arnold, Patocchi, s.12, 20 – 22.

Lugano Konvansiyonu, Avrupa Birliği üye ülkeleri ile Norveç, İzlanda ve İsviçre arasında akdedilmiştir. Konvansiyon, medeni ve ticarî konularda yargı yetkisi ve yargı kararlarının tanıma ve tenfize ilişkindir. Konvansiyon, başta gerçek kişilerin kişi hâllerine ve ehliyetine ilişkin uyuşmazlıklar; vergi, gümrük ve idarî meselelerden doğan davalar; sosyal güvenlik; vasiyetname ve mirastan doğan davalar olmak üzere belli başlı bazı davaları kapsamamaktadır. Konvansiyon metni için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A116029>.

¹⁷¹ Yetki başlığı altında olmasına rağmen, m. 11, 11a ve 12 altında yer alan düzenlemeler yetki konusuna ilişkin değildir. Bu hükümler, yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklara ilişkin olan diğer usuli meseleleri düzenlemektedir.

¹⁷² Bu çalışma kapsamında, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanun'u hakkındaki açıklamalar metnin İngilizce çevirisinden yararlanılarak yapılacaktır. İngilizce çevirisi için

bu madde dışındaki yetki kurallarına göre İsviçre mahkemelerinin veya makamlarının yetkisinin kurulamadığı durumlarda, eğer başka bir ülkede yargılama yapılması, imkânsız veya mâkul karşılanamayacak nitelikte ise, uyuşmazlığın unsurları ile yeterli bağlantının mevcut olduğu yer İsviçre mahkemelerinin veya idarî makamlarının yetkili olacağı düzenlenmektedir. Bu iki hükmün dışında, yine milletlerarası yetkiye ilişkin genel nitelikli bazı hususlar bu kısımda yer almaktadır. Bunlara örnek olarak, yetkili mahkemenin seçimi (m. 5), tahkim anlaşmasında yetki (m. 7), karşı davada yetki (m. 8), milletlerarası derdestlik (m. 9) ve ihtiyati tedbirler (m. 10) hakkındaki düzenlemeler verilebilir.

Ortak hükümlerin ardından, kanunun, belirli hukukî kurumları esas alarak bir ayırım yaptığı ve bu kurumları ayrı bölümler hâlinde düzenlediği görülmektedir. Bu nedenle, milletlerarası yetki kurallarına ayrı bir bölüm ayrılmamış¹⁷³; bunun yerine her bir bölüm altında, ilgili hukukî kuruma uygulanacak hukuk, milletlerarası yetki ve bu konuda verilmiş yabancı hakem kararlarının tanınması ve tenfizine ilişkin düzenlemelere birlikte yer verilmiştir¹⁷⁴. Kanunda tercih edilen bu sistematik sayesinde, her bir hukukî müesseseye ilişkin olan hükümlere tek bir yerden ulaşma imkânı sağlanmış ve daha net bir çerçeve çizilmiştir¹⁷⁵.

Her bir bölümün başında, o bölüm kapsamındaki hususlar için genel bir milletlerarası yetki kuralı getirilmekte, alt başlıklarda yer alan konularda yetkiye ilişkin özel bir kural mevcut olmadığı takdirde bunun uygulanacağı belirtilmektedir¹⁷⁶. Örneğin, “*gerçek kişiler*” başlığı altındaki ilk maddede, milletlerarası yetkiye ilişkin genel bir kural öngörülmüştür (m. 33). Buna göre, “*kanunda aksi öngörülmedikçe, kişiler hukukuna ilişkin meselelerde yerleşim yerindeki İsviçre mahkemeleri veya makamları yetkili olacaktır*”. Bu genel kuralın ardından, ayrı başlıklar altında gerçek kişilere ilişkin meseleler ele alınmaktadır. Örneğin, bunlardan, “*hak ehliyeti*” (m. 34),

---

bkz. https://www.umbricht.ch/fileadmin/downloads/Swiss_Federal_Code_on_Private_International_Law_CPIL_2017.pdf. Çalışmada esas alınan İngilizce çeviri ve diğer İngilizce çeviri metinlerinin karşılaştırılması için bkz. König, s.1295 vd.

¹⁷³ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.36.

¹⁷⁴ Thomas Kadner Graziano, “Codifying European Union private international law: The Swiss Private International Law Act – a model for a comprehensive EU private international law regulation?”, *JPIL*, C. XI, S. 3, 2015, s.596; Frank Vischer, “Drafting National Legislation on Conflict of Laws: The Swiss Experience”, *LCP*, C. XLI, S. 2, 1977, s.134.

¹⁷⁵ Graziano, s.598.

¹⁷⁶ Vischer, *Drafting*, s.134.

“*fil ehliyeti*” (m. 35), konularına ilişkin uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkiye dair özel bir yetki kuralı mevcut değildir. Bu durumda 33. maddedeki genel kural uygulama alanı bulacak; “*adın değiştirilmesi*” (m. 38) ve “*gaiplik kararı*” (m. 41) ile ilgili uyuşmazlıklarda ise milletlerarası yetki konusunda özel yetki kuralı getirilmiş olduğundan, söz konusu maddeler ile getirilen özel yetki kuralları belirleyici olacaktır.

İncelendiği üzere, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanun’u, milletlerarası yetki kurallarını iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarından bağımsız, ayrı olarak düzenlemiştir. Türk Hukukunda ise, MÖHUK m. 40 hükmü uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tesis edileceği hükme bağlandıktan sonra m. 41 – 46 arasında belli konularda hakkındaki uyuşmazlıklar için özel milletlerarası yetki kuralları getirilmiştir. Dolayısıyla, Türk Hukukunda, İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanun’dan farklı olarak milletlerarası yetki kuralları, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarından tamamen ayrı şekilde düzenlenmemiştir. Bunun yanı sıra, MÖHUK’un benimsediği sistematikte kanunlar ihtilâfı ve milletlerarası yetki kuralları ayrı bölümlerde düzenlenmiştir. İsviçre Hukukunda ise, her bir başlık altında, ilgili hukukî kuruma uygulanacak hukuk ve milletlerarası yetki kuralları bir arada verilmiştir.

1.2.3. Alman Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki

Alman milletlerarası özel hukuku alanında bağımsız, ayrı bir kanunî düzenleme mevcut değildir. Uygulanacak hukuka ilişkin kurallar, büyük ölçüde Alman Medeni Kanunu’na Giriş Kanunu¹⁷⁷,nda yer almaktadır¹⁷⁸. Kanunun m. 3 hükmüne göre, Avrupa Birliği mevzuatı ve uluslararası sözleşmelerin getirdiği

¹⁷⁷*Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (EGBGB veya BGBEG olarak kısaltılmaktadır)*, Kanun metni için bkz. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/EGBGB.pdf>. Çalışmamızda, bu Kanun hakkındaki açıklamalar, Kanunun resmî İngilizce çevirisi üzerinden yapılacaktır. Bkz. http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgbeg/englisch_bgbeg.pdf.

¹⁷⁸Carsten Gerner – Beuerle, Mathias Siems, “The Private International Law of Companies in Germany”, s.3, (Çevrimiçi) https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3355688, 30.08.2019; Rainer Gildeggen, Jochen Langkeit, “The New Conflict of Laws Code Provisions of the Federal Republic of Germany: Introductory Comment and Translation”, *Ga. J. Int’l & Comp. L.*, C. XVII, S. 2, 1987, s.229.

kurallar öncelikle uygulanacaktır¹⁷⁹. Adı geçen Kanun atıf, kamu düzeni ve hukukî kurumlara göre uygulanacak hukukun belirlenmesine ilişkin kurallar içermekte fakat milletlerarası yetkiye ilişkin düzenlemelere yer vermemektedir. Bu sebeple, Alman mahkemelerinin milletlerarasını yetkisinin Alman Medeni Kanunu'na Giriş Kanunu tarafından tesis edilmesi olanağı bulunmamaktadır.

Alman mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirlemek için ilk olarak milletlerarası yetki konusuna ilişkin AB düzenlemelerine veya milletlerarası bir sözleşmenin olup olmadığına bakılmalıdır. Bu düzenlemelerde, ilgili hukukî müesseseye ilişkin yetki kuralı varsa, öncelikle bu düzenlemeler uygulanacak ve bu hükümler çerçevesinde milletlerarası yetki tesis edilecektir¹⁸⁰. Yetki kuralı getiren böyle bir düzenlemenin bulunmaması veya düzenlemelerde yer alan yetki kurallarının uygulama alanı bulabilmesi için gerekli şartların yokluğu¹⁸¹ ya da tespitin, iç hukuktaki yer itibariyle yetki kurallarına bırakılmış olması hâllerinde, Alman mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin nasıl tesis edileceği sorusu gündeme gelmektedir. Bu durumda, Alman mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, iç hukukunun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesinde belirlenecektir. İç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ise Alman Medeni Usul Kanunu¹⁸² kapsamında düzenlenmiştir. Buna göre, yer itibariyle yetkili bir mahkemenin varlığı, milletlerarası yetkinin tesisi için de yeterlidir. Adı geçen kanunda, genel yetki kuralından ne anlaşılması gerektiği m. 2 kapsamında düzenlenmiş, devamı maddelerinde ise, genel ve özel yetki kurallarına yer verilmiştir.

---

¹⁷⁹ Maddede, “*Avrupa Birliği mevzuatı*” veya “*ilgili Avrupa Birliği düzenlemeleri*” gibi genel ve belirsiz ifadelerden kaçınılmıştır. Avrupa Birliği düzenlemelerinden hangilerinin uygulama alanı bulacağı tek tek sayılmıştır.

¹⁸⁰ Milletlerarası yetki kuralı getiren AB düzenlemeleri için bkz. 1.2.1.; Almanya, AB ülkeleri ve EFTA ülkeleri arasında akdedilen Lugano Sözleşmesi'nin de tarafıdır. Lugano sözleşmesi'nin kapsadığı konularda, koşulların sağlanması hâlinde buradaki yetki hükümleri de uygulama alanı bulacaktır.

¹⁸¹ Brüksel I Tüzüğü yetki kurallarını kural olarak, davalının AB üye ülkelerinde yerleşim yerinin olması esasını üzerine inşa etmiştir. İstisnalar saklı kalmak koşuluyla, davalının üye ülkede yerleşim yeri yoksa Tüzüğün uygulanma imkânı olmayacaktır. Bkz. 1.2.1.

¹⁸² *Zivilprozessordnung (ZPO olarak kısaltılmaktadır)*. Kanun metni için bkz. <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/index.html>. Çalışmamızda, bu kanun hakkındaki açıklamalar, Kanunun resmî İngilizce çevirisi üzerinden yapılacaktır. Bkz. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/index.html#gl_p2282.

Bütün bu açıklamalar ışığında, Alman Milletlerarası Usul Hukukundaki milletlerarası yetki kurallarının tayini bakımından benimsenen anlayışın, Türk Milletlerarası Usul Hukukundaki düzenlemelerden farklı olduğu söylenebilir. Alman mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tamamen iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edilmektedir. Türk Hukukunda ise, MÖHUK m. 41 – 46 hükümlerinin kapsamına girmeyen konularda m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları devreye girerek, milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir.

1.2.4. Fransız Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki

Fransız Milletlerarası Usul Hukukunda, Fransız mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ayrı bir kanunla düzenlenmemiştir. Milletlerarası yetkiye ait düzenleme, Fransız Medeni Kanunu¹⁸³,un (*Code Civil*) 14. ve 15. maddelerde yer alır. Bu hükümlere baktığımızda, iç hukukta yer alan yetki kurallarına yollama yapmadan, milletlerarası yetkiyi doğrudan düzenleyen hükümler ile karşılaşmaktayız¹⁸⁴.

Fransız Medeni Kanunu m. 14’de, davacı tarafın Fransız vatandaşı olması hâlinde, bir yabancıya karşı, yabancıнын Fransa’da yerleşim yeri bulunmasa bile, Fransa’da dava açılabilceği; m. 15’de ise, bir yabancıнын davalı Fransız vatandaşına karşı Fransız mahkemelerinde dava açabileceği kabul edilmiştir. Böylece, milletlerarası yetki kuralları, davalı veya davacının Fransız vatandaşı olması üzerine kurulmuştur¹⁸⁵. Bu kuralın özelliği nedeniyle, çalışmamızda Fransız Milletlerarası Usul Hukukunda milletlerarası yetki konusuna da yer verilmiştir.

---

¹⁸³ <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>. Kanun hakkındaki açıklamalar İngilizce çevirisi üzerinden yapılacaktır. Bkz. <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>.

¹⁸⁴ Rabai Boudherhem, “Les Conflicts De Juridictions En Matiere De Societes Commerciales En Droit International Prive Francais – Conflicts of Jurisdiction as Regards Trading Companies in French Private International Law”, *IBLJ*, S. 1, 2010, s.59.

¹⁸⁵ Giles Cuniberti, “Article 14 Code Civil Comports with the French Constitution”, 2012, (Çevrimiçi), <http://conflictoflaws.net/2012/article-14-code-civil-comports-with-the-french-constitution/>; Boudherhem, s.57, 59; Alain Cornec, Julie Losson, “French Supreme Court Restates Rules on Jurisdiction, Recognition and Enforcement of Foreign Decisions in Matrimonial Matters: A New Chance for Old Cases”, *Family Law Quarterly*, C. XLIV, S. 1, 2010, s.84.

Uzun bir süre boyunca, Fransız Medeni Kanunu m. 14 ve m. 15’de yer alan bu kuralların münhasır yetkiyi ifade ettiği düşüncesi hâkim olduğu için Fransız vatandaşlarının taraf olduğu yabancı mahkeme kararlarının tenfizi de reddedilmekte idi¹⁸⁶. Nitekim bu kuralların sadece vatandaşlığa dayandırılması haklı olarak eleştirilmiş ve kanun önünde eşitlik ilkesinin ve adil yargılanma hakkının ihlâl edildiği öne sürülmüştür¹⁸⁷. Ayrıca, bu kuralların ayrımcılık yasağı açısından, Avrupa Birliği düzenlemelerine ciddi anlamda aykırılık teşkil ettiği belirtilmiştir¹⁸⁸. Nihayet, *Cour de Cassation, Priuer*¹⁸⁹ davasında sözü edilen kuralların münhasır yetkiyi içermediğine karar vermiş ve bu ayrıcalıklı durum sonlandırılmıştır¹⁹⁰. Burada son olarak, milletlerarası yetkiye ilişkin kurallar ihtiva eden AB düzenlemeleri ve uluslararası sözleşmelerin öncelikli olarak uygulanacağını vurgulamakta yarar vardır.

Fransız Hukukunda, milletlerarası yetkinin ayrı bir kanunla düzenlenmemesi yolundaki anlayış, Türk Hukuku ile farklılık arz eder. Türk Milletlerarası Usul Hukukunda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin ne şekilde tayin edileceği MÖHUK çerçevesinde düzenlenmektedir. Bu çerçevede, *ancak*, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlemediği konularda genel milletlerarası yetki kuralı uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir. Milletlerarası yetki konusunda, Türk ve Fransız Hukukunun ayrıldığı bir başka mesele ise, milletlerarası yetki tesisinin “*vatandaşlığa*” dayandırılmasıdır. Fransız mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, vatandaşlık esas alınarak tesis edilmektedir. Türk Hukukunda ise, vatandaşlık esas alınarak milletlerarası yetki belirlenmemektedir. Her ne kadar MÖHUK m. 41 Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar için milletlerarası yetki kuralı getirmiş olsa da, burada vatandaşlığın esas alınması söz konusu değildir. Nitekim, yukarıda da açıklandığı üzere, asıl amaç

---

¹⁸⁶ Cornec, Losson, s.84.

¹⁸⁷ Bu konudaki eleştiriler ve tartışmalar için bkz. Boudierhem, s. 56, 65 - 67; Vischer, *General Course*, s.205.

¹⁸⁸ Boudierhem, s.56.

¹⁸⁹ 23 Mayıs 2006 tarihli, 04 – 12.777 karar sayılı *Priuer* davasında, Fransız Medeni Kanunu m. 15 hükmünün münhasır yetki kuralı getirdiği ve yabancı mahkemelerin verdiği kararların tenfize engel olduğu yönündeki kanaat değişmiştir. Belli koşullar altında yabancı mahkeme tarafından verilen kararın Fransa’da tenfiz edilebileceği ve yabancı mahkemenin dolaylı yetkisinin kabul edileceği belirtilmiştir. Bu karar ve sonrasında verilen kararlar, m. 14 hükmünün uygulama alanı da etkilemiştir. Detaylı bilgi için bkz. Boudierhem s.61; Cornec, Losson, s.86, 87.

¹⁹⁰ Cornec, Losson, s.86.

Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda her daim yetkili bir Türk mahkemesinin bulundurulmasıdır.

1.2.5. İngiliz Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki

İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenmesinde rol oynayan kuralların tespiti öncesinde, bir ayrıma giderek, Brexit geçiş dönemi süresinin sona ermesine kadar olan durum ile sonrasını ayrı ayrı incelemek gerekir.

Bilindiği üzere, Birleşik Krallık, 31.01.2020 tarihinden itibaren Avrupa Birliği'nden ayrılmıştır. 1.02.2020 tarihinde başlayan geçiş dönemi ise 31.12.2020 tarihinde sona erecektir. Belirtmek gerekir ki, geçiş döneminin sonuna kadar Birleşik Krallık, Avrupa Birliği üyesi muamelesi görecektir¹⁹¹. Bu, mahkemelerin milletlerarası yetkisinin belirlenmesine ilişkin AB mevzuatının¹⁹², İngiliz Mahkemeleri için öncelikle uygulanmaya devam edeceği anlamına gelir. Böylece, hukukî ve ticarî meselelere ilişkin olarak¹⁹³, geçiş döneminin sonuna kadar, İngiliz Hukuku'nda mevcut olan geleneksel kurallar, ancak Avrupa Birliği'nin ilgili mevzuatının uygulanma alanı dışında kalan hâllerde belirleyici olabilecektir¹⁹⁴. Birleşik Krallık, AB'ye katıldığında, mahkemelerin milletlerarası yetkisi hususunda, AB rejiminin kapsamı dışında kalan durumlarda, geleneksel kuralların uygulanmaya devam etmesi yolunda bir tercihte bulunmuştur¹⁹⁵. Buna, Brüksel I Bis Tüzüğü'nün 6. maddesi¹⁹⁶, sınırlarını da belirleyerek imkân tanımaktadır¹⁹⁷.

---

¹⁹¹ Karar mekanizmasında ve kurumlarda yer almak dışında olmak üzere Avrupa Birliği üyesi muamelesi görecektir.

¹⁹² Bunun için bkz. 1.2.1.

¹⁹³ “Civil and commercial matters” ifadesinin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda fazla bilgi için bkz. J.H.C. Morris, David McClean, Verónica Ruiz Abou – Nigm, *The Conflict of Laws*, 9. bs., London, Sweet & Maxwell – Thomson Reuters, 2016, s. 99,100.

¹⁹⁴ Mills, s. 189, 324.

¹⁹⁵ Morris, McClean, Abou – Nigm, s.91, 92.

¹⁹⁶ Madde hükmü, AB'de oturmayan davalılara, m. 18(1), m. 21(2), m. 24 ve 25 hükümleri hariç olmak üzere her bir üye devletin kurallarının uygulanacağını belirtmektedir (m. 6(1)). Ayrıca, herhangi bir üye ülkede oturmayan davalıya (m. 6/1) karşı, üye bir ülkede oturan bir kişi vatandaşlığı ne olursa olsun o üye ülkenin yürürlükte bulunan milletlerarası yetkiye ilişkin kurallarından özellikle de üye ülkelerin madde 76(1)(a) hükmü gereğince Komisyon'a bildirmek durumunda oldukları kurallardan aynen o ülkenin vatandaşı gibi yararlanabilecektir (m. 6(2)).

¹⁹⁷ Morris, McClean, Abou – Nigm, s. 92.

Geçiş dönemi sonunda ise, yeni bir gelişmenin olmaması durumunda, İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenmesi, *Common Law* kaynaklı “geleneksel kurallar” (“*traditional rules*”) ın uygulanması ile sağlanacaktır¹⁹⁸. Burada, hem AB mevzuatı ile ilgili olarak daha önce açıklama yapılmış¹⁹⁹ olması hem geçiş döneminin bitmesine az bir zaman kalması nedeni ile sadece *Common Law* kaynaklı geleneksel kurallar üzerinde ana hatları ile durulacaktır.

Milletlerarası yetki meselelerini, ayrıntılı kurallar çerçevesinde, mümkün olduğunca takdir yetkisinden uzak durarak çözmeyi hedefleyen Kıta Avrupası sisteminin aksine, İngiliz Hukuku’nda, konu, *Common Law*’a hâkim olan genel anlayış ile uyumlu olarak büyük ölçüde, mahkemenin takdiri esasında ele alınmaktadır²⁰⁰. Mahkemeler, somut olayda yetkinin belirlenmesi sırasında, hem “*forum conveniens*” hem “*forum non conveniens*” ilkelerini de dikkate alarak karar vermektedirler²⁰¹.

İngiliz Mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, Hukuk Usulü Kuralları²⁰² (*Civil Procedure Rules/ CPR*) tarafından da benimsenmiş olan geleneksel kurallara göre belirlenmesi sırasında, “davacının” vatandaşlığının, yerleşim yerinin, meskeninin veya İngiltere ya da Galler’de bulunmasının (*presence*), doğrudan bir önemi olduğu söylenemez²⁰³. Bu konuda belirleyici olan kural, “davalı” odaklıdır. Buna göre, davalının, İngiltere veya Galler’de bulunması veya milletlerarası yetkinin bulunmadığı durumlarda yetki itirazında bulunmaması ya da yargı çevresi (İngiltere veya Galler) dışında tebligat yapılması hâllerinde, İngiliz Mahkemesi milletlerarası yetkiye sahip olacaktır.

Şöyle ki, ilk olarak davalının, İngiltere veya Galler’de bulunduğu sırada kendisine davacının talebi üzerine mahkeme tarafından hazırlanan belgenin (*claim form*) tebliğ

---

¹⁹⁸ Christopher Coffin, Peter Wood, “Can you bring a claim in the English court?”, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.withersworldwide.com/en-gb/insight/article/pdf/4577>, 11 Temmuz 2020.

¹⁹⁹ Bkz. 1.2.1.

²⁰⁰ Morris, McClean, Abou – Nigm s. 89.

²⁰¹ Morris, McClean, Abou – Nigm s. 89.

²⁰² Kanun metni için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/1998/3132/contents/made>.

²⁰³ Coffin, Wood, “Can you bring a claim in the English court?”, <https://www.withersworldwide.com/en-gb/insight/article/pdf/4577>.

edilmesi mahkemeyi yetkili kılacaktır²⁰⁴. Hukuk Usulü Kuralları kapsamındaki özel hukuk uyuşmazlıklarından doğan davalar, *CPR* m. 7-2,2 uyarınca davacının talebi üzerine mahkemece talep formunun hazırlanması ile başlar. İşte bu tebligat, davalı İngiltere veya Galler'de iken kendisine tebliğ edilirse mahkemenin milletlerarası yetkisi de tesis edilir. Burada, davalının hangi nedenle veya süreyle İngiltere veya Galler'de bulunduğu önemi yoktur²⁰⁵. Bu ülkelerde, çok kısa bir ziyaret için bulunan davalıya, bu sırada tebligat yapılması milletlerarası yetkiyi doğuracaktır²⁰⁶. Bu kurala göre milletlerarası yetkisi belirlenen mahkeme, “*forum non conveniens*” ilkesi esasında yetkili olmadığına karar verebilir. Adı geçen ilke, bir yerde, yetkinin, sırf “*bulunma*” üzerine kurulmasının “*aşkın bir yetki*” sonucuna yol açacağı hâllerin önüne geçilmesine hizmet edecektir²⁰⁷.

Geleneksel kurallara göre, İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin var olacağı ikinci hâl, davalının, mahkemenin yetkisine, üstü örtülü rıza göstermesi anlamına gelecek davranışlar içinde bulunmasıdır. Burada davalı, aslında mahkemenin milletlerarası yetkisinin olmadığı bir durumda, yetkisizlik itirazında bulunmamaktadır; bunun sonucunda da mahkeme milletlerarası yetkili hâle gelmektedir²⁰⁸. Öte yandan, davalının davranışının, davanın İngiltere’de görülmesini istediği kanaatini oluşturmaya elverişli olması gerekir²⁰⁹. Örneğin, İngiliz Mahkemesinde dava açan kişi, o dava ile ilişkili olarak karşı dava açılması halinde de aynı mahkemenin yetkili olacağını kabul etmiş sayılacaktır²¹⁰.

Yukarıda ifade edilen iki hâlin dışında, davalıya, İngiltere dışında tebligat yapılması sonucunda da İngiliz mahkemesinin yetkili olması gündeme gelebilir. Common Law bakımından bu mümkün değil iken, 1852 tarihli Common Law Usul Kanunu²¹¹ (*Common Law Procedure Act*), davalıya İngiltere dışında tebligat yapılmasına, mahkemenin, takdiren izin verebileceği hususunu kabul etmiştir²¹².

---

²⁰⁴ Mills, s. 324.

²⁰⁵ Morris, McClean, Abou – Nigm, s. 157.

²⁰⁶ Mills, s. 325

²⁰⁷ Morris, McClean, Abou – Nigm, s. 156.

²⁰⁸ Morris, McClean, Abou – Nigm, s. 160; Mills, s. 332,333.

²⁰⁹ Morris, McClean, Abou – Nigm, s.160.

²¹⁰ Morris, McClean, Abou – Nigm, s.160,161.

²¹¹ Kanun metni için bkz. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/15-16/76/enacted>.

²¹² Mills, s.324; Morris, McClean, Abou – Nigm, s.161

Günümüzde ise, Hukuk Usulü Kuralları m. 6.36²¹³ bunu düzenlemekte ve uygulama esaslarının, başka bir deyiş ile mahkemenin takdirinde rol oynayacak noktaların “Uygulama Direktifi 6B”²¹⁴ (*Practice Direction 6B*) de hükme bağlandığını ifade etmektedir. Sözü edilen düzenleme, adı geçen Direktifte yer almaktadır (paragraf 3.1).

Mahkeme tarafından, davalıya İngiltere dışında tebligat yapılmasına ilişkin izin verilmesi, ancak, İngiliz Mahkemesi’nin en uygun (*appropriate, proper*) forum olması durumunda söz konusu olabilir²¹⁵. Örneğin, haksız fiilin İngiltere’de işlendiği, fakat, failin, fiilen İngiltere veya Galler’de bulunmadığı bir halde, sırf faile İngiltere veya Galler’de tebligat yapılamaması nedeni ile, İngiliz mahkemesinin yetkili olmaması uygun olmayacaktır²¹⁶. Başka bir deyiş ile, İngiliz mahkemesi, “*forum conveniens*” olarak kabul edilecek ve İngiltere dışında, davalıya tebligat yapılmasına izin verilecektir. Bu tebligat da İngiliz mahkemesinin milletlerarası yetkisinin varlığı sonucunu doğuracaktır.

Öte yandan, geçiş döneminin sona ermesi ile İngiltere de Avrupa Birliği açısından “*üye olmayan bir devlet*” haline gelecektir. Bundan sonra, AB üyeliği sırasında geçerli olan rejim İngiltere açısından söz konusu olamayacaktır. Geçiş döneminin sonuna kadar, İngiliz mahkeme kararlarının, AB üyesi Devletler ile İsviçre, Norveç ve İzlanda’da tenfizi, Brüksel I Bis Tüzüğü ve Lugano Konvansiyonu sayesinde rahat bir süreç çerçevesinde gerçekleşebilmektedir²¹⁷. Fakat, 31.12.2020 tarihinden sonra, yeni bir anlaşma veya var olan bir anlaşmaya katılma gerçekleşmez ise, bu ayrıcalıklı yol artık ortadan kalkacaktır²¹⁸. Her ne kadar, İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisi

---

²¹³ “.. *the claimant may serve a claim form out of the jurisdiction with the permission of the court if any of the grounds set out in paragraph 3.1 of Practice Direction 6B apply*”.

²¹⁴ İlgili metin için bkz. https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part06/pd_part06b#3.1.

²¹⁵ Mills, s.335; Morris, McClean, Abou – Nigm, s.162.

²¹⁶ Mills, s.324.

²¹⁷ Mukarrum Ahmed, “BREXIT and English Jurisdiction Agreements: The Post-Referendum Legal Landscape” s.2, (Çevrimiçi) <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=490074106114120085125092001021089104041021014087045043087028005025125099014084001075048120001122008096009116096070082006026083008007035089016084091079082065009031120024034042093093017074097065124115027105119124119105085102073025109106097064122081115007&EXT=pdf>, Erişim: 07 Eylül 2020.

²¹⁸ Oliver Browne, Sebastian Seelmann-Eggebert, Tom Watret, “What Rules Will Apply to Jurisdiction and the Enforcement of Judgments After Brexit?”, (Çevrimiçi)

İngiliz Hukukuna göre belirlense, hatta yetki anlaşması ile İngiliz mahkemelerinin milletlerarası yetkisi kabul edilebilse de, İngiliz mahkemesi kararının AB üyesi bir ülkede tenfizi meselesi İngiltere için önem arz edecektir²¹⁹.

İngiltere, bu yolda, Lugano Konvansiyonu'na katılmak için 08.04.2020 tarihinde başvuruda bulunmuştur. Bundan sonraki aşama, AB üyesi ve EFTA devletlerinin oybirliği ile bu başvuruyu onaylamasına ilişkindir. Halen, İsviçre, İzlanda ve Norveç, İngiltere'nin başvurusunu onaylamış bulunmaktadır²²⁰. Fakat Komisyon, buna karşı olduğunu beyan etmiştir²²¹. Bu durumda, İngiltere'nin adı geçen konvansiyona taraf olması ihtimali hakkında fikir yürütmek mümkün görünmemektedir²²². Ama eğer, bu süreç tamamlanır ve İngiltere, Lugano Konvansiyonuna taraf olursa, yukarıda belirtilen sorunlarını büyük ölçüde çözebilecektir²²³.

Sonuç olarak, İngiliz Milletlerarası Usul Hukukunda milletlerarası yetki konusu, genellikle; bir kişinin İngiltere'de bulunduğu sırada kendisine dava dilekçesinin tebliğ edilmesi ile milletlerarası yetkinin tesis edilmesine yönelik kural bakımından tartışmalara neden olmuştur. Türk Hukukunda, isabetli olarak, böyle bir irtibat noktasına bağlı milletlerarası yetki kuralı öngörülmemiştir. Zira, böyle bir milletlerarası yetki kuralının getirilmesi "*aşkın yetki*" teşkil edecektir.

<https://www.latham.london/2020/05/what-rules-will-apply-to-jurisdiction-and-the-enforcement-of-judgments-after-brexite/>, Erişim: 12 Temmuz 2020.

²¹⁹ Richard Aikens, Andrew Dinsmore, "Jurisdiction, Enforcement and Te Conflict of Laws in Cross-Border Commercial Disputes: What Are the Legal Consequences of Brexit?", **European Business Law Review**, 2016, s.913.

²²⁰ News Story, "Support for the UK's intent to accede to the Lugano Convention 2007", (Çevrimiçi) <https://www.gov.uk/government/news/support-for-the-uks-intent-to-accede-to-the-lugano-convention-2007>, 12 Temmuz 2020.

²²¹ Louis Merrett, Catherine Barnard, "Farewell Lugano?", 2020 (Çevrimiçi) <https://ukandeu.ac.uk/farewell-lugano/>, 13 Temmuz 2020.

²²² Mukarrum, s.2.

²²³ Merret, Barnard, <https://ukandeu.ac.uk/farewell-lugano/>.

1.3. TÜRK MİLLETLERARASI USUL HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ

Çalışmamızın konusunu oluşturan Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi meselesini inceleyebilmek için milletlerarası yetki kurallarının tarihsel gelişiminin de ele alınması kanaatindeyiz. Bu kapsamda, ilk olarak 1330 tarihli Memaliki Osmaniyede Bulunan Ecnebilerin Hukuk ve Vezaîfi Hakkında Kanunu Muvakkat²²⁴ (EHVK) dönemindeki milletlerarası yetki kuralları ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin ne şekilde tesis edildiği üzerinde kısaca durulacaktır. Sonrasında, 2675 sayılı MÖHUK dönemindeki milletlerarası yetki kuralları incelenecek ve 5718 sayılı MÖHUK tarafından getirilen milletlerarası yetki kuralları arasındaki farklılıklara değinilecektir.

1.3.1. EHVK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ilk defa, kapitülasyonların kaldırılmasından sonra ortaya çıkan boşluğun doldurulması amacıyla kabul edilen 23 Şubat 1330 tarihli EHVK tarafından düzenlenmişti²²⁵. EHVK m. 4²²⁶'de, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi konusunda iç hukukun uygulama alanı bulacağı belirtilmiş olup, iç hukuka göre yer itibariyle yetkili bir mahkemenin bulunması, milletlerarası yetki için yeterli görülmekteydi²²⁷. Fakat, yer itibariyle yetkili bir

²²⁴ Kanun metni için bkz. Göger, s.405 – 406.

²²⁵ Altuğ, *Milletlerarası*, s.43; Nomer, *Devletler Hususî*, s.451; Ata Sakmar, *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1976, s.12, 13. EHVK'dan önceki dönemde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi hakkında detaylı açıklamalar için bkz. Altuğ, *Milletlerarası*, s.41 – 43, Vedat Seviğ, "Kanunlar İhtilafının Türkiye Cumhuriyetinde Gelişmesi", *50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973, s. 463 – 467.

²²⁶ "Tebaayi ecnebiyeye mütaallik ve emvali gayrimenkuleye ait bilcümle deâvi ile mevadî sairei hukukiye ve ticariye ve cezaiye davaları tebaayi Osmaniyeye alâkadar olmasa dahi mehâkimi devleti aliyede kavanin ve nizamat ve usulü Osmaniyeye tevfikân rüyet olunur. Şu kadar ki, gayri müslim tebaayi ecnebiyeye müteallip olup da akit ve feshî nikâh ve tefriki ebdan ve übüvvet ve nesep ve tebenni gibi hukuku aileye ve rüş ve mezuniyet ve hacir ve vesayet gibi ehliyet ve emvali menkuleye ait vasiyet ve terekelere mütaallik bulunan dâvaların mehâkimi Osmaniyede rüyet edebilmesi tarafeynin birrıza müracaatına veya tebaayi Osmaniyenin alâkadar bulunmasına veyahut mehâkimi Osmaniyede derdesti rüyet deâviye müteferri olmasına mütevakıftır. Ve bu suretle intizamı ammei devlete mugayir olmamak şartıyla alâkadarının hükûmeti matbuaları kavainine ve ihtilâfi kavanin halinde Hukuku Hususiyeyi Düvel kavaidine tevfikân muamele olunur."

²²⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.5.

mahkemenin varlığı, yabancıların, aile hukukuna, şahsın hukukuna veya menkul terekeden doğan uyuşmazlıklara ilişkin milletlerarası yetkinin doğumu için yeterli bulunmamakta idi²²⁸. Buna ek olarak, tarafların kendi rızaları ile Türk mahkemelerine başvurmuş olmaları, davanın bir Türk vatandaşı ile ilgisinin olması veya uyuşmazlığın Türkiye’de görülmekte olan bir dava ile bağlantılı olması hâllerinden birinin varlığı, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğumu için gerekli ve yeterli görülmüştü²²⁹. Ancak, Yargıtay, bu şartlara, içtihatlarında, hukukî koruma açısından büyük bir öneme sahip olan kamu düzeni ve mücbir sebep şartlarını da eklemiştir²³⁰. Yargıtay’ın kamu düzenine dayanarak Türk mahkemelerini yetkili kılan anlayışının geliştirilmesinin mümkün olduğunu savunan bir görüş ise; acil ve sınırlı önlem niteliğinde olan durumlarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması gerektiğini belirtmiştir²³¹. Kamu düzeninin yanı sıra, Yargıtay, mücbir sebep hâllerini de ayrı bir koşul olarak kabul etmiştir. Fakat, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis eden “*mücbir sebep*” koşulunu hukukî imkânsızlık anlamında değil, fiili imkânsızlık hâli olarak ele almıştır²³².

Kapitulasyonların kaldırılması üzerine acele bir şekilde çıkarılan EHVK, kanunlar ihtilâfi ve milletlerarası yetki konularının tek bir madde (m. 4) ile çözümlenmesi noktasında ciddi belirsizlikler yaratmaktaydı²³³. Doktrin ve yargı kararları ışığında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi konusundaki tereddütler ve boşluklar giderilmeye çalışılmış ancak bu da yeterli olmamış ve hatta kimi zaman boşluklar aşırı sayılabilecek yorumlarla doldurulmuştur²³⁴. Bu nedenle, güncel gelişmelere uygun, ihtiyaçlara cevap veren bir kanunun hazırlanması zarurî görülerek

²²⁸ Seviğ, *Sentez*, s.50; Göğer, s.361.

²²⁹ Detaylı bilgi için bkz. Seviğ, *Sentez*, s.33 – 36; Altuğ, *Milletlerarası*, s.46 – 50; Göğer, s.361- 365.

²³⁰ Detaylı bilgi için bkz. Altuğ, *Milletlerarası*, s.46; Göğer, s.365 – 367.

²³¹ Göğer, s.366.

²³² Göğer, s.367.

²³³ Ergin Nomer, “Yabancıların Ahkâmı Şahsiyesi (Statut Personnel) ve Terekesi ile İlgili İhtilâflarda Türk Kanunlar İhtilâfi Sisteminin Gelişimi”, *50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973, s.505.

²³⁴ *Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Kanunu Ön Tasarı: Sempozyum*, Yay. Haz.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976 s.1 – 2; *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu*, Danışma Meclisi S. Sayısı 100, 1981, s.1, (Çevrimiçi) http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c004/dm_02004071ss0100.pdf.

hazırlık çalışmalarına başlanmış²³⁵ ve sonuçta, 2675 sayılı MÖHUK kabul edilip yürürlüğe girmiştir.

1.3.2. 2675 sayılı MÖHUK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları

2675 Sayılı MÖHUK, Türk milletlerarası yetki kurallarını m. 27 ile m. 31 arasında düzenlemiştir. M. 27 çerçevesinde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceği hüküm altına alınmıştır. Genel milletlerarası yetki kuralı olan m. 27 uyarınca, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda, iç hukukta yer itibariyle yetkili bir mahkemenin olması, milletlerarası yetkinin doğumu için yeterli görülmekte idi²³⁶. İç hukukun yer itibariyle yetkisi ise başta HUMK olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan yetki kuralları çerçevesinde belirlenmektedir. Ancak, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, sadece iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının yetkili mahkemenin tesisi için ihtiyaçlara cevap vermekte yetersiz kalabileceği düşüncesinden hareketle özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlenmesi zarurî görülmüştü²³⁷. Bu nedenle, 2675 sayılı MÖHUK, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda (m. 28)²³⁸, yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda (m. 29)²³⁹ ve miras davalarında (m. 30)²⁴⁰ özel yetki kurallarına yer vermişti. Özel milletlerarası yetki kurallarının ardından, yetki anlaşması ile yabancı

---

²³⁵ *Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Kanunu Ön Tasarı: Sempozyum*, Yay. Haz.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, s.7; *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu*, s.1.

²³⁶ Altuğ, *Milletlerarası*, s.54.

²³⁷ *Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Kanunu Ön Tasarı: Sempozyum*, Yay. Haz.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, s.194, 195.

²³⁸ “Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan Türk vatandaşlarının, kişi hâllerine ilişkin davaları, ikamet ettikleri ülke mahkemesinde açılmadığı veya açılmadığı taktirde Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye’de sâkin değilse Türkiye’deki son ikametgâhı mahkemesinde, o da bulunmadığı taktirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür.”

²³⁹ “Türkiye’de ikametgâhı bulunmayan yabancı hakkında vesâyet, kayyımlik, hacir, gaiplik ve ölmüş sayılma kararları ilgilinin Türkiye’de sâkin olduğu yer, sâkin değilse mallarının bulunduğu yer mahkemesince verilir.”

²⁴⁰ “Mirasa ilişkin davalar ölenin Türkiye’deki son ikametgâhı mahkemesinde, son ikametgâhının Türkiye’de olmaması hâlinde terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesinde görülür.”

mahkemelerinin yetkili kılınmasına dair kuralı ve yetki anlaşmasının şartları (m. 31)²⁴¹ düzenlenmekteydi.

20 yıl boyunca yürürlükte kalan 2675 sayılı Kanun'un bazı ihtiyaçlara cevap verememesi ve milletlerarası ilişkilerin yoğunluğu yeni bir kanun hazırlanmasını zarurî hâle getirmiştir²⁴². Ayrıca, kanun gerekçesinde, önemli ve yeknesak düzenlemeler getiren AB mevzuatındaki değişikliklerle uyumlu bir kanunun kabul edilmesinin de mühim bir mevzu olduğu belirtilmiştir²⁴³. Öyle ki, Türkiye AB'ye tam üye olma yolunda ilerlemekte olup, tam üye olması durumunda AB üye devletleri arasında uygulanan sözleşmelere taraf olacaktır²⁴⁴. Bu bakımdan, gerekçede milletlerarası yetki konusunda önemli kurallar ihtiva eden “*Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Brüksel Sözleşmesi*”²⁴⁵ nin ismen zikredilmesi, burada yer alan hükümlerle uyumlu olan bir yeni kanun gereksinime işaret etmektedir²⁴⁶. Nihayetinde, yeni bir kanun için yapılan hazırlık çalışmaları 2007 yılında sonuca ulaşmış ve 5718 sayılı MÖHUK yürürlüğe girmiştir.

1.3.3. 5718 Sayılı MÖHUK Döneminde Milletlerarası Yetki Kuralları

5718 sayılı MÖHUK, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin eden milletlerarası yetki kuralları m. 40 ile m. 47 arasında düzenlemiştir. Yeni kanunun, 2675 sayılı MÖHUK'a kıyasla, milletlerarası yetki kurallarına daha kapsamlı bir şekilde yer verdiği görülmektedir²⁴⁷. Genel milletlerarası yetki kuralı olan m. 40; Türk

²⁴¹ “Yer itibarıyla yetkinin kamu düzeni veya münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyumsuzluğun yabancı bir devlet mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşılabilirler. Yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması hâlinde dava yetkili Türk mahkemesinde görülür.”

²⁴² Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu, 2006, s.1, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0337.pdf>.

²⁴³ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu, s.2.

²⁴⁴ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu, s.2.

²⁴⁵ Gerekçede, “*Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Brüksel Sözleşmesi*” olarak ifade edilmesine rağmen sonrasında sözleşmenin tüzük hâline getirildiği belirtilmiş ve aslında o tarihte yürürlükte olan Brüksel I Tüzüğüne yollama yapılmak istenmiştir bkz. s.2.

²⁴⁶ Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu, s.2.

²⁴⁷ Feriha Bilge Tanrıbilir, “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, **TBBD**, S. 87, 2010, s.198.

mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, 2675 sayılı MÖHUK'da da benimsendiği üzere, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceğini hüküm altına almıştır.

5718 sayılı MÖHUK, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalara ilişkin özel milletlerarası yetki kuralını m. 41 çerçevesinde düzenlemiştir. 2675 sayılı MÖHUK döneminde m. 28'de yer alan bu yetki kuralı, 5718 sayılı Kanun döneminde aynen kabul edilmemiş, bazı değişikliklere uğramıştır²⁴⁸. 2675 sayılı MÖHUK m. 28, Türkiye'de ikametgâhı bulunmayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarının ikamet ettikleri ülkede açılmadığı veya açılmadığı durumlara ilişkin olan yetki kurallarını belirlemekte iken, 5718 sayılı MÖHUK, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda uygulanacak yetki kuralının kapsamını daha geniş tutmuştur. İlgili Türk vatandaşının Türkiye'de ikamet edip etmediği ve davanın açılmadığı veya açılmadığı ülke mahkemesinin Türk vatandaşının ikamet ettiği ülke olup olmadığı 5718 sayılı MÖHUK bakımından bir önem arz etmemektedir.

5718 sayılı MÖHUK, yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalardaki özel milletlerarası yetki kuralını 42. maddesinde; miras davalarına ilişkin özel milletlerarası yetki kuralını ise 43. maddesinde düzenlemiştir. Söz konusu kurallar, 2675 sayılı MÖHUK'da sırasıyla m. 29 ve m. 30'da düzenlendiği gibi, bir değişiklik yapılmadan kabul edilmiştir.

5718 sayılı MÖHUK, 2675 sayılı MÖHUK'dan farklı olarak; iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davalarında (m. 44)²⁴⁹, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda (m. 45) ve sigorta sözleşmesine ilişkin davalarda (m. 46), zayıf tarafın korunması amacıyla Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin eden özel milletlerarası yetki kurallarına yer vermiştir²⁵⁰.

---

²⁴⁸ Gerekçede, m. 41'de yer alan kuralın 2675 sayılı MÖHUK m. 29'u kısmen karşıladığı ifade edilmiştir. Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16.

²⁴⁹ 44. maddenin gerekçesinde, 2675 sayılı Kanunda bu hükme yer verilmediği için iç hukuktaki yetki kurallarından hareketle milletlerarası yetkinin tesis edildiği belirtildikten sonra bu yetki tesisinin de yetersiz kaldığı ifade edilmiştir. m. 44 hükmünde kabul edilen yetki kriterinin Yargıtay kararlarındaki ve doktrindeki anlayışa uygun olduğu belirtilmiştir.

²⁵⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.478; Çelikel, Erdem, s.627, 630, 632; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.393; Doğan, *Milletlerarası*, s.74.

Daha sonraki bölümler içinde, 5718 sayılı MÖHUK tarafından getirilen genel milletlerarası yetki kuralı ile özel milletlerarası yetki kuralları ayrıntılı olarak inceleneceğinden, bu başlık altında kısaca 5178 sayılı MÖHUK ve 2675 sayılı MÖHUK tarafından getirilen milletlerarası yetki kuralları arasındaki farklılıklardan bahsedilmiştir.

BÖLÜM II

TÜRK HUKUKUNDA GENEL MİLLETLERARASI YETKİ KURALI VE KAPSAMI

2.1. GENEL OLARAK

Türk Milletlerarası Usul Hukukunda, yabancı unsurlu bir uyuşmazlığın hangi yetkili mahkeme tarafından görüleceğini tayin eden milletlerarası yetki kuralları, genel ve özel milletlerarası yetki kuralları olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyen genel milletlerarası yetki kuralı MÖHUK m. 40'da yer almaktadır. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle kuralları tarafından tayin edileceğini belirten bu hüküm, Türk iç hukukunun yer itibariyle yetki kurallarına atıf yapmaktadır. Bu sebeple, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarınca yetkili bir mahkemenin varlığı, milletlerarası yetkinin doğumu için yeterli görülmüştür²⁵¹. İç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının büyük bir kısmı ise HMK'da düzenlenmektedir. Bunun yanında, TMK, Türk Ticaret Kanunu²⁵² (TTK) ve İcra ve İflâs Kanunu²⁵³ (İİK) başta olmak üzere diğer kanunlarda da yetki kurallarına yer verilmiştir.

Özel milletlerarası yetki kuralları ise MÖHUK m. 41 ilâ m. 46 arasında hükme bağlanmıştır. Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken ilk olarak, MÖHUK'da düzenlenen özel milletlerarası yetki kurallarının uygulanmasının söz konusu olup olmadığı tespit edilmelidir²⁵⁴. Zira, bu uyuşmazlık konuları için özel milletlerarası yetki kuralı tayin edilmiş ise Türk mahkemelerinin yetkisinin bulunup bulunmadığı bu kural çerçevesinde belirlenecektir²⁵⁵. Buradaki asıl mesele, özel

---

²⁵¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.453; Doğan, *Milletlerarası*, s.60.

²⁵² RG. S. 27846, T. 14.2.2011.

²⁵³ RG. S. 2128, T. 19.6.1932.

²⁵⁴ Çelikel, Erdem, s.561; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.388.

²⁵⁵ Çelikel, Erdem, s.561; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.388.

milletlerarası yetki kurallarının kapsamına giren bir uyuşmazlıkta, özel milletlerarası yetki kuralları çerçevesinde yetkili bir Türk mahkemesinin bulunmaması hâlinde gündeme gelmektedir. Bu durumda, genel milletlerarası yetki kuralı olan m. 40'a başvurulmayacak ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin bulunmadığı ifade edilecektir. Unutulmamalıdır ki, iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarında yer alan genel yetki – özel yetki ayrımı ile milletlerarası yetki kurallarındaki genel milletlerarası yetki – özel milletlerarası yetki belirlemesi arasında ciddi farklılıklar mevcuttur²⁵⁶.

Doktrindeki bir görüş, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin ilk olarak MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tarafından tayin edileceğini; bu kurallara göre yetki tesis edilemediği takdirde MÖHUK'daki özel milletlerarası yetki kurallarına başvurulacağını savunmuştur²⁵⁷.

Kanaatimizce, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tayininde, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlendiği konularda ilk olarak, MÖHUK m. 41 – 46'da yer alan kurallara başvurulmalıdır. Bu kurallara göre milletlerarası yetki doğmuyorsa, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına göre milletlerarası yetki tesis edilemeyecektir. MÖHUK m. 41'da yer alan hüküm de bu yargıyı desteklemektedir. Zira, MÖHUK m. 41 hükmünde, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda, iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına göre milletlerarası yetkinin tesis edilememesi durumunda diğer irtibat noktalarına göre yetkinin doğacağı *özel olarak* belirtmiştir. Oysa, MÖHUK'daki diğer özel milletlerarası yetki kurallarında (m. 42 – 46) bu ifade yer almamaktadır. Kanun koyucunun diğer özel milletlerarası yetki kurallarından farklı olarak sadece MÖHUK m. 41 bakımından bunu belirtmesi; genel kurala bir istisna getirdiğine işaret etmektedir. Özel milletlerarası yetki kurallarına konu olan davalarda başvurulacak hükümler MÖHUK m. 41 – 46 arasında düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre yetki tesis edilemiyorsa MÖHUK m. 40 hükmü gereğince iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları devreye girmeyecektir.

---

²⁵⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.388, 389.

²⁵⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.40,41.

Öte yandan, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında yer alan özel yetki, kural olarak genel yetkiyi ortadan kaldırmaz ve genel yetkili mahkemenin yanında seçim yapma imkânı sunarak talî yetkili mahkemeyi gösterir²⁵⁸. Yabancılık unsuru taşıyan davalarda ise, özel milletlerarası yetki kuralının mevcudiyeti hâlinde artık genel milletlerarası yetki kuralına başvurulmaz ve özel milletlerarası yetki kuralı çerçevesinde yetkili olan mahkemede dava açılır²⁵⁹. Ayrıca belirtildiği üzere, somut olaya uygulanacak özel milletlerarası yetki kuralı uyarınca yetkili bir mahkemenin tesis edilemediği durumlarda, genel milletlerarası yetki kuralına başvurma imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle, MÖHUK m. 40’da yer alan “*genel milletlerarası yetki kuralı*”, MÖHUK’da yer alan özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamına girmeyen tüm uyuşmazlıklar için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin edecek kuralları karşılamak için kullanılmaktadır²⁶⁰.

MÖHUK m. 40 uyarınca, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi iç hukukun yer itibariyle yetki kuralı tarafından tesis edilir. Dolayısıyla, iç hukukta yer alan yetki kuralları, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da uygulama alanı bularak mahkemelerin yetkisini tayin edecektir.

Çalışmamızın bu bölümünde, MÖHUK m. 40 tarafından yapılan atıf ile uygulama alanı bulan iç hukukta yer alan genel yetki ve özel yetki kurallarının, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda yetkiyi hangi durumlarda tesis edeceği ele alınacaktır. Zira, özel milletlerarası yetki kurallarının bulunduğu uyuşmazlıklarda genel milletlerarası yetki kuralı uyarınca yetki tesisi mümkün olmaz. Bu nedenle incelememiz özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamı göz önünde bulundurularak yapılacaktır.

Genel milletlerarası yetki konusu, gerçek kişiler bakımından ve tüzel kişiler bakımından ayrı ayrı ele alınacaktır.

---

²⁵⁸ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.389; Çelikel, Erdem, s.570. Kesin yetki hâlleri bu kurala istisna teşkil eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.235, 244 – 248; Kuru, *Medenî Usul*, s.62; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.206, 211, 212; Pekcanitez, Atalay, Özkes, s.69 vd.

²⁵⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.389.

²⁶⁰ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.389, 390.

2.2. GERÇEK KİŞİLERİN TARAF OLDUĞU DAVALAR BAKIMINDAN GENEL MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN BELİRLENMESİ

İç hukukun yer itibariyle yetki kuralları genel ve özel yetki ayrımı çerçevesinde düzenlenmektedir²⁶¹. Genel yetki kuralı, kural olarak bütün davalar bakımından yetkili olan mahkemeyi belirlemektedir²⁶². Özel yetki kuralları ise, belirli hukukî olay ve ilişkilerden doğan uyumsuzluk veya işleri esas alarak yetkili mahkemeyi düzenler²⁶³. İç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında yapılan bu ayırım çerçevesinde, MÖHUK m. 40 uyarınca Türk mahkemelerinin genel milletlerarası yetkisi, iç hukukun yer itibariyle genel ve özel yetki kuralları tarafından tesis edilir.

2.2.1. Türk Medeni Usul Hukukunda Yer Alan Genel Yetki Kuralı Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini

2.2.1.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarında Genel Yetki Kuralı – Davalının Yerleşim Yeri

Genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceğini belirtmiştir. Bu hükmün yapmış olduğu yollama ile, iç hukukta yer alan genel yetki kuralına göre genel yetkili olarak belirlenen mahkeme, milletlerarası yetkiyi de haiz olacaktır²⁶⁴. Kural olarak bütün davalar için yetkili kılınmış olan genel yetkili mahkeme²⁶⁵, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının büyük bir kısmının düzenlendiği HMK uyarınca belirlenmektedir. HMK m. 6(1) uyarınca, genel yetkili mahkeme; davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir. Hükümde de ifade edildiği üzere, davalının davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri dikkate alınacak ve dava açıldıktan sonra yerleşim yerinin değişmesi mahkemenin yetkisini etkilemeyecektir²⁶⁶. Milletlerarası yetkinin tesis edilmesinde de

²⁶¹ Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.233; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.381; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.206.

²⁶² Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.381.

²⁶³ Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.235; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.382; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.211.

²⁶⁴ Nomer, *Devletler Hususî*, s.462.

²⁶⁵ Kuru, *Medeni Usul*, s.62; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.206. Genel yetkili mahkemenin yetkisinin ortadan kalktığı hâller için bkz. Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.234.

²⁶⁶ Kuru, *Medeni Usul*, s.62; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.207; Pekcanitez, Atalay, Özkes, s.70, 71.

aynı esasın (*perpetuatio fori*) geçerli olduğu, yani yetkiyi belirleyen sebeplerin değişmesinin milletlerarası yetkiyi haiz olan mahkemenin yetkisini etkilemeyeceği kabul edilmiştir²⁶⁷.

“*Yerleşim yeri*” kavramı, bütün hukuk düzenlerinde yeknesak bir kullanıma sahip olmadığından, her hukuk düzeni bakımından farklı bir anlam taşıyabilmektedir²⁶⁸. Bu sebeple, “*yerleşim yeri*”nin tespiti, milletlerarası yetki bakımından iç hukukta yer alan yetki kurallarından farklı olarak incelenmesi gereken önemli bir husustur²⁶⁹. HMK’da yer alan “*yerleşim yeri*” kavramının hangi hukuka göre tespit edileceği bir vasıflandırma sorunudur²⁷⁰. Vasıflandırma kural olarak *lex fori*’ye göre yapıldığından²⁷¹, hâkimin hukuku olan Türk hukukuna göre bu kavramın tespit edilmesi gerektiği kabul edilmektedir²⁷². Türk hukukunda genel yetki kuralını düzenleyen HMK m. 6(2), yerleşim yerinin TMK hükümlerine göre belirleneceğini belirttiği için yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda da gerçek kişilerin yerleşim yeri TMK’da yer alan kurallar kapsamında tespit edilecektir.

Gerçek kişilerin yerleşim yeri, TMK m. 19(1) çerçevesinde bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yer olarak ifade edilmektedir. TMK m. 19(1) kapsamında asıl kabul edilen, isteğe bağlı yerleşim yeri olarak da ifade edilen ve bir kimsenin yerleşim yerini kendi irade ve isteği doğrultusunda seçme esasıdır²⁷³. Bu esasın temelinde iki unsurun bulunduğu ve bu unsurların yerleşim yerinin varlığı için gerekli olduğu belirtilmiştir. Bu iki unsur, objektif ve sübjektif unsur olarak isimlendirilmektedir²⁷⁴. Objektif unsur, oturulan bir yerin varlığıdır²⁷⁵. Oturmanın, “*az*

²⁶⁷ Nomer, *Devletler Hususî*, s.453.

²⁶⁸ Çelikel, Erdem, s.564; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.72, 73.

²⁶⁹ Çelikel, Erdem, s.564.

²⁷⁰ Çelikel, Erdem, s.564; Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

²⁷¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.104; Çelikel, Erdem, s.89; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.52; Doğan, *Milletlerarası*, s.221, 222.

²⁷² Çelikel, Erdem, s.564; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.394; Doğan, *Milletlerarası*, s.62; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.73.

²⁷³ Jale G. Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku*, 15. bs., İstanbul, Beta Basım, 2019, s.446; M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, Saibe Oktay – Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 18. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2019, s.146.

²⁷⁴ Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.147, 148. Bu unsurları farklı şekillerde isimlendiren; objektif unsur yerine “*maddi ve fiili unsur*”, sübjektif unsur yerine “*psikolojik unsur*” ifadelerini kullanan görüş için bkz. Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.447.

²⁷⁵ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.448; Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.147.

*çok devamlı mahiyette*²⁷⁶ olması aranmakta olup, tamamen kesintisiz bir oturma zorunlu tutulmamıştır²⁷⁷. Oturulan bir yerin bulunması farklı bir ifadeyle tek başına objektif unsurun varlığı, yerleşim yerinin belirlenmesi için yeterli değildir. Bunun yanında, sübjektif unsur olan yerleşme niyetinin olması aranır²⁷⁸. Türk vatandaşları ve yabancıların yerleşim yerinin belirlenmesi için bu iki unsurun birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir²⁷⁹. Yerleşme niyetinin tespiti, oturma yerinin belirlenmesine nazaran daha zordur; kişinin sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile oturulan yer arasındaki ilişkiden hareketle bu belirleme yapılmalıdır²⁸⁰.

Türk vatandaşı gerçek kişinin yerleşim yerinin tespitinin her türlü delille ispat edilebileceği kabul edilirken, yabancı gerçek kişiler için bu inceleme daha farklı koşullara bağlanmıştır²⁸¹. Yerleşim yerinin kurulması için aranan objektif unsur, yabancıların ikamet izni almasına bağlı tutulmuştur²⁸². Sübjektif unsur olan yerleşme niyetinin belirlenmesi ise objektif unsura nazaran daha zordur; yabancıların sosyal, ekonomik faaliyetlerini Türkiye’de yoğunlaştırmış olması ve Türkiye ile yakın bir bağlantısının bulunması aranır²⁸³. Yargıtay 1977 yılında yerleşim yerinin tespitine ilişkin verdiği bir kararda, Alman vatandaşı davalıların uzun bir zamandır Türkiye’de oturmasını ve ülkede ticaretle uğraşmasını başlı başına yerleşme niyeti için yeterli görmemiş; yerleşme niyetinin belirlenmesi için Türk vatandaşlığını kazanma yönünde herhangi bir girişimlerinin olup olmadığını incelemiştir²⁸⁴. Yargıtay’ın bu kararı,

²⁷⁶ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.448.

²⁷⁷ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.448. Mustafa Dural, Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 20. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2019, s.198.

²⁷⁸ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.447, 448; Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.148.

²⁷⁹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.74.

²⁸⁰ Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.148.

²⁸¹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.81.

²⁸² Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.81.

²⁸³ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.82.

²⁸⁴ Yargıtay 2. HD., T. 21.2.1977, E. 1136, K. 1490. İlgili karar, Alman vatandaşı Herald ve Marian Klaeren ile Maliye ve İç İşleri Bakanlığı arasındaki yerleşim yerinin tespiti davasına ilişkin olarak verilmiştir. Davalılar, Alman Herald ve Marian Klaeren 1960 yılından beri yerleşme niyeti ile İzmir’de oturduklarını ve ülke çapında tütün ticareti ile uğraştıklarını belirterek burada yerleşim yeri tesis ettiklerinin tespitine karar verilmesini istemiştir. Yargıtay verdiği kararda, “*davacıların 1960 senesinden bu yana İzmir’de oturdukları dosyadan anlaşılmaktadır. Onun için bu kişilerin (Türkiye’de mukim oldukları sözcötürmez. Ancak ikametgâh yerleşme niyetiyle oturulan yerdir. Bir yabancıların Türkiye’de, Türk Kanunlarının mümkün gördüğü oranda ticaretle uğraşması başlı başına o kişinin Türkiye’de yerleşmek niyetiyle oturduğunu kabul için yeterli bir sebep sayılamaz. Adı geçenin tüm davranışlarıyla böyle bir niyet taşıdığı gerçeğinin gerçekleşmesi zorunludur. Davacılar gerçekten İzmir’de yerleşme*

yerleşme niyetinin belirlenmesinde mühim olan hususun Türkiye ile gerçek ve sıkı bir ilişkinin tespiti olduğu, vatandaşlık konusunun önem arz etmediği gerekçesiyle doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir²⁸⁵. Ayrıca, yabancıların yerleşim yerinin tespitinde, yerleşme niyetinden ziyade kişinin sosyal ve ekonomik faaliyetlerini oturduğu yerde yoğunlaştırmış olmasının önemli olduğu belirtilmiştir²⁸⁶.

2009 yılında İstanbul 1. Aile Mahkemesi, Kanada ve İrlanda vatandaşı olan davacı ile Kanada vatandaşı olan davalı arasındaki boşanma ve boşanmanın fer'i sonuçlarına ilişkin bir davada verdiği kararda, yabancının Türk vatandaşlığını kazanmak üzere bir girişimde bulunmasını, bir yabancının Türkiye'de yerleşim yerine sahip olması için bir koşul olarak aramamıştır.²⁸⁷ Her ne kadar davalı taraf, davacının Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvurmadığı sürece Türkiye'de yerleşim yerinin bulunamayacağını ileri sürse de, ilk derece mahkemesi kararında bu hususa hiç değinmeden farklı bir neden çerçevesinde değerlendirmelerini yapmıştır. İlk derece mahkemesi kararına göre, davacının ikamet izni sahibi olması, yerleşim yerinin subjektif unsuru olan yerleşme niyeti ile oturduğu anlamına gelmemektedir. Önemli olan, *"bireyin sosyal ve ekonomik ilişkilerinin belirli bir yerde bulunması, yine dolayısıyla yaşam ilişkilerinin o yerde odaklaşmasıdır"*.

Öte yandan, bir kimsenin aynı zamanda birden fazla yerleşim yerinin olamayacağını düzenleyen TMK m. 19(2), *yerleşim yerinin tekliği* ilkesini kabul

---

niyetinde olsalardı, 403 sayılı Vatandaşlık Kanununun 6. Maddesinin c ve f bentleri gereğince vatandaşlığa alınmaları yolunda girişimlerde bulunmaları mantıkî olurdu. Bu tür eylemlerin varlığı iddia ve isbat olunmamıştır. (...) Sırf ticaretle uğraşmak ise ikametgâh tesisi için yeterli değildir" ifadelerine yer verdikten sonra sübjektif unsurun gerçekleşmediğinden hareketle yerleşme yerinin tesis edilmediğine kanaat getirmiştir. Kararın tamamı için bkz. "Türk Mahkeme Kararları", **MHB**, C. II, S. 1, 1982, s.35 – 36. Yerleşim yerini bir kimsenin vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu yer ile karıştırılmaması gerektiği; bir yabancı devlet vatandaşının Türkiye'de yerleşim yerine sahip olabileceği gibi, bir Türk vatandaşı da yabancı ülkede yerleşim yerine sahip olabileceğini savunan görüş için bkz. Zahit İmre, "İkâmetgâh Kavramı ve Buna İlişkin Meseleler", *50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1973, s.211. Aynı yönde yerleşim yerini vatandaşlık kavramıyla aynı mahiyete getiren bu anlayışın yerinde olmadığına yönelik görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Bülent Çiçekli, "Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi", **TBBD**, S. 56, 2005, s.254.

²⁸⁵ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.82.

²⁸⁶ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.82.

²⁸⁷ İstanbul 1. Aile Mahkemesi, E. 2009/372, K. 2009/990, T. 24.12.2009. Kararın tamamı için bkz. Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı*, 4. bs., İstanbul, Beta Basım, 2018, s.120 – 126.

etmiştir. TMK m. 20(1) ise, bir yerleşim yerinin değiştirilmesini, yenisinin edinilmesine bağlı kılarak örtülü de olsa *yerleşim yerinin zorunluluğu* ilkesini koruma altına almıştır²⁸⁸.

2.2.1.2. Velâyet Altında Olan Çocuğun ve Vesâyet Altında Olan Kişinin Yerleşim Yeri

TMK m. 21, velâyet altındaki çocuğun ve vesâyet altındaki kişinin yerleşim yerine ilişkin farklı bir kural getirmiştir. Şöyle ki, bu kimselerin sürekli kalma niyetiyle oturdukları bir yerin olup olmadığını nazara almaksızın yerleşim yeri getirilen kurallar çerçevesinde belirlenecektir²⁸⁹. Velâyet altındaki çocuğun yerleşim yeri, m. 21(1) çerçevesinde “.. *ana ve babasının; ana ve babanın ortak yerleşim yeri yoksa, çocuğun kendisine bırakıldığı ana veya babanın yerleşim yeridir*” şeklinde düzenlenmiştir. Vesâyet altındaki kişinin yerleşim yeri ise, bağlı olduğu vesâyet makamının bulunduğu yer olarak belirlenmiştir (TMK m. 21(2)). Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda davalının velâyet altındaki bir çocuk veya vesâyet altında bir kimse olması hâlinde genel yetkili mahkeme, yasal yerleşim yeri olarak geçen bu esas çerçevesinde belirlenecektir²⁹⁰.

2.2.1.3. Davalının Birden Fazla Olması Hâlinde Yerleşim Yerinin Tespiti

HMK m. 7, davalının birden fazla olduğu davalarda, genel yetkili mahkemenin nasıl tespit edileceğini düzenlemektedir. HMK m. 7(1) çerçevesinde, davalının birden fazla olduğu davada, bunlardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde dava açılacağı ancak dava sebebine göre kanunda davalıların tamamı için ortak yetkili bir mahkemenin bulunması durumunda davanın o yer mahkemesinde görüleceği belirtilmiştir. Bu hükmün davacı tarafından davalılardan biri aleyhine suistimal

²⁸⁸ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.452, 453.

²⁸⁹ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.449, 450; Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.152 – 155; Dural, Öğüz, s.199 – 201.

²⁹⁰ TMK m. 21(2), hâlihazırda kısıtlanmış kişinin yerleşim yerini belirlemektedir. Bölüm III altında incelenecek MÖHUK m. 42'deki özel milletlerarası yetki kuralı ise, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkında verilecek kısıtlama kararına ilişkin getirilmiştir. Bu nedenle, MÖHUK m. 42'nin uygulanması için yabancının yerleşim yerinin bulunup bulunmadığı kişi daha kısıtlanmadığı için TMK m. 21(2) uyarınca tespit edilemeyecektir. Zira, TMK m. 21(2) hâlihazırda hakkında kısıtlama kararı verilen kişinin yerleşim yerini belirlemektedir.

edilmesi olasılığına karşın ikinci fıkrada önlem niteliğinde bir kural benimsenmiştir: “Birden fazla davalının bulunduğu hâllerde, davanın, davalılardan birini sırf kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla açıldığı, deliller veya belirtilerle anlaşılırsa, mahkeme, ilgili davalının itirazı üzerine, onun hakkındaki davayı ayırarak yetkisizlik kararı verir”. O hâlde, birden fazla davalının olduğu yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türkiye’de yerleşim yeri bulunan davalılardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde dava açılabilir ve bu mahkemenin milletlerarası yetkisinin olduğu kabul edilecektir²⁹¹. Ancak, ortak yetkili bir mahkemenin olduğu veya davacının, Türk mahkemesinde sırf davalılardan birini kendi yerleşim yeri mahkemesinden başka bir mahkemeye getirmek amacıyla dava açtığı tespit edilirse; bu durumda, davalılardan herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesi milletlerarası yetkiyi haiz olmayacaktır²⁹².

2.2.1.4. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmaması Durumunda Genel Yetkili Mahkemenin Tayin Edilmesi

Buraya kadar olan açıklamalarımızda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, genel yetki kuralı çerçevesinde gerçek kişi davalının Türkiye’de bir yerleşim yerinin bulunduğu hâller bakımından değerlendirilmiştir. Davalının Türkiye’de bir yerleşim yerinin bulunmaması hâlinde genel yetkinin nasıl belirleneceğine ilişkin kuralların da incelenmesi gerekir. Gerçek kişi davalının Türkiye’de yerleşim yerinin bulunmaması hâlinde, davalının Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi, genel yetkili mahkeme olarak milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır (HMK m. 9). Bu hüküm hakkında kapsamlı bir değerlendirmenin yapılabilmesi için ilk olarak mutad mesken kavramının incelenmesi gerekir. Mutad mesken kavramına ilk defa; muhtaçlık belgesinin, başvuran kişinin mutad meskeninde bulunan yetkili makamlar tarafından düzenlenebileceğini öngören ikili adli yardım anlaşmalarında yer verilmiştir²⁹³. Aynı şekilde, 14 Kasım 1896 tarihli Hukuk Usulüne Dair La Haye

²⁹¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.462; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.396; Doğan, *Milletlerarası*, s.63, 64.

²⁹² Nomer, *Devletler Hususî*, s.462; Doğan, *Milletlerarası*, s.64.

²⁹³ L. I. De Winter, “Nationality or Domicile? The Present state of affairs”, **Recueil des Cours de l’Académie de droit international de La Haye**, C. CXXVIII, 1969, s.423. Bir görüş, mutad mesken kavramına ilk defa Fransa ile Prusya arasında 1880 yılında yapılmış olan bir anlaşmada rastlandığını ileri sürmüştür, bkz. Burak Huysal, *Devletler Özel Hukukunda Velâyet*, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2005, s.68.

Sözleşmesi²⁹⁴ de benzer bir hüküm benimsemiştir²⁹⁵. Zamanla, 1902 tarihli Küçüklerin Vesayetine İlişkin La Haye Sözleşmesi²⁹⁶ başta olmak üzere birçok La Haye Sözleşmesinde mutad mesken kavramına yer verilmiştir²⁹⁷. Mutad mesken kavramı, Türk hukukuna ise devletler özel hukukuna ilişkin anlaşmalar ve 2675 sayılı MÖHUK ile girmiştir²⁹⁸.

Doktrinde, mutad mesken kavramına ilişkin farklı tanımlara yer verilmiştir. Bir görüş, yerleşim yerinin tespitinde aranan objektif ve sübjektif unsurların aranması gerektiğini ve bu anlamda yerleşim yeri ile mutad mesken arasında bir fark olmadığını savunmaktadır²⁹⁹. Diğer bir görüş ise, oturma eyleminin uzun bir süre boyunca devam etmesinin yeterli olduğunu ve kişinin yerleşme niyetinin önem arz etmediğini belirtmiştir³⁰⁰. İsbetli olan bu görüş çerçevesinde, yerleşim yerinin tespitinde aranan yerleşme niyeti, mutad meskenin bir unsuru olarak değerlendirilmemelidir. Ayrıca, mutad mesken kavramının yer aldığı kuralın hangi amaçla düzenlendiği ve bu kavramın kuraldaki işlevi göz önünde bulundurularak incelemenin yapılması daha uygun olacaktır. Şöyle ki, mutad mesken kavramı, Devletler Özel Hukukunda uygulanacak hukuka ilişkin bir kuralda bağlama noktası olarak kullanılması hâlinde, ilgilinin sosyal yerleşim yeri olarak tanımlanırken³⁰¹; Milletlerarası Usul Hukukunda milletlerarası yetki kuralları çerçevesinde davalının mutad meskenine bağlı olarak yetkinin tesis edildiği hâllerde ise, davalının kaldığı belli bir yer olarak tanımlanmaktadır³⁰². Zira, milletlerarası yetki kurallarında yer alan mutad mesken

---

²⁹⁴ Sözleşmenin resmî metni için bkz. <https://assets.hcch.net/docs/438b59d0-e6a2-454a-b818-0e3b211fc050.pdf>.

²⁹⁵ De Winter, s.423.

²⁹⁶ Sözleşmenin resmî metni için <https://www.hcch.net/en/instruments/the-old-conventions/1902-guardianship-convention>.

²⁹⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.79; De Winter, s.423 vd.; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.3 vd. Mutad mesken kavramının tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgi için bkz. İlyas Arslan, *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 3 vd.; Işıl Özkan, *Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, Naturel Yayıncılık, y.y., 2003, s.29 – 31.

²⁹⁸ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.78.

²⁹⁹ F. A. Mann, “Der ‘gewöhnliche Aufenthalt’ im internationalen Privatrecht” *Juristenzeitung*, 1956, s.466, Winter, s.428, 429’dan naklen.

³⁰⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s. 79; Özkan, *Mutad Mesken*, s.34; De Winter, s.429.

³⁰¹ De Winter, s.431.

³⁰² De Winter, s.436.

kavramının katı bir yoruma tâbi tutulması yetkinin tesisine engel olacağından, bu kavramın kullanıldığı hükmü dikkate alarak bir yorumun yapılması gerekir.

Davalının mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olması, Türkiye’de bir yerleşim yeri bulunmayan ama mutad mesken sahibi olan yabancılara karşı Türkiye’de dava açabilmeyi sağlamıştır. Zaten Türkiye’de bulunan yabancılar, TMK hükümleri uyarınca bir yerleşim yeri edinmişlerse bu kişilere karşı yerleşim yeri mahkemesinde dava açılacaktır³⁰³. Bizim üzerinde durmak istediğimiz mesele, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³⁰⁴ (YUKK) kapsamında ikamet izni olarak Türkiye’de oturan yabancılara ilişkindir; zira, bir yerleşim yerinin mevcut olup olmadığı ikamet izninin niteliğine göre incelenecektir³⁰⁵. Aile, öğrenci ve uzun dönem ikamet iznine sahip yabancılar, yerleşim yerinin mevcudiyeti bakımından aranan objektif ve sübjektif unsurları taşıdıkları için genel yetkili mahkemede bu kimselere karşı dava açılmasında bir engel bulunmamaktadır³⁰⁶. Fakat, kısa dönem, insani ikamet iznine sahip yabancılara karşı HMK m. 6 hükmü çerçevesinde genel yetkili mahkemede dava açma olanağı yoktur³⁰⁷. Bu kimseler, sübjektif unsur olan yerleşme niyetini taşımadığı için bir yerleşim yerine sahip değildir. Bu kişilere karşı HMK m. 9(1) uyarınca Türkiye’deki mutad meskenin bulunduğu yer mahkemesinde dava açılabilir. İnsan ticareti mağduru ikamet izni sahibi yabancıların Türkiye’de bir yerleşim yeri ve mutad meskeni bulunmadığı için bu kimselere karşı HMK m. 6 ve HMK m. 9 uyarınca Türkiye’de dava açılmaz³⁰⁸.

2.2.1.5. Önceki Yerleşim Yerinin Belli Olmaması veya Yabancı Ülkedeki Yerleşim Yerinin Bırakılması ve Hâlen Türkiye’de Henüz Yerleşim Yerinin Edinilmemiş Olması Durumunda Genel Yetkili Mahkemenin Tayin Edilmesi

TMK m. 20(2), “*önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkedeki yerleşim yerini bıraktığı hâlde Türkiye’de henüz bir yerleşim yeri edinmemiş olan kimselerin hâlen oturduğu yer, yerleşim yeri sayılır*” hükmünü içermektedir. HMK m.

---

³⁰³ Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

³⁰⁴ RG. S. 28615, T. 11.04.2013.

³⁰⁵ Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

³⁰⁶ Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

³⁰⁷ Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

³⁰⁸ Doğan, *Milletlerarası*, s.62.

9 ise, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkemenin Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi olacağını ifade etmiştir. Bu durumda, HMK m. 9’da yer alan kuralın uygulama alanı belirlenirken yabancı ülkedeki yerleşim yerini bırakan ve Türkiye’de oturmasına rağmen bir yerleşim yerine sahip olmayan gerçek kişinin durumuna ilişkin olan TMK m. 20(2)’de yer alan kuralın ne ölçüde dikkate alınacağı; ayrıca, HMK m. 6(2)’de yer alan ve yerleşim yerinin TMK hükümlerine göre belirleneceğini belirten kuralın, sadece TMK m. 19 bakımından mı yoksa TMK m. 20(2)’yi de kapsar şekilde mi uygulanacağı hususlarının açıklığa kavuşturulması gerekir. Eğer, TMK m. 20(2)’nin uygulama alanı bulacağı kabul edilirse, kuraldaki koşulları sağlayan kişilerin yerleşim yerinin olduğu varsayıldığı için HMK m. 9 uygulama alanı bulmayacaktır. Fakat, TMK m. 20(2)’nin yetki kurallarının tespitinde belirleyici olmadığı kabul edildiği vakit, dava HMK m. 9 çerçevesinde açılacaktır.

Doktrindeki ağırlıklı görüş, TMK m. 20(2)’nin yerleşim yeri kavramına ilişkin hukukî bir tanıma yer verdiği için HMK m. 9’da yer alan kurala nazaran önceliğe sahip olacağını kabul etmekte; bu nedenle, TMK m. 20(2)’nin belirlediği iki koşuldaki birinin varlığı hâlinde, Türkiye’de hâlen oturlan yerin kişilerin yerleşim yeri sayılacağını ve HMK m. 9’un uygulama alanı bulmayacağını ileri sürmektedir³⁰⁹. İsbetli olan bu görüş çerçevesinde, HMK m. 6(2)’de yer alan kural, sadece TMK m. 19’da yer alan

---

³⁰⁹ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.395 – 396.

HUMK döneminde genel yetkiyi düzenleyen m. 9(1)’de yer alan hüküm, HMK m. 9’a benzer bir kural getirmekte ve davalının ikametgâhının belli olmaması hâlinde, davaya Türkiye’de son defa oturduğu yer mahkemesinde bakılacağını öngörmekte idi. Bu hükümde yer alan ikametgâh kavramının TMK m. 20(2) çerçevesinde yorumlanması meselesi doktrinde tartışmalara sebep olmuştur. Doktrindeki bir görüş, önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yabancı ülkede yerleşim yerini bırakmış ve Türkiye’de yerleşim yeri edinmemiş kimselerin hâlen oturduğu yeri, yerleşim yeri olarak sayan TMK m. 20(2)’nin HUMK m. 9(1)’in uygulama alanının belirlenmesinde dikkate alınması gerektiğini savunmuştur. Önceki yerleşim yeri belli olmayan veya yurtdışında yerleşim yerini bırakıp Türkiye’de yerleşim yeri sahibi olmayan kimselerin hâlen oturduğu yerin, yerleşim yeri sayılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu anlamda yerleşim yerinin tespitinde sadece TMK m. 19 hükmünün değil, aynı zamanda TMK m. 20(2) hükmünün de belirleyici olduğu savunulmuştur. İlgili görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.75, 76; İmre, s.219; Özkan, *Mutad Mesken*, s.76. Bir diğer görüş ise, ilgili konuyu boşanma davaları üzerindeki yetki kuralları çerçevesinde değerlendirmiş ve yerleşim yerinin yabancılar açısından Türkiye ile gerçek bir bağlantı sağlamayan TMK m. 20(2) hükmüne göre belirlenmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir, bkz. Sakmar, *Boşanma*, s.74. HMK m. 9 ile HUMK m. 9’da yer alan kuralların uygulama alanının karşılaştırılması ve milletlerarası yetki üzerindeki etkileri için bkz. Ceyda Süral, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, **TBBD**, S. 100, 2012, s.173, 174.

yerleşim yerini tanımlayan hükmü değil, aynı zamanda TMK m. 20(2)'de yer alan itibari yerleşim yeri esasını da içine alacak şekilde değerlendirilmelidir. Bu sebeple, TMK m. 20(2)'de yer alan hüküm kapsamında itibari yerleşim yeri sahiplerine karşı HMK m. 9'da belirtilen yerde dava açılmayacaktır. Fakat, TMK m. 20(2)'de yer alan koşulları sağlamayan yabancılara karşı HMK m. 9 çerçevesinde dava açılabilir. Bir örnek vermek gerekirse, Almanya'da yerleşim yeri bulunan ama hâlihazırda Türkiye'de oturan Alman vatandaşı gerçek kişiye karşı HMK m. 9 çerçevesinde dava açılacaktır.

2.2.2. Türk Hukukunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini

Türk Medeni Usul Hukukunda özel yetki kuralları belirli hukukî olay ve ilişkilerden doğan uyumsuzluk veya işleri esas alarak yetkili mahkemeyi tayin eder³¹⁰. Özel yetki kuralları, kural olarak kesin olmayan yetki kuralı şeklinde düzenlenmiştir. Bu durumlarda, özel yetki, genel yetkiyi kaldırmamaktadır³¹¹. Özel yetkili mahkemenin yanında, genel yetkili mahkemede de dava açma imkânı bulunur³¹². Fakat, özel yetki kuralının kesin yetki kuralı teşkil ettiği hâllerde, kesin yetkili mahkeme dışında başka bir mahkemede davanın açılma olanağı yoktur. Dolayısıyla, dava genel yetkili mahkemede görülemez; davanın sadece kesin yetkili mahkeme tarafından görülmesi gerekir³¹³. Özel yetki kurallarının bir kısmını düzenleyen HMK, özel yetki kuralının kesin yetki niteliğini taşıyıp taşımadığını açıkça belirtmektedir; ancak, diğer kanunlarda açıklık bulunmamaktadır³¹⁴. Bu nedenle, diğer kanunlarda yer alan yetki kurallarının amacı ve lafzından hareketle özel yetki kuralının kesin yetki niteliğinde olup olmadığı tespit edilmelidir³¹⁵.

³¹⁰ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.235; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.382; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.211.

³¹¹ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.382; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.211.

³¹² Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.211

³¹³ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.223; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.384;

³¹⁴ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.223.

³¹⁵ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.223.

İç hukukun yer itibariyle özel yetki kuralları bakımından yapılan açıklamalar çerçevesinde, iç hukukun yer itibariyle özel yetki kuralları, MÖHUK m. 40 uyarınca Türk mahkemelerinin genel milletlerarası yetkisini belirlemektedir.

2.2.2.1. Genel Olarak

Bu başlık altında, HMK ve diğer özel yetki hâllerini düzenleyen kanunlardaki kurallar incelenecektir. Burada incelenecek olan kurallar, Bölüm III’de anlatılacak özel milletlerarası yetki kuralları kapsamı dışında kalan konulardaki yetki kurallarına ilişkin olacaktır. Ayrıca, konuyla ilgili uluslararası sözleşmelerde yer alan yetki kurallarına da değinilecektir.

2.2.2.2. Bir Yerde Geçici Olarak Oturanlara Karşı Açılacak Davalarda Yetki

HMK m. 8 hükmü gereğince, “*memur, işçi, öğrenci, asker gibi, bir yerde geçici olarak oturanlara karşı açılacak alacak veya taşınır mal davaları için, olsa orada bulunmaları uzunca bir süre devam edebilecekse, buldukları yer mahkemesi de yetkilidir*”. Hükümde yer alan özel yetki kuralı, kesin yetki kuralı olmayıp; memur, işçi, asker gibi bir yerde geçici olarak oturanlara karşı açılacak tüm davalar bakımından değil, sadece alacak veya taşınır mala ilişkin uyuşmazlıklar için getirilmiştir³¹⁶. İlgili özel yetki kuralı, sözleşmeden doğan alacak davalarına ilişkin olduğu kadar, sebepsiz zenginleşmeden doğan alacak davaları ve haksız fiilden dolayı maddî ve manevî tazminat taleplerini de kapsamaktadır³¹⁷. Geçici olarak oturan yer mahkemesinin yetkisi, taşınır mallara ilişkin uyuşmazlıklarla sınırlı olduğundan, taşınmazlara ilişkin davalarda HMK m. 8 uygulanmayacaktır³¹⁸. Aynı şekilde, şahıs varlığına ilişkin davalarda da HMK m. 8 hükmüne dayanarak geçici olarak oturan yer mahkemesinde dava açma imkânı bulunmamaktadır³¹⁹.

³¹⁶ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.236; Kuru, *Medenî Usul*, s.65; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.220; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.72.

³¹⁷ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s. 220.

³¹⁸ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.236; Kuru, *Medenî Usul*, s.64; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.220; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.73.

³¹⁹ Kuru, *Medenî Usul*, s.65; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.220, Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.73.

Hükümde geçen “*memur, işçi, öğrenci, asker gibi*” ifadesinde de anlaşıldığı üzere, bir yerde geçici olarak oturan kimseler tahdidi değil, tadadi olarak sayılmıştır.³²⁰ Bu nedenle, somut olayın koşulları çerçevesinde, bir değerlendirmenin yapılması ve kişinin geçici olarak bulunma olgusunun hangi amaçla ve hangi sebebe dayandığı araştırılmalıdır. Bir yerde geçici olarak oturma olgusunun, orada bulunma sebebine göre uzunca bir süre devam edebilecek olması gerekir³²¹. Örneğin, turistik bir gezi veya iş takibi amacıyla bir yerde geçici olarak bulunanlara karşı HMK m. 8 uyarınca dava açılmayacaktır; zira, bu kişilerin geçici olarak bulunma olgusunun uzunca bir süre devam etmeyeceği gayet açık bir şekilde ortadadır³²².

HMK m. 8 hükmünün yabancı unsur ihtiva eden alacak veya taşınır mal davalarında da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin edip etmeyeceği somut olayın koşulları çerçevesinde incelenmelidir. Örneğin, yerleşim yeri Ankara’da olan bir yabancının, İstanbul’da bulunan bir okulda İngilizce öğretmeni olarak görev yapmak üzere İstanbul’a taşınması hâlinde, bu kişiye karşı açılacak alacak veya taşınır mal davaları HMK m. 8 uyarınca İstanbul mahkemelerinde de görülebilecektir. Fakat, turistik gezi için İzmir’de bulunan yabancıya karşı açılacak alacak veya taşınır mal davasının, m. 8 hükmüne dayanılarak açılması mümkün olmayacaktır.

2.2.2.3. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmayanlara Karşı Açılacak Malvarlığı Haklarına İlişkin Davalarda Yetki

HMK m. 9, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlar hakkında genel yetkili mahkemenin davalının Türkiye’deki mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi olacağını düzenledikten sonra “*ancak diğer özel yetki hâlleri saklı kalmak üzere, malvarlığı haklarına ilişkin dava, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yerde de açılabilir*” cümlesine yer vererek kesin olmayan özel yetki kuralı getirmiştir. HMK m. 9’da yer alan bu kural uyarınca, diğer özel yetki hâlleri saklı olmak kaydıyla, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak malvarlığı haklarına ilişkin

³²⁰ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.236; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.219.

³²¹ Tanrıver, *Medeni Usûl*, s.236; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.219.

³²² Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.220.

davalarda, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun³²³ bulunduğu yer mahkemesi de yetkili olacaktır.

Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılara karşı açılacak malvarlığı haklarına ilişkin davalar, yabancının Türkiye’de mutad meskeni bulunuyorsa; mutad meskeninin bulunduğu yer veya uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesinde açılabilir. Yabancının Türkiye’de bir mutad meskene sahip olmaması hâlinde ise, malvarlığı haklarına ilişkin olan dava, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesinde açılabilecektir³²⁴. Yani, yabancının Türkiye’de mutad meskeni bulursa da bulunmasa da uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesinde açılma imkânı mevcuttur.

Yabancılara karşı açılacak malvarlığı davalarında, malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesi, dava konusu malvarlığının Türkiye’de bulunması koşulu ile milletlerarası yetkiye sahip olacaktır³²⁵. Yabancının dava konusu malvarlığı dışındaki diğer malvarlığı unsurlarının Türkiye’de bulunması durumunda bunların bulunduğu yer mahkemesinde bu yetki kuralına dayanarak dava açılmayacaktır; zira, uyuşmazlık konusu malvarlığı Türkiye’de değildir³²⁶.

HUMK döneminde, malvarlığına ilişkin davalardaki yetkiye ilişkin hüküm şu şekilde düzenlenmişti: *“Türkiye dahilinde malûm ikametgâhı olmayanlar aleyhindeki mal dâvaları, Türkiye’de sakin oldukları mahal mahkemesinde ve Türkiye’de malûm meskeni yoksa emvalinin veya münazaalı şeyin veya teminatı varsa o teminatın bulunduğu mahal mahkemesinde bakılır”* (m. 16). Kanun koyucu, aşkın yetki gerekçesiyle³²⁷ bu hükmü kaldırmış ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda,

³²³ “Malvarlığı unsurunun bir kimsenin para ve parayla ölçülebilen hak ve borçlarının tamamını kapsadığı kabul edilse de, HMK m. 9’da yer alan “malvarlığı unsuru” ibaresinden anlaşılması gereken “aktif malvarlığı unsuru”dur. Bkz. Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.236.

³²⁴ Doğan, *Milletlerarası*, s.64. Madde hükmünde de belirtildiği üzere, diğer özel yetki hâlleri çerçevesinde başka bir mahkemenin yetkili olması hâlinde davacı o yerde de davasını açabilecektir.

³²⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.405; Doğan, *Milletlerarası*, s.64.

³²⁶ Çelikel, Erdem, s.571, 572; Doğan, *Milletlerarası*, s.64.

³²⁷ HMK m. 9’un gerekçesinde, HUMK m. 16 bakımından ortaya çıkan aşkın yetki sorunu şu şekilde izah edilmiştir: *“Bu maddede, davalının Türkiye’de son oturduğu yer ve Türkiye’de herhangi bir malı veya teminatı bulunuyorsa, dava konusu olmayan o malın veya teminatın bulunduğu yerin de yetkili olması kabul edilmemiştir. Böylelikle, Türk mahkemelerinin vermiş oldukları kararların, yabancı ülkelerde tanınması veya tenfizi gerektiğinde, “aşkın yetki”*

uyuşmazlık konusu malvarlığı unsuru ile bağlantılı bir irtibat noktasına dayanarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmiştir³²⁸. Fakat, HUMK m. 16 hükmü kapsamında yapılan değişiklikler sonucunda getirilen HMK m. 9'daki yetki kuralı ciddi anlamda eleştirilmiştir³²⁹. İlk olarak, aşkın yetki sebebiyle Türk mahkemeleri tarafından verilen bir kararın yabancı devlet mahkemeleri tarafından tenfiz edilip edilmeyeceği meselesinin bir kıstas olarak benimsenemeyeceği belirtilmiştir³³⁰. Ayrıca, HUMK m. 16 hükmü özellikle, davalı aleyhine Türkiye'de dava açılacak yetkili bir mahkemenin bulunmadığı durumlarda devreye girerek Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis ettiğini; böylece, Türkiye'de bulunan bir taşınmaz veya bankada nakit para veya teminatın bulunduğu yer mahkemesinde davanın görülebildiği ifade edilmiştir³³¹. Görüldüğü üzere, HUMK m. 16'da yer alan irtibat noktalarını benimsemeyen HMK m. 9, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak malvarlığı haklarına ilişkin davalarda; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini daraltmış³³² ve tek bir irtibat noktasına, uyuşmazlık konusu malvarlığı unsurunun bulunduğu yer mahkemesine bağlamıştır.

2.2.2.4. Sözleşmelerden Doğan Davalarda Yetki

MÖHUK kapsamında, yabancı unsur içeren sözleşmelerden doğan davalar bakımından getirilen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu nedenle, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları milletlerarası yetkiyi tayin edecektir. Dolayısıyla, iç hukukta sözleşmelerden doğan davalarda yetkili mahkemeyi belirleyen HMK m. 10'daki kural, milletlerarası yetkiyi tesis edecektir.

HMK m. 10 uyarınca, “sözleşmeden doğan davalar, sözleşmenin ifa edileceği yer mahkemesinde de açılabilir”. Bu hükümde yer alan “sözleşme” ifadesinden anlaşılması gereken, *lex fori* 'ye göre belirlenecektir. Bu nedenle açıklamalarımız Türk Hukuku çerçevesinde yapılacaktır.

---

gereğesiyle tanıma veya tenfiz talebinin reddi engellenmek istenmiştir.” HMK Hükümet Gereğesi, s.4, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0574.pdf>.

³²⁸ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.237.

³²⁹ Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.466; Çelikel, Erdem, s.572, 573; Süral, *Milletlerarası*, s.175, 176.

³³⁰ Çelikel, Erdem, s.572.

³³¹ Çelikel, Erdem, s.573.

³³² Süral, *Milletlerarası*, s. 175.

“Sözleşme” ifadesi, borçlar hukukuna ilişkin sözleşmeleri karşılamaktadır³³³. Sözleşme iki ya da çok taraflı bir hukukî işlemdir. Kurulması için tarafların iradelerinin, birincil – esaslı noktaları içerecek şekilde uyuşmuş olması gerekir. Bu, sözleşmenin kurucu unsurudur. Kurucu unsurun gerçekleşmemesinin sonucu ise, “yokluk” tur³³⁴. Sözleşmenin geçerli olması için, kurucu unsurun varlığı gereklidir ama yeterli değildir. Ayrıca, “geçerlilik unsuru” açısından da durum bir sorun içermemelidir. Örneğin, sözleşme geçerlilik şekline uygun olmalı, konusu hukuka, ahlaka aykırı olmamalı veya tarafların beyanları ile gerçek iradeleri arasında birlikte ve kasten yaratılan bir uygunsuzluk olmamalıdır³³⁵. Aksi takdirde, sözleşme “kesin hükümsüz” olacaktır. Bunun yanında, bazı hallerde, örneğin, yanıltma, aldatma ve korkutmanın varlığı durumunda, sözleşme “iptal edilebilir” hale gelir³³⁶.

Bazı sözleşmeler, bağış sözleşmesi gibi tek tarafa; iken satış, kira hizmet, kullanım ödücü gibi sözleşmeler her iki tarafa da borç yükler. Her iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerin bir kısmında, tarafların borçları bir karşılıklılık ilişkisi içindedirler. Bu ilişkiye “*synallagma*” ilişkisi, bu tür sözleşmelere de “*synallagmatik*” sözleşmeler ya da “tam iki tarafa borç yükleyen” sözleşmeler denir³³⁷. Satım, kira, hizmet gibi sözleşmeler tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelere örnektir.

Hukukumuzda, sözleşme özgürlüğü esası geçerli olmakla beraber, “kamu düzeni” ve zayıfları koruma” amacı ile, emredici hükümler ile getirilen sınırlamalar mevcuttur. Fakat, borçlar hukukunda, sözleşmenin türünde veya tipinde bir sınırlama söz konusu değildir. Taraflar, Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenmiş olan sözleşme tipleri ile bağlı değildir. Taraflar arasındaki sözleşme, “isimsiz” de olabilir.

Anlatılanlar ışığında, borçlar hukuku sözleşmelerinden ve bu sözleşmelerden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesinden doğan uyuşmazlıklar için

³³³ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.237; Kuru, *Medenî Usul*, s.66; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.212; Pekcanitez, Atalay, Özekes, s.73.

³³⁴ Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s.374; M. Kemal Oğuzman, M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 17. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2019, s.182.

³³⁵ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s.129; Oğuzman, Öz s.183.

³³⁶ Eren, *Borçlar Genel*, s.389.

³³⁷ Eren, *Borçlar Genel*, s.223; Oğuzman, Öz, s.48.

sözleşmenin ifa yeri mahkemesinde dava açılacaktır³³⁸. İlgili hüküm, kesin olmayan özel yetki kuralı olarak düzenlenmiştir. Yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, tarafların arasında açıklanan şekilde bir sözleşmenin bulunup bulunmadığı hususunda, *lex fori*'ye göre karar verilecektir³³⁹. Bu nedenle, yabancı bir hukuk düzeninde borçlar hukukuna ilişkin bir sözleşme niteliğinde olmayan hatta genel olarak sözleşme olarak kabul edilmeyen bir hukukî ilişki, *lex fori* olan Türk Hukukuna kapsamında bir sözleşme ise HMK m. 10 kapsamına dâhil edilir.

HMK m. 10'da yer alan hükümde tartışılması gereken en önemli husus "*ifa yeri*"ne ilişkin olup, ifa yerinin hangi esaslar çerçevesinde tespit edileceği belirlenmelidir³⁴⁰. Yabancı unsur taşımayan uyuşmazlıklar bakımından bu tespit, Türk Borçlar Kanunu³⁴¹ (TBK) hükümleri çerçevesinde herhangi bir tartışmaya mahal vermeden yapılmaktadır. Zira, yabancı unsur ihtiva etmeyen uyuşmazlıklarda Türk hukukunun uygulanacağı yönünde hiçbir tereddüt bulunmamaktadır.

Yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından ifa yerinin tespitine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Bir görüş, ifa yerinin tespitinin *lex causae*'ya göre yapılması gerektiğini savunmaktadır³⁴². Bu görüşün kabul edilmesi hâlinde, ilk olarak sözleşmenin esasına uygulanacak maddi hukuk MÖHUK m. 24³⁴³ uyarınca

³³⁸ Kişiler hukuku, miras hukukuna ilişkin sözleşmeler; kanundan ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlar bakımından HMK m.10 hükmü uygulanmayacaktır. Bkz. Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.237; Kuru, *Medenî Usul*, s. 66; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.212; Pekcanitez Atalay, Özekes, s.73.

³³⁹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.101.

³⁴⁰ Yabancı unsur ihtiva eden elektronik sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda ifa yerinin tespitine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Hatice Özdemir Kocasakal, *Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti*, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2003, s.104 – 109, 181 – 183.

³⁴¹ RG. S. 27836, T. 4.2.2011.

³⁴² Nomer, *Devletler Hususî*, s. 467; Süral, *Milletlerarası*, s.181.

³⁴³ "1) Sözleşmeden doğan borç ilişkileri tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tâbidir. Sözleşme hükümlerinden veya hâlin şartlarından tereddüte yer vermeyecek biçimde anlaşılabilen hukuk seçimi de geçerlidir.

2) Taraflar, seçilen hukukun sözleşmenin tamamına veya bir kısmına uygulanacağını kararlaştırabilirler.

3) Hukuk seçimi taraflarca her zaman yapılabilir veya değiştirilebilir. Sözleşmenin kurulmasından sonraki hukuk seçimi, üçüncü kişilerin hakları saklı kalmak kaydıyla, geriye etkili olarak geçerlidir.

4) Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları hâlinde sözleşmeden doğan ilişkiye, o sözleşmeyle en sıkı ilişkili olan hukuk uygulanır. Bu hukuk, karakteristik edim borçlusunun, sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde karakteristik edim borçlusunun işyeri, bulunmadığı takdirde yerleşim

belirlenecek, sonrasında bu hukuka göre ifa yerinin tespiti yapılacaktır. Sözleşmeden doğan borç ilişkilerine uygulanacak hukuku gösteren MÖHUK m. 24 hükmü çerçevesinde, uygulanacak hukuk, Türk hukuku olabileceği gibi yabancı hukukun uygulanması da mümkündür. İlgili uyuşmazlıkta, sözleşmenin esasına Türk hukuku uygulanıyor ise, ifa yerinin tespiti de Türk hukukuna göre yapılacaktır. Türk hukukunda ifa yeri, borçlanılan edimin yerine getirilmesi gereken yeri ifade eder³⁴⁴. TBK m. 89³⁴⁵ uyarınca, borcun ifa yeri, tarafların açık veya örtülü iradelerine göre belirlenmektedir. Bu nedenle, ilk olarak tarafların ifa yerini tespit edip etmediğine bakılmalıdır. Uluslararası ticarete tarafların çoğunlukla tercih ettiği *INCOTERMS*'lerin bulunduğu uyuşmazlıklarda, ifa yerinin tespiti de tarafların seçmiş oldukları teslim şekline göre belirlenmektedir³⁴⁶. Taraflar ifa yerini kararlaştırmamış ise; ifa yeri, TBK m. 89'da yer alan yedek hukuk kuralları tarafından belirlenecektir³⁴⁷. İlgili madde uyarınca, para borçları alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde (TBK m. 89/1/1); parça borçları sözleşmenin kurulduğu esnada borç konusunun bulunduğu yerde (TBK m. 89(1)(2)); bunların dışındaki bütün borçlar, doğumları sırasında borçlunun yerleşim yerinde (TBK m. 89(1)(3)) ifa edilecektir³⁴⁸. İfa yerine ilişkin olarak incelenen bu kurallar, uygulanacak hukukun Türk hukuku olduğu uyuşmazlıklar için geçerlidir; sözleşmenin esasına uygulanacak hukuk yabancı hukuk ise bu durumda, ifa yeri de o hukuka göre belirlenecektir.

---

yeri hukuku, karakteristik edim borçlusunun birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukuku olarak kabul edilir. Ancak hâlin bütün şartlarına göre sözleşmeyle daha sıkı ilişkili bir hukukun bulunması hâlinde sözleşme, bu hukuka tâbi olur."

³⁴⁴ Eren, *Borçlar Genel*, s.1055; Rona Serozan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme*, C. III, 7. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2016, s.40.

³⁴⁵ "Borcun ifa yeri, tarafların açık veya örtülü iradelerine göre belirlenir. Aksine bir anlaşma yoksa, aşağıdaki hükümler uygulanır:

1. Para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde,
2. Parça borçları, sözleşmenin kurulduğu sırada borç konusunun bulunduğu yerde,
3. Bunların dışındaki bütün borçlar, doğumları sırasında borçlunun yerleşim yerinde, ifa edilir.

Alacaklının yerleşim yerinde ifası gereken bir borcun doğumundan sonra alacaklının yerleşim yerini değiştirmesi sebebiyle ifa önemli ölçüde güçleşmişse borç, alacaklının önceki yerleşim yerinde ifa edilebilir."

³⁴⁶ Çelikel, Erdem, s.574; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400; Doğan, *Milletlerarası*, s.65.

³⁴⁷ Eren, *Borçlar Genel*, s.1060; Serozan, *Borçlar Genel*, s.43; Oğuzman, Öz, s.344.

³⁴⁸ Ayrıca, alacaklının yerleşim yerinde ifası gereken bir borcun doğumundan sonra alacaklının yerleşim yerini değiştirmesi nedeniyle borcun ifası önemli ölçüde güçleşmiş ise borcun, alacaklının önceki yerleşim yerinde ifa edilebileceği TBK m. 89(2) uyarınca kabul edilmiştir.

İfa yerinin tespitinin *lex fori*'ye göre yapılacağını savunan görüş ise, gerekçe olarak “*ifa yeri*”nin usul kanununda yer alan bir kavram olduğunu ve Türk hukukuna göre belirlenmenin yapılması gerektiğini belirtmiştir³⁴⁹. Bu sebeple, doğrudan TBK m. 89 hükümleri çerçevesinde ifa yeri tespit edilecektir³⁵⁰. HMK m. 10'da yer alan “*ifa yeri*” kavramının *lex fori*'ye göre belirlenmesi uygulamanın işleyişi ile de uyumludur³⁵¹. Öyle ki, hâkim önüne gelen yabancı unsurlu bir uyuşmazlıkta ilk olarak Türk mahkemesinin milletlerarası yetkiyi haiz olup olmadığını incelemektedir; milletlerarası yetkiye sahip olduğuna kanaat getirdikten sonra da uyuşmazlığa uygulanacak hukuk tespit edilmektedir³⁵². HMK m. 10'da yer alan “*ifa yeri*” ifadesinin *lex causae*'ya göre yorumlanması hâlinde ise hâkim, milletlerarası yetkisini tespit edebilmek için uygulanacak hukuku araştırmak zorunda kalacaktır³⁵³. Bir başka ifadeyle, hâkim usulden önce esasa girmek mecburiyetinde bırakılacaktır ki milletlerarası yetkiyi belirleyebilsin. İfa yerinin *lex fori*'ye göre belirlenmesi gerektiğini savunan bizim de katıldığımız görüşe göre, uyuşmazlığın esasına girmeden milletlerarası yetkinin belirlenmesi mümkün olup, uygulanacak hukuk bir önem arz etmemektedir. İfa yerini *lex causae*'ya göre belirleyen görüşün eleştirildiği diğer bir husus ise, yetki itirazına ilişkindir³⁵⁴. Yukarıda açıklandığı üzere, yetki itirazı ilk itirazlardan olup, davalı tarafından en geç cevap dilekçesinde ileri sürülmelidir (HMK m. 116(1)(a), HMK m. 117(1))³⁵⁵. Davalı taraf, mahkemenin milletlerarası yetkisinin bulunmadığını ileri sürebilmek için esasa uygulanacak hukuku araştırmak ve bu hukuk uyarınca ifa yerini tespit etmek zorunda kalacaktır³⁵⁶. Şüphesiz ki, bu durum uygulama açısından ciddi sorunlara sebebiyet vererek Türk usul hukukundaki işleyişe de uygun düşmeyecektir³⁵⁷.

---

³⁴⁹ Çelikel, Erdem, s.575, 576; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.399 vd.; Doğan, *Milletlerarası*, s.65.

³⁵⁰ İfa yerinin *lex causae*'ya göre tespit edilmesini savunan görüş kapsamında Türk hukukunda ifa yerinin belirlenmesine ilişkin açıklamalar burada da geçerlidir. İlk olarak, TBK m. 89 uyarınca ifa yerinin belirlenmesi bakımından tarafların açık veya örtülü bir iradesinin olup olmadığı tespit edilmektedir. Taraflar bu konuda anlaşmamışlarsa, madde hükmünde yer alan yedek hukuk kuralları devreye girmektedir.

³⁵¹ Çelikel, Erdem, s.576; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.399, 400.

³⁵² Çelikel, Erdem, s.576.

³⁵³ Çelikel, Erdem, s. 576; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400.

³⁵⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400.

³⁵⁵ Bkz. 1.1.2.1.

³⁵⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400.

³⁵⁷ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400.

İfa yerinin tespiti bakımından çözüme kavuşturulması gereken bir diğer mesele ise, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin hangi edimin ifa yerine göre belirleneceğine ilişkindir. Sözleşmede tek bir edim yükümlülüğünün bulunması hâlinde ifa yeri mahkemesinin belirlenmesi noktasında bir sorun olmayacaktır³⁵⁸. Fakat, tam iki tarafa borç yükleyen (synallagmatik) sözleşmelerde birden fazla edim yükümlülüğü bulunduğu için ifa yerinin nasıl tespit edileceğinin ayrıca incelenmesi gerekecektir³⁵⁹. HMK m. 10 hükmünde, ifa yerinin tespiti sırasında, uyuşmazlık konusu edimin mi yoksa aslî edim yükümlülüğünün mü, esas alınacağı hususunda bir açıklık yoktur³⁶⁰. Bir görüş, sözleşmenin ifa edileceği yerden, sözleşmeden doğan aslî edim yükümlülüğünün ifa edileceği yerin anlaşılması gerektiğini savunmaktadır³⁶¹. Diğer bir görüş ise, sözleşmenin ifa yerinden kastın; davacının sözleşmeye dayanarak talep ettiği, uyuşmazlık konusu edimin ifa yerinin olduğunu belirtmiştir³⁶².

Konuyu yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından ele alan bir görüş, dava konusu edimin ifa yerine göre belirlenmesinin bazı sakıncaları da beraberinde getireceğini ifade etmiş ve yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklar bakımından ilgili ibareyi farklı ihtimaller çerçevesinde incelemiştir³⁶³. Katıldığımız bu görüş, HMK m. 10'da edimlerin ifa yerine ilişkin bir ayırım yapılmadığını; bu nedenle, sözleşmeden doğan edimlerden birinin Türkiye'de ifa edilecek olmasının, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi için yeterli olduğunu ifade etmektedir³⁶⁴. Sonuçta, HMK m. 10 çerçevesinde, sözleşmeden doğan yabancı unsurlu uyuşmazlıkların Türk mahkemelerinde görülebilmesi için bu sözleşmeden doğan edimlerden birinin ifa yerinin Türkiye olması yeterlidir. Edimlerden birinin ifa edileceği yer Türkiye'de olduğu hâllerde, karakteristik edimin veya dava konusu edimin ifa yerinin Türkiye'de

---

³⁵⁸ Ejder Yılmaz, "İfa Yeri Mahkemesinin Yetkisi (Yargıtay'ın Bir Kararı Münasebetiyle)", *Prof. Dr. Faruk Erem Armağanı*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayını, 1999, s.969.

³⁵⁹ Yılmaz, s.969.

³⁶⁰ HMK m. 10 "*sözleşmenin ifa yeri*" ibaresine yer vermiştir. Bu ibare ile "*borcun ifa yeri*" ifadesi arasındaki kavramsal inceleme için bkz. Karademir Aydemir, s.244 vd.

³⁶¹ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.237. Aslî edim yükümlülüğü hakkında detaylı bilgi için bkz. Eren, *Borçlar Genel*, s.29 – 33.

³⁶² Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.632, Pekcanitez, Atalay, Özkes, s.73; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.969, 970.

³⁶³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.400, 401.

³⁶⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.402.

dışında bulunması nedeniyle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olmadığı söylenmemelidir³⁶⁵.

2.2.2.5. Taşınmazın Aynından Doğan Davalarda Yetki

Taşınmazın aynından doğan yabancı unsur içeren davalar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis eden özel milletlerarası yetki kuralı bulunmadığı için MÖHUK m. 40 gereğince, bu uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki HMK m. 12 uyarınca belirlenir. HMK m. 12 hükmüne göre, “*taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkili*” kabul edilmiştir.

İç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları çerçevesinde kesin yetki niteliğine sahip HMK m. 12 hükmü, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda münhasır yetki kuralı olarak kabul edilmiştir³⁶⁶. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de bulunan taşınmazın aynına ilişkin davaların, mutlaka taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılması gerekir. Bu nedendir ki, yabancı bir ülke mahkemesinin Türkiye’de bulunan bir taşınmazın aynına ilişkin verdiği bir kararın Türkiye’de tanınması ve tenfiz edilmesi mümkün değildir.

Bu noktada, hükümde yer alan “*taşınmaz*” ve “*taşınmazın aynı*” kavramlarından ne anlaşılması gerektiği incelenmelidir. Kapsamın tespit edilmesinden önce ise, bu tespitin hangi hukuka göre yapılması gerektiği belirlenmelidir. İşte bu durum da, vasıflandırma sorunu karşımıza çıkar. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapılmaktadır. Dolayısıyla, bu kavram Türk Hukuku uyarınca belirlenecektir.

Türk Hukukunda, taşınmaz; TMK m. 704 de, arazi, tapu kütüğünde ayrı bir sayfaya kaydedilmiş olan “bağımsız ve sürekli haklar” ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler olarak sayılmaktadır. Bu sayılanlar sınırlı sayıda

³⁶⁵ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.402. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda ifa yeri mahkemesinin belirlenmesinde “*karakteristik edimin ifa yeri*”ni esas alarak verdiği kararların eleştirisi için bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.403 – 404.

³⁶⁶ Çelikel, Erdem, s.603; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.406; Doğan, *Milletlerarası*, s.67.

(*numerus clausus*)³⁶⁷. Arazinin üstünde ya da altında yapılı veya dikili olanlar ve kaynaklar da, arazi üzerindeki hakkın kapsamındadır. Bu kuralın istisnaları da mevcuttur. Örneğin, taşınır inşaat, üzerinde bulunduğu arazi üzerindeki hakkın kapsamına girmez. Böylece, bir şantiye barakası üzerindeki mülkiyet iddiası, “taşınmazın aynına ilişkin” bir dava niteliğini taşımayacaktır.

HMK m. 12’de yer alan kural, *sadece*, taşınmazın aynına ilişkin davalar hakkındadır. Kanun koyucunun, ilgili maddenin gerekçesinde de belirttiği gibi, taşınmaz üzerindeki şahsî bir hakka ilişkin davalarda, m. 12 hükmünde yer alan yetki kuralı çerçevesinde bir yetki tesisi mümkün değildir³⁶⁸. Fakat, maddede de yer aldığı üzere aynı hak sahipliğinde değişikliğe neden olabilecek davalar ve taşınmazın zilyetliğine veya alıkoyma hakkına ilişkin davalar bu hüküm kapsamında değerlendirilecektir. TMK m. 713 hükmü çerçevesinde, olağanüstü kazandırıcı zamanaşımı yolu ile taşınmaz mülkiyetinin kazanılması sürecinde açılacak dava da söze konu kural gereğince, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılmalıdır³⁶⁹. Bunun yanında, şahsi hak olarak nitelendirilen ama TMK m. 716³⁷⁰’da düzenlenen

³⁶⁷ Lale Sirmen, *Eşya Hukuku*, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s.321; Jale Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Eşya Hukuku*, 2. bs., İstanbul, Beta Basım, 2018, s.248; Kemal Oğuzman, Özer Seliçi, Saibe Oktay –Özdemir, *Eşya Hukuku*, 20. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, s.355; Mehmet Ünal, Veysel Başpınar, *Şekli Eşya Hukuku*, 9. bs., Ankara, Savaş Yayınevi, 2017, s.311.

³⁶⁸ “...Buna karşılık, taşınmaza ilişkin olmakla birlikte, taşınmaz üzerinde aynı hakka değil de, şahsi bir hakka ilişkin dava, örneğin kiralanan taşınmazın tahliyesi davası için, bu hüküm uygulama alanı bulamayacaktır. Zira dava, taşınmaz üzerinde şahsî bir hakka ilişkindir. Şüphesiz böyle bir durumda, bir başka yetki kuralına göre, örneğin tahliye davası için, sözleşmenin ifa edileceği yer kuralına göre, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi yine yetkili olabilir. Ancak, böyle bir durumda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi, bu maddede belirtildiği şekilde kesin yetkili olmayacaktır...” HMK Hükümet Gerekçesi, s.5, 6. Aynı yönde bkz. Çelikel, Erdem, s.604; Doğan, *Milletlerarası*, s.67. HUMK dönemindeki bazı eserlerde, Türkiye’de bulunan taşınmazlar üzerindeki hakların bir ayrıma tâbi tutulmadan bulunduğu yer mahkemesinde görülmesi gerektiği ifade edilmiş; Türkiye’de bulunan taşınmazın üzerindeki hem aynı hem de şahsî haklardan doğan uyuşmazlıklarda bu hükmün münhasır yetki niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Ergin Nomer, “Ehliyetsizlik Sebebi İle Almanya’daki Gayrimenkuller İçin Vasiyetin İptali”, **MHB**, C. I, S. 2, 1982, s.62; Cemal Şanlı, “Türkiye’deki Gayrimenkullerle İlgili Bir Yabancı Boşanma Kararının Tenfizi”, **MHB**, C. VI, S. 1, 1986, s.45.

³⁶⁹ Fikret Eren, *Mülkiyet Hukuku*, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.301.

³⁷⁰ “Mülkiyetin kazanılmasına esas olacak bir hukukî sebebe dayanarak malikten mülkiyetin kendi adına tescilini istemek hususunda kişisel hakka sahip olan kimse, malikin kaçınması hâlinde hâkimden, mülkiyetin hükmen geçirilmesini isteyebilir.

Bir taşınmazın mülkiyetini işgal, miras, kamulaştırma cebrî icra veya mahkeme kararına dayanarak kazanan kişi tescili doğrudan doğruya yaptırabilir.

Bir taşınmazın mülkiyetinde eşler arasındaki mal rejimi dolayısıyla meydana gelen değişiklikler, eşlerden birinin istemiyle tapu kütüğüne doğrudan tescil olunur.”

davaya esas olabilecek, yani mahkemeden mülkiyetin aidiyetine karar verilmesini talebe dayanak olabilecek şahsi (nisbi) haklar³⁷¹, “*aynî hak sahipliğinde değişikliğe neden olabilecek*” bir dava ile ileri sürülebileceklerdir. İşte, bu hususta açılacak dava da taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılacaktır. Bahsi geçen şahsi hakların tapuda şerh edilip edilmemesi meselesi ise, yalnızca, sözü edilen şahsi haklara dayanarak mülkiyetin geçirilmesine ilişkin talebin, o taşınmaz üzerinde daha sonra hak sahibi olacıklara (yeni malike) karşı da yönetilebilmesine dair olup “*taşınmazın aynına ilişkin olmak*” için bir ön şart değildir³⁷².

TMK m. 732 gereğince, taşınmaz üzerindeki paylı mülkiyet payının paydaşların dışındaki bir kişiye satışı halinde, diğer paydaşların kanundan doğan önalım hakkı vardır. İşte bu yolda, önalım hakkını kullanmak isteyen paydaşın/paydaşların, dava açarak bunu talep etmeleri gerekir. Mahkemenin vereceği karar pay üzerindeki mülkiyetin aidiyetine ilişkindir (TMK m. 716). Mülkiyet kararın kesinleşmesi ile geçer³⁷³. Bu dava da “taşınmazın aynına ilişkin” dir. Dolayısıyla, yetkili mahkeme HMK m. 12 çerçevesinde belirlenir.

Arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesinden de mülkiyetin devri borcu doğmaktadır. Bu yolda açılacak dava da “taşınmazın aynına ilişkin” bir dava sayılacaktır.

HMK m. 12(2) irtifak haklarına ilişkin davalarda, üzerinde irtifak hakkı kurulan taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını hükme bağlamıştır. Bu hükümde, m. 12(1)’de yer verilen “*kesin yetkilidir*” ifadesi mevcut olmadığı için bu hükmün münhasır yetki niteliğinde olmadığı düşünülebilir. Ancak, gerekçede bu kuralın kesin yetki teşkil ettiği açıkça belirtilmiştir³⁷⁴. Bu sebeple, milletlerarası yetki

---

³⁷¹ Örneğin; alım, önalım, geri alım veya taşınmaz satış vaadi sözleşmelerinden, alıcı lehine doğan haklar.

³⁷² Kuvvetlendirilen şahsî haklardan kasıt, şahsî hakların söz konusu taşınmaz üzerinde daha sonra hak sahibi olacıklara karşı da ileri sürülebilecek hâle getirilmesidir. Ayrıca, şerh sayesinde borcun “*eşyaya bağlı borç*” hâline gelmesidir.

³⁷³ Eren, *Mülkiyet*, s.428; Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, *Eşya*, s.563.

³⁷⁴ “*Bir taşınmaz üzerindeki irtifak hakkına ilişkin davalar ise üzerinde irtifak hakkı kurulan taşınmazın bulunduğu yerde açılacaktır. Bu hâlde de şüphesiz, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi, kesin yetkilidir.*” HMK Hükümet Gereğiçesi, s.6.

bakımından bu kural, m. 12(1)'de olduğu gibi Milletlerarası Usul Hukuku bakımından münhasır yetki kuralı olarak kabul edilmelidir.

HMK m. 12(3), “*bu davalar, birden fazla taşınmaza ilişkinse, taşınmazlardan birinin bulunduğu yerde, diğerleri hakkında da açılabilir*” kuralına yer vererek taşınmazın aynına ilişkin davaların birden fazla taşınmaz ile ilgili olması hâlinde taşınmazlardan birinin bulunduğu yerde diğerleri için de davanın açılmasını yeterli görmüştür. HMK m. 12(3) hükmünün uygulanabilmesi için “*birden fazla taşınmaz*” ifadesinde yer alan taşınmazların tümünün Türkiye’de olması gerekmektedir.

2.2.2.6. Haksız Fiilden Doğan Davalarda Yetki

Yabancı unsur³⁷⁵ ihtiva eden haksız fiilden doğan davalar için özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 40 uyarınca HMK m. 16’a göre belirlenir. Hüküm uyarınca “*haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yer ya da zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir*”. İlgili hükümde yer alan “(..) *mahkemesi de yetkilidir*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere, haksız fiillerden doğan davalar bakımından getirilen özel yetki kuralı, kesin olmayan yetki niteliğindedir.

Bunun yanında, haksız fiillere ilişkin olan HMK m. 16 hükmünde yer alan “*haksız fiil*” ifadesinin ne anlama geldiği ve hangi olay veya ihlâllerin haksız fiil teşkil ettiği belirlenmelidir ki milletlerarası yetki kuralının hangi hâllerde uygulanacağı tespit edilebilsin. Ayrıca, ilgili nitelendirmenin hangi hukuka göre yapılacağı belirlenmelidir. Bu durum, vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkar. Vasıflandırma kural olarak, *lex fori*, hâkimin hukuku uyarınca yapılacağı için “*haksız fiil*” kavramı Türk Hukuku bakımından belirlenecektir. Aynı şekilde, hükümde yer alan irtibat noktaları da Türk Hukuku çerçevesinde ele nitelendirilecektir.

---

³⁷⁵ Haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda yabancılık unsuru hakkında bkz. A. İpek Sarıöz, “HMK’nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükümün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **MÜHFD**, C. XI, S. 1, 2012, s.157.

Zarara kim katlanır şeklindeki soruya verilecek ilk cevap: “Zarara, zarar gören katlanır” (*casum sentit dominus*) şeklindedir. Zararı, zarar gören dışında bir kişiye isnad edebilmek için ise bir sorumluluk sebebinin varlığı gerekir. Sözleşmeden doğan sorumluluğu bir tarafa bırakırsak, sorumluluğun temelinde yer alabilecek sebepleri, başlıca, “kusur sorumluluğu”, “kusursuz sorumluluk” ve “fedakarlığın denkleştirilmesi ilkesi” olarak sayabiliriz. “Haksız fiil”, dar anlamda kullanıldığında, kusur sorumluluğunu ifade ederken, geniş anlamda, kusur aranmayan sorumluluk-kusursuz sorumluluk hallerini de içerir³⁷⁶. Konumuz bağlamında, “haksız fiil”, geniş anlamda anlaşılmalıdır.

Yukarıda yer verdiğimiz açıklamada da belirttiğimiz üzere kanun koyucu ilgili hükmü iç hukukun yer itibarıyla yetkisi kapsamında düzenlediği için, söze konu yetki kuralı milletlerarası yetki açısından ayrıca ele alınmalıdır.

2.2.2.6.1. Yetki için kabul edilen irtibat noktası

2.2.2.6.1.1. Haksız fiilin işlendiği yer

Haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda yetkiyi tesis eden kural uyarınca getirilen ilk irtibat noktası, “*haksız fiilin işlendiği yer*”dir. Bu kavramın *lex fori*'ye göre Türk hukuku çerçevesinde tayin edileceği kabul edilmektedir³⁷⁷. Milletlerarası yetkinin belirlenmesinde ortaya çıkan meselelerden biri de haksız fiilin işlenmeye başlandığı yer ile tamamlandığı yerin farklı ülkelerde olması hâlinde “*haksız fiilin işlendiği yer*”in nasıl tespit edileceğine ilişkindir³⁷⁸. Burada, haksız fiilin işlendiği yer ve fiilin tamamlandığı ülke mahkemelerinin her ikisi de “*haksız fiilin işlendiği yer*” mahkemesi olarak değerlendirilmeli ve iki mahkemenin de milletlerarası yetkiye sahip olduğu kabul edilmelidir³⁷⁹.

Gemilerde veya uçaklarda işlenen haksız fiilden doğan uyuşmazlıklarda “*haksız fiilin işlendiği yer*”in nasıl belirleneceği de ayrıca incelenmelidir. Doktrindeki bir görüş, geminin bağlama limanındaki veya fiilin işlenmesinden sonra geminin uğradığı ilk limandaki yer mahkemesinin yetkili olacağını savunur ve uçaklar için de

³⁷⁶ Eren, *Borçlar Genel*, s.549.

³⁷⁷ Nomer, *Devletler Hususî*, s.468.

³⁷⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.468; Sariöz, s.160.

³⁷⁹ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.483.

aynı kuralın geçerli olduğunu belirtir³⁸⁰. Öte yandan, açık denizde olan gemide veya uluslararası hava sahasında olan uçakta işlenen haksız fiillerde, “*haksız fiilin işlendiği yer*”in belirlenmesinin mümkün olmayacağını³⁸¹; bunun sonucunda da, sadece, “*haksız fiilin işlendiği yer*” mahkemesinin tespitinin değil, aynı zamanda, HMK m. 16’da yer alan diğer seçimlik yetki kuralları uyarınca da yetki tayini yapmanın imkânsız hâle geleceği ileri sürülmüştür. Bizim de katıldığımız bir diğer görüş ise, açık denizde bulunan gemide veya uluslararası hava sahasında bulunan uçakta işlenen haksız fiillerde “*haksız fiilin işlendiği yer*”in belirlenmesinin mümkün olmaması neticesinde “*haksız fiilin işlendiği yer*” mahkemesinin yetkili olmayacağı; fakat, HMK m. 16’da yer alan diğer yetki kuralları uyarınca yetkili mahkemenin belirlenmesi imkânının hala devam edeceğini savunmaktadır³⁸².

Uluslararası sözleşmelerde, uluslararası hava taşımacılığında doğan taşıyıcının sorumluluğuna ilişkin davalar bakımından milletlerarası yetki kuralları yer almaktadır. Bu konuda ilk olarak; Türkiye’nin de taraf olduğu 12 Ekim 1929 tarihli Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesi Hakkındaki Varşova Sözleşmesi³⁸³’nin ve bu Sözleşme’yi tadil eden ve bu Sözleşme’ye ek olan diğer hukukî düzenlemelerin oluşturduğu Varşova Sistemi³⁸⁴ndeki milletlerarası yetki hükümleri incelenecektir. Varşova Sistemi, uluslararası hava taşımacılığının yapılması sırasında gerçekleşen kazalardan doğan taşıyıcının sorumluluk davalarında hangi devlet mahkemesinin milletlerarası yetkiyi haiz olduğunu açıkça belirlemektedir³⁸⁵. Varşova Sözleşmesi m. 28(1) kapsamında, taşıyıcının yerleşim yeri mahkemesi, taşıyıcının esas işyerinin bulunduğu yer mahkemesi, taşıyıcının taşıma sözleşmesini yaptığı işyerinin bulunduğu yer ve varış yeri mahkemesi milletlerarası yetkili kabul

---

³⁸⁰ Şakir Ansay, *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. bs., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1960, s.96; Necip Bilge, Ergun Önen, *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. bs., Ankara, Sevinç Matbaası, 1978, s.199.

³⁸¹ Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Şerhi*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s.63. Fakat, geminin Türk karasuları içinde olduğu veya uçağın Türk hava sahasında olduğu esnada işlenen haksız fiillerde Türk mahkemelerinin yetkili olacağı belirtilmiştir, bkz. Umar, s.63.

³⁸² Sarıöz, s.162.

³⁸³ RG. S. 16128, T. 3.12.1977.

³⁸⁴ Varşova Sisteminde yer alan ilgili hukukî düzenlemeler için Bkz. Gülce Gümüşlü Tunçağıl, *Milletlerarası Özel Hukukta Sivil Hava Taşımacılığı Kazaları ve Taşıyıcının Hukukî Sorumluluğu*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.29, dn.10.

³⁸⁵ Bkz. Gümüşlü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.78, 79.

edilir³⁸⁶. Varşova Sisteminde yer alan ve Varşova Sözleşmesi'ne ek olan 18 Eylül 1961 tarihli Sözleşen Taşıyıcı Dışında Başkası Tarafından İcra Edilen Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesine Dair Guadalajara Sözleşmesi³⁸⁷ m. VIII ile fiilî taşıyıcının gerçekleştirdiği taşımacılıktan doğan tazminat davalarının fiilî taşıyıcıya ya da akdi taşıyıcıya karşı açılabilceği ve bu davalarda fiilî taşıyıcının mutad meskeni veya esas işyerinin bulunduğu yer mahkemesinin de milletlerarası yetkili olacağı kabul edilmiştir³⁸⁸.

Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu, 28 Mayıs 1999 tarihli Hava Yoluyla Uluslararası Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesine Dair Montreal Sözleşmesi³⁸⁹ de bu konuya ilişkin milletlerarası yetki kurallarına yer vermiştir. Varşova Sözleşmesi'nde yer alan milletlerarası yetki kuralları, Montreal Sözleşmesi'nde de kabul edilmiş olup, bu yetki kurallarına ek olarak iki yetki kuralı daha getirilmiştir³⁹⁰. “Beşinci yetki kuralı” (“*fifth jurisdiction*”) olarak ifade edilen yetki kuralı kapsamında, yolcunun ölümü veya yaralanmasından doğan tazminat davaları, kazanın meydana geldiği sırada yolcunun esas ve daimi meskeninin³⁹¹

³⁸⁶ Detaylı bilgi için Bkz. Gümüştü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.79 – 86; Cemal Şanlı, *Uluslararası Sivil Havacılık Davalarında Mahkemelerin Yargı Yetkisi ve Uygulanacak Hukuk*, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1992, s.18 – 25.

³⁸⁷ Türkiye bu Sözleşme'ye taraf değildir ama milletlerarası yetkiyi haiz olmasına göre Türk mahkemesi, Guadalajara Sözleşmesi'nin uygulandığı bir uyuşmazlık ile karşılaşabilir.

³⁸⁸ Bir diğer yetki kuralı ise, 28 Eylül 1955 tarihinde Lahey'de Yapılan Protokolle Tadil Edilen 12 Ekim 1929'da Varşova'da İmzalanan Uluslararası Hava Taşımalarına İlişkin Bazı Kuralların Birleştirilmesi Hakkındaki Sözleşmeyi Değiştiren 8 Mart 1971 tarihli Guatemala City Protokolü³⁸⁸ m. XII uyarınca düzenlenmiştir. Protokol yürürlüğe girmemiştir. Dolayısıyla, Protokol yürürlükte olmadığı için uygulanma imkânı yoktur. Ama Türkiye tarafından 8.5.1991 tarihli 3736 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuş ve Resmi Gazete'de yayınlanmıştır (RG. S. 21559, T. 21.4.1991). Bu Protokole göre, taşıyıcının işletmesinin, yolcunun yerleşim yerinin veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesi de milletlerarası yetkiye sahiptir. Yolcunun yerleşim yeri veya mutad meskenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili hâle gelmesi, zarar gören yolcunun lehine olmuştur. Nitekim, yolcu dava açabilmek için yabancı ülkede bulunan taşıyıcının yerleşim yeri veya asıl iş merkezine gitme yükünden kurtulmuş; kendi yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesinde dava açma imkânına sahip olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Şanlı, *Sivil Havacılık*, s. 25.

³⁸⁹ RG. S. 27716, T. 01.10.2010.

³⁹⁰ Gümüştü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.176.

³⁹¹ Sözleşmenin İngilizce metninde yer alan “*principal and permanent residence*” ifadesinin, Türkçe çevirisinde “*yerleşim yeri*” olarak çevrilmesi uygun değildir Bkz. Gümüştü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.178, dn.509. Bu nedenle çalışmamızda, “*yerleşim yeri*” değil, “*esas ve daimi mesken*” mahkemesinin milletlerarası yetkili olacağı belirtilmiştir.

bulunduğu yer mahkemesinde de açılabilir³⁹² (m. 33(2)). Bu yer mahkemesinde davanın açılabilmesi için, taşıyıcının gerek kendi hava aracıyla gerek ticarî anlaşma uyarınca bir başka taşıyıcının hava aracıyla gerçekleştirdiği hava yoluyla yolcu taşıma için hizmet faaliyetlerinde bulunduğu ve taşıyıcının kendisinin ya da ticarî anlaşmalı olduğu başka bir taşıyıcıya ait ya da kiralanmış bina ve müstemilattan hava yoluyla taşınması işini yürüttüğü yerin taraf devletlerin sınırları içerisinde olması gerekir (m. 33(2)). Diğer yetki kuralı ise, fiili taşıyıcı tarafından gerçekleştirilen taşımayla ilgili olarak, fiili taşıyıcı ve anlaşmalı taşıyıcıya ayrı ayrı veya her ikisine karşı açılacak davalara ilişkin olarak m. 46 çerçevesinde getirilmiştir. Hükme göre, bu konuda m. 33’de yer alan yetkili mahkemelerin yanı sıra, gerçek taşıyıcının ikametinin ya da esas iş yerinin bulunduğu yer mahkemesi yetkili sayılmıştır.

Sonuç olarak, Türk Hukuku açısından her iki Sözleşme de uygulanabilir niteliktedir. Uluslararası taşımacılığın kalkış ve varış ülkelerine bağlı olarak, taraf devletlere göre ya Varşova Sözleşmesi ya da Montreal Sözleşmesi uygulanacaktır. Bu çerçevede, uluslararası taşımacılıktan doğan taşıyıcının sorumluluğu davaları bakımından Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin getirmiş olduğu milletlerarası yetki kuralları, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de belirlemektedir.

2.2.2.6.1.2. Zararın meydana geldiği yer

HMK m. 16 hükmü, “*haksız fiilin işlendiği yer*”in yanı sıra “*zararın meydana geldiği yer*” mahkemesinin de milletlerarası yetkiyi haiz olacağını belirlemektedir. Nitekim, zarar genellikle haksız fiilin işlendiği yerde oluşur; fakat bazı hâllerde, haksız fiilin işlendiği yer dışındaki bir yerde ortaya çıkma ihtimali de vardır³⁹³. Bu nedenle kanun koyucu, haksız fiilin işlendiği yer dışındaki bir yerde zararın ortaya çıkması ihtimalini göz önünde bulundurarak, zararın meydana geldiği yer mahkemesinin yetkili olacağını hüküm altına almıştır. Bu noktada, zararın sadece bir kısmının Türkiye’de gerçekleşmesi durumunda da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkili

³⁹² Gümürlü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.178. Guatemala Sözleşmesi’nde yer alan yetki hükmüne benzer bir kural getirilmiştir. Fakat, beşinci yetki kuralı uyarınca, sadece yolcunun ölümü veya yaralanması hâlinde doğan tazminat davalarına ilişkin yetkili mahkeme tesis edilmiştir Bkz. Gümürlü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.178, dn.510.

³⁹³ Çelikel, Erdem, s.576; Süral, *Milletlerarası*, s.184.

olacağı isabetli bir şekilde ifade edilmektedir³⁹⁴. Burada, zararın Türkiye’de kısmen gerçekleşmesi hâlinde dahi Türk mahkemelerinin zararın tamamı için milletlerarası yetkiyi haiz olacağı kabul edilmelidir³⁹⁵.

2.2.2.6.1.3. Zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer

Kanun koyucu, yetkili mahkemenin belirlenmesi için “zararın meydana gelmiş olması”nı şart koşmamış³⁹⁶, HMK m. 16 hükmünde “zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer” mahkemesinin de yetkili olacağını kabul etmiştir. Bu kapsamda, davanın açıldığı esnada bir zarar mevcut olmasa dahi zararın ileride meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkiye sahip olacaktır³⁹⁷. Bir diğer deyişle, yabancı bir ülkede işlenen haksız fiile bağlı olarak Türkiye’de zararın meydana gelme ihtimalinin bulunması hâlinde, o yer mahkemesinin de yetkili olduğu kabul edilmektedir. Söze konu yetki kuralı, özellikle sınır aşan haksız fiillerde, ortaya çıkabilecek zararların önlenmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir³⁹⁸. Örneğin, yabancı bir ülkede işlenmiş haksız fiil sonucunda, Türkiye’de çevresel zarar meydana gelme ihtimali varsa Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olacağı kabul edilir³⁹⁹. Aynı şekilde, yabancı bir ülkede bulunan bir fabrikanın, Türkiye’den de geçen bir nehre atığını boşaltması hâlinde, Türkiye’de henüz bir zarar meydana gelmemiş olsa dahi Türk mahkemelerinde dava açılacaktır⁴⁰⁰.

---

³⁹⁴ Sarıöz, s.167.

³⁹⁵ Sarıöz, s.167,168.

³⁹⁶ Nomer, *Devletler Hususî*, s.468.

³⁹⁷ Nomer, *Devletler Hususî*, s.468.

³⁹⁸ Çelikel, Erdem, s.577; Doğan, *Milletlerarası*, s.66; Sarıöz, s.173.

³⁹⁹ Çevresel zararların yanı sıra, özellikle haksız fiil sorumluluğunun doğması için zarar şartının aranmadığı (haksız rekabet gibi) ve kişilik hakkına ilişkin uyuşmazlıklarda zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesi büyük öneme sahiptir. Detaylı bilgi için bkz. Sarıöz, s.171 – 174.

⁴⁰⁰ Detaylı açıklama ve bu konudaki diğer örnekler için bkz. Doğan, *Milletlerarası*, s.66; Sarıöz, s.173; Sibel Özel, “Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, **BÜHFKHHD**, C. VIII, S. 91 – 92, 2012, s.32.

2.2.2.6.1.4. Zarar görenin yerleşim yeri

HMK m. 16, haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda, “zarar görenin yerleşim yeri” mahkemesinin de yetkili olacağını belirtmektedir. Bir görüşe göre, zarar gören; fiilin işlendiği yer mahkemesini, zarar meydana geldiği veya gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesini tespit etme zahmetine girmeden doğrudan, zarar görenin yerleşim yerinde yani, kendi yerleşim yerinde dava açabilecektir⁴⁰¹. Bu yetki tesisi ile zarar görenin korunduğu ve davanın açılması noktasında oluşan olası tereddütlerin giderildiği ileri sürülmüştür⁴⁰². Bunların yanında, iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarının, başka bir ülke mahkemesine yetki atfetmek amacı ile değil, Türk mahkemeleri ile uyuşmazlık arasında irtibat kurmak için kullanıldığı ifade edilmiştir⁴⁰³.

Karşı görüş ise, haksız fiil ile bir irtibatı olmamasına rağmen, “zarar görenin yerleşim yeri” yetki kıstasına dayanılarak davanın açılmasını yabancı unsurlu uyuşmazlıklar açısından aşkın yetki olarak nitelendirmiştir⁴⁰⁴. Zira, haksız fiil Türkiye’de işlenmediği; Türkiye’de zararın ortaya çıkmadığı veya zararın meydana gelme ihtimali olmadığı bir durumda, sadece zarar görenin yerleşim yeri Türkiye’de olduğu için Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi gündeme gelmektedir⁴⁰⁵.

Kanaatimizce, haksız fiilin işlendiği yer ya da zararın meydana geldiği veya gelme ihtimalinin bulunduğu yer ile zarar görenin yerleşim yerinin aynı olmadığı durumlar, “aşkın yetki” teşkil eder. Her ne kadar, zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin yetkisinin belirlenmesi, zarar görenin korunması amacına yönelik olsa da, haksız fiilin işlenmediği, haksız fiilden doğan zararın meydana gelmediği veya gelme ihtimalinin bulunmadığı bir yerde; *sırf* zarar görenin yerleşim yeri bulunduğu için dava açılacağına kabulü mümkün değildir.

⁴⁰¹ Detaylı bilgi için bkz. Sariöz, s.178.

⁴⁰² Çelikel, Erdem, s.577.

⁴⁰³ Süral, *Milletlerarası*, s.185.

⁴⁰⁴ Özel, *Haksız Fiil*, s.34.

⁴⁰⁵ Özel, *Haksız Fiil*, s.34; kuralın bir diğer eleştirisi için bkz. Çelikel, Erdem, s.577, 578.

2.2.2.6.2. Bazı haksız fiiller için milletlerarası yetkinin belirlenmesi

Bu başlık altında, bazı haksız fiiller bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin nasıl tayin edileceği incelenmiştir. Ancak şunu vurgulamamız gerekir ki, bu kapsama giren haksız fiil türleri, burada incelenenlerden ibaret değildir. Örneğin, ürün sorumluluğu ve haksız rekabetten doğan tazminat davalarını da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla, bu haksız fiillere ilişkin davalarda da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, HMK m. 16 uyarınca doğacaktır.

2.2.2.6.2.1. Kişilik hakkının ihlâlinden doğan haksız fiillerde milletlerarası yetki

HMK m. 16'da yer alan zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin yetkisi, kişilik hakkının ihlâlinden doğan uyuşmazlıklar için TMK m. 25(5)'nin getirdiği yetki kuralı ile paralel bir şekilde düzenlenmiştir⁴⁰⁶. TMK m. 25(5) gereğince, "*Davacı, kişilik haklarının korunması için kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilir.*"

TMK m. 25(5) hükmünde olduğu gibi, HMK m. 16'da da, davalının yerleşim yeri mahkemesinin yanı sıra, davacının kendi yerleşim yeri mahkemesinde dava açma imkânı tanınmıştır⁴⁰⁷.

2.2.2.6.2.2. Medya ve internet aracılığıyla işlenen haksız fiillerde milletlerarası yetki

Haksız fiilden doğan davalarda milletlerarası yetkinin belirlenmesi konusunda değinilmesi gereken bir diğer önemli husus ise, medya veya internet aracılığıyla işlenen haksız fiillere ilişkindir. Özellikle, "*haksız fiilin işlendiği yer*", "*zararın meydana geldiği yer*" ve "*zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer*" mahkemesinin belirlenmesi konusu bu mesele altında ayrıca incelenmelidir. Bahsi geçen yerlerin Türkiye'de olduğunun tespit edilmesi hâlinde, Türk mahkemeleri milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ Çelikel, Erdem, s.577; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.407; Doğan, *Milletlerarası*, s. 66.

⁴⁰⁷ Doğan, *Milletlerarası*, s.66.

⁴⁰⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.468, 469.

Doktrindeki bir görüş, medya aracılığıyla işlenen; özellikle basın yayın yoluyla kişilik hakkının veya ilân yoluyla rekabetin ihlâl edilmesinden doğan haksız fiillerde, yayının yayınlandığı veya dağıtım yapılan ülke mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olduğunu belirtir⁴⁰⁹. Bu görüş, özellikle “*dağıtım yapılan yer*” kavramının mahiyeti üzerinde durmuş; sadece *düzenli* bir dağıtım yapıldığı yerdeki mahkemenin milletlerarası yetkili olacağını ifade etmiştir⁴¹⁰. Örneğin, Türkiye’de yaşayan bir kimsenin, Türkiye’de düzenli bir dağıtım yapılmayan süreli bir yayına, yabancı bir ülkeden gelen kimsenin getirmesi sonucunda tesadüfi bir şekilde ulaşılmış olması hâlinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmayacaktır⁴¹¹. Zira, ilgili süreli yayının Türkiye’de düzenli dağıtım yapılmamaktadır; bu sebeple haksız fiilin gerçekleşme ve zararın meydana gelme ihtimali yoktur⁴¹². Diğer bir görüş ise, basın yayın yoluyla işlenen haksız fiillerde düzenli bir dağıtım şartının, zararın meydana gelme ihtimalinin varlığı bakımından aranmasının menfaat dengesini bozduğunu ifade eder⁴¹³. Şöyle ki, düzenli bir dağıtımın aranması hâlinde, zararın meydana gelme ihtimali dağıtım tarihine kadar söz konusu olacak; dağıtım tarihinden sonra ise mevcut bir zarardan bahsedilecektir⁴¹⁴. Katıldığımız bu görüş, haklı olarak, Türkiye’de düzenli bir dağıtım olmayan yayının da Türkiye’de bir zarara sebebiyet verebileceği; bu sebeple, Türk mahkemelerinin zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesi olarak yetkili olacağını savunur⁴¹⁵.

Medya aracılığıyla işlenen haksız fiillerde, kişilik hakkı zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin yetkisi; iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ve milletlerarası yetki kuralları açısından karşılaştırılarak incelenmiş ve doktrinde aşkın yetki eleştirisine sebebiyet vermiştir. Yukarıdaki açıklamalarımızda da yer verdiğimiz üzere, MÖHUK m. 40 çerçevesinde, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının milletlerarası yetkiyi tayin edeceği belirtildiği için haksız fiilden doğan yabancı

---

⁴⁰⁹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.469.

⁴¹⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.469.

⁴¹¹ Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.469.

⁴¹² Nomer, *Devletler Hususî*, s.469.

⁴¹³ Sarıöz, s.176.

⁴¹⁴ Sarıöz, s.176. Ayrıca, yayıncının iradesi dâhilinde olmadan, yayının dağıtım alanı dışındaki bir yere ulaşması hâlinde, o yer mahkemesinin yetkili kılınmasının doğru olmayacağı belirtilmişse de; zararın meydana gelme ihtimalinin engellenmesi için yayıncı ile “muhtemel mağdur” arasındaki menfaat dengesinin gözetilmesinin daha uygun olacağı ileri sürülmüştür. Bkz. Sarıöz, s.176.

⁴¹⁵ Sarıöz, s.176.

unsurlu uyuşmazlıklar bakımından da zarar gören doğrudan kendi yerleşim yeri mahkemesinde dava açabilecektir. Doktrindeki bizim de katıldığımız görüş ise, iç hukuktaki kurallar tarafından yetkisi tesis edilen zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin, zararın meydana geldiği yer ile zarar görenin yerleşim yerinin aynı olmadığı yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından ayrıca incelenmesi gerektiğini belirtmektedir⁴¹⁶. Zararın meydana geldiği yer ile zarar görenin yerleşim yerinin aynı olduğu durumlarda zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin milletlerarası yetkiye sahip olacağı doktrinde ifade edilmiştir⁴¹⁷. Bu görüşe göre, asıl mesele, zararın meydana geldiği yer ile zarar görenin yerleşim yerinin farklı olduğu hâllerde zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin milletlerarası yetkisine ilişkindir⁴¹⁸. Bu durum, yabancı unsur barındırmayan kişilik hakkı ihlâlinden doğan iç hukuk uyuşmazlıklarında sorun yaratmazken, yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklarda aşkın yetki kuralı olarak değerlendirilmelidir⁴¹⁹. Zira, zarar görenin Türkiye’de bir zarar meydana gelmemiş olsa dahi, sadece kendi yerleşim yeri Türkiye’de bulunduğu için davayı Türkiye’de açması, aşkın yetki teşkil etmektedir. Bu yorum, sadece medya aracılığıyla işlenen haksız fiiller için değil, yabancı unsur içeren tüm haksız fiiller için geçerli olmalıdır.

Basın yayın yoluyla işlenen haksız fiillerden farklı olarak, mahiyeti itibariyle farklı olması nedeniyle internet üzerinden işlenen haksız fiillerde, milletlerarası yetki konusunun tespitindeki sınırlar belli değildir⁴²⁰. Doktrindeki bir görüş, fikrî mülkiyet hakkı veya kişilik hakkı ihlâli oluşturan haksız fiillerin internet yoluyla işlenmesi hâlinde, ilgili internet sayfasının evrensel olması ve bu nedenle, Türkiye’den de erişime açık olmasının, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmeyeceğini savunur⁴²¹. Bu görüşe göre, sırf, ilgili sayfaya Türkiye’den erişim sağlandığı için haksız fiil Türkiye’de işlenmiş sayılmayacak ve bir zararın meydana gelme ihtimali de olmayacaktır⁴²². Bu durumda, ancak, üçüncü kişilerin ihlâle konu

---

⁴¹⁶ Sibel Özel, *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2004, s.141, 142.

⁴¹⁷ Özel, *Uluslararası*, s.141.

⁴¹⁸ Özel, *Uluslararası*, s.141.

⁴¹⁹ Özel, *Uluslararası*, s.141.

⁴²⁰ Esra Dardağan, “Milletlerarası Yargı Yetkisi Kurallarının Sanal Ortama Uygulanması: Amerikan Hukukuna Bakış”, *KÜHFD*, S. 5, 2005, s.81; Nomer, *Devletler Hususî*, s.471.

⁴²¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.470.

⁴²² Nomer, *Devletler Hususî*, s.470.

içerikten haberdar olacağı kesinlik taşıyor veya “kuvvetle muhtemel” ise Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinden bahsedilecektir⁴²³. Diğer bir görüş, internet yoluyla işlenen haksız fiillerde üçüncü kişilerin içerikten haberdar olmasının kesinlik taşıması şartının tespit edilemeyeceğini savunur⁴²⁴. Bu sebeple, Türk mahkemelerinin zararın meydana gelme ihtimalinin bulunduğu yer mahkemesi olarak sayılması için Türkiye’den ilgili internet sayfasındaki içeriğe erişebilmenin yeterli olacağı belirtilmiştir⁴²⁵. Kanaatimizce, üçüncü kişilerin ihlâlê konu içerikten haberdar olmasının kesin veya kuvvetle muhtemel olması ölçütlerinin tespiti her somut olay bakımından kolay olmayıp, yetkili mahkemenin tayini bakımından karışıklığa sebep verecektir. Bu nedenle, internet yoluyla işlenen haksız fiillerde içeriğin Türkiye’den erişilebilir olması ile Türk mahkemeleri milletlerarası yetkili hâle gelecektir.

Medya yoluyla işlenen haksız fiiller konusundaki zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin milletlerarası yetkisi meselesi, internet yoluyla işlenen haksız fiillerde de gündeme gelmiştir. Doktrinde bizim de isabetli bulduğumuz bir görüş, internet yoluyla işlenen haksız fiillerde zarar görenin yerleşim yerinin aynı zamanda zararın meydana geldiği yer olması hâlinde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olacağını belirtmiştir⁴²⁶. Zarar gören, yerleşim yerinde tanındığı için zarara uğramışsa bu yer mahkemesinin yetkili olacağı noktasında şüphe yoktur⁴²⁷. Bu nedenle, zarar görenin yerleşim yerinde zarar meydana gelmemişse, zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin milletlerarası yetkili olacağını söylemek uygun olmayacaktır⁴²⁸.

2.2.2.7. İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz Talepleri Bakımından Yetki

İhtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz talepleri bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin eden özel milletlerarası yetki kuralları bulunmamaktadır. Bu nedenle, genel milletlerarası yetki kurallarına başvurularak; MÖHUK m. 40

⁴²³ Detaylı bilgi için bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.470.

⁴²⁴ Sarıöz, s.176.

⁴²⁵ Sarıöz, s.176, 177.

⁴²⁶ Banu Şit, “İnternet ve Milletlerarası Yetki”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C.3, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009, s.962.

⁴²⁷ Şit, s.962.

⁴²⁸ Şit, s.962. Medya yoluyla işlenen haksız fiillerden doğan uyuşmazlıklarda, zararın meydana gelmediği zarar görenin yerleşim yeri mahkemesinin yetkisini aşkın yetki olarak niteleyen görüş; internet yoluyla işlenen haksız fiiller bakımından da aynı yorumu yapmıştır. Bkz. Özel, *Uluslararası*, s.180.

gereğince, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından milletlerarası yetki belirlenecektir. Bu başlık altında ise, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz talepleri bakımından iç hukukun yer itibariyle yetki kuralını düzenleyen HMK m. 390(1)'in milletlerarası yetkiyi nasıl ve ne şekilde tayin edeceği hususu incelenecektir.

İhtiyatî tedbir kararları bakımından yetkili mahkeme, HMK m. 390(1) uyarınca belirlenir. İlgili hükme göre, “*ihtiyatî tedbir, dava açılmadan önce, esas hakkında görevli ve yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilir*”. Bu durumda, dava açılmadan önce esas hakkında Türk mahkemesinin milletlerarası yetkisi bulunuyor ise, ihtiyatî tedbir kararının verilmesi bakımından Türk mahkemeleri milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır. Dava açıldıktan sonra, asıl dava Türkiye’de görülmekte ise ihtiyatî tedbir kararı için de o yer mahkemesi yetkili sayılacaktır.

İlgili yetki kurallarının uygulama alanını çizebilmek için ihtiyatî tedbir kararının ne anlama geldiğinin belirlenmesi önem arz eder. Bu noktada, ilgili değerlendirmeyi yapabilmek için, bu kavramların hangi hukuka göre belirleneceği açıklanmalıdır. Vasıflandırma kural olarak, *lex fori*'ye göre yapıldığından, ihtiyatî tedbir kararından kastedilenin ne olduğu Türk Hukuku uyarınca nitelendirilecektir. Burada yer verilen tespitler, ileride incelenecek olan ihtiyatî haciz kararı bakımından da geçerlidir.

İhtiyatî tedbir kararı, davaların uzun sürmesinin de etkisiyle davacının dava konusu şeye kavuşmasının her zaman mümkün olmadığı durumlarda ortaya çıkan sakıncaları bertaraf etmeyi sağlar⁴²⁹. Bu sakıncaları doğuran durumlar, davalının davranışlarından ileri gelebileceği gibi dava konusu şeyin mahiyetinden de kaynaklanabilir; dava konusu şeyin bozulmaya elverişli bir mal olması veya davalının bu şeyi bir başkasına devretmiş olması buna örnektir⁴³⁰. Bu gibi hâllerde, davalının dava sonunda dava konusu şeye kavuşmasını sağlamak amacıyla mahkeme, ihtiyatî tedbir kararı verilebilir⁴³¹. Bu durumlar dışında bazı geçici tedbirlerin de alınması

⁴²⁹ Kuru, *Medenî Usul*, s.448; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.566.

⁴³⁰ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.566.

⁴³¹ Kuru, *Medenî Usul*, s.448; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.566.

gerekebilir⁴³². Örneğin, mahkeme, boşanma davası esnasında kocanın karısına ve çocuklarına geçimleri için bir miktar nafaka ödemesine karar verebilir⁴³³.

Öte yandan, taraflar, aralarındaki yabancı unsurlu uyuşmazlıklar için MÖHUK m. 47⁴³⁴'de düzenlenen yetki anlaşması akdetmişse ihtiyatî tedbir talepleri bakımından milletlerarası yetki konusu ayrıca incelenmeye muhtaçtır⁴³⁵. Yetki anlaşması ile yetkili hâle gelen yabancı ülke mahkemesi varken, HMK m. 390(1)'e göre, tarafların Türkiye'de dava açma imkânı bulunmamaktadır⁴³⁶. Zira, yetki anlaşması ile yetkili kılınan yabancı ülke mahkemesi, esas hakkında yetkili mahkeme olarak kabul edilmektedir⁴³⁷. Bu nedenle, HMK m. 390(1)'de yer alan kuralın lafzına bağlı bir yorum yapıldığında ihtiyatî tedbir kararı bakımından da o yer mahkemesinin yetkili olacağı sonucuna ulaşılabilir. Bu doğrultuda, Türk mahkemeleri esas hakkında yetkili mahkeme sıfatıyla davayı göremeyeceği için dava açılmadan önce veya açıldıktan sonra ihtiyatî tedbir kararı veremeyecektir⁴³⁸. Bu sonuç, ihtiyati tedbir kararlarının acil ve geçici niteliği nedeniyle, ihtiyati tedbir kararının alınması noktasında ciddi sıkıntılara yol açabilecektir. Nitekim, ihtiyatî tedbir kararları kesin hüküm teşkil etmediği için yabancı ülke mahkemesi tarafından verilen ihtiyatî tedbir kararı Türk mahkemelerince tenfiz edilemeyecektir⁴³⁹.

Doktrinde bu soruna işaret eden bir görüş, uyuşmazlığın tarafları arasında yetki anlaşması bulunsa bile, yetkili kılınan yabancı ülke mahkemesinde dava açılmadan

⁴³² Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.566.

⁴³³ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.566.

⁴³⁴ “*Yer itibariyle yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar, aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlığın yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşabilirler. Anlaşma, yazılı delille ispat edilmesi hâlinde geçerli olur. Dava, ancak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunulmaması hâlinde yetkili Türk mahkemelerinde görülür.*

44, 45, 46 ncı maddelerde belirlenen mahkemelerin yetkisi tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemez.”

⁴³⁵ Çelikel, Erdem, s.581.

⁴³⁶ Çelikel, Erdem, s.581 – 582; Süral, *Milletlerarası Yetki*, s.204.

Türk mahkemeleri ancak, yetki anlaşması ile yetkili hâle gelen mahkemenin kendini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunulmaması durumunda davayı görebilecektir (MÖHUK m. 47).

⁴³⁷ Nomer, *Devletler Hususî*, s.462, 487; Çelikel, Erdem, s.583.

⁴³⁸ Çelikel, Erdem, s.581, 582; Cengiz Serhat Konuralp, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre İhtiyati Tedbirler”, *İÜHFİM*, C. LXXI, S. 2, 2013, s.236.

⁴³⁹ Çelikel, Erdem, s.583; Konuralp, s.236.

önce Türk mahkemelerinden ihtiyatî tedbir kararının alınmasında sakınca olmadığını savunur⁴⁴⁰. Yetkili kılınan mahkemede henüz bir dava açılmadığı için yetki anlaşmasının yürürlükte olmaması ise gerekçe olarak ileri sürülmüştür⁴⁴¹. Davanın açılmasından sonra ise, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesindeki esas hakkında yetkili Türk mahkemesinden alınmasında bir sakınca görülmemiştir. Nitekim, “*bir usul hükmünün, yabancı bir mahkemeyi ihtiyatî tedbir kararı verme konusunda yetkilendirmesi söz konusu olamaz*”⁴⁴².

Diğer bir görüş ise bu sorunun çözümüne yönelik olarak; HMK m. 390(1) hükmünün yetki anlaşması ile yabancı ülke mahkemesinin yetkili kılındığı uyuşmazlıklarda, yabancı ülke mahkemesinde dava açılmadan önce veya sonra Türk mahkemelerinden ihtiyatî tedbir kararının alınabileceği yönünde var olan eski uygulamanın devam etmesi ve HMK m. 390(1)’in bu doğrultuda değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir⁴⁴³. İsbetli bulduğumuz bu eleştiri ışığında, HMK m. 390(1) hükmünün milletlerarası usul hukuku kuralları çerçevesinde tekrar ele alınarak, özellikle yetki anlaşmalarının bulunduğu uyuşmazlıklar bakımından ihtiyatî tedbir taleplerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilmesi gerekmektedir.

İhtiyatî haciz ise, ihtiyatî tedbirden farklı olarak; yalnız para alacaklarını kapsamaktadır⁴⁴⁴. Bu doğrultuda, ihtiyatî haciz, bir para alacağının zamanında ödenmesine ilişkin olarak alacaklının kendini garanti altına almak amacıyla mahkeme kararı alması ve bu sayede borçlunun mallarına geçici süreliğine el konulmasıdır⁴⁴⁵.

İhtiyatî haciz taleplerinde yetkili mahkeme, İİK m. 258 uyarınca İİK m. 50’de yer alan kural çerçevesinde belirlenecektir. İİK m. 50 ise, HMK⁴⁴⁶’da yer alan yetki

---

⁴⁴⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.487.

⁴⁴¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.487.

⁴⁴² Nomer, *Devletler Hususî*, s.487.

⁴⁴³ Çelikel, Erdem, s. 582; Süral, *Milletlerarası*, s.204.

⁴⁴⁴ Baki Kuru, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku*, 2. bs., y.y., Yetkin Yayınları, 2018, s. 350; Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz, Emel Hanağası, *İcra ve İflâs Hukuku*, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2018, s.421.

⁴⁴⁵ Kuru, *İcra*, s.350; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *İcra*, s.421.

⁴⁴⁶ İİK m. 50 hükmü “HUMK”da yer alan yetki hükümlerinin kıyasen tatbik olunacağını belirtmiştir. Fakat, HMK m. 447(2) uyarınca yürürlükten kaldırılan HUMK hükümlerine yapılan yollamaların, bu hükümlerin HMK’daki karşılığını teşkil eden maddelerine yapılmış

hükümlerinin kıyasen uygulanacağını belirtmektedir. İlgili hükme göre, ihtiyatî tedbir kararında yetkili mahkeme, HMK’da yer alan yer itibariyle yetki kurallarına göre belirlenecektir. Hüküm, takibe yetkili olan icra dairesinin bulunduğu yer mahkemesinin de yetkili olacağını belirtmektedir. Bu kurallar doğrultusunda, başta HMK m. 6’da yer alan genel yetki kuralı olmak üzere sözleşmeden doğan alacaklara ilişkin uyuşmazlık için getirilen yetki kuralı (HMK m. 10) ve uyuşmazlığın türüne göre diğer özel yetki kuralları uygulama alanı bulur⁴⁴⁷. Bu hükümler dolayısıyla yetkili olan mahkeme, yabancı unsur içeren uyuşmazlıklarda ihtiyatî haciz kararının alınması bakımından da milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır⁴⁴⁸.

Yabancı unsur taşıyan bir uyuşmazlığın yabancı ülke mahkemesinde görülmesinin, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararının Türkiye’de alınmasına engel teşkil etmediği doktrinde kabul edilmektedir⁴⁴⁹. Yabancı ülke mahkemesi, tarafların akdetmiş olduğu yetki anlaşması ile yetkili hâle gelmiş olsa bile, bu kararlar Türk mahkemelerinden alınabilir⁴⁵⁰. Yargıtay’ın da aynı yönde kararları mevcuttur. İhtiyatî haciz konusunda vermiş olduğu bir kararında, Yargıtay, “Geçici hukuki koruma önlemleri toplumsal barışın sağlanması açısından da önem taşımaktadır. Yabancılaşma unsuru taşıyan milletlerarası sözleşmelerde de bu anlayışın, yerel hukuki korumanın gerektirdiği hallerde geçerli olacağı şüphesizdir. Adaletin ve toplumsal barışın menfaati doğrultusunda alınacak geçici hukuki koruma önlemleri, vatandaşlık ayrımı yapılmaksızın herkese eşit şekilde uygulanmalıdır. Yetki sözleşmesi ile Türk mahkemelerinin esas davadaki yetkisinin kaldırılmış olması Türk mahkemesinin geçici hukuki himaye tedbiri olan ihtiyatî haciz kararı vermesine engel değildir.”⁴⁵¹ demektedir.

---

sayıldığı için İİK m. 50’de yer alan yollamanın HMK’da yer alan yetki hükümlerine yapıldığı kabul edilir. Detaylı bilgi için bkz. Karademir Aydemir, s.489.

⁴⁴⁷ Karademir Aydemir, s.489.

⁴⁴⁸ Çelikel, Erdem, s.586.

⁴⁴⁹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.487; Çelikel, Erdem, s.586; Deniz Defne Kırılı Aydemir, *Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyatî Tedbirler*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s.314.

⁴⁵⁰ Çelikel, Erdem, s. 586; Süral, *Milletlerarası*, s.200.

⁴⁵¹ Yargıtay 19. HD., T. 12.6.2008, E. 2008/4717, K. 2008/6504. (www.kazanci.com).

Öte yandan, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu⁴⁵² (MTK) m. 6(1), tahkim yoluyla çözümlenecek uyuşmazlıklar⁴⁵³ bakımından mahkemenin ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararı vermesinde bir sakınca görmemiş ve bu kararın tahkim anlaşmasına aykırı olmayacağını belirtmiştir⁴⁵⁴. İlgili hükme göre, “*tarafardan birinin, tahkim yargılamasından önce veya tahkim yargılaması sırasında mahkemeden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istemesi ve mahkemenin böyle bir tedbire veya hacze karar vermesi, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez*”. Bu nedenle, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenecek olması, Türk mahkemelerinden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istenmesine engel olmayacak; Türk mahkemeleri bu konuda milletlerarası yetkili olacaktır.

MTK m. 1(2)’de; MTK’nın, yabancı unsur içeren ve tahkim yeri olarak Türkiye’nin belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar bakımından uygulanacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, MTK’da yer alan ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz talepleri konusundaki hüküm çerçevesinde yapacağımız açıklamaların, sadece bu koşulları sağlayan uyuşmazlıkları kapsayacağı düşünülebilir. Fakat, m. 1(3) hükmü, “*bu Kanunun 5 ve 6 ncı madde hükümleri, tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da uygulanır*” kuralına yer verdiği için, tahkim yeri olarak yabancı bir ülkenin kararlaştırıldığı durumlarda da, taraflardan biri Türk mahkemelerinden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz isteyebilecektir. Dolayısıyla, Türk mahkemelerinden ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz istenebilmesi için tahkim yerinin Türkiye’de olup olmaması önem arz etmemektedir⁴⁵⁵.

---

⁴⁵² RG. S. 24453, T. 5.7.2001.

⁴⁵³ MTK m. 1(2)’de; MTK’nın, yabancı unsur içeren ve tahkim yeri olarak Türkiye’nin belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar bakımından uygulanacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, MTK’da yer alan ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz talepleri konusundaki hüküm çerçevesinde yapacağımız açıklamalar, sadece bu koşulları sağlayan uyuşmazlıkları kapsayacaktır.

⁴⁵⁴ Taraflar arasında tahkim anlaşması olmasına rağmen, mahkemeler tarafından ihtiyatî tedbir veya ihtiyatî haciz kararlarına hükmedilmesi konusundaki sakıncalar ve sorunlar için bkz. Bilgehan Yeşilova, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi*, İzmir, Turhan Kitabevi, 2008, s.711 vd.

⁴⁵⁵ Ayrıca, MTK m. 6(1) hükmünün uygulanabilmesi için tahkime konu olan uyuşmazlık bakımından, tahkim yerinin yanı sıra, söz konusu tahkimin MTK kurallarına tabî olması da aranmamaktadır. Burada önem arz eden husus, MTK m. 2 çerçevesinde yabancılık unsuru taşımasıdır. Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Yeşilova, s.715.

2.2.2.8 Çekişmesiz Yargı İşlerinde Yetki

Çekişmesiz yargı işlerinde yetkili mahkeme, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca HMK m. 384 tarafından belirlenir. Yabancı unsur taşıyan çekişmesiz yargı işlerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ise, bu konuya ilişkin özel milletlerarası yetki kuralı bulunmuyorsa HMK m. 384'deki yetki kuralı tarafından belirlenecektir. Fakat, yabancı unsur ihtiva eden belirli çekişmesiz yargı işleri için getirilen özel milletlerarası yetki kuralları bulunmaktadır. Dolayısıyla, özel milletlerarası yetki kurallarının inceleneceği Bölüm III'de belirli çekişmesiz yargı işleri için getirilen özel milletlerarası yetki kuralları detaylı bir şekilde ele alınacağından, bu başlık altında sadece HMK m. 384'de düzenlenen yetki kuralı üzerinde durulacaktır.

Çekişmesiz yargı işlerinde yetkili mahkeme, HMK m. 384 hükmü uyarınca düzenlenmiştir. Söze konu düzenlemede, *“kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, çekişmesiz yargı işleri için talepte bulunan kişinin veya ilgililerden birinin oturduğu yer mahkemesi yetkilidir”* kuralına yer verilmiştir.

Kanun koyucu çekişmesiz yargı işleri bakımından yerleşim yeri mahkemesini değil, oturulan yer mahkemesini yetkili kılmıştır⁴⁵⁶. *“Yerleşim yeri”* yerine *“oturulan yer”* irtibat noktasının kabulü ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi kolaylaşmıştır⁴⁵⁷.

Hükümde yer alan yetki kuralının hangi çekişmesiz yargı işlerini kapsadığına yönelik açıklamalarımıza yer vermeden önce çekişmesiz yargı işlerinin hangi hukuka göre belirleneceğini tespit etmemiz gerekir. Bu nitelendirme, vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Vasıflandırma ise kural olarak, *lex fori*'ye göre yapılır. Dolayısıyla, bu kavram, Türk Hukuku uyarınca nitelendirilecektir. Bu çerçevede, Türk Hukukunda çekişmesiz yargı işi; dar anlamda çekişmesiz yargı işi ve geniş anlamda çekişmesiz yargı işi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁴⁵⁸.

⁴⁵⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.398.

⁴⁵⁷ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.398.

⁴⁵⁸ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.112.

Dar anlamda çekişmesiz yargı, çekişmeli yargı işlerinin dışında olan ve şeklen mahkemelerce görülen, genellikle karara bağlanması istenen bir talebin ya da olgunun, durumun tespitine yöneliktir⁴⁵⁹. Bu nedenle, dar anlamda çekişmesiz yargıda, ortada hukukî bir uyuşmazlığın veya davanın olmadığı söylenebilir⁴⁶⁰. Genellikle, medeni yargıya konu olan çekişmesiz yargı işinden anlaşılması gereken de dar anlamda çekişmesiz yargıdır⁴⁶¹.

Geniş anlamda çekişmesiz yargı ise, dar anlamda çekişmesiz yargıyı da kapsamakta ve özel hukuka dair işlemleri düzenleyerek ve onaylayarak onlara resmiyet kazandıran işleri ifade etmek için kullanılmaktadır⁴⁶².

Çekişmesiz yargı işleri, HMK m. 382 uyarınca tadadî olarak sayılmıştır. İlgili hükümde çekişmesiz yargı işleri şu şekilde düzenlenmiştir:

“Çekişmesiz yargı, hukukun, mahkemelerce, aşağıdaki üç ölçütten birine veya birkaçına göre bu yargıya giren işlere uygulanmasıdır:

a) İlgililer arasında uyuşmazlık olmayan hâller.

b) İlgililerin, ileri sürülebileceği herhangi bir hakkının bulunmadığı hâller.

c) Hâkimin resen harekete geçtiği hâller.

(2) Aşağıdaki işler çekişmesiz yargı işlerinden sayılır:

a) Kişiler hukukundaki çekişmesiz yargı işleri:

1) Ergin kılınma.

2) Ad ve soyadın değiştirilmesi.

3) Ölüm karinesi sebebiyle (ilgili yerin mülki amirinin emriyle) nüfus kütüğüne ölü kaydı düşülen kişinin sağ olduğunun tespiti.

4) Gaiplik kararı.

5) Kişisel durum sicilindeki kaydın düzeltilmesi.

b) Aile hukukundaki çekişmesiz yargı işleri:

1) Henüz evlenme yaşında olmayanların evlenmesine izin verme.

2) Gaiplik nedeniyle evliliğin feshi.

3) Evlendirme memurunun, evlenme başvurusunu ret kararına karşı yapılan itiraz.

4) Yeniden evlenmede bekleme süresinin hâkim tarafından kaldırılması.

5) Terk eden eşin ortak konuta davet edilmesi.

6) Eşlerden birinin, evlilik birliğini tek başına temsil etmek konusunda yetkili kılınması.

7) Aile konutu ile ilgili işlemler için diğer eşin rızasının sağlanamadığı hâllerde hâkimin müdahalesinin istenmesi.

8) Mevcut mal rejiminin eşlerden birinin veya alacaklıların talebiyle mal ayrılığının dönüştürülmesi ve sebeplerin ortadan kalkması hâlinde mal ayrılığında eski rejime geri dönülmesi.

9) Paylaşmalı mal ayrılığında boşanma veya evliliğin iptali hâlinde, aile konutu ve ev eşyasını hangi eşin kullanmaya devam edeceği hakkında karar verilmesi.

⁴⁵⁹ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.112, 113.

⁴⁶⁰ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.113; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.27; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.79, 80.

⁴⁶¹ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.113. Çekişmeli yargı ile dar anlamda çekişmesiz yargı arasındaki farklar için bkz. Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.118, 119; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.26 – 34; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.79, 80.

⁴⁶² Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.114.

- 10) Sağ kalan e e aile konutu üzerinde ve ev eşyası üzerinde mülkiyet veya intifa hakkı tanınması.
- 11) Mal ortaklığında eşlerden birinin mirası reddine izin verilmesi.
- 12) Ana babaya çocuğun mallarından bir kısmını çocuğun bakım ve eğitimi için sarf etme izninin verilmesi.
- 13) Velayetin kaldırılması, velayetin eşlerden birinden alınarak diğerine verilmesi ve kaldırılan velayetin geri verilmesi.
- 14) Hâkimin çocuğun mallarının yönetimine müdahale etmesi ve çocuğun mallarının yönetiminin kayyımaya devri.
- 15) Evlilik sona erince velayet kendisinde kalan e in, h kime çocuğun malları hakkında defter sunması.
- 16) Aile yurdunun kurulmasına izin verilmesi, kuruluşun tebliğ ve ilanı, kapatılması hâlinde tapu sicilindeki  erhin silinmesine izin verilmesi, taşınmazın bizzat malik veya ailesi tarafından kullanılması şartına geçici olarak istisna tanınması.
- 17) 14/1/1998 tarihli ve 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanuna göre aile mahkemesi hâkimi tarafından karar verilecek tedbirler.
- 18) Çocuk hâkimi tarafından, çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya resen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması.
- 19) Vesayet i leri.

c) Miras hukukundaki çekişmesiz yargı i leri:

- 1) Sulh hâkimi tarafından resmî vasiyetname düzenlenmesi; el yazısı ile vasiyetnamenin sulh hâkimi tarafından saklanması; sözlü vasiyetname tutanağının sulh veya asliye mahkemesine tevdi .
- 2) Vasiyeti yerine getirme görevlisine görevinin bildirilmesi.
- 3) Vasiyeti yerine getirme görevlisinin tereke malları üzerinde tasarruf etmesine izin verilmesi.
- 4) Gaibin miras larına, gaibe d  en miras payının teslim edilmesi.
- 5) Tereke mallarının korunması ve hak sahiplerine ulaşmasını sağlamak için önlem alınması.
- 6) Miras lık belgesi verilmesi.
- 7) Terekenin yazımı işleminin sona erdiğinin miras lara bildirilmesi, mirasın reddi beyanının tespiti ve tescili; mirasın reddinin, mirası reddeden kişiden sonra gelen miras lara bildirilmesi; mirasın reddi süresinin uzatılması.
- 8) Terekenin resmî defterinin tutulması.
- 9) Sulh hâkiminin özellikleri olan eşyanın miras lardan birine tahsis edilmesi veya satılmasına karar vermesi.

c) Eşya hukukundaki çekişmesiz yargı i leri:

- 1) Taşınmaz üzerinde taraf oluşturulmasına ve hak ihlaline sebebiyet vermeyecek düzeltmelerin yapılması.

- 2) Taşınmaz rehninde alacaklı için kayyım tayini.

d) Borçlar hukukundaki çekişmesiz yargı i leri:

- 1) Yetkisi sona eren temsilcinin temsil belgesini mahkemeye teslimi.
- 2) Borçluya ifa veya teminat göstermesi için süre verilmesi.
- 3) Tevdi mahalli belirlenmesi veya tevdi edilemeyecek eşyanın satılması.
- 4) Alacaklısı ihtilaflı olan borcun mahkemeye tevdi .
- 5) Ayıplı hayvanın bilirkişi tarafından muayenesi.
- 6) Mesafeli satımlarda ayıbın tespiti veya ayıplı malın satılmasına izin verilmesi.
- 7) I  iye k rdan hisse verilmesini öngören i  sözleşmesinde, mahkemenin işverenin hesaplarını inceleyecek bir kişi tayin etmesi.
- 8) Eser sözleşmesinde eserin ayıplı olup olmadığının bilirki iye tespit ettirilmesi.
- 9) Satılmak için komisyoncuya gönderilen eşyanın hasarının tespiti.
- 10) Komisyoncu elindeki malın açık artırma ile satışına izin verilmesi.

e) Ticaret hukukundaki çekişmesiz yargı i leri:

- 1) Ticari defterlerin zıyayı hâlinde belge verilmesi.
- 2) Acentenin müvekkili hesabına teslim aldığı malın Borçlar Kanununa göre satılması.
- 3) Kollektif  irketin tasfiyesinde tasfiye memuru tayini.
- 4) Komanditer ortağın talebiyle  irket hesaplarını incelemek için eksper tayini.
- 5) Anonim  irkette ayni sermaye konulması, tescilden itibaren iki yıl içinde sermayenin onda birini açan tutarda işletme devralınması ve sermaye azaltılmasında bilirkişi raporu alınması ve mahkemenin izni.
- 6) Kıymetli evrakın iptali.

- 7) Eşya taşımada eşyanın hasar ve eksiğinin tespit edilmesi; teslim edilememesi hâlinde Borçlar Kanunu hükümlerine göre satılmasına karar verilmesi; gönderilen eşyanın mahkeme marifetiyle muayenesi.
- 8) Gemi ipoteğinde, malikin bulunamadığı hâllerde kayyım tayini.
- 9) Deniz raporu tanzimi.
- 10) Kırkambar sözleşmesinde geminin hareket gününün mahkeme tarafından tayini.
- 11) Navlun sözleşmesinde, boşaltma limanında malların hâl ve vaziyetinin, ölçü, sayı ve tartısının ekspere tespit ettirilmesi.
- 12) Müşterek avaryalarda dispeççi tayini ve dispecin mahkemece tasdiki.
- 13) Denizcilik rizikolarına karşı sigortalarda zararın ve kapsamının belirlenmesi için bilirkişi tayini.
- 14) Kooperatiflerde aynı sermayeye değer biçilmesi için bilirkişi tayini.

f) İcra ve iflas hukukundaki çekişmesiz yargı işleri:

- 1) İpotekli alacakta alacaklının gaipliği veya alacağı almaktan kaçınması hâlinde, borç tutarının icra dairesine tevdi edilmesi üzerine icra mahkemesi tarafından ipoteğin fekkine karar verilmesi.
- 2) Doğrudan doğruya iflas.
- 3) İflasın kaldırılması.
- 4) İflasın kapanmasına karar verilmesi.
- 5) Reddolanmış mirasın tasfiyesinin, mirasçılardan birinin mirası kabul talebi üzerine mahkeme tarafından durdurulması.
- 6) Konkordato mühleti verilmesi ve komiserin atanması.
- 7) Konkordatonun tasdiki.
- 8) Sermaye şirketleri ve kooperatiflerin uzlaşma yoluyla yeniden yapılandırılmasında projenin ilanı ve ara dönem denetçisinin atanması.
- 9) Fevkalade hâllerde, kusuru olmaksızın borçlarını yerine getiremeyen borçluya mühlet verilmesi.

g) Çeşitli kanunlardaki çekişmesiz yargı işleri:

- 1) Nüfus kütüklerinin sayfa birleşim yerlerinin asliye hukuk mahkemesince mühürlenmesi.
- 2) Noterlerin göreve başlarken mahkemede yemin ettirilmeleri.
- 3) Noter evrak ve defterlerinden alınarak başka yere gönderilecek örneklerin mahkeme tarafından tasdiki.
- 4) Kamu görevlilerinin mahkeme huzurunda kanunen yemin etme zorunluluğunun öngörüldüğü diğer durumlar.”

Öte yandan, HMK m. 382’de sayılan çekişmesiz yargı işleri incelenirken, hükümdeki bir kısım işler için özel milletlerarası yetki kuralları getirildiği de unutulmamalıdır. Örneğin, gaiplik kararı, vesâyet işleri için getirilen özel milletlerarası yetki kuralları bulunmaktadır. Bu nedenle, yabancı unsur ihtiva eden çekişmesiz yargı işlerinde, özel milletlerarası yetki kuralı uygulanması için gereken koşullar sağlanıyor ise HMK m. 384 değil, özel milletlerarası yetki kuralı uygulanacaktır. Özel milletlerarası yetki kuralının kapsamına giren çekişmesiz yargı işlerinde, bu kuralların milletlerarası yetkiyi tesis edeceğine ilişkin değerlendirmelere Bölüm III’de yer verildiği için burada genel mahiyette bir açıklama yapılmıştır⁴⁶³.

⁴⁶³ Bkz. 3.2.1.1.2. ve 3.3.1.2.

2.2.2.9. Karşı Davada Yetki

Türk mahkemelerinin karşı davaya ilişkin milletlerarası yetkisini belirleyen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmadığı için bu husustaki yetki, MÖHUK m. 40 gereğince genel milletlerarası yetki kuralı tarafından tesis edilecektir. Karşı davada yetki, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından HMK m. 13’de düzenlendiğinden, yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetki de bu hüküm çerçevesinde belirlenmelidir.

Hükmün kapsamı hakkındaki açıklamalara geçmeden önce “*karşı dava*” kavramının vasıflandırılması gerekmektedir. Kural olarak, vasıflandırma *lex fori*’ye göre yapıldığından, hâkimin hukuku olan Türk hukukuna göre bu kavramın tespit edilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Türk Hukukunda, karşı dava; açılmış ve hâlen görülmekte olan bir davada davacıya karşı, davalının asıl davanın görüldüğü yer mahkemesinde açmış olduğu davayı ifade eder⁴⁶⁴. Karşı davanın asıl dava ile görülmesini sağlamak amacıyla HMK m. 13’de özel yetki kuralı getirilmiştir⁴⁶⁵.

HMK m. 13 uyarınca kesin yetki kuralları hâlleri hariç olmak üzere, asıl davaya bakan mahkeme karşı davaya bakmaya da yetkili olacaktır. İlgili hüküm, kesin yetki hâllerini kapsam dışında bırakmıştır. Karşı davaya konu uyuşmazlık hakkında kesin yetki kuralı bulunuyorsa, asıl davaya bakan mahkeme yetkili olmayacak ve karşı davanın kesin yetki kuralı uyarınca yetkili olan mahkemede açılması gerekecektir⁴⁶⁶. Kesin olmayan özel yetki kuralı niteliğinde olan bu kuralın yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından da uygulanması ve bu doğrultuda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tayin edilmesi lazımdır.⁴⁶⁷.

HMK m. 13 ile getirilen yetki kuralı, milletlerarası yetki konusunda önem arz eden bir niteliğe sahiptir. Zira, yabancı unsur taşıyan bir uyuşmazlığın Türk

⁴⁶⁴ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.241; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.455; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.217; Karşı davanın işlerlik kazanabilmesi için aranan koşullar hakkında detaylı bilgi için bkz. Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.686 vd.

⁴⁶⁵ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri I*, s.456; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.218.

⁴⁶⁶ Doğan, *Milletlerarası*, s.67.

⁴⁶⁷ Doğan, *Milletlerarası*, s.67.

mahkemesinde görülmesi sırasında, açılacak karşı davada Türk mahkemesi yetkili olmasa dahi HMK m. 13 hükmü uyarınca karşı davayı da görmeye yetkili olacaktır⁴⁶⁸.

2.2.2.10 Kişilik Hakkının İhlâlinden Doğan Davalarda Yetki

Kişilik hakkının ihlâline ilişkin davalarda milletlerarası yetki konusuna ilişkin önem arz eden tartışmalar; genel milletlerarası yetki kuralının incelendiği Bölüm II’de yer alan “medya ve internet yoluyla kişilik hakkı ihlâlinden doğan haksız fiillerde yetki” başlığı altında ele alındığı için burada, sadece yetki kuralı üzerinde durulacaktır⁴⁶⁹.

Kişilik hakkının ihlâlinden doğan davalara ilişkin olarak getirilen özel milletlerarası yetki kuralı olmadığı için MÖHUK m. 40 gereğince, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları milletlerarası yetkiyi tesis edecektir. Bu çerçevede, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı unsur içeren, kişilik hakkının ihlâlinden doğan davalarda yetkiyi düzenleyen TMK m. 25(5)’e göre belirlenecektir. İlgili hüküm uyarınca kişilik hakkı ihlâl edilen kişinin korunması amacıyla kendi yerleşim yeri veya davalının yerleşim yeri mahkemesinde dava açılabileceği kabul edilmektedir (TMK m. 25(5)). Örneğin, birden fazla ülkede yayın yapan televizyon kanalının kişilik hakkını ihlâl eden bir program yapması durumunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi TMK m. 25(5)’de yer alan hüküm tarafından tesis edilecektir.

Önemle belirtmek gerekir ki, TMK m. 25(5) uyarınca Türk mahkemelerinin hangi davalar bakımından milletlerarası yetkili olacağı belirlenmesi için kişilik hakkının ihlâlinden doğan davalardan ne anlaşılması gerektiğini de açıklığa kavuşturulmalıdır. Vasıflandırma kural olarak, *lex fori*’ye göre yapılacağından, hâkimin hukuku olan Türk Hukuku uyarınca ilgili tespit yapılmalı ve Türk Hukuku bakımından bu davalar belirlenmelidir.

Kişilik hakkı, kişinin yaşamı, vücut bütünlüğü, şeref ve haysiyeti, özgürlüğü, gizlilik alanı, ismi, fotoğrafı, görüntüsü ve benzeri değerleri üzerinde mevcut olan mutlak bir haktır⁴⁷⁰. Tüzel kişiler de, insana has olan değerler dışında kişilik hakkına

⁴⁶⁸ Çelikel, Erdem, s.578.

⁴⁶⁹ Bkz. 2.2.2.6.2.2.

⁴⁷⁰ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, *Medeni*, s.174 vd.; Dural, Öğüz , s.100 vd.

sahiptir. Anayasa’da da teminat altına alınmış olan kişilik hakkının korunması, asıl olarak TMK m. 23 ve devamında düzenlenmiştir. 23. madde, kişilik hakkının “içe karşı” korunmasına ilişkindir. Bu madde; kişinin, yaşam, vücut bütünlüğü, şeref ve haysiyetinden vazgeçmesi özgürlüğünü hukuka, ahlaka aykırı derecede sınırlamasını yasaklamaktadır⁴⁷¹.

TMK m. 24 ise, kişilik hakkına dıştan gelen, hukuka aykırı saldırılara karşı, kişinin korunmasına ilişkindir. Takip eden 25. maddede ise, kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişinin başvurabileceği hukukî yollar hükme bağlanmıştır. Buna göre, kişilik hakkı hukuka aykırı olarak saldırıya uğrayan kişi, her şeyden önce, saldırının önlenmesini, durdurulmasını, ortada hukuka aykırı bir saldırı olduğunun tespitini, hâkimden talep edebilecektir. Bu talepler için, zararın ve kusurun varlığı şart değildir⁴⁷². Ayrıca, ve yukarıdaki talepler ile birlikte maddî veya manevî zarar var ise tazminat da talep edilebilir. Yalnız, bu durumda, kusursuz sorumluluk halleri dışında, saldıranın kusurlu olması gerekir⁴⁷³. Tazminatın üst sınırının “zarar” miktarı ile çizilmesi karşısında, saldırı sayesinde “kazanç” elde eden kişinin, bu kazancı caiz olmayan vekaletsiz iş görme hükümlerine göre, kişilik hakkı saldırıya uğrayan kişiye iade edeceği hususu da 25. maddede hükme bağlanmıştır.

2.2.2.11. Gaiplik Kararı Bakımından Yetki

Gaiplik kararına ilişkin yetkili mahkemeyi belirleyen hüküm TMK m. 32(2)’de düzenlenmiştir. Hükme göre, gaiplik kararını verebilecek yetkili mahkeme, gaipliğine karar verilecek *“kişinin Türkiye’deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye’de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesi”*dir.

TMK m. 32(2) hükmünün Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bakımından incelenmesine geçmeden önce hükme konu olan *“gaiplik”* ve *“gaiplik kararı”*ndan kastın ne olduğu ve bu kavramların kapsamının tespit edilmesi gerekir.

⁴⁷¹ Rona Serozan, *Medeni Hukuk*, 8. bs, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s.457.

⁴⁷² Bu taleplere ilişkin şartlar hakkında bkz. Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk*, 3. bs., Ankara, Turhan Kitapevi, 2019, s.364 vd.

⁴⁷³ Oğuzman, Seliçi, Oktay Özdemir, *Medeni*, s.273.

Burada vasıflandırma *lex fori*'ye göre yapılır. Bu nedenle, bu kavramların nitelendirilmesi Türk hukukuna göre yapılacaktır⁴⁷⁴.

Türk Hukukunda gaiplik, TMK m. 32 ve devamında düzenlenmiştir. Kişinin, ölüm tehlikesi içinde kaybolması veya kendisinden uzun süredir haber alınamaması ve bunun ölüm hakkında kuvvetli bir olasılığı akla getirmesi durumunda mahkemenin gaipliğe karar vermesi talep edilebilecektir (m. 32). “Hakları ölüme bağlı olanlar”ın mahkemeye bu yolda başvurabilmeleri için ölüm tehlikesi içinde kaybolma söz konusu ise, bunun üzerinden bir yıl, uzun süredir haber alınamama gerekçesi ile gaiplik talep ediliyor ise, son haber tarihinden itibaren beş yıl geçmiş olmalıdır (m. 33). Mahkeme, şartlar gerçekleşmiş ise, 33. maddede belirtilen usulü yerine getirdikten sonra, gaipliğe karar verir. Gaiplik kararının hükmü geriye doğru etkili olur ve ölüm tehlikesi veya son haber tarihinden itibaren sonuçlarını doğurur (m. 35). Bunun önemi, özellikle “ölüm anının” tespitinde kendisini gösterir⁴⁷⁵. Gaiplik kararı, sadece adî bir karine yaratır⁴⁷⁶. Aksinin ispatı her zaman mümkündür.

MÖHUK m. 41 gereğince, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası yetki ilk olarak iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre belirlenmektedir.

TMK m. 32(2) hükmünün yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından uygulama alanı bulması, MÖHUK m. 41 uyarınca verilecek gaiplik kararı ve Türkiye’de yerleşim yeri bulunan yabancılar bakımından mümkündür.

TMK m. 32(2) hükmü çerçevesinde ilk olarak, kendisi hakkında gaiplik kararı verilecek kişinin Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinde dava açılacaktır. Eğer, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmuyorsa, bundan, Türk mahkemelerinin bu davada milletlerarası yetkisinin olmadığına yönelik bir çıkarımda bulunulamaz. Zira, hüküm gereğince kişinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunmuyorsa; nüfus siciline kayıtlı olduğu yerin Türkiye’de bulunması, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilmesi için yeterli olacaktır. Fakat, kanun koyucu, nüfus siciline kayıtlı olduğu

---

⁴⁷⁴ Çelikel, Erdem, s.625.

⁴⁷⁵ Özellikle, kimin miras bırakan, kimin mirasçı olduğu hususunda bu husus belirleyici olacaktır.

⁴⁷⁶ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.256.

yere ilişkin bir kaydın olmaması durumunu da göz önünde bulundurmuş; bu durumda da, hakkında gaiplik kararı verilecek kişinin anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını hükme bağlamıştır. Böylece, gaiplik kararının verilmesi bakımından yabancı unsur ihtiva eden uyuşmazlıklarda, ana veya babanın kayıtlı bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkiye sahip olur.

Kanun koyucu her ne kadar, nüfus sicilinde kayıtlı olduğu bir yere ilişkin bir kaydın bulunmaması ihtimalini düşünerek farklı bir yetki kuralı getirmiş olsa da, Türk vatandaşlarının, Türk nüfus siciline kayıtlı olmaması ender olsa da rastlanılan bir durumdur⁴⁷⁷. Dolayısıyla, bu durum çok yaygın olmadığı için TMK m. 32(2) hükmünün, Türk vatandaşlarına ilişkin verilecek gaiplik kararlarında milletlerarası yetkiyi tesis etme konusunda yeterli olacağı ve MÖHUK m. 41 hükmündeki diğer yetki kurallarına gidilmeyeceği savunulmaktadır⁴⁷⁸. Zira, MÖHUK m. 41 hükmü, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin özel milletlerarası yetki kuralı öngörmüş ve bu konulara ilişkin olarak, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin ilk olarak iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edileceğini belirtmiştir. Bu nedenle, gaiplik kararı bakımından getirilen yetki kuralı, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi de tesis edecektir. Ancak bu yetki kuralına göre yetki doğmuyorsa, Bölüm III'de incelenen MÖHUK m. 41'deki kurallar uyarınca milletlerarası yetki belirlenecektir⁴⁷⁹.

Öte yandan, ileride detaylı bir şekilde incelenecek olan MÖHUK m. 42 hükmü, Türkiye'de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkındaki gaiplik kararının nüfus sicilinde kayıtlı olunan yer mahkemesinden alınmasını engelleyen bir yetki kuralı öngörmüştür. Bu nedenle, yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkındaki gaiplik kararı, TMK m. 32(2) uyarınca değil; MÖHUK m. 42 uyarınca belirlenen yetkili mahkeme tarafından verilir⁴⁸⁰.

Bu başlık altında değinmek istediğimiz son yetki kuralı ise, TMK m. 131(3) uyarınca düzenlenmiştir. Maddeye göre, gaipliğine karar verilen kişinin eşi, evliliğin feshi davasını ayrı bir dava olarak açmış ise; bu dava, davacının yerleşim yeri mahkemesinde görülecektir.

---

⁴⁷⁷ Tan Dehmen, s.190.

⁴⁷⁸ Tan Dehmen, s.190.

⁴⁷⁹ Bkz. 3.2.2.

⁴⁸⁰ Çelikel, Erdem, s.591.

2.2.2.12. Evlilik Birliğinden Doğan Davalarda Yetki

TMK m. 168, boşanma veya ayrılık davalarında, eşlerden birinin yerleşim yeri veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte oturdukları yer mahkemesinin yetkili olacağını düzenlemektedir. Madde kapsamında zikredilen yer mahkemelerinden birini seçme hakkı davacıya ait olup; davalı, madde hükmünde yer alan diğer yer mahkemesinin yetkili olduğunu ileri sürerek yetki itirazında bulunamaz⁴⁸¹.

Hükümde yer alan, yetki kurallarına ilişkin değerlendirmelere geçmeden önce; ilgili yetki kurallarının konusunu oluşturan “boşanma” ve “ayrılık”, kavramlarından ve buna ilişkin olan davalardan kast edilenin ne olduğunun araştırılması gerekir. Fakat ilk olarak, bu araştırmanın hangi hukuka göre belirleneceğine değinilmelidir. Bu belirlemenin yapılması, vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapıldığından, bu kavramlar Türk Hukuku uyarınca tespit edilecektir. Burada önemle belirtmek gerekir ki, ilgili açıklamalarımız, bu başlığı altında incelenecek olan evlenmenin butlanı ve evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemler konuları için de geçerlidir.

TMK’nın 145. maddesi ve devamında, evliliğin butlanı düzenlenmektedir. Borçlar hukuku sözleşmelerinden farklı olarak, butlan sebeplerinden biri mevcut olsa dahi, evlilik kendiliğinden geçersiz olmaz; mahkemece iptali gerekir. İptal edilene kadar da, evlilik geçerli sonuçlar doğurmaya devam eder. Butlan sebepleri ise, mutlak butlan (m. 145) ve nisbi butlan (m. 148 ve devamı) için ayrı ayrı ve sınırlı sayıda düzenlenmiştir.

Evliliğin boşanma yolu ile sona ermesi de TMK’da, yine sınırlı sayıda sayılan (m. 161 – 166) sebeplerden birine dayanarak dava açılması neticesinde mahkemenin kararı ile gerçekleşebilir. Boşanma davası açma hakkı olan eş, isterse, “ayrılığa” karar verilmesini talep edebilir (m. 167). Boşanma talep edildiği hallerde de, hâkim, “ortak hayatın tekrar kurulması” olasılığı var ise, “ayrılığa” karar verebilir (m. 170).

⁴⁸¹ Sema Çörtoğlu Koca, “Boşanma, Ayrılık ve Evliliğin Butlanı Davaları İle Velâyete İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetki Sorunu”, **GÜHFD**, C. XX, S. 2, 2016, s.240; Çelikel, Erdem, s.592.

Evlilik devam ettiği sırada, evlilik birliğinin korunmasına ilişkin olarak, hâkimin müdahalesi ve alınacak tedbirler TMK m. 195 ve devamında hükme bağlanmıştır. Buna göre, hâkim, eşler arasında önemli bir uyuşmazlık olduğunda veya evlilik birliğinden doğan yükümlülükler yerine getirilmediğinde (m. 195) ve ailenin geçimi için eşlerin yapması gereken katkının belirlenmesi gerektiğinde (m. 196 – 197) talep üzerine müdahale edecektir. Bunların dışında, evlilik birliğinin giderlerine katılma yükümlülüğünü yerine getirmeyen eşin borçlularına emir verip, ödemenin tümünü veya bir kısmını diğer eşe yapmalarına karar verebilir (m. 198). Bu yolda alınabilecek diğer bir tedbir de, yükümlülüklerini yerine getirmeyen eşe ait bir malvarlığı değeri üzerindeki tasarrufu yine diğer eşin rızasına bağlı kılan bir karar verilmesidir (m. 199).

TMK m. 168’de yer alan yetki kuralının, HMK m. 6 hükmüne istisna teşkil etmediği ileri sürülmüştür⁴⁸². Zira, eşler oturacakları konutu birlikte seçer ve kural olarak aynı yerde oturdukları için yerleşim yerleri de aynı yerdedir⁴⁸³. Bu nedenle, “eşlerden birinin yerleşim yeri” mahkemesi, kural olarak⁴⁸⁴, davalı ve davacı eşin her ikisinin de yerleşim yeri mahkemesi olduğu için TMK m. 168’in, HMK m. 6 hükmüne istisna teşkil ettiği çıkarımı yapılması uygun olmayacaktır⁴⁸⁵.

Kanun koyucu, evlenmenin butlanı davasında yetkili mahkemenin belirlenmesine yönelik olarak ayrı ve farklı bir hüküm öngörmemiştir. TMK m. 160 uyarınca, evlenmenin butlanı davasında, yetki ve yargılama usulü bakımından boşanmaya ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu sebeple, boşanma davası bakımından getirilmiş olan yetki hükmü, evlenmenin butlanı davasında yetkili mahkemenin tayininde de uygulama alanı bulacaktır.

---

⁴⁸² Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.240.

⁴⁸³ Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.240.

⁴⁸⁴ TMK m.186/1 hükmünden yola çıkarak eşlerin yerleşim yeri aynı olabileceği belirtilse de bu durumun zorunlu yasal bir gereklilik olarak düşünülmemeyeceği ifade edilmiştir. Bkz. Çiçekli, s.244.

⁴⁸⁵ Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.240.

Eşlerden birinin Türkiye’de yerleşim yerinin bulunması veya davadan önce son defa altı aydan beri birlikte Türkiye’de oturmaları⁴⁸⁶ hâlinde Türk mahkemeleri; yabancı unsur barındıran boşanma, ayrılık ve evlenmenin butlanı davalarında milletlerarası yetkiye sahip olur⁴⁸⁷.

Yukarıda incelenen yetki kuralları, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar bakımından milletlerarası yetkiyi tesis edecektir. Ancak bu yetki kurallarına göre yetkili mahkeme tesis edilemezse, milletlerarası yetki ilerde MÖHUK m. 41 ile ilgili açıklamalar doğrultusunda belirlenecektir⁴⁸⁸.

Boşanma, ayrılık ve evlenmenin butlanı davalarının yanı sıra, evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemler bakımından ayrı bir yetkili mahkeme, TMK m. 201 uyarınca belirlenmiştir. Buna göre, eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır. Eşlerin farklı yerleşim yerlerine sahip olması ve her iki tarafın da önlem alınması yönünde istemde bulunması ihtimali de göz önünde bulundurulmuş ve bu durumda yetkili mahkemenin, ilk istemde bulunanın yerleşim yeri mahkemesi olacağı öngörülmüştür (TMK m. 201(2)). Evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemlerin değiştirilmesi, tamamlanması veya kaldırılması bakımından önlem kararı veren mahkeme, yetkili mahkeme olacaktır (TMK m. 201(3)). Her iki eşin de yerleşim yerinin değişmesi durumunda ise, eşlerden herhangi birinin yeni yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır (TMK m. 201(3)). Fakat, evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemler kişi hâlleri hakkında olmadığı için bu konuya dair Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi belirleyen MÖHUK m. 41 hükmünün uygulanma imkânı bulunmamaktadır⁴⁸⁹. Bu nedenden dolayı, evlilik birliğinin korunmasına yönelik önlemlerde milletlerarası yetkili mahkeme, TMK m. 201 hükmü uyarınca belirlenecektir. Dolayısıyla, bu hükme göre mahkeme milletlerarası yetkiyi haiz değil ise, MÖHUK m. 41’deki diğer irtibat noktalarına başvurma imkânı bulunmayacaktır.

---

⁴⁸⁶ Bu yetki kuralının özellikle Türkiye’de altı ay oturmuş olan yabancı eşler için yetkili mahkeme tesis etmesi bakımından önemli olduğu ifade edilmiştir. Bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.463.

⁴⁸⁷ Çiçekli, s. 244. Ayrıca, yazara göre Türkiye’de herhangi bir yerde açılan boşanma davasına, davalı eşin yetki yönünden ilk itirazda bulunmaması durumunda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiye sahip olacaktır, bkz. s.244.

⁴⁸⁸ Bkz. 3.2.2.

⁴⁸⁹ Erten, s.152.

2.2.3.13. Mal Rejiminden Doğan Davalarda Yetki

Bu başlık altında, mal rejiminden doğan davalar bakımından getirilen yetki kurallarına yer verilecektir. Bu konuya ilişkin olarak getirilen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmadığı için mal rejiminden doğan davalarda yetki, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tayin edilecektir.

İnceleyeceğimiz yetki kuralları aynı zamanda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tayin edeceğinden mal rejimi kavramının muhtevasını ve bundan doğan davaların ne olduğunun nasıl tespit edileceği incelenmelidir. Vasıflandırma kural olarak *lex fori*'ye göre yapıldığından, hâkimin hukuku olan, Türk hukukuna göre ilgili tespitlerin yapılması gerektiği kabul edilmektedir.

Eşler arasındaki mal rejimi TMK'da sınırlı sayıda olarak düzenlenmiş mal rejimlerinden biri olabilir. Bunlar; “edinilmiş mallara katılma”, “mal ayrılığı”, paylaşmalı mal ayrılığı” ve “mal ortaklığı” rejimleridir. Eğer eşler evlilikten önce veya sonra yaptıkları bir mal rejimi sözleşmesi ile başka bir seçim yapmamış ise, uygulanacak mal rejimi “edinilmiş mallara katılma” rejimidir. Başka bir deyiş ile, “edinilmiş mallara katılma”, yasal mal rejimidir (TMK m. 202).

TMK m. 206 hükmü uyarınca “*haklı bir sebep varsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine, mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüşmesine karar verebilir*”. Bu doğrultuda, TMK m. 207 mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüştürülmesine ilişkin davaların “*eşlerden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesinde*” görülebileceğini öngörmektedir. Bu durumda, yabancı unsur taşıyan bir uyuşmazlıktan doğan davanın eşlerden birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılması, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilmesi için yeterli olacaktır.

TMK m. 210 uyarınca, “*mal ortaklığını kabul etmiş eşlerden birine karşı icra takibinde bulunan alacaklı, haczin uygulanmasında zarara uğrarsa, hâkimden mal ayrılığına karar vermesini isteyebilir. (...) Yetkili mahkeme, borçlunun yerleşim yeri mahkemesidir.*”

Mal rejiminden doğan davalara ilişkin bir diğer yetki hükmü ise, mal rejiminin tasfiyesi davasına ilişkindir. TMK m. 214, mal rejiminin tasfiyesine ilişkin davalar bakımından farklı ihtimallere göre değişen üç yetki kuralını şu şekilde düzenlemiştir:

“Eşler veya mirasçılar arasında bir mal rejimin tasfiyesine ilişkin davalarda, aşağıdaki mahkemeler yetkilidir:

- 1. Mal rejiminin ölümle sona ermesi durumunda ölenin son yerleşim yeri mahkemesi,*
- 2. Boşanmaya, evliliğin iptaline veya hâkim tarafından mal ayrılığına karar verilmesi durumunda, bu davalarda yetkili olan mahkeme,*
- 3. Diğer durumlarda davalı eşin yerleşim yeri mahkemesi.”*

İlgili hükümler çerçevesinde getirilen yetki kuralları, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de tesis etmektedir. Bu kapsamda, hükümde zikredilen yerlerin Türkiye’de olması hâlinde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğacaktır.

Eşler arasındaki mal rejiminin sona ermesi durumunda, malların paylaşımı açısından taşınmazın aynına ilişkin davalar ayrı bir öneme sahiptir. Yukarıda taşınmazın aynından doğan davalarda yetki başlığı altında detaylı bir şekilde ele alındığı üzere; taşınmazın aynına ilişkin davalarda taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi münhasır yetki kuralı olarak nitelendirilmektedir. Eşler arasındaki mal rejiminin sona ermesi hâlinde, taşınmazın aynına ilişkin bir meselenin bulunması durumunda münhasır yetki kuralı olan HMK m. 12 uyarınca taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde dava açılmalıdır⁴⁹⁰.

2.2.2.14. Soybağına İlişkin Davalarda Yetki

TMK m. 283 uyarınca, soybağına ilişkin davalarda *“tafaflardan birinin dava veya doğum sırasındaki yerleşim yeri mahkemesi”* yetkili olacaktır. Soybağına ilişkin davaların hızlı bir şekilde sonuçlandırılmasında kamu yararı bulunduğu için, ilgili yetki hükmü tarafların dava açmasını kolaylaştırılmıştır⁴⁹¹.

⁴⁹⁰ Gizem Ersen Perçin, *Milletlerarası Özel Hukuk Bakımından Mal Rejimleri*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2014, s.212, 213; Pakize Ezgi Akbulut, “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Aile Hukukuna İlişkin İhtilaflarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi ile Bu Kuralların 5718 Sayılı MÖHUK’a Etkisi”, **DEÜHFD**, C. XII, 2010, s.1066.

⁴⁹¹ Çelikel, Erdem, s.594.

İncelendiği üzere, TMK m. 283 hükmünde soybağına ilişkin davalar ve çocuk ile kişisel ilişki kurulmasına ilişkin düzenlemelerde yetkili mahkeme ile ilgili kurallar öngörülmüştür. Hükmün kapsamının belirlenmesi için “soybağı” ifadesinin hangi davaları kapsadığının tespiti önemlidir. Kapsamın tespit edilmesinden önce, bu tespitin hangi hukuka göre yapılacağı açıklanmalıdır. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapılır. Bu nedenle, bu kavramlar ile kastedilenin ne olduğu ve davaların nitelendirmesi Türk hukukuna göre tâbidir.⁴⁹².

Türk Hukukunda, özellikle doktrinde, “soybağı”nın, doğal ve yapay soybağı şeklinde bir ayrıma tabi tutulduğu görülmektedir⁴⁹³. Yapay soybağından kasıt, evlat edinme neticesinde ortaya çıkan hukukî ilişkidir. Bu başlık altında söz konusu olan ise doğal soybağı, başka bir deyiş ile, çocuk ile anne ve babası arasındaki hukukî bağıdır. TMK m. 282 hükmüne göre, çocuk ile ana arasındaki soybağı, doğum ile kurulur. Çocuk ile baba arasında soybağının kurulması ise, ana ile evlilik, tanıma ve babalık davası ile gerçekleşir. Ana ile evlilik nedeni ile baba ve çocuk arasında soybağının kurulması TMK m. 285 hükmü ile getirilen “babalık karinesi”nin sonucudur. Bu karine çürütülebilir (adî) bir karinedir. İşte bu karinenin çürütüldüğü dava “soybağının reddi” davasıdır (TMK m. 286). Tanıma ise babanın usulüne uygun olarak (TMK m. 295) gerçekleştirdiği beyan ile soybağının kurur. Tanımanın iptali için bu yolda dava açılması gerekir. Bunların dışında, ana ve çocuk, çocuk ile baba arasındaki soybağının mahkeme tarafından belirlenmesini talep ederek dava açabilirler (TMK m. 301).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, yukarıda incelenen TMK m. 283 ve TMK m. 326 uyarınca getirilen yetki kuralları Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de tesis etmektedir. Bu çerçevede, ilgili yetki kuralları, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi tesis edecektir. Ancak bu kurallara göre yetkili mahkeme belirlenemiyorsa milletlerarası yetkinin nasıl tayin edileceği, ileride ele alınacaktır⁴⁹⁴.

---

⁴⁹² Çelikel, Erdem, s.625.

⁴⁹³ Örneğin, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku İkinci Cilt*, 22. bs., İstanbul, Beta Basım, 2020, s.327.

⁴⁹⁴ Bkz. 3.2.2.

2.2.2.15. Evlât Edinmeye İlişkin İşlem ve Davalarda Yetki

Evlât edinmeye ilişkin işlem ve davalarda yetkili mahkemeye ilişkin hükümler TMK’da düzenlenmiştir. Çalışmamızın konusu Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine ilişkin olduğu için bu kuralların milletlerarası yetkiyi ne şekilde tayin edeceği incelenmelidir. Fakat, bu incelemeyi, evlât edinmeye ilişkin işlem ve davaların nitelendirmesine ilişkin bir tespitte bulunmadan yapmak mümkün değildir. Vasıflandırma kural olarak *lex fori*’ye göre yapılacağından ilgili tespit Türk hukuku uyarınca yapılacaktır.

Türk Hukukunda evlât edinme, TMK m. 315 uyarınca, mahkemenin kurucu⁴⁹⁵ nitelikteki kararı ile gerçekleşir. Evlât edinme kararının verilebilmesi için küçüğün ana ve babasının rızası gerekir⁴⁹⁶ (TMK m. 314(1)). Rızanın açıklanarak tutanağa geçirileceği yer mahkemesi TMK m. 309(2)’de düzenlenmiş; küçüğün veya ana ve babasının oturdukları yer mahkemesinin yetkili olacağı belirtilmiştir. Yetkili mahkeme tarafından küçüğün veya ana ve babanın rızası sözlü veya yazılı olarak açıklanmak suretiyle tutanağa geçirilir.

TMK m. 312 hükmü ise, evlât edinme işleminde ana ve babadan birinin rızasının eksik olması durumunda, rızanın aranıp aranmayacağına karar verecek yetkili mahkemeyi düzenlemiştir. İlgili hükme göre, *“küçük, gelecekte evlât edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir ve ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlât edinmenin veya evlât edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun oturduğu yer mahkemesi bu rızanın aranıp aranmamasına karar verir”*.

Evlât edinme kararının verilmesi bakımından yetkili mahkeme, TMK m. 315’de yer almaktadır. Söze konu madde, evlât edinme kararının evlât edinenin oturma

---

⁴⁹⁵ Akıntürk, Ateş, s.382.

⁴⁹⁶ Evlât edinilen küçüğün ayırt etme gücünün bulunması durumunda, onun da rızası aranacaktır (TMK m. 308(2)). Ayrıca, TMK m. 311’e göre ana ve babadan birinin rızasının aranmayacağı hâller düzenlenmiştir. Bu hâller, *“kim olduğu veya uzun süreden beri nereden oturduğu bilinmiyorsa veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun”* (TMK m. 311(1)(1)) bulunmak ve *“küçüğe karşı özen yükümlülüğünün yerine”* (TMK m. 311(1)(2)) getirilmemesidir. Bu hâllerden birinin mevcut olması durumunda, ana ve babadan birinin rızası aranmaz.

yeri mahkemesince verileceğini hükme bağladıktan sonra, birlikte evlât edinmeye ilişkin farklı bir yetki kuralı getirmiştir. Birlikte evlat edinmede, evlât edinme kararının eşlerden birinin oturma yeri mahkemesi yetkilidir.

Yukarıda üzerinde durulan evlât edinmeye ilişkin işlem ve davalarda yetki kurallarında, kanun koyucunun “*yerleşim yeri*” irtibat noktası yerine “*oturulan yer*” irtibat noktasını tercih ettiği görülmektedir. İç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında genel yetkili mahkemeyi belirleyen HMK m. 6 ile ilgili açıklamalar kapsamında yer aldığı üzere⁴⁹⁷, bir kimsenin yerleşim yerine sahip olması için belli unsurların bulunması gerekir. Bu unsurların bulunmaması durumunda, yerleşim yerinden söz edilemeyeceği için yerleşim yeri irtibat noktasına göre yetkinin de tesis edilmesi mümkün olmaz. Fakat, oturulan yerin varlığı, yerleşim yeri gibi sıkı unsurlara bağlı değildir. Bu nedenle, oturulan yer irtibat noktasına göre yetkinin tesis edilmesi daha kolay olacaktır. Kanaatimizce, evlât edinmeye ilişkin işlem ve davalarda bu irtibat noktasının benimsenmesinin altında yatan sebep de budur.

Evlât edinme kararı kişi hâllerine ilişkin bir mesele olduğu için, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin uyuşmazlıklarda bu konuya dair getirilen iç hukuktaki yetki kuralları milletlerarası yetkiyi tesis edecektir. Ancak bu şekilde yetkinin tayin edilememesi durumunda Bölüm III kapsamında MÖHUK m. 41 başlığı incelendiği üzere milletlerarası yetki belirlenecektir⁴⁹⁸.

2.2.3.16. Nafaka Alacakları ve Yükümlülüğünden Doğan Davalarda Yetki

Nafaka alacakları ve yükümlülüğünden doğan davalar hakkında öngörülen özel bir milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu davalar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, MÖHUK m. 40 gereğince iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre belirlenecektir.

İç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında, boşanmadan sonra açılacak nafaka davaları için TMK m. 177’de ayrı bir yetki kuralı öngörülmüş ve nafaka

---

⁴⁹⁷ Bkz. 2.2.1.1.

⁴⁹⁸ Bkz. 3.2.2.

alacaklısının yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olacağı belirtilmiştir. Bunun ile, mali yönden zayıf konumda olan nafaka alacaklısının korunması amaçlanmaktadır⁴⁹⁹.

Milletlerarası yetki bakımından önem arz eden bir husus da “nafaka” kavramının anlamı olacaktır. Burada da, vasıflandırma, kural olarak *lex fori*'ye göre yapılacaktır. Bu nedenle, nafaka kavramının nitelendirilmesi ve nafaka alacakları ve yükümlülüğünden doğan davaların ne olduğu Türk Hukuku uyarınca belirlenecektir.

TMK m. 365 hükmünde ise üstsoy, altsoy ve kardeşler arasındaki nafaka yükümlülüğünden doğan davalara ilişkin ayrı bir yetki kuralı getirilmiştir. 364. madde gereğince “herkes yardım etmediği müddetçe yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür”⁵⁰⁰. Doktrinde, yardım nafakası olarak isimlendirilen bu yükümlülükten doğan davalar, TMK m. 365 hükmü gereğince, taraflardan birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılacaktır.

TMK m. 365 hükmü, kanun koyucu nafaka alacaklısının durumunu da göz önünde bulundurarak, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesinin de yetkili olmasını istemiştir⁵⁰¹. Şüphesiz ki, nafaka alacaklısının, nafaka borçlusunun yerleşim yerine giderek dava açmasının zorluğu karşısında⁵⁰² düzenlemenin yerindeliği açıktır. Bu yetki kuralı, milletlerarası yetki konusunda daha büyük öneme sahiptir. Hüküm, sadece nafaka borçlusunun yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olacağına yönelik bir kural koysa idi, nafaka borçlusunun Türkiye’de bir yerleşim yerine sahip olmaması hâlinde Türk mahkemeleri milletlerarası yetkiye sahip olamayacak idi⁵⁰³. Bu nedenle, TMK m. 365 hükmü, nafaka borçlusunun Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması hâlinde, nafaka alacaklısının Türkiye’de yerleşim yeri irtibat noktasının tercihiyle Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmektedir.

---

⁴⁹⁹ Çelikel, Erdem, s.592.

⁵⁰⁰ Kardeşler, ancak refah içinde iseler nafaka yükümlüsü olurlar (TMK m. 464(2)).

⁵⁰¹ Çelikel, Erdem, s.595.

⁵⁰² Bahadır Çelikel, “22.11.2001 Tarihli ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Türk Mahkemelerinin Yetkisine İlişkin Kurallar ve Bu Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi”, **MHB**, C. XXII, S. 2, 2002, s.178.

⁵⁰³ Bu durumda HMK m. 6 gereğince genel yetki kuralına dayanarak dava açma imkânı da bulunmamaktadır.

3.2.2.2.17. Vesâyet İşleri Bakımından Yetki

TMK m. 396 hükmü uyarınca, vesâyet işlerinde⁵⁰⁴ küçüğün veya kısıtlının yerleşim yeri vesâyet daireleri yetkilidir. İlgili yetki kuralının, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bakımından ayrıca incelenmesi gerekir. Fakat bu incelemeyi yapmadan önce, “vesâyet” kavramı ve vesâyet işlerinin mahiyetinin hangi hukuka göre belirlenmesi gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Vasıflandırma kural olarak, hâkimin hukuku, *lex fori*’ye göre yapılmaktadır. Bu nedenle, açıklamalarımız Türk Hukuku uyarınca yapılacaktır.

Yargıtay, önceleri, vesâyet işlerinde Türk mahkemelerinin yetkisinin kamu düzenine ilişkin olduğu ve münhasır yetki niteliği taşıdığı yönünde bir kanaate sahip idi. Bu nedenle, yabancı ülke mahkemelerinden alınan vesâyet işleri ile ilgili kararların Türk mahkemeleri tarafından tanınmasının ve tenfizinin mümkün olmadığına yönelik kararlar vermekteydi⁵⁰⁵. Fakat sonrasında, görüş değişikliğine giderek yabancı ülkede yaşayan Türk vatandaşları hakkında yabancı ülke mahkemelerinin vesâyet işleri bakımından verdikleri kararların, Türk mahkemelerince tanınması ve tenfizinin reddedilmesinin MÖHUK’un amacına aykırı olduğu, yönünde kararlar vermiştir⁵⁰⁶.

⁵⁰⁴ Vesâyet işlerine ilişkin maddi hukuk açıklamalarına, Bölüm III altında yer alan MÖHUK m. 43 hükmü çerçevesinde detaylı bir şekilde yer verilecektir.

⁵⁰⁵ Yargıtay HGK., T. 8.7.2009, E. 2009/2-280, K. 2009/326. İlgili kararda, vesâyet işlerinde Türk mahkemelerinin yetkisinin kamu düzeni ile ilgili olduğu belirtilmiştir. Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu vesâyet işlerinde yabancı mahkeme tarafından verilen bir kararın tanınması ve tenfizine karar verilmesine imkân olmadığı ifade edilerek, davacı tarafın Köln Sulh Hukuk Mahkemesinden eşinin hastalığı sebebiyle aldığı vasi atanması kararının tanınması ve tenfizinin mümkün olmadığına karar verilmiştir. Aynı yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay HGK., T. 18.11.2009, E. 2009/2-557, K. 2009/527 (www.kazanci.com).

⁵⁰⁶ Yargıtay 18. HD., T. 17.1.2013, E. 2012/12365, K. 2012/483; Yargıtay 18. HD., E. 2013/16914, K. 2014/5145; Yargıtay HGK., T. 4.3.2015, E. 2013/18-1628, K. 2015/894; Yargıtay 18. HD, T. 14.12.2015, E. 2015/5194, K. 2015/18432; Yargıtay, 18. HD, T. 25.4.2016, E. 2016/3763, K. 2016/6542; Yargıtay 8. HD., T. 15.1.2018, E. 2017/8099, K. 2018/405 (www.kazanci.com). Ayrıca, “vesâyetin yönetimi” konusunda verilen kararların farklı bir mahiyette olması nedeniyle diğer vesâyet işleri hakkındaki kararlardan ayrıldığı belirtilmiştir. Keza, vesâyetin yönetimi hakkındaki kararların idarî nitelikte olması ve kazâî niteliği olmaması sebebiyle tanınması da mümkün değildir. Yargıtay’ın bu görüşü ile aynı yöndeki görüşler için bkz. Çelikel, Erdem, s.744, 745; Cemal Şanlı, *Hukuki Mütalaalarım*, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2016, s.278. Vesâyet davalarında yetkiye ilişkin kuralların münhasır olmadığını kabul eden ama vesâyetin yönetimine ilişkin yabancı mahkeme kararlarının idarî nitelikte olduğuna katılmayan görüş için bkz. Nuray Ekşi, “Yargıtay Uygulamasında Vesâyete İlişkin Yabancı Kararların Tanınması Davalarında Karşılaşılan Sorunlar”, *MHB*, C. XXXVIII, S. 1, 2018, s.64. Yargıtay kararlarında, HGK kararında vasi

Milletlerarası yetki bakımından TMK m. 396 hükmünün önem arz ettiği bir diğer husus, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalara ilişkindir. Söze konu hüküm, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda uygulanma kabiliyetini haizdir. Bu hükmün yetkiyi tesis edememesi durumunda, milletlerarası yetkinin ne şekilde tesis edileceği ise, Bölüm III altında MÖHUK m. 41’de incelenmiştir⁵⁰⁷. Bunun yanı sıra, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkındaki vesâyet kararlarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 42 uyarınca düzenlendiği için TMK m. 396 hükmü, MÖHUK m. 42 uygulama alanı dışında kalan durumlarda uygulanacaktır⁵⁰⁸.

2.2.2.2.18. Velâyet işleri ve davaları bakımından yetki

Bu başlık altında, çalışmamız açısından, milletlerarası yetki konusunda önem arz eden 1961 tarihli Küçüklerin Korunmasına Dair Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Hukuka İlişkin Lahey Sözleşmesi⁵⁰⁹ ve 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi⁵¹⁰ üzerinde

---

atanması kararlarının tanınmayacağı kabul edilmesindeki asıl amacın, vesâyetin yönetimi hakkındaki kararların ortaya çıkaracağı tehlikelerin bertaraf edilmesi olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra, Yargıtay yukarıda yer verilen kararlarında, her ne kadar 2675 sayılı MÖHUK m. 38(e) uyarınca “*Türklerin kişi hallerine ilişkin yabancı ilamda Türk kanunlar ihtilafı kuralları gereğince yetkili kılınan hukukun uygulanmamış ve Türk vatandaşı olan davalının tenfize bu yönden itiraz etmemiş olması*” tanıma ve tenfiz engeli olarak öngörülse de 5718 sayılı MÖHUK böyle bir kuralı benimsemediğini ifade etmiştir. Bu nedenle, kısıtlanan kişiye MÖHUK m. 10 gereğince milli hukuku uygulanmamış olması tanıma ve tenfiz engeli olamayacaktır.

⁵⁰⁷ Bkz. 3.2.2.

⁵⁰⁸ Çelikel, Erdem, s.596.

⁵⁰⁹ RG. S. 17966, T. 21.02.1983. İlgili metin için bkz. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=39>. Ayrıca, ilgili Sözleşme, çalışmamızın devamında “1961 tarihli La Haye Sözleşmesi” olarak anılacaktır.

Sözleşme hakkında detaylı bilgi için bkz. Feriha Bilge Tanrıbilir, *Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011, s.118, 119; Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.242.

⁵¹⁰ RG. S. 29719, T. 22.05.2016. İlgili metin için bkz. <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=70>. Ayrıca, ilgili Sözleşme, çalışmamızın devamında “1996 tarihli La Haye Sözleşmesi” olarak anılacaktır.

Sözleşme hakkında detaylı bilgi için bkz. Tanrıbilir, *Çocuk*, s. 124 – 129; Ayşe Elif Ulusu Karataş, “Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi ve Türk Milletlerarası Özel Hukukuna Etkisi”, **MHB**, C.XXXVII, S.2, s.914 vd.

durulacaktır. Ayrıca, Türk Hukuku'nda yer alan konuya ilişkin yetki kuralları da incelenecektir.

Türkiye'nin tarafı olduğu 1961 tarihli Lahey Sözleşmesi, velâyete ilişkin milletlerarası yetki kuralları getirmiştir⁵¹¹. 1961 Sözleşmesi, küçüğün mutad meskenin bulunduğu yer makamlarının yetkisini, küçüğün vatandaşı bulunduğu devlet makamlarının yetkisini ve küçüğün ya da mallarının olduğu yer makamlarının yetkisini düzenlemektedir⁵¹². Fakat, 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin 01.02.2017'de Türkiye'de yürürlüğe girmesiyle, 1961 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin uygulanma imkânı neredeyse bulunmamaktadır; nitekim, 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi m. 51 uyarınca, 1961 tarihli ve 1996 tarihli Lahey Sözleşmelerinin ikisine de taraf olan ülkeler bakımından 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin 1961 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin yerine geçeceği hüküm altına alınmıştır⁵¹³.

1996 tarihli Lahey Sözleşmesi, Sözleşmenin başlığı ile uyumlu olarak; çocuğun şahsı ve malları hakkında gerekli tedbirlerin alınması bakımından yetkili olan devlet makamları, bahsi geçen tedbirlere ve velâyet sorumluluğuna uygulanacak hukuku tespit etme, ayrıca bu tedbirlerin âkit devletlerde tanınması ve tenfizi meselelerine ilişkin hükümler getirmiştir (m. 1)⁵¹⁴.

İlgili Sözleşme'de, çalışmamız bakımından önem arz eden yetki meselesi, Sözleşme'nin m. 5 ile m. 14 hükümleri arasında düzenlenmiştir. Bu kapsamda, ilgili Sözleşme'de asıl olarak, 5. maddede düzenlenen, çocuğun mutad meskeninin bulunduğu âkit devlet makamlarının, çocuk hakkında verilecek koruyucu tedbirler bakımından yetkili olduğu kabul edilmiştir⁵¹⁵. Devamı maddelerde ise, çocuğun mutad meskenin bulunmadığı durumlarda yetki (m. 6), uluslararası çocuk kaçırma hâline ilişkin yetki (m. 7), yetki devri (m. 8, m. 9), boşanma mahkemesinin yetkisi (m. 10),

---

⁵¹¹ 1961 tarihli Sözleşme'de yer alan yetki kuralları hakkındaki değerlendirmeler için bkz. Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s. 242 – 249; Doğa Elçin, Vesâyet ve Kısıtlılık Kararı Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması, **AÜHFD**, C. LXVII, S. 2, 2018, s. 298 – 299.

⁵¹² Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.244 vd.

⁵¹³ Ulusu Karataş, s.913.

⁵¹⁴ Tanrıbilir, *Çocuk*, s.125.

⁵¹⁵ Tanrıbilir, *Çocuk*, s.125.

geçici koruma tedbirleri bakımından yetki (m. 11, m. 12), derdestlik (m. 13) ve koruma tedbirlerinin devamlılığı (m. 14) hususları düzenlenmiştir⁵¹⁶.

1996 tarihli Sözleşme’de yer alan yetki kuralları, Anayasa m. 90 ve MÖHUK m. 1(2) uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyecektir. Bu kapsamda, velâyet, çocuk ile kişisel ilişki kurulması, çocuğun şahsının ve mallarının⁵¹⁷ korunması konularında, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken, ilgili Sözleşme’de yer alan yetki kuralları dikkate alınacaktır. Fakat, Sözleşme’nin kapsamı dışında kalan hâllerde ise velâyet işlerinde yetkiyi düzenleyen TMK m. 411 hükmü ve çocuk ile kişisel ilişki kurulması konusuna ilişkin olan TMK m. 326 uygulama alanı bulacaktır.

TMK’da düzenlenen yetki kurallarına ilişkin açıklamalarımıza geçmeden önce, velâyet hakkının Türk Hukuku’nda düzenlenişi hakkında ana hatlarıyla bir açıklama yapmakta yarar olacaktır.

“Velâyet”, TMK 335 – 351. maddeler arasında düzenlenmiştir. Ergin olmayan çocukları⁵¹⁸ üzerinde velilerinin sahip olduğu hak ve yükümlülükler olarak ifade edilebilecek⁵¹⁹ olan “velâyet hakkı”, aralarındaki evlilik devam ettiği sürece anne ve babaya, birlikte aittir. Anne ve baba, velâyet hakkının kullanılması konusunda eşittir. Velâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı olup devri mümkün olmaz⁵²⁰. Aralarındaki evlilik, birinin ölümü nedeni ile sona ermişse veya anne veya babadan biri ayırt etme gücünü yitirirse, diğeri veli olur. Boşanma⁵²¹ veya evliliğin iptali neticesinde ise,

⁵¹⁶ İlgili yetki kuralları hakkında detaylı bilgi için bkz. Uluşu Karataş, s.930 – 949.

⁵¹⁷ Türkiye, 1996 tarihli Sözleşme’nin 60. maddesi gereğince m. 55(1)(a) hükmüne çekince koymuştur. İlgili çekince neticesinde, çocuğun Türkiye’de bulunan mallarına ilişkin koruma tedbirlerinin, Sözleşme’deki yetkili makamların yanı sıra, Türk makamları tarafından da verilebilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uluşu Karataş, s. 949.

⁵¹⁸ TMK m. 335(2) hükmü gereğince, hâkim uygun görürse, kısıtlanan ergin çocuklar üzerinde de velâyet hakkının devamı söz konusu olabilir.

⁵¹⁹ Tanım için bkz. Akıntürk, Ateş, *Aile*, s.406

⁵²⁰ Mustafa Dural, Tufan Ögüz, Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku*, 15. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2020, s.360, 361.

⁵²¹ 10/3/2016 Tarihli ve 6684 Sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan, “11 Nolu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 Nolu Protokol” ün Türkiye açısından yürürlüğe girmesinden sonra, boşanma halinde de anne ve babanın velayete birlikte sahip olabileceğine (ortak velayet) dair Yargıtay kararı için Bkz. Yargıtay 2.HD., T. 20.02.2017, E. 2016/15771, K. 2017/1737. (www.kazanci.com.tr)

hâkim velâyeti anneye veya babaya bırakabilir. Anne ve baba evli değil ise, kural olarak⁵²², anne velâyet hakkına sahip olacaktır.

“Veli”, çocuğun kanunî temsilcisidir. Kanunen yasak olan işlemler⁵²³ dışında, çocuk adına bizzat hukuki işlem yapmak veya ayırt etme gücüne sahip olan çocuğun yaptığı hukukî işlemi izin veya onay ile geçerli hale getirmek velinin yetkisi dâhilindedir. Fakat “velâyet”, sadece “temsilden” ibaret değildir. Çocuğun, korunması, bakımı, bedenî ve fikrî gelişimi, eğitimi, mallarının idaresi gibi yükümlülükler de velayet kapsamındadır. Bu yükümlülüklerin gereği gibi yerine getirilmemesi veya getirilememesi durumunda, TMK m. 346 ve devamında düzenlenmiş olan tedbirler gündeme gelecektir. Bu tedbirler, velayetin kaldırılması (TMK m. 348) derecesine varabilir.

TMK m. 411, velâyet işlerinde küçüğün yerleşim yerindeki vesayet dairelerinin yetkili olduğunu hüküm altına almıştır. Çocuk ile kişisel ilişki kurulması konusuna ilişkin TMK m. 326 hükmü ise, çocuğun; ana ve baba, üçüncü kişiler ile kişisel ilişki kurmasına yönelik düzenlemelerde çocuğun oturduğu yer mahkemesinin de yetkili olacağını düzenlemiştir (TMK m. 326(1)). İlgili hüküm, boşanmaya (TMK m. 168) ve evlilik birliğinin korunmasına (TMK m. 201) ilişkin yetki kurallarını saklı tutmuştur (TMK m. 326(2)).

Son olarak, MÖHUK m. 41 hükmü açısından velâyet konusuna ilişkin bir değerlendirmenin yapılması gerekir. MÖHUK m. 41’deki özel milletlerarası yetki kuralı uyarınca, yukarıdaki açıkladığımız yetki kuralları, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda uygulanma kabiliyetini haizdir. Bu hükmün yetkiyi tesis edememesi durumunda, milletlerarası yetkinin ne şekilde tesis edileceği ise, Bölüm III altında MÖHUK m. 41’de incelenmiştir⁵²⁴.

⁵²² TMK m. 337(2)’de sayılan hallerde velâyet anneye verilmeyebilir.

⁵²³ TMK m. 342 hükmünün göndermesi ile velâyet konusunda da uygulanan TMK m. 449’da sayılan işlemler (kefil olmak, bağışlamak ve vakıf kurmak).

⁵²⁴ Bkz. 3.2.2.

2.2.2.2.19. Nüfus Kaydının Düzeltilmesi Bakımından Yetki

Nüfus kütüğüne işlenen kayıtların, hangi sebeple olursa olsun, ilgililer rıza göstermiş olsa dahi, nüfus memurları tarafından kendiliğinden düzeltilmesi mümkün değildir⁵²⁵. Bu nedenle, TMK m. 39’de de düzenlendiği üzere, “*mahkeme kararı olmadıkça, kişisel durum sicilinin hiçbir kaydında düzeltme yapılamaz*”. İlgili kayıtlarda düzeltme yapacak yetkili mahkeme ise, Nüfus Hizmetleri Kanunu⁵²⁶ (NHK) m. 36(1)(a) gereğince düzenlenmiştir. Hükme göre, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalarında düzeltmeyi isteyen şahısların yerleşim yeri mahkemesi yetkili olmaktadır.

İlk olarak, milletlerarası yetkinin hangi kararlar bakımından tayin edileceği tespit edilmeli ve bunun için nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkin kararın kapsamı belirlenmelidir. Bu doğrultuda, kapsamın tespit edilmesinden önce, bu tespitin hangi hukuka göre yapılacağı da açıklanmalıdır. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapılır. Bu sebeple, nüfus kaydının düzeltilmesi kararından kastedilenin ne olduğu Türk hukukuna göre yapılacaktır.

Nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkin karar; ad veya cinsiyet değişikliği ve doğum tarihine ilişkin değişiklikler ile ilgili olarak verilebilir⁵²⁷.

İlgili hüküm, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar bakımından milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir. Hükmün milletlerarası yetkiyi tayin edememesi durumunda yetkili mahkemenin tespiti meselesi ise, Bölüm III’de incelenen MÖHUK m. 41’e ilişkin açıklamalarda yer almaktadır⁵²⁸.

⁵²⁵ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.492.

⁵²⁶ RG. S. 26153, T. 29.4.2006

⁵²⁷ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.494; Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, *Kişiler*, s.164.

⁵²⁸ Bkz. 3.2.2.

2.3. TÜZEL KİŞİLERİN TARAF OLDUĞU DAVALAR BAKIMINDAN GENEL MİLLETLERARASI YETKİLİ MAHKEMENİN BELİRLENMESİ

2.3.1. Türk Medeni Usul Hukukunda Yer Alan Genel Yetki Kuralı Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini

2.3.1.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarında Genel Yetki Kuralı – Davalının Yerleşim Yeri

MÖHUK m. 40 gereğince, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder. Bu kural, tüzel kişiler bakımından da uygulama alanı bulacak ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis edecektir. Gerçek kişiler bakımından genel yetki kuralını düzenleyen HMK m. 6 hükmü ayrıntılı bir şekilde incelendiği için burada, özellikle tüzel kişiler bakımından önem arz eden hususlar ele alınacaktır. Söz konusu madde, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yerinin genel yetkili mahkeme olduğunu belirtmiş ve yerleşim yerinin TMK hükümlerine göre belirlenebileceğini öngörmüştür.

Tüzel kişilerin yerleşim yeri, TMK m. 51 gereğince, “*kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça işlerinin yönetildiği yerdir*”. Tüzel kişiler, yerleşim yerini seçme serbestisine sahiptir⁵²⁹. Tüzel kişilerin kuruluş belgesinde yerleşim yeri belirtilmiş ise, o yer mahkemesi genel yetkili olacaktır. Eğer, kuruluş belgesinde yerleşim yerine ilişkin belirleme yoksa, yasa gereği, tüzel kişinin işlerinin yönetildiği yer mahkemesi genel yetkili mahkeme sıfatıyla uyuşmazlığı görecektir.

Birden fazla tüzel kişinin davalı olması hâlinde, tüzel kişilerden birinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunuyor ise, HMK m. 7(1) uyarınca Türk mahkemelerinin yetkisi doğacaktır⁵³⁰.

HMK m. 9, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlara karşı açılacak davaların malvarlığına ilişkin olmasına ilişkin hâlini ayrıca düzenlemiştir. Bu kuraldan

⁵²⁹ Akipek, Akıntürk, Ateş, *Medeni*, s.451; Oğuzman, Seliçi, Oktay – Özdemir, *Kişiler*, s.304.

⁵³⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.462.

hareketle, Türkiye’de bir yerleşim yeri bulunmayan davalı tüzel kişiye karşı, uyuşmazlık konusu malvarlığı Türkiye’de ise, Türk mahkemelerinde dava açılacaktır⁵³¹.

2.3.2. Türk Hukukunda Yer Alan Özel Yetki Kuralları Çerçevesinde Milletlerarası Yetkinin Tayini

2.3.2.1. Genel Olarak

Tüzel kişiler bakımından iç hukukta getirilen özel yetki kuralları da milletlerarası yetki bakımından incelenmesi gerekmektedir. Bu konuda, HMK, TTK, İİK 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu⁵³² (SMK), 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu⁵³³ (FSEK), MTK, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu⁵³⁴ (KTK) ile özel yetki kuralları getirilmiştir.

2.3.2.2. Şubeler ve Tüzel Kişiler İle İlgili Davalarda Yetki

MÖHUK kapsamında şubeler ve tüzel kişiler ile ilgili davalar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis eden özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Dolayısıyla genel milletlerarası yetki kuralını düzenleyen MÖHUK m. 40 çerçevesinde şubeler ve tüzel kişiler ile ilgili davalarda milletlerarası yetki, iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tarafından tesis edilecektir.

Şubeler ve tüzel kişiler ile ilgili davalarda yetki bahsi HMK m. 14’de düzenlenmiştir. Hükümlerde yetki kurallarının, hangi davalar bakımından milletlerarası yetkiyi tesis edeceğinin belirlenmesi için şube, şubenin işlemleri ve tüzel kişi kavramlarının nitelendirilmesi zarurîdir. Bahsettiğimiz tespit, vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkar. Daha önce ifade ettiğimiz üzere, vasıflandırma kural olarak *lex fori*’ye göre yapılmaktadır. Dolayısıyla, ilgili açıklamalar hâkimin hukuku olan Türk Hukuku uyarınca yapılacaktır.

---

⁵³¹ Doğan, *Milletlerarası*, s.64.

⁵³² RG. S. 29944, T. 10.1.2011.

⁵³³ RG. S. 7981, T. 5.12.1951.

⁵³⁴ RG. S. 18195, T. 18.10.1983.

TTK'da, şubenin tanımı yer almamaktadır. Doktrinde, TTK dışındaki mevzuatta, “şube” ile ilgili olarak yer alan düzenlemeler⁵³⁵ de incelenerek, adı geçen kurumun unsurları belirlenmektedir. Buna göre, şube ile merkez aynı kişiye ait olmalı, şube merkeze bağımlı çalışmalı fakat dış ilişkilerde bağımsız davranabilmelidir⁵³⁶. Ayrıca, şubenin yönetim açısından da belirli ölçüde de olsa ayrı olması gerekir⁵³⁷. Yer itibarı ile ayrılık ise katı yorumlanmamalıdır⁵³⁸.

Bu konudaki ilk yetki kuralı olan HMK m. 14(1), “*bir şubenin işlemlerinden doğan davalarda, o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir*” kuralına yer vermiştir. Fakat, şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkisi, sadece şubenin işlemlerinden doğan uyuşmazlıklarla sınırlıdır. Davacı, merkezin bulunduğu veya şubenin bulunduğu yer mahkemesinde davayı açabilecektir. Yargıtay, bir bankanın şubesince verilmiş olan kredi nedeni ile açılacak davanın, HMK m. 14 çerçevesinde, şubenin, bulunduğu yerde açılacağına karar vermiştir⁵³⁹.

HMK m. 14 ile getirilen yetki kuralı, kesin olmayan özel yetki niteliğinde olduğu için genel yetkili mahkeme olan davalının yerleşim yeri mahkemesinde de (HMK m. 6) dava açılabilir.

1330 Tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi Paylara Bölünmüş Şirketler ve Yabancı Sigorta Şirketleri Hakkındaki Kanun⁵⁴⁰, Türkiye’de şubesi bulunan yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketler bakımından ayrı bir yetki kuralı getirmekteydi⁵⁴¹. Kanunun 10. maddesi, yabancı anonim ve sermayesi paylara bölünmüş şirketlerin Türkiye’de bulunan şubelerini kanunî yerleşim yeri saymış ve onlara karşı açılacak davaların Türkiye’de açılmasına olanak sağlamıştı⁵⁴². Kanun koyucu, bu kural ile Türk mahkemelerinin yetkisini tesis ederek davacılara kolaylık

⁵³⁵ Bu konuda Bkz. Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, 25. bs., İstanbul, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2019, s.36,37; Ali Bozer, Celal Göle, *Ticari İşletme Hukuku*, 5. bs., Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2018, s.16.

⁵³⁶ Arkan, *Ticari*, s.38; Bozer, Göle, s.17-19.

⁵³⁷ Arkan, *Ticari*, s. 39.

⁵³⁸ Bozer, Göle, s.19.

⁵³⁹ Yargıtay 13. HD., E. 2014/15188, K. 2014/14303, T. 5.5.2014. (www.lexpera.com.tr).

⁵⁴⁰ RG. S. 2025, T. 4.12.1330. İlgili kanun, Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (RG. S. 27846, T. 14.2.2011) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

⁵⁴¹ Çelikel, Erdem, s.578

⁵⁴² Çelikel, Erdem, s.578.

sağlamayı amaçlamıştı⁵⁴³. Fakat, bahsi geçen Kanun, Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun m. 41(1) ile yürürlükten kaldırıldığı için artık bu yetki kuralı uyarınca yetki tesisi mümkün olmayacaktır. Bu sebeple, Türkiye’de şubesi bulunan yabancı şirketlere karşı açılacak davalar, sadece şubenin işlemlerinden doğması durumunda bu davalar için Türk mahkemesinin yetkisi gündeme gelecektir⁵⁴⁴.

HMK m. 14(2), özel hukuk tüzel kişileri bakımından farklı bir yetki kuralına yer vermiştir. Hükme göre, özel hukuk tüzel kişilerinin, sadece ortaklık veya üyelik ilişkileri konularında, bir ortağına ya da üyesine karşı ya da bir ortağın yahut üyenin bu sıfat ile diğerlerine karşı açtığı davalar; tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesinde görülür. Bu hüküm, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları açısından kesin yetki olarak kabul edilir. Bu kuralın milletlerarası yetki kuralları açısından münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi Yargıtay kararlarına konu olmuştur: “...öngörülen kesin yetki kuralının, merkezi Türkiye’de bulunan ve Türk yasalarına göre kurularak faaliyet gösteren tüzel kişilere ilişkin olduğu açıktır. Yabancı bir şirketin ortağı ile veya bu şirketin ortakları arasındaki uyumsuzlukların şirketin merkezinin bulunduğu yabancı ülke mahkemesince görülmesi gerektiği ve bu durumun Türk kamu düzenini ilgilendiren bir yetki kuralı olması hasebiyle süresinde ilk itiraz olarak ileri sürülmesi bile re’sen gözetilebileceği yolundaki yorum ve kabul yerinde değildir. Çünkü değinilen kesin yetki kuralı, yabancı uyruklu tüzel kişilerle ilgili davalarda işletilemez.”⁵⁴⁵. Sonuç olarak ilgili yetki kuralı, milletlerarası usul hukukunda münhasır yetki kuralı niteliğinde değildir.

2.3.2.3. İflâs Davalarında Yetki

Bu başlık altında, yabancı unsur taşıyan iflâs davalarında milletlerarası yetki meselesi üzerinde durulacaktır. İflâs davalarında milletlerarası yetkiyi belirleyen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu nedenledir ki, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40 gereği, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından belirlenecektir. Bu belirlemeyi

⁵⁴³ Çelikel, Erdem, s.578.

⁵⁴⁴ Süral, *Milletlerarası*, s.183.

⁵⁴⁵ Yargıtay 11. HD., T. 20.02.2009, E. 2007/12254, K. 2009/1912. (www.lexpera.com)

yapabilmek için, iç hukukta yer alan iflâs davalarına ilişkin yetki kuralları ele alınacaktır.

“İflâs” kavramının tanımı, milletlerarası yetki konusundaki açıklamalarımız için önem arz ettiğinden bu kavramın kısaca açıklanması gerektiği kanaatindeyiz. Bu noktada ilk olarak, bu kavramın hangi hukuka göre nitelendirilmesi gerektiği tespit edilmelidir. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapılmaktadır. Dolayısıyla, bu başlık altındaki iflas davasına ilişkin açıklamalar Türk Hukuku uyarınca yapılacaktır.

Külli (toplu) icra olarak da adlandırılan iflâs, “*borcunu ödemediği için belli usuller çerçevesinde ticaret mahkemesince iflâsına karar verilen bir borçlunun (müflisin), iflâs masasına (İİK m. 184) giren bütün mal, hak ve alacaklarının (malvarlığının aktifinin) cebrî icra yolu ile paraya çevrilerek, bu para ile bilinen bütün alacakların tatmin edilmesini (alacaklıların alacaklarının ödenmesini) sağlayan bir (cebrî) takip yolu*”⁵⁴⁶nu ifade etmektedir.

İflâs davaları için getirilen özel milletlerarası yetki kuralları bulunmadığı için bu davalarda milletlerarası yetki, MÖHUK m. 40’da yer alan genel milletlerarası yetki kuralı çerçevesinde iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından tesis edilecektir.

İİK m. 154⁵⁴⁷ hükmü, iflâs davalarında bakımından yetkili mahkemeyi belirlemektedir. Bu çerçevede, İİK m. 154(1) iflâs davaları için kesin yetki kuralı getirerek borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını düzenlemiştir.

---

⁵⁴⁶ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *İcra*, s.433.

⁵⁴⁷ “İflas yoluyla takipte yetkili merci, borçlunun muamele merkezinin bulunduğu mahaldeki icra dairesidir.

Merkezleri yurt dışında bulunan ticari işletmeler hakkında yetkili merci, Türkiye’deki şubenin, birden ziyade şubenin bulunması halinde merkez şubenin bulunduğu yerdeki icra dairesidir.

Borçlu ile alacaklı yetkili icra dairesini yazılı anlaşma ile tayin etmişlerse o yerin icra dairesi dahi iflas takibi için yetkili sayılır. Şu kadar ki, iflas davaları için yetki sözleşmesi yapılamaz ve iflas davası mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır.”

İç hukukta kesin yetki kuralı niteliğinde olan bu hükmün, milletlerarası yetki konusunda münhasır yetki kuralı olarak kabul edilip edilemeyeceği incelenmelidir. Doktrindeki baskın görüş; bu hükmün münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve Türk mahkemelerinin iflâs davaları bakımından münhasır yetkili olacağı yönündedir⁵⁴⁸. Gerekçeleri ise, “*cebri icra hukukunda, fiil, karar ve işlemler, her devletin kendi ülkesi üzerindeki hakimiyet tasarrufları*”⁵⁴⁹ndan olması ve hâkimiyet tasarruflarını kendi organları aracılığıyla kullanan devletlerin bu yetkisini, yetki anlaşması ile bir başka devletin organlara bırakmamasıdır⁵⁵⁰. Bu nedenle, anılan görüş, İİK m. 154 hükmünün kamu düzeninden olup, milletlerarası yetki meselesi açısından münhasır yetki kuralı niteliğinde olduğunu belirtmiştir⁵⁵¹. Ayrıca, Türk mahkemelerinin yetkili olduğu bir iflâs davasında, yetki anlaşması ile yabancı mahkemenin yetkili kılınması engellenmiştir (İİK m. 154(3)).

Milletlerarası yetkinin tayininde, iflâs davalarında münhasır yetki kuralı niteliğine sahip olan bu düzenleme; yukarıda “*şubeler ile ilgili davalarda yetki*” başlığı altında incelenen HMK m. 14(1)’in istisnası niteliğindedir⁵⁵².

Öte yandan, iflâs davasına konu alacağın mevcudiyetine yönelik tespitin yapılması bakımından bu mahkemelerin münhasır yetkiyi haiz olup olmadığı da ele

---

⁵⁴⁸ Güneysu Güngör, s. 10; Nomer, *Devletler Hususî*, s.488; Çelikel, Erdem, s. 597,607; Hatice Özdemir Kocasakal, “Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflas Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, **DEÜHFD**, C. XVI, 2014, s.2304.

Meseleyi değişik bir açıdan ele alan bir görüş ise, iç hukukta kesin yetki kuralı olarak sayılan ve kamu düzenine ilişkin olan bu kuralın; Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bertaraf etmeyen, münhasır yetki yaratmamakla birlikte kamu düzeni karakterini haiz olduğunu belirtir. Bkz. Fügen Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s. 164. İİK m. 154’de yer alan yetki kuralının kapsamı ile sınırlı olarak kuralın münhasır yetki teşkil ettiğini kabul eden görüş ise; sadece, muamele merkezi Türkiye’de bulunan kişilere karşı açılacak iflâs davaları bakımından münhasır yetki kuralı teşkil ettiğini savunur. Bu nedenle, borçlunun muamele merkezinin Türkiye’de bulunmadığı veya merkezi yabancı ülkede bulunan ticarî işletmelerin Türkiye’de şubesinin olmaması durumunda Türk mahkemelerinin iflâs davaları bakımından yetkisinin olmadığını belirtir. Detaylı bilgi için bkz. Esen, s.198 – 200.

⁵⁴⁹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.488.

⁵⁵⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.488.

⁵⁵¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.488; Çelikel, Erdem, s.597,607. Detaylı bilgi için bkz. Ergin Nomer, “İflas Davalarında Milletlerarası Yetki Anlaşmaları”, **İBD**, C. LXXXV, S. 6, 2011, s.4, 5.

⁵⁵² Burcu İrge Erdoğan, “Uluslararası Şirketler Topluluğunda Hâkim Şirket ile Bağlı Şirket Arasında Doğabilecek Sorumluluk Davalarında Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme”, **UTTHD**, C.VIII, 2019, s.139.

alınmalıdır. Baskın görüş, haklı olarak, iflâs davasına konu alacağın tespitine yönelik davalar bakımından Türk mahkemeleri münhasır yetkili değildir⁵⁵³. İflas takibine karşı borçlunun borca itiraz etmesi üzerine açılan davada, takibe konu alacağın mevcut olup olmadığı genel hükümler çerçevesinde değerlendirilir ve münhasır yetki kuralı uygulanmaz⁵⁵⁴.

İflâs davalarında milletlerarası yetki konusunda incelenmesi gereken son yetki kuralı ise İİK m. 154(2)'de düzenlenmiştir. İİK m. 154(2)'e göre, merkezleri yabancı ülkede bulunan ticarî işletmelere karşı açılacak iflâs davaları Türkiye'de şubesinin bulunması hâlinde Türkiye'deki şubenin bulunduğu yer mahkemesinde görülecektir (İİK m. 154(2)). Birden fazla şubenin bulunması durumunda ise, merkez şubenin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağı hüküm altına alınmıştır (İİK m. 154(2)).

İİK m. 154(2) hükmünde de yer alan “*merkezleri yurt dışında bulunan yabancı ticari işletmeler*” ibaresi açısından ayrıca ele alınmalıdır⁵⁵⁵. Nitekim, ticarî işletmelerin kişiliği ve tek başına iflâs yeteneği bulunmamaktadır⁵⁵⁶. Türk Hukukunda sadece tacirlerin iflâs edebileceği ve tacir sıfatının da TTK m. 12(1) uyarınca “*bir ticari işletmeyi kısmen de olsa, kendi adına işleten kişi*” olarak tanımlanmasından yola çıkarak, İİK m. 154(2) hükmü böyle bir kural getirmiş olabilir; fakat, her ne saikle getirilirse getirilsin, bu ifadenin hükmün bütünlüğünü bozduğu açıktır⁵⁵⁷. İfadenin hükmün bütünlüğü bakımından yarattığı sorun, “*ticari işletme*” ifadesinin “*borçlu*” olarak anlaşılması ile giderilebilecektir⁵⁵⁸.

2.3.2.4. Fikrî ve Sinaî Haklardan Doğan Davalarda Yetki

Fikrî ve sinaî haklardan doğan yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyen özel milletlerarası yetki kuralları bulunmadığından genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40 uyarınca yetki

⁵⁵³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.437; Özdemir Kocasakal, *İflas*, s.2310; Berk Demirkol, *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2018, s. 146.

⁵⁵⁴ Detaylı bilgi için bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.438, 439; Kocasakal, *İflas*, s. 2312 – 2314.

⁵⁵⁵ Güneysu Güngör, s.134.

⁵⁵⁶ Güneysu Güngör, s.134.

⁵⁵⁷ Güneysu Güngör, s.134.

⁵⁵⁸ Güneysu Güngör, s.134.

tain edilecektir. Dolayısıyla, bu başlık altında fikrî ve sınaî haklardan doğan davalarda iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarını düzenleyen Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) ile Sınaî Mülkiyet Kanunu (SMK) kapsamındaki yetki kuralları incelenecektir. Fikrî ve sınaî haklardan kastedilenin ne olduğu ve bu haklardan doğan davaların kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Bu tespitin hangi hukuka göre yapılacağı ise vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kural olarak, vasıflandırma *lex fori*'ye göre yapılır. Dolayısıyla, fikrî ve sınaî haklar ve bu haklardan doğan davaların kapsamı Türk Hukuku uyarınca belirlenecektir.

İlk olarak, FSEK m. 66(5) tarafından tecavüzün ref'i ve tecavüzün men'i davaları bakımından getirilen “*eser sahibi, ikamet ettiği yerde de, tecavüzün ref'i ve men davasını açabilir*” kesin olmayan özel yetki kuralı ile yetkili mahkeme belirlenmiştir. Genel yetki kuralı olan “davalının yerleşim yeri” mahkemesinin yanı sıra, maddede yer alan özel yetki kuralı sayesinde, davacı konumunda olan eser sahibinin yerleşim yeri mahkemesi de yetkili hâle gelmiştir⁵⁵⁹.

Öte yandan, SMK kapsamında; “*marka, coğrafi işaret, tasarım, patent, faydalı model ile geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması*” (m. 1(1)) ve bunların “*başvuruları, tescil ve tescil sonrası işlemleri ve bu hakların ihlâline dair hukukî ve cezaî yaptırımlar*” (m. 1(2)) düzenlenmiştir.

SMK'da öngörülen davalar için görevli ve yetkili mahkemeyi düzenleyen m. 156 hükmü bazı davalar bakımından yetki kuralları getirmiştir. İlgili hüküm şu şekildedir:

“(1) Bu Kanunda öngörülen davalarda görevli mahkeme, fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi ile fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesidir. Bu mahkemeler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde Adalet Bakanlığınca lüzum görülen yerlerde kurulur. Bu mahkemelerin yargı çevresi, 26/9/2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun hükümlerine göre belirlenir. Fikri ve sınaî haklar hukuk mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye hukuk mahkemesince; fikri ve sınaî haklar ceza mahkemesi kurulmamış olan yerlerde bu mahkemenin görev alanına giren dava ve işlere, o yerdeki asliye ceza mahkemesince bakılır.

(2) Kurumun bu Kanun hükümlerine göre aldığı bütün kararlara karşı açılacak davalarda ve Kurumun kararlarından zarar gören üçüncü kişilerin Kurum aleyhine açacakları davalarda görevli ve yetkili mahkeme, Ankara Fikri ve Sınaî Haklar Hukuk Mahkemesidir.

⁵⁵⁹ Çelikel, Erdem, s.600.

(3) Sınai mülkiyet hakkı sahibi tarafından, üçüncü kişiler aleyhine açılacak hukuk davalarında yetkili mahkeme, davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir.

(4) Davacının Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması hâlinde yetkili mahkeme, davanın açıldığı tarihte sicilde kayıtlı vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki ve eğer vekillik kaydı silinmişse Kurum merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemedir.

(5) Üçüncü kişiler tarafından sınai mülkiyet hakkı sahibi aleyhine açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalının yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesidir. Sınai mülkiyet hakkı başvurusu veya sınai mülkiyet hak sahibinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması hâlinde, dördüncü fıkra hükmü uygulanır.”

Buna göre, SMK m. 156 uyarınca getirilen ilk yetki kuralı, Türk Patent ve Marka Kurumunun SMK hükümlerine göre aldığı bütün kararlara karşı açılacak davalar için getirilmiştir (SMK m. 156(2)). Bu kurala göre, görevli ve yetkili mahkeme, Ankara Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesidir.

Hükümde getirilen ikinci yetki kuralı ise, sınai mülkiyet hakkı sahibinin, üçüncü kişiler aleyhine açacağı davalara ilişkindir (m. 156(3)). Maddeye göre, bu davalarda yetkili mahkeme, “davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği yahut bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesidir”. Kanun koyucu, HMK m. 6’daki genel yetki kuralı olan “davalının yerleşim yeri mahkemesi”nin yetkisi yerine sınai mülkiyet hakkı sahibinin yani “davacının yerleşim yeri mahkemesi”nin yetkisini tanıyarak hak sahibini korumayı amaçlamıştır⁵⁶⁰. Sınai mülkiyet hakkı sahibinin davacının yerleşim yeri mahkemesinin yanında, hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği veya bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesinde de dava açma imkânı vardır⁵⁶¹.

SMK, davacının Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması olasılığını da göz önünde bulundurarak bu durum için ayrı bir yetki kuralı getirmiştir. Bu hâllerde yetkili mahkemenin, “davanın açıldığı tarihte sicilde kayıtlı vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki ve eğer vekillik kaydı silinmişse Kurum merkezinin bulunduğu yerdeki mahkeme” olacağı kabul edilmiştir (m. 156(4)).

SMK’nın getirdiği son yetki kuralı ise üçüncü kişilerin sınai mülkiyet sahibi aleyhine açacakları davalara ilişkindir (m. 156(5)). Bu davalarda, yetkili mahkeme, davalının yerleşim yeri mahkemesidir. İlgili yetki kuralı kapsamında, davalının

⁵⁶⁰ Çelikel, Erdem, s.599.

⁵⁶¹ Çelikel, Erdem, s.599.

yerleşim yeri olmaması, yetkinin tesisini engellemeyecektir. Zira, hükmün devamında; “*sınai mülkiyet hakkı başvurusu veya sınai mülkiyet hak sahibinin Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması hâlinde, dördüncü fıkra hükmü uygulanır*” ifadelerine yer verilmiştir. Dolayısıyla, üçüncü kişilerin sınai mülkiyet sahibine karşı açacakları davada hak sahibinin yerleşim yerinin bulunmaması durumunda, m. 156(4)’e yapılan atıf ile; davanın açıldığı tarihte sicilde kayıtlı vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki ve eğer vekillik kaydı silinmişse Türk Patent ve Marka Kurumunun merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemede dava açılabilir.

SMK kapsamında yer alan yetki kurallarının münhasır yetki niteliğinde olup olmadığı incelenirken yetki kurallarının mahiyetine göre bir değerlendirme yapılmıştır. Sınai mülkiyet hakkı sahibinin, üçüncü kişilere karşı açacağı dava; davacının yerleşim yeri veya hukuka aykırı fiilin gerçekleştiği ya da bu fiilin etkilerinin görüldüğü yer mahkemesinde görülmek zorunda değildir⁵⁶². Zira bu yetki kuralının amacı, sınai mülkiyet hakkı sahibini korumak ve hazırda yetkili bir Türk mahkemesini bulundurmadır. Bu anlatılanlar kapsamında, ilgili yetki kuralının münhasır yetki kuralı olmadığı yönünde şüphe bulunmamaktadır⁵⁶³. Sınai mülkiyet hakkı sahibine karşı üçüncü kişiler tarafından açılan davalar için ise aynı sonuca varmak mümkün değildir. Bu davalar bakımından getirilen yetki kuralı, münhasır yetki niteliğinde olup; dava, davalının yerleşim yeri mahkemesinde açılmalıdır⁵⁶⁴.

Kanaatimizce, FSEK m. 66(5) hükmü münhasır yetki kuralı olarak değerlendirilemez. Aynı doğrultuda, SMK uyarınca da sınai mülkiyet sahibinin üçüncü kişilere karşı açacağı davalarda “*davacının yerleşim yeri*” mahkemesi hak sahibini koruma amacıyla yetkili kılınmış ve münhasır yetki niteliğinde olmadığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, FSEK m. 66(5)⁵⁶⁵,’de eser sahibinin açacağı davalarda kendi yerleşim yerinin yetkisini tesis eden kural da münhasır nitelikte olmayıp, eser sahibini koruma amacı ile getirilmiştir. Ayrıca, maddenin lafzından da kuralın münhasır yetki kuralı olmadığı anlaşılır. Şöyle ki, FSEK m. 66(5) hükmünde geçen “*eser sahibi ikamet ettiği yerde de tecavüzün ref’i ve men davası açabilir*” ifadesi açıkça yetki

---

⁵⁶² Çelikel, Erdem, s.599.

⁵⁶³ Çelikel, Erdem, s.599.

⁵⁶⁴ Çelikel, Erdem, s.600.

⁵⁶⁵ “*Eser sahibi, ikamet ettiği yerde de tecavüzün ref’i ve men davası açabilir.*”

kuralının münhasır yetki kuralı niteliğinde olmadığını, davanın yabancı ülke mahkemesinde de görülebileceğini gösterir.

2.3.2.5. Ticaret Sicili Müdürlüğünün Kararlarına Karşı Yapılacak İtirazlar Bakımından Yetki

Ticaret sicili müdürlüğü kararlarına karşı yapılacak itirazları inceleyecek mahkemeye ilişkin özel milletlerarası yetki kuralı getirilmemiştir. Bu nedenle, bu itirazı inceleyecek milletlerarası yetkili mahkeme TTK m. 34 uyarınca belirlenmiştir.

Bu noktada, hükümde yer alan ticaret siciline ilişkin kavramlardan ne anlaşılması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Zira, bunların hangi hukuka göre tespit edileceğinin belirlenmesi, hükmün milletlerarası yetkiyi hangi hâllerde tesis edileceğinin ortaya konulabilmesi açısından önemlidir. Bahsettiğimiz tespit, vasıflandırma sorunu olarak karşımıza çıkar. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*'ye göre yapılmaktadır. Dolayısıyla, hükümdeki “*ticaret sicili*”, “*ticaret sicili müdürlüğü*” kavramları ve müdürlük tarafından verilen kararların, hâkimin hukuku olan Türk Hukuku uyarınca belirlenmesi gerekir.

TTK m. 24(1)'e göre Ticaret Bakanlığı “*tarafından il merkezindeki ticaret ve sanayi odaları ile ticaret odalarında faaliyet gösterecek şekilde ticaret sicili müdürlükleri kurulur. Bakanlık il merkezleri dışındaki odalarda ticaret sicili müdürlükleri kurabileceği gibi müdürlüklere bağlı şubeler de kurabilir*”.

Öte yandan, ticaret sicilinde; tescil, değişiklik (tadil) ve silinme (terkin) işlemleri yapılır⁵⁶⁶. İlgilerinin tescil, değişiklik veya silinme talebiyle ilgili olarak ticaret sicili müdürlüklerinin verdikleri kararlara karşı itiraz yolu açıktır. Bu itirazları karara bağlayacak yetkili mahkeme konusunda ise, özel milletlerarası yetki kuralı bulunmadığı için genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40 uyarınca, iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tarafından milletlerarası yetki tesis edilecektir. Bu konuda hüküm getiren TTK m. 34'e göre ise, “*ilgililer, tescil, değişiklik veya silinme istemleri ile ilgili olarak, sicil müdürlüğünce verilecek kararlara karşı,*

---

⁵⁶⁶ Arkan, *Ticarî*, s.267.

tebliğlerinden itibaren sekiz gün içinde, sicil bulduğu yerde ticari davalara bakmakla görevli asliye ticaret mahkemesine dilekçe ile itiraz edebilirler". Dolayısıyla, ticaret sicili müdürlüğü kararlarına karşı yapılacak itirazlarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi de TTK m. 34 uyarınca belirlenecektir. Örneğin, Türkiye'deki bir şirketin merkezinin yurtdışına taşınması hâlinde ticaret sicili müdürlüğü tarafından Ticaret Sicili Yönetmeliği⁵⁶⁷ m. 117 çerçevesinde, şirkete ait kayıtların tutulması ve bazı olguların tesciline ilişkin verilen karara karşı yapılacak itirazlarda, milletlerarası yetki, TTK m. 34 bakımından tesis edilecektir.

2.3.2.6. Hamiline Yazılı Senetlerin İptali Bakımından Yetki

Hamiline yazılı senetlerin iptali bakımından getirilen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmadığı için iptal kararını verecek mahkemenin milletlerarası yetkisi, genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40'a göre belirlenecektir. Bu çerçevede, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında konuya ilişkin olarak düzenlenen yetki kuralı TTK m. 661(2) incelenecektir.

Hamiline yazılı senetlerin iptali bakımından getirilen yetki kuralına geçmeden önce, hamiline yazılı senetler ve hamiline yazılı senetler bakımından verilecek iptal kararı üzerinde durulacaktır. Önemle belirtmemiz gerekir ki, bu konudaki açıklamalar Türk Hukukuna göre yapılacaktır. Zira, hamiline yazılı senedin ne olduğu ve kapsamının belirlenmesi vasıflandırma sorunu olup; kuralı olarak vasıflandırma, *lex fori*, Türk Hukuku uyarınca yapılır.

Hamiline yazılı senetler, TTK m. 658 uyarınca tanımlanmıştır. Bu hükme göre, *"senedin metninden veya şeklinden, hamile kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır"*. Hamiline yazılı senetlerin iptali ise, TTK m. 661(1)'de düzenlenmiştir. Maddede, *"pay senetleri, tahviller, intifa senetleri, münferit kuponlar hariç olmak üzere, kupon belgeleri, esas kupon belgelerinin yenilenmesine yarayan talonlar gibi hamiline yazılı senetlerin iptaline hak sahibinin istemi üzerine mahkemece karar"* verileceği belirtilmiştir.

---

⁵⁶⁷ RG. S. 28541, T. 27.1.2013.

Hamiline yazılı senetlerin iptal istemi hakkında karar verecek mahkemenin yetkisi, TTK m. 661(2)'de "*borçlunun yerleşim yeri veya pay senetleri hakkında anonim şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesi*" olarak düzenlenmiştir. Bu kural, hamiline yazılı senetlerin iptali isteminin yabancı unsur ihtiva etmesi durumunda, iptal kararının verilmesi için milletlerarası yetkiyi de tesis eder. Örneğin, bir yabancı, hamiline yazılı senedin iptali için borçlunun yerleşim yerinde veya senet, pay senedi ise anonim şirketin bulunduğu yer mahkemesine istemde bulunabilecektir. Zira, bu konuya ilişkin olarak Türk mahkemeleri TTK m. 661(2) uyarınca milletlerarası yetkiyi haizdir.

2.3.2.7. Donatan ve Paydaş Donatanlara Karşı Herhangi Bir Alacaktan Dolayı Açılacak Davalarda Yetki

Bu başlık altında, donatan ve paydaş donatanlara karşı herhangi bir alacaktan dolayı açılacak davalarda milletlerarası yetkinin nasıl belirleneceği incelenecektir. Bu konulara ilişkin olarak getirilen özel milletlerarası yetki kuralı olmadığı için MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına başvurularak milletlerarası yetki belirlenecektir.

Donatan ve paydaş donatanlara karşı herhangi bir alacaktan dolayı açılacak davalarda yetkili mahkeme TTK uyarınca belirlenmiştir. "*Donatan*" ve "*paydaş donatan*"ın ne olduğu ve bu kavramlara ilişkin açıklamalarımız Türk hukuku uyarınca yapılacaktır. Nitekim, bu tespitlerin hangi hukuka göre yapılacağı bir vasıflandırma sorunudur ve kural olarak vasıflandırma *lex fori*'ye, hâkimin hukukuna göre yapılmaktadır.

Türk Hukukunda, "*donatan*" kavramı, TTK m. 1061'de açıklanmıştır. Buna göre, donatan, "*gemisini menfaat sağlamak amacıyla suda kullanan gemi malikine denir*" (TTK m. 1061(1)). Bunun yanı sıra, "*kendisinin olmayan bir gemiyi menfaat sağlamak amacıyla suda kendi adına bizzat veya kaptan aracılığıyla kullanan kişi, üçüncü kişilerle olan ilişkilerinde donatan sayılır*" (TTK m. 1061(2)).

TTK m. 1061'da yer alan tanımlardan hareketle donatan sıfatını haiz olan kişilere karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme ise TTK m. 1063'de

düzenlenmektedir. Bu hükme göre, *“donatan aleyhine, bu sıfatı dolayısıyla, herhangi bir alacaktan dolayı geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabilir”*. Hükümün lafzından da anlaşılacağı üzere, TTK m. 1063 yetki kuralı kesin olmayan özel yetki kuralı niteliğindedir. Bu nedenle genel yetkili mahkeme olan davalının yerleşim yeri mahkemesinde de dava açılacaktır.

TTK, donatma işbirliğinde paydaş donatanlara karşı açılacak davalar bakımından da ayrı bir yetki kuralı getirmiştir. Donatma işbirliği, TTK m. 1064 hükmünde; *“birden çok kişinin paylı mülkiyet şeklinde malik oldukları bir gemiyi, menfaat sağlamak amacıyla aralarında yapmış oldukları sözleşme gereğince, hepsi adına ve hesabına suda (...)”* kullanması şeklinde tanımlanmıştır. Hükümdeki tanım çerçevesinde paydaş donatan sıfatını haiz olanlara karşı açılacak davalarda getirilen yetki kuralı ise TTK m. 1087’de düzenlenmiştir. Bu maddede düzenlenen kesin olmayan özel yetki kuralı, m. 1063’deki yetki kuralı ile aynı irtibat noktası kullanılarak tanzim edilmiştir. Şöyle ki, TTK m. 1087’e göre *“paydaş donatanlar aleyhine bu sıfatları dolayısıyla diğer paydaş donatanlar veya üçüncü kişiler tarafından herhangi bir alacaktan dolayı geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesinde de dava açılabilir. Davanın paydaş donatanlardan biri veya birkaçı aleyhine açılmış olması hâlinde de aynı hüküm uygulanır”*.

Donatan veya paydaş donatanlara karşı herhangi bir alacaktan dolayı açılacak davalarda yetkiyi tesis eden TTK m. 1063 ve m. 1087 hükümleri yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından milletlerarası yetkili mahkemeyi belirleyeceği için, geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkili olarak davayı görebilecektir. Örneğin, Türk ticaret siciline tescil edilen donatma işbirliklerinin mülkiyetindeki gemilerin TTK m. 940(5)⁵⁶⁸’deki şartları sağlaması hâlinde Türk gemisi sayılacağı hükme bağlanmıştır. Bu şartlarda eksiklik olması hâlinde gemi, Türk gemisi sayılamayacaktır. Dolayısıyla, bu konuda ortaya çıkacak olan uyuşmazlık bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi TTK m. 1087 çerçevesinde belirlenecektir.

---

⁵⁶⁸ *“Türk ticaret siciline tescil edilen donatma işbirliklerinin mülkiyetindeki gemiler paylarının yarısından fazlası Türk vatandaşlarına ait ve işbirliği yönetmeye yetkili paydaş donatanların çoğunluğunun Türk vatandaşı olması şartıyla Türk gemisi sayılırlar.”*

2.3.2.8. Gemiler Hakkında Verilen İhtiyatî Haciz Kararlarında Yetki

Gemiler hakkında verilen ihtiyatî haciz kararlarına ilişkin olarak getirilen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki, MÖHUK m. 40 gereğince iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından belirlenecektir. Bu nedendir ki, bu başlık altında gemiler hakkında verilen ihtiyatî haciz kararları verecek olan yetkili mahkemeyi düzenleyen TTK m. 1354 ve m. 1355 hükümleri incelenecektir⁵⁶⁹.

Gemiler hakkındaki ihtiyatî haciz kararı⁵⁷⁰ ise TTK hükümleri uyarınca belirlenen yetkili mahkemelerce verilmektedir. Türk gemilerine ilişkin ihtiyatî haciz kararı TTK m. 1354’de düzenlenmiştir. İlgili hüküm, aşağıdaki şekildedir:

“Geminin demir attığı, şamandıraya veya tonozu bağlandığı, yanaştığı veya kızağa alındığı yer mahkemesi ya da aşağıda gösterilen mahkemeler tarafından verilebilir:

- a) Bir Türk gemi siciline kayıtlı gemilerde, sicil yeri mahkemesi.*
- b) Sicile kayıtlı olmayan gemilerde malikin yerleşim yeri mahkemesi.*
- c) 941’inci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca tutulan özel sicile kayıtlı gemilerde kiracının yerleşim yeri mahkemesi.”*

Türkiye’deki yabancı gemiler hakkında verilecek ihtiyatî tedbir kararı için, TTK m. 1355 uyarınca sadece geminin demir attığı, şamandıraya veya tonozu bağlandığı, yanaştığı veya kızağa alındığı yer mahkemesi yetkili olacaktır. Dolayısıyla, Türk mahkemeleri, Türkiye’den “uğraksız” geçiş yapmış olan yabancı bayraklı gemiler bakımından ihtiyatî haciz kararı alamaz⁵⁷¹.

⁵⁶⁹ 6102 sayılı TTK yürürlüğe girmeden önceki durum ve Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi hakkında bkz. Nuray Ekşi, *Yabancı Gemilerin İhtiyati Haczi*, İstanbul, Beta Basım, 2000, s.87 – 93.

⁵⁷⁰ İhtiyatî haciz kararlarına ilişkin yetki kurallarının incelendiği başlık altında bu kavrama ilişkin vasıflandırmanın Türk Hukukuna göre yapılacağı belirtilmişti. İlgili açıklamalarımız, gemiler hakkında verilen ihtiyatî haciz kararı bakımından da geçerlidir, bkz. 2.2.2.7.

⁵⁷¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.464.

2.3.2.9. Milletlerarası Tahkimden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetki

Milletlerarası tahkimden doğan uyuşmazlıklar için getirilen özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki, MÖHUK m. 40 gereğince iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından belirlenecektir. Dolayısıyla, bu başlık altında milletlerarası tahkimden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkemeyi düzenleyen MTK m. 3(1) hükmü ele alınacaktır.

MTK m. 3(1) uyarınca, *“bu Kanunda mahkeme tarafından yapılacağı belirtilen işlerde, davalının yerleşim yeri veya olağan oturma yeri ya da işyerinin bulunduğu yer asliye hukuk mahkemesi; davalının Türkiye’de yerleşim yeri, olağan oturma yeri veya işyeri yoksa İstanbul Asliye Hukuk Mahkemesi görevli ve yetkilidir”*.

MTK’da mahkemeler tarafından yapılması gereken işlerde yetkinin nasıl tayin edileceğini gösteren m. 3 hükmü; davalının yerleşim yeri veya olağan oturma yeri ya da işyerinin bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağını öngörmektedir. Hükümde, davalının Türkiye’de yerleşim yerinin, olağan oturma yerinin veya işyerinin bulunmaması olasılığını da göz önünde bulundurulmuş ve her daim yetkili bir mahkeme bulundurma amacıyla İstanbul Asliye Hukuk mahkemesinin yetkili olacağı ifade edilmiştir.

Doktrinde, İstanbul mahkemelerinin yetkili kılınmasının nedenini, milletlerarası uyuşmazlıklar ve milletlerarası tahkim konusunda en tecrübeli mahkemelerin İstanbul’da olmasına bağlayan bir görüş mevcuttur⁵⁷². Fakat, aynı yazar, bir yandan da bunun “aşkın yetki” oluşturduğu eleştirisini de getirmektedir⁵⁷³.

Hakem kararına karşı açılan bir iptal davasında kararın temyiz edilmesi üzerine Yargıtay’ın vermiş olduğu bir kararda, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan davalı yabancı şirketin, *“olağan oturma yeri”* olmadığı; zira, sadece gerçek kişilerin *“olağan oturma yeri”*ne sahip olabileceği belirtilmektedir⁵⁷⁴. Bu nedenle, ilgili kararda

⁵⁷² Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 5. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2020, s.124, 125.

⁵⁷³ Akıncı, *Tahkim*, s.125.

⁵⁷⁴ Yargıtay 11. HD.,E. 2012/2110, K. 2012/3915, T. 15.3.2012. Karar için bkz. Feriha Bilge Tanrıbilir, “On Yıllık Süreçte Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu”, *UTTHD*, C. II, S. 1, 2013, s.93, 94.

“işyerinin bulunduğu yer” irtibat noktasına göre göre yetkinin tesis edilemeyeceği ve davalının Türkiye’de işyeri bulunmadığı için “işyerinin bulunduğu yer” mahkemesinin de yetkili olamayacağı belirtilmiştir⁵⁷⁵. Nihayetinde, yetkili mahkemenin hükümde de belirtildiği üzere İstanbul Asliye Hukuk Mahkemeleri olacağına karar verilmiştir⁵⁷⁶. Görüldüğü üzere, her daim yetkili bir mahkemenin bulundurulması, mahkemelerin yetkisinin tesis edilememesi tehlikesini bertaraf eder. Bu nedenle, menfaat dengesi de göz önünde bulundurulmalıdır. Aşkın yetki eleştirilerine maruz kalma riskine rağmen, kanun koyucunun hazırda yetkili bir mahkemenin bulundurma yönündeki amacı isabetlidir.

2.3.2.10. Karayolu ile Eşya Taşımacılığında Doğan Davalarda Yetki

Uluslararası ticaretin artması ile birlikte, karayolu ile eşya taşımacılığının da yoğunluk kazanması sonucunda, bu konuda ortaya çıkacak uyuşmazlıkların yeknesak kurallar çerçevesinde çözülmesi ihtiyacı ortaya çıkmış⁵⁷⁷ ve nihayette Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi”⁵⁷⁸ (CMR) 02.07.1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

07.12.1993 tarih ve 3939 sayılı kanunla uygun bulunan Eşyaların Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi’ne katılmamız doğrultusundaki 2.12.1994 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı, 04.01.1995 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmış⁵⁷⁹ ve katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmesinden sonra Sözleşme, Türkiye açısından 1995 yılından itibaren yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla, Anayasa’nın m. 90(5)⁵⁸⁰ ve MÖHUK

⁵⁷⁵ Tanrıbilir, *Yargıtay*, s.94.

⁵⁷⁶ Tanrıbilir, *Yargıtay*, s.94.

⁵⁷⁷ Sabih Arkan, “Karayolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri (TTK ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, **BATIDER**, S. 2, C. X, 1979, s.398; Barış Mesci, “CMR’nin Türk Hukukundaki Yeri ve 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun ile İlişkisi”, **İKÜHFD**, C. XV, S.1, 2016, s.868.

⁵⁷⁸ İlgili metin için bkz. https://treaties.un.org/doc/Treaties/1961/07/19610702%2001-56%20AM/Ch_XI_B_11.pdf.

⁵⁷⁹ 94/6322 sayılı 0.212.1994 tarihli Bakanlar Kurulu kararı, Resmi Gazete, S. 2216, T. 04.01.1995.

⁵⁸⁰ “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (**Ek cümle: 7/5/2004- 5170/7 md.**) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere

uyarınca, karayolu ile eşya taşımacılığında doğan davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, ilk olarak, bu Sözleşme ile getirilen kurallar uyarınca tesis edilecektir.

Sözleşme'nin 1. maddesinde kapsam, başka bir ifade ile, Sözleşme'nin uygulanacağı haller belirlenmektedir. Buna göre⁵⁸¹;

- (i) *ortada bir taşıma sözleşmesi mevcut olmalı,*
- (ii) *taşımanın konusu, eşya olmalı,*
- (iii) *taşıma ücret karşılığında yapılmalı,*
- (iv) *taşıma "taşıt" aracılığı ile karayolu ile yapılmalı*
- (v) *taşımanın başlangıç ve son noktaları farklı iki devlette bulunmalı ve bu iki devletten en az biri âkit bir devlet olmalıdır.*

Aynı maddenin dördüncü fıkrasında ise, uluslararası posta anlaşmalarına göre yapılan taşımalar, cenaze taşıması ve ev eşyası taşıması, kapsam dışında bırakılmaktadır.

Adı geçen Konvansiyon'un m. 31(1) ve m. 39(2) hükümleri "yetkili mahkeme"ye ilişkin kurallar içermektedir. 31. maddenin birinci fıkrası, bu Sözleşme kapsamında yapılan taşımalarından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, yetkili mahkemenin, tarafların anlaşması ile, bir âkit devlet mahkemesi olarak belirlenebileceğini ifade etmektedir. Maddenin devamında ise, "ayrıca" demek suretiyle, yetki anlaşması olsa bile;

- (i) *davalının mutad meskeninin veya asıl işyerinin ya da sözleşmenin yapılmasına vasıta olan şube ve acentesinin bulunduğu ülke mahkemesinde ve de*
- (ii) *eşyanın teslim alındığı veya teslim için belirlenen yerin bulunduğu ülke mahkemelerinde de, dava açılabileceği hükme bağlanmaktadır.*

---

ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır."

⁵⁸¹ Bu konuda fazla bilgi için bkz. Arkan, *Karayolu*, s.401 vd.

Yetki anlaşması ile bir mahkemenin belirlenmiş olması, yine adı geçen hükümde belirtilmiş olan mahkemelerde dava açılmayacağı anlamına gelmez⁵⁸². Burada, yetki anlaşması münhasır yetki yaratmamaktadır⁵⁸³. Bunun yanında, yetki anlaşması ile ancak bir âkit devlet mahkemesi yetkili mahkeme olarak kararlaştırılabilir. Aksi takdirde, anlaşma, Konvansiyon'un 41. maddesi uyarınca kesin hükümsüz olacaktır. Sonuç olarak, dava ya 31. maddenin 1. fıkrasında belirtilen mahkemelerden birinde ya da geçerli bir yetki anlaşması ile belirlenen mahkemede açılmak zorundadır.

39. maddenin ikinci fıkrasında ise, taşıyıcının rücu edebileceği taşıyıcılara karşı dava açabileceği yetkili mahkeme hakkında bir hüküm getirilmektedir. Buna göre, taşımacı, rücu edeceği diğer taşımacının veya taşımacılardan birinin mutad meskeninin veya asıl işyerinin ya da sözleşmenin yapılmasına vasıta olan şube ve acentesinin bulunduğu ülke mahkemesinde dava açabilir.

Her ne kadar 39. maddenin ikinci fıkrasında, taşıyıcılar arasında yetki anlaşması yapılabileceğinden söz edilmese de, 40. maddenin, taşıyıcıların, aralarında anlaşarak 37. ve 38. maddelerde zikredilen hususlar dışında, serbestçe Sözleşme hükümlerinin aksini kararlaştırabileceğini belirtmesi karşısında, taşıyıcıların yetki anlaşması ile 39. maddenin ikinci fıkrasında belirtilenlerin dışında bir mahkemeyi yetkili kılacakları kabul edilmelidir⁵⁸⁴.

Anayasa m. 90(5) ve MÖHUK m. 1(2)⁵⁸⁵ hükümlerinin, milletlerarası anlaşmaları saklı tutması karşısında, CMR'nin kapsamına giren bir uyuşmazlıkta, Türk mahkemelerinin yetkili olması; ya bu yolda bir yetki anlaşmasının varlığı ya da m.31(1) veya m. 39(2)'de belirtilen yerlerin Türkiye'de bulunması hallerinde gündeme gelecektir⁵⁸⁶.

---

⁵⁸² Commentary On The Convention Of 19 May 1956 On The Contract For The International Carriage Of Goods By Road (CMR), United Nations, 1975, s.64, (Çevrimiçi) <http://folk.uio.no/erikro/WWW/cog/commentaryCMR.pdf>, 24 Mayıs 2020.

⁵⁸³ Mesci, s.879.

⁵⁸⁴ Commentary, s.74.

⁵⁸⁵ "Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır."

⁵⁸⁶ Mesci, s.883.

CMR kapsamına girmeyen hallerde ise HMK da yer alan yetki kurallarına ek olarak 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 890. maddesi ile getirilen özel yetki kuralınca belirlenen mahkemelerde dava açılması mümkündür. Adı geçen hükme göre; malın teslim alındığı veya teslim için öngörülen yer mahkemesi de yetkili olacaktır. Ayrıca fiilî taşıyıcıya veya asıl taşıyıcıya karşı açılacak dava ikisinden herhangi birinin yerleşim yeri mahkemesinde açılabilir. Maddenin gerekçesinde, yetki kuralının HMK da düzenlenmiş olan yetki kurallarına ek olarak getirildiği ifade edilmekte ayrıca maddenin kaynaklarının Alman Ticaret Kanunu'nun 440ncü paragrafı ile CMR'nin 31. maddesi olduğu belirtilmektedir.

2.3.2.11. Karayolları Trafik Kanunu'ndan Doğan Uyuşmazlıklarda Yetki

Karayolları Trafik Kanunu'ndan doğan uyuşmazlıklarda milletlerarası yetkili mahkemeyi tayin eden özel milletlerarası yetki kuralı bulunmamaktadır. Dolayısıyla, milletlerarası yetki, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları tarafından tayin edilecektir. Bu konuya ilişkin olan iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralı KTK m. 110 hükmü uyarınca düzenlenmiştir. Bu hükümde, *“görevli ve yetkili mahkeme”* başlığı altında, yetkili mahkeme belirlenmeden önce hangi uyuşmazlıklar bakımından bu hükmün uygulanacağı belirlenmiştir. Buna göre, *“işleteni veya sahibi Devlet ve diğer kamu kuruluşları olan araçların sebebiyet verdiği zararlara ilişkin olanları dâhil, bu Kanundan doğan sorumluluk davaları, adli yargıda görülür. Zarar görenin kamu görevlisi olması, bu fıkra hükmünün uygulanmasını önlemez. Hemzemin geçitte meydana gelen tren-trafik kazalarında da bu Kanun hükümleri uygulanır”* (m. 110(1)).

KTK'da motorlu araç kazalarından dolayı hukukî sorumluluk davalarında yetki m. 110(2)'de belirlenmiştir. Hükümde yer alan yetki kuralı uyarınca *“motorlu araç kazalarından dolayı hukukî sorumluluğa ilişkin davalar, sigortacının merkez veya şubesinin veya sigorta sözleşmesini yapan acentenin bulunduğu yer mahkemelerinden birinde açılabilir gibi kazanın vuku bulunduğu yer mahkemesinde de açılabilir”*. Hükümde yer alan yetki kuralı incelendiğinde, sigortacının merkezinin veya şubesinin veya acentesinin Türkiye'de bulunması ya da kazanın Türkiye'de meydana gelmesinin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması için yeterli olacağı görülecektir. İlgili yetki kuralı, haksız fiilden doğan davalarda yetki kuralından farklı

olarak, motorlu araç kazalarından dolayı hukukî sorumluluğa ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir.

BÖLÜM III

ÖZEL MİLLETLERARASI YETKİ KURALLARI

3.1. GENEL OLARAK

Kanun koyucu, yabancı unsur ihtiva eden belirli uyuşmazlıklar için MÖHUK m. 41 – 46 hükümleri arasında özel milletlerarası yetki kuralları getirmiştir. Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar (m. 41), yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar (m. 42), miras davaları (m. 43), iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları (m. 44), tüketici sözleşmesine ilişkin davalar (m. 45) ve sigorta sözleşmesine ilişkin davalar (m. 46) bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, özel milletlerarası yetki kuralları tarafından tayin edilir.

Özel milletlerarası yetki kuralı ile genel milletlerarası yetki kuralının uygulama alanının tespitine yönelik MÖHUK veya diğer kanunlarda bir düzenleme bulunmamaktadır. Türk Milletlerarası Usul Hukukundan farklı olarak, AB mevzuatında bu uygulama alanının belirlendiği görülmektedir. Örneğin, “*Evliliğe ve Ebeveyn Sorumluluğuna İlişkin Konularda Milletlerarası Yetki ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel II Tüzüğü*” ile AB üye ülke mahkemelerinin boşanma, ayrılık ve evliliğin butlanı davaları bakımından milletlerarası yetkisine ilişkin kurallar getirilmiştir. Bu çerçevede, genel yetki kuralı

olan m. 3⁵⁸⁷ ile karşı davada yetkiyi (m. 4)⁵⁸⁸ ve ayrılığın boşanmaya dönüşmesi hâlinde yetkiyi (m. 5)⁵⁸⁹ düzenleyen özel yetki kuralları düzenlenmiştir. Tüzüğün 6. maddesinde eşlerden birinin mutad meskeninin üye ülkelerden birinde bulunması veya üye ülke vatandaşı olması (İngiltere veya İrlanda açısından, bahsi geçen üye devletlerde yerleşim yeri bulunması) durumunda, *sadece* m. 3, 4 ve 5 uyarınca diğer üye ülke mahkemelerinde dava edilebileceği düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere, davacı davasını bu hükümlerde yer alan yetki kurallarından herhangi birine dayanarak açabilecektir; zira, m. 3, 4 ve 5 hükümleri arasında bir öncelik sonralık ilişkisi bulunmamaktadır⁵⁹⁰.

Özel milletlerarası yetki kuralları hakkındaki açıklamalarımıza geçmeden önce, genel ve özel milletlerarası yetki kuralları arasındaki ilişkiyi kısaca açıklamakta fayda görüyoruz. Özel milletlerarası yetki kurallarına konu olan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi; MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına başvurulmadan MÖHUK m. 41 – 46’da yer alan kurallar tarafından tesis edilir⁵⁹¹. Dolayısıyla, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken, ilgili uyuşmazlığın MÖHUK m. 41 – 46 uyarınca düzenlenen

---

⁵⁸⁷ 1. Boşanma, ayrılık veya evliliğin butlanı davalarında üye ülke mahkemeleri;

a. Eğer ki,

-Eşlerin mutad meskeninin bulunduğu yer

-Eşlerden biri hala orada oturması koşuluyla, eşlerin son müşterek mesken mutad meskeni

-Davalının mutad meskeni

-Eşlerin birlikte dava açması durumunda, eşlerden birinin mutad meskeni

-Dava tarihinden geriye doğru bir yıldan beri orada oturması koşuluyla, davacının mutad meskeni

-Davacının, dava tarihinden geriye doğru altı aydan beri oturduğu yer olması ve davacının oturduğu devletin vatandaşı olması, İngiltere ve İrlanda bakımından yerleşim yerinin bu ülkelerden birinde olması, koşuluyla davacının mutad meskeni

b. Eşlerin müşterek vatandaşı olduğu yer veya İngiltere, İrlanda bakımından eşlerin müşterek yerleşim yeri

üye ülkelerde bulunuyorsa üye ülke milletlerarası yetkili olacaktır.

⁵⁸⁸ Karşı davaya ilişkin olan konunun Tüzük kapsamında olması koşuluyla, karşı davada yetki m.3 hükmü uyarınca belirlenecektir.

⁵⁸⁹ “M.3 hükmü saklı kalmak koşuluyla, ayrılık kararını veren üye ülke mahkemesi, bu ülke hukuku uyarınca bir engel bulunmuyorsa boşanma kararı verme bakımından da yetkilidir.”

⁵⁹⁰ Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.218. 6. madde hükmünde yetki kuralları arasındaki uygulama alanının tespit edilmesi için “*münhasır*” ibaresi kullanılmıştır. Bu ifade; her ne kadar, yetki kurallarının uygulama alanının belirlenmesine yönelik olarak kullanılmış olsa da, milletlerarası usul hukuku anlamında kullanılan “*münhasır yetki*” kavramı ile karışma ihtimali bulunmaktadır. İlgili eleştiri için Bkz. Çörtoğlu Koca, *Boşanma*, s.218.

⁵⁹¹ Şanlı, Esen, Ataman – Figanmeşe, s.387 – 390; Doğan, *Milletlerarası*, s.69.

uyuşmazlıklardan olup olmadığı tespit edilmeli; uyuşmazlık bu hükümlerin kapsamına giriyorsa, özel milletlerarası yetki kuralı çerçevesinde yetki tayin edilmelidir⁵⁹². Bu nedenle, bu kapsama giren uyuşmazlıklarda, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesinde yetkili bir mahkemenin bulunulup bulunmadığı önem arz etmez. MÖHUK m. 41 – 46 uyarınca yetkinin doğması yeterlidir. MÖHUK m. 41 – 46 hükümleri tarafından getirilen özel milletlerarası yetki kurallarına ilişkin olmayan uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki ise, Bölüm II’de incelendiği üzere, genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40 uyarınca belirlenecektir.

Değnilmesi gereken bir diğer husus ise, MÖHUK m. 41 – 46 hükümleri uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilememesi durumuna ilişkindir. MÖHUK m. 41 – 46 uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tayin edilemiyorsa, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına başvurularak yetkinin tesis edilmesi mümkün değildir⁵⁹³. Yukarıda da belirttiğimiz üzere⁵⁹⁴, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlendiği uyuşmazlık konularında özel milletlerarası yetki kurallarına göre milletlerarası yetkili mahkeme bulunmuyorsa, genel milletlerarası yetki kuralına başvurarak iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca milletlerarası yetki belirlenemez.

3.2. TÜRKLERİN KİŞİ HÂLLERİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ

Çalışmamızın bu kısmında, Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyen MÖHUK m. 41 hükmü incelenecektir. Bu doğrultuda, hükmün kapsamı ve hükümde yetkisi tesis edilen mahkemeler hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

---

⁵⁹² Çelikel, Erdem, s.561; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.411.

⁵⁹³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.411.

⁵⁹⁴ Bkz. 2.1

3.2.1. Türk Vatandaşlarının Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Kapsamı

Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi tayin eden MÖHUK m. 41 gereğince, “*Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaları, yabancı ülke mahkemelerinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye’de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye’de sâkin değilse Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde görülür.*”

MÖHUK m. 41 uyarınca, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması için davanın Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olması gerekir. Bunun yanı sıra, bu davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmamış veya açılmamış olması aranır. O hâlde, hükümün uygulama alanı bulabilmesi için aranan ilk koşul, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin bir hususun varlığı, ikincisi ise, davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmamış veya açılmamış olmasıdır. Söze konu hüküm uyarınca milletlerarası yetkinin tesis edilebilmesi için iki şartın bir arada bulunması gerekir⁵⁹⁵.

3.2.1.1. Türk Vatandaşlarının Kişi Hâllerine İlişkin Olması

3.2.1.1.1. Türk vatandaşlarına ilişkin olma şartı

MÖHUK m. 41’in uygulama alanı bulabilmesi için yabancı unsurlu uyuşmazlığın Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olması gerekir. Bu nedenle, ilk olarak başlık ve hükümde yer alan “*Türk*” ve “*Türk vatandaşı*” ifadelerinden ne anlaşılması gerektiği ve bu kavramların kapsamı belirlenmelidir.

MÖHUK m. 41 hükmünün başlığı “*Türklerin kişi hâlleri*” olmasına rağmen, hükümde “*Türk vatandaşlarının kişi hâlleri*” ifadesi geçmektedir. İlgili hükmün başlığında geçen “*Türkler*” ifadesinden anlaşılması gereken “*Türk vatandaşları*”dır ve kişinin Türk vatandaşı olup olmadığı Türkiye Cumhuriyeti Devletinin sahip olduğu

---

⁵⁹⁵ Çelikel, Erdem, s.615; Rifat Erten, *Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s.80; Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, *Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.318.

mahfuz yetki ile Türk Hukukuna göre belirlenir⁵⁹⁶. Bundan dolayı, Türk Hukuku uyarınca vatandaşlık kavramının nasıl düzenlendiği, kimlerin Türk vatandaşı sayıldığı meselesi üzerinde durmak gerekir.

Vatandaşlık, kişiyi devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağıdır⁵⁹⁷. Anayasa'nın 66. maddesi, Türk Vatandaşlık Hukukunun temel kaynağı olan ve anayasal esaslarını düzenlemektedir. Bu hükme göre,

*“Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.
Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür.
Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.
Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.
Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.”*

Anayasa'nın ilgili hükmü doğrultusunda, 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu⁵⁹⁸nda (TVK) Türk vatandaşlığının kazanılması yolları m. 5 uyarınca düzenlenmiştir. Maddede, Türk vatandaşlığının doğumla veya sonradan kazanılacağı belirtilmiştir. TVK m. 6, aslî olarak Türk vatandaşlığının kazanılmasını doğumla kazanılan vatandaşlık başlığı altında düzenlemiştir. Hükme göre, Türk vatandaşlığı soy bağı⁵⁹⁹ veya doğum yeri⁶⁰⁰ esasına göre doğumla kendiliğinden kazanılır ve

⁵⁹⁶ Erten, s.81, 82.

⁵⁹⁷ Turgut Turhan, Feriha Bilge Tanrıbilir, *Vatandaşlık Hukuku*, 4. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2017, s.25; Gülin Güngör, *Tâbiyet Hukuku*, 7. bs., Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s.1; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 23. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, s.21; Vahit Doğan, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 15. bs., Ankara, Savaş Yayınevi, 2018, s.5; Bahadır Erdem, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 7. bs., İstanbul, Beta Basım, 2019, s.7.

⁵⁹⁸ RG. S. 27256, T. 12.6.2009.

⁵⁹⁹ Soy bağı esasıyla vatandaşlığın kazanılmasına ilişkin olarak TVK m. 7'nin getirdiği kural uyarınca,

“(1) Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.

(2) Türk vatandaşı ana ve yabancı babadan evlilik birliği dışında doğan çocuk Türk vatandaşıdır.

(3) Türk vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik birliği dışında çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır.”

⁶⁰⁰ Doğum yeri esasıyla vatandaşlığın kazanılması TVK m. 8 uyarınca hüküm altına alınmıştır. Bu hükme göre,

(1) Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.

(2) Türkiye’de bulunmuş çocuk aksi sabit olmadıkça Türkiye’de doğmuş sayılır.”

vatandaşlık doğum anından itibaren hüküm ifade eder⁶⁰¹. Sonradan kazanılan vatandaşlık ise, TVK m. 9 gereğince, “*yetkili makam kararı veya evlat edinilme ya da seçme hakkının kullanılması ile gerçekleşir*”⁶⁰².

Türk vatandaşlığının hangi yoldan kazanıldığının, MÖHUK m. 41 uyarınca Türk mahkemelerinin yetkisinin tesis edilmesinde bir etkisinin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır⁶⁰³. Zira, kişinin Türk vatandaşı olması yeterli görülmüş; vatandaşlığın aslı veya sonradan kazanılması arasında bir fark gözetilmemiştir⁶⁰⁴.

MÖHUK m. 41 hükmünde de açık bir şekilde ifade edildiği üzere, maddede yer alan özel milletlerarası yetki kuralı Türk vatandaşları için getirilmiştir. Bu nedenle, Türk soyundan olan ama Türk vatandaşı olmayanlar için MÖHUK m. 41 hükmü uyarınca yetkinin tesis edilmesi mümkün değildir⁶⁰⁵. Türk soyundan olan ama Türk vatandaşı olmayanlar hakkında 5543 sayılı İskan Kanunu⁶⁰⁶ tarafından getirilen birtakım düzenlemeler mevcuttur. İlgili kanunun m. 3(d) hükmüne göre, “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek maksadıyla tek başına veya toplu hâlde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlar*” göçmen olarak tanımlanmaktadır⁶⁰⁷. Görüldüğü üzere, başlı başına Türk soylu olmak, Türk vatandaşı olma ile aynı anlama gelmez. Türk soylu olan kişilerin belirli koşulları taşıması hâlinde Türk vatandaşı olarak değil, göçmen olarak kabul edildikleri görülmektedir.

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenlerin taraf olduğu kişi hâllerine ilişkin davalarda da MÖHUK m. 41 hükmü milletlerarası yetkiyi tesis etmeyecektir. TVK m. 28(1)’de yer alan kural, milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin hükümleri saklı tutarak, “*doğumla Türk*

---

⁶⁰¹ Detaylı bilgi için bkz. Turhan, Tanrıbilir, s.52 – 61; Güngör, *Tâbiyet*, s.57 – 75; Nomer, *Vatandaşlık*, s.66 – 74; Doğan, *Vatandaşlık*, s.39- 59; Erdem, *Vatandaşlık*, s.99 – 116.

⁶⁰² Detaylı bilgi için bkz. Turhan, Tanrıbilir, s.61 – 116; Güngör, *Tâbiyet*, s.76 – 169; Nomer, *Vatandaşlık*, s.74 vd.; Doğan, *Vatandaşlık*, s.59 – 123; Erdem, *Vatandaşlık*, s.117 – 226.

⁶⁰³ Erten, s.83.

⁶⁰⁴ Erten, s.83.

⁶⁰⁵ Mine Tan Dehmen, “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK’ta Kabul Edilen Yetki Kuralı”, **MHB**, C. XXXIII, S. 1, 2013, s.173.

⁶⁰⁶ RG. S. 26301, T. 26.9.2006.

⁶⁰⁷ Ayrıca, kanunun 4. maddesinde, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenlerin göçmen olarak kabul edilemeyeceği belirtilmektedir. Bu nedenle, göçmen olarak kabul edilme şartları bakımından yapılacak incelemede bu hususa da dikkat edilmesi gerekir.

vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam” edeceklerini hüküm altına almıştır. Her ne kadar hükümde, bu kişilerin Türk vatandaşlarına tanınan haklardan *aynen* yararlanacağı belirtilse de, MÖHUK m. 41’de yer alan özel milletlerarası yetki kuralı “*Türk vatandaşlarına bir hak niteliğinde olmayıp, milletlerarası yetkinin tesisinde Türk vatandaşlığının nazara alındığı usulî bir hüküm*”⁶⁰⁸dür. Bu nedenle, bu kişilerin taraf olduğu kişi hâllerine ilişkin davalarda MÖHUK m. 41 hükmü milletlerarası yetkiyi tayin etmez.

Öte yandan, TVK m. 28 hükmü çerçevesinde doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni alarak vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar altsoylarının taraf olduğu kişi hâllerinden doğan uyumsuzluklarda MÖHUK m. 41’in uygulama alanı bulup bulmayacağı Yargıtay kararlarına da konu olmuştur. Yargıtay, Türk vatandaşı davacı ile 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu⁶⁰⁹ m. 20 uyarınca vatandaşlıktan çıkma izni aldığı ama m. 29⁶¹⁰’daki Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlandığı tespit edilen Alman vatandaşı davalı arasındaki boşanma davasında, “*davalı kadın doğumla Türk vatandaşı olduğuna göre, sözü edilen değişiklik gereğince Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanacağı ve boşanma davasında ‘yabancı’ muamelesine tabi tutulamayacağı*” yönünde karar vermiştir. Bu çerçevede, yetkili mahkemeyi iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca tayin etmiştir⁶¹¹. Yargıtay’ın, vatandaşlıktan çıkma izni alan ama Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanan Alman vatandaşına bir nevi Türk

---

⁶⁰⁸ Tan Dehmen, s.174.

⁶⁰⁹ RG. S. 11638, T. 22.02.1964.

⁶¹⁰ “*Bu Kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tâbi tutulur. Ancak doğumla Türk vatandaşı olup da, İçişleri Bakanlığından vatandaşlıktan çıkma izni alanlar ve bunların vatandaşlıktan çıkma belgesinde kayıtlı reşit olmayan çocukları; Türkiye Cumhuriyetinin millî güvenliğine ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü ve seçme-seçilme, kamu görevlerine girme ve muafin araç veya ev eşyası ithal etme hakları dışında, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tâbi olmak şartıyla Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Kanunun 33 ve 35 inci madde hükümleri saklıdır.*”

⁶¹¹ Yargıtay 2. HD., T. 01.04.2013, E. 2012/23566, K. 2013/8998 (www.kazanci.com). Yargıtay’ın aynı yöndeki kararları için bkz. Yargıtay 2. HD., T. 03.04.2014, E. 2013/24136, K. 2014/7745; Yargıtay 2. HD., T. 21.03.2016, E. 2015/13927, K. 2016/5499. Ayrıca, kararların MÖHUK m. 41 açısından detaylı tahlili için bkz. Erten, s.87 – 94.

vatandaşı muamelesi yaparak, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına tabi tutması eleştiriye açıktır.

Ayrıca, vatansızlar⁶¹² ve uluslararası korumadan ve geçici korumadan⁶¹³ yararlananlar da Türk vatandaşı olmadığı için bu kişilerin taraf olduğu kişi hâllerine ilişkin davalarda MÖHUK m. 41 hükmünün milletlerarası yetkiyi tesis etmeyeceği yönünde bir tereddüt bulunmamaktadır.

Çok vatandaşlık hâlleri, yani Türk vatandaşının aynı zamanda yabancı ülke vatandaşlığına da sahip olması, MÖHUK m. 41'in uygulanmasına engel değildir⁶¹⁴. Başka bir deyişle, taraflardan herhangi birinin veya her ikisinin Türk vatandaşlığının yanında başka bir ülke vatandaşlığına sahip olması hükmün uygulama alanını etkilemeyecektir. Diğer bir ifadeyle, vatandaşlıklarından birisi Türk vatandaşlığı ise MÖHUK m. 41'deki mahkemeler yetkili hâle gelecektir.

Maddede, davalı veya davacı tarafın ya da her iki tarafın da Türk vatandaşı olması gerektiğine dair bir koşul getirilmemiştir. Böylece, taraflardan en az birinin Türk vatandaşı olması, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması için yeterli olmalıdır⁶¹⁵. Yargıtay, iştirak nafakasına ilişkin bir kararında, MÖHUK m. 41'in uygulanabilmesi için davanın taraflarından herhangi birinin Türk vatandaşı olmasını yeterli görmüştür⁶¹⁶. Fakat, Yargıtay, aynı yıl vermiş olduğu bir başka kararında ise davanın taraflarından birinin Türk vatandaşı olmasını yeterli görmemiş ve davalının Türk vatandaşı ve davacının yabancı olduğu bir davada, davalı yabancı

⁶¹² Nomer, *Devletler Hususî*, s.473; Erten, s.82; Tan Dehmen, s.174.

⁶¹³ Nomer, *Devletler Hususî*, s.473; Erten, s.82; Tan Dehmen, s.174.

⁶¹⁴ Nomer, *Devletler Hususî*, s. 472; Erten, s. 83; Tan Dehmen, s.173. Birden fazla vatandaşlığı olan Türk vatandaşları bakımından da MÖHUK m. 41'in uygulanması gerektiğini savunan ama görüşüne gerekçe olarak MÖHUK m. 4 hükmünü gösteren görüş için bkz. Ziya Akıncı, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s.48.

⁶¹⁵ Bilgin Tiryakioğlu, "Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi", *Prof. Dr. Tuğrul Arat'a Armağan*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012, s.1153; Nomer, *Devletler Hususî*, s. 472; Çelikel, Erdem, s.617; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, s.413; Akıncı, *Derdestlik*, s.48; Doğan, *Milletlerarası*, s.69; Erten, s.81; Tan Dehmen, s.172.

⁶¹⁶ Bkz. Yargıtay 3. HD., T. 6.6.2016, E. 2016/1960, K. 2016/9078 (www.yargitay.com).

olduğu için MÖHUK m. 41 hükmüne göre yetkinin tesis edilemeyeceği yönünde hatalı karar vermiştir⁶¹⁷.

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da, MÖHUK m. 41 uyarınca Türk mahkemelerinde dava açıldıktan sonra taraflardan birinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi olasılığıdır. MÖHUK m. 41 çerçevesinde, Türk mahkemelerinde dava açılmasından sonra taraflardan birinin Türk vatandaşlığını kaybetmesi mahkemenin milletlerarası yetkisini etkilemeyecektir⁶¹⁸. Bu hüküm uyarınca, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğması için davanın açıldığı tarihte taraflardan birinin Türk vatandaşı olması yeterlidir; dava açıldıktan sonra Türk vatandaşlığının kaybı önem arz etmeyecektir⁶¹⁹. Bu husus, *perpetuatio fori*⁶²⁰ ilkesi ile de yakından ilgilidir.

MÖHUK uyarınca genel olarak, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenmesinde, vatandaşlığın bir etkisinin olmadığı kabul edilse de, m. 41’de Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda her daim yetkili bir mahkemenin bulunması amaçlanmaktadır⁶²¹. Nitekim, kişi hâllerine ilişkin meselelerde, kişinin devlet ile şahsi ilişkisini meydana getiren vatandaşlığın ön plana çıktığı görülür⁶²². Zaten ilgili hüküm incelendiğinde, yetkinin Türk vatandaşlığı irtibat noktası alınarak tesis edilmediği; Türk vatandaşlığının yetki kuralının getirilme amacı olduğu anlaşılacaktır⁶²³.

3.2.1.1.2. Kişi hâllerine ilişkin olma şartı

Hüküm uyarınca yetkinin tesis edilebilmesi için uyumsuzluğun Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olması gerekir. “*Kişi hâlleri*” ifadesinden

---

⁶¹⁷ Yargıtay 18. HD., T. 8.2.2016, E. 2015/7272, K. 2016/1532 (www.lexpera.com.tr). Bu kararın incelemesi için bkz. Erten, s.81.

⁶¹⁸ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472, 473; Tan Dehmen, s. 173.

⁶¹⁹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472, 473; Tan Dehmen, s. 173.

⁶²⁰ Bu prensip, yetkiyi belirleyen sebeplerin değişmesinin milletlerarası yetkiyi haiz olan mahkemenin yetkisini etkilemeyeceğine ilişkindir, bkz. Nomer, *Devletler Hususî*, s.453.

⁶²¹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.471; Akıncı, *Derdestlik*, s.47; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s. 133.

⁶²² Nomer, *Devletler Hususî*, s.471.

⁶²³ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.133. Ayrıca, hükümde Türk vatandaşlığı irtibat noktası olarak esas alınmadığı için, yetki kuralının amacı yönünden hükmün değerlendirilmesi gerektiği; bu nedenle MÖHUK m. 41 hükmünün aşkın yetki teşkil etmediği yönündeki görüş için bkz. Tiryakioğlu, s.1160 – 1161.

anlaşılması gerekenin ne olduğu ise Türk hukukuna göre belirlenecektir⁶²⁴. “Kişi hâlleri” kavramı, kişinin şahsi statüsünü belirleyen durumlara ilişkindir⁶²⁵. “Buna göre, kişi hâlleri, şahsın hâl (evli, boşanmış, vesâyet altında, sahih veya gayri sahih nesepli olmak gibi şahsın hukukî vasıfları anlamında) ve ehliyetini (şahsın hak ve mükellefiyetlerden istifade ve onları kullanma iktidarı anlamında) tayin ve gösteren şahsın hukuku ile aile hukuku meselelerini ifade eder”⁶²⁶. Dolayısıyla, Türk vatandaşlarına ilişkin olan şahsın hukuku ve aile hukukundan doğan davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 41 uyarınca belirlenir⁶²⁷. Bu kapsamda; evlenme, boşanma, evlenmenin butlanı, ayrılık, tanıma, babalığa hüküm, soybağı, evlat edinme, vesâyet, velâyet, gaiplik, ad ve cinsiyet değişikliğine ilişkin konulardaki işlem ve davalarda milletlerarası yetki MÖHUK m. 41 tarafından tayin edilecektir⁶²⁸. Fakat bu, şahsın hukuku ve aile hukukuna ilişkin bütün davalarda MÖHUK m. 41 uyarınca yetkinin tesisinin mümkün olduğu anlamına gelmez⁶²⁹. Zira, maddî ve manevî tazminat davaları, nafakaya ilişkin davalar ve mal rejiminden doğan davalar; şahsın hukuku veya aile hukukuna ilişkin olsalar da kişinin şahsi statüsü ile bağlantılı olmadıkları için sözü edilen maddenin kapsamı dışındadır⁶³⁰.

Bu konuya ilişkin olarak incelenmesi gereken bir diğer husus ise, “*ahkâmı şahsiye*” terimine ilişkindir. EHVK döneminde “*kişi hâlleri*” yerine “*ahkâmı şahsiye*” teriminin kullanıldığı görülmektedir⁶³¹. EHVK dönemine ait eserlerde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin Türk vatandaşlarının ahkâmı şahsiye davaları bakımından tesisi incelenirken, “*ahkâmı şahsiye*” ifadesinin kapsamına ilişkin açıklamalara da yer verilmiştir⁶³². EHVK m. 4’de geçen “*ahkâmı şahsiye*” kavramının, Medeni Kanun’da yer alan Kişiler Hukuku ve Aile Hukuku kitapları

⁶²⁴ Tiryakioğlu, s.1145; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.132.

⁶²⁵ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472; Çelikel, Erdem, s.616; Doğan, *Milletlerarası*, s.69.

⁶²⁶ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472.

⁶²⁷ Tiryakioğlu, s.1145; Nomer, *Devletler Hususî*, s.472; Çelikel, Erdem, s.616.

⁶²⁸ Çelikel, Erdem, s.616; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.414.

⁶²⁹ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.415.

⁶³⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.472. Şahsi statüye ilişkin olmayan söze konu davaların müstakil olarak MÖHUK m. 41 uyarınca açılmayacağını; fakat, şahsi statüye ilişkin olan bir dava ile açılabilmesine ilişkin Detaylı bilgi için bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.415.

⁶³¹ Bkz. Seviğ, *Sentez*, s.50 vd.; Göğer, s. 359 vd.; Osman Fazıl Berki, *Devletler Hususî Hukuku*, C. II, 6. bs., Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1966, s.322 vd.; Yılmaz Altuğ, *Devletler Hususî Hukukunda Yargı Yetkisi*, 2. bs., İstanbul, Sermet Matbaası, 1979, s. 60 vd.; Nomer, *Yabancı*, s.495 vd.

⁶³² Ayrıntılı bilgi için bkz. Seviğ, *Sentez*, s.51; Altuğ, *Yargı Yetkisi*, s.61, 62.

tarafından düzenlenen bütün kurumları kapsayacak şekilde yorumlanmaması gerektiği savunulmuştur⁶³³. Örneğin, alacak hakkı olan nafaka talepleri “*ahkâmî şahsiye*” kavramının içerisinde değerlendirmek mümkün değildir⁶³⁴. Sonuç olarak, ahkâmî şahsiye, “*kişinin hâl ve ehliyetine ilişkin hükümlerin tümü*”⁶³⁵ne ilişkindir.

MÖHUK, yukarıda incelenen kavram yerine “*kişi hâlleri*” ifadesini kullanmıştır⁶³⁶. Ayrıca, doktrinde ve mahkeme kararlarında “*şahsî hal*” ve “*kişisel durum*” ifadeleri de aynı anlamda kullanılmaktadır⁶³⁷. Sonuçta, önemli olan kavramın muhteva ve kapsamının belirlenmesidir⁶³⁸.

Öte yandan, “*çekişmesiz yargı işleri*”⁶³⁹, “*dava*” sayılmadığı için Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin nasıl belirleneceği doktrinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir görüş, MÖHUK m. 41’de açık bir şekilde “*dava*” ifadesine yer verildiğini ve HMK’nın “*çekişmesiz yargı*” ile ilgili hükümleriyle beraber sınırın netleştiğini kabul eder⁶⁴⁰. Dolayısıyla, bu görüşe göre çekişmesiz yargı işlerinde MÖHUK m. 41 uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmayacaktır⁶⁴¹. Bizim de katıldığımız görüş ise, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaların yanı sıra, çekişmesiz yargı işlerinde de Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin MÖHUK m. 41 uyarınca belirleneceğini kabul eder⁶⁴². Nitekim, kanun koyucunun çekişmesiz yargı işlerini özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamı dışında tutma amacıyla hareket etmediği kanaatindeyiz. İleride

---

⁶³³ Ergin Nomer, *Devletler Hususî Hukukunda Nafaka*, İstanbul, Cezaevi Matbaası, 1967, s.29 vd.

⁶³⁴ Nomer, *Nafaka*, s. 29, 30.

⁶³⁵ Nihal Uluocak, *Kanunlar İhtilâfî (Yasama Yetkisi Kuralları)*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1971, s.9.

⁶³⁶ Erten, s.100.

⁶³⁷ Erten, s.100.

⁶³⁸ Erten, s.100.

⁶³⁹ Genel milletlerarası yetki kuralını incelediğimiz Bölüm II’de çekişmesiz yargı işlerine dair detaylı açıklamalarda bulunduğumuz için bu başlık altında sadece MÖHUK m. 41 bakımından ele alınacaktır bkz. 2.2.2.8

⁶⁴⁰ Erten, s.116.

HUMK döneminde çekişmesiz yargı işleri hakkında ayrıntılı hükümlere yer verilmemiş iken HMK’nın yürürlüğe girmesi ile birlikte bu konuda açık ve ayrıntılı hükümler getirilmiştir.

⁶⁴¹ Erten, s.116. Bu görüş uyarınca, hükme “*çekişmesiz yargı işleri*” ifadesinin eklenmesi hâlinde MÖHUK m. 41 uygulama alanı bulur. Fakat, bu değişiklik için, hükmün içeriğinin çekişmesiz yargı işlerinin niteliğine uygun olarak tekrar düzenlenmesi gerekir. Bkz. Erten, s.116.

⁶⁴² Tan Dehmen, s.174, 175.

de detaylı bir şekilde ele alınacak olan MÖHUK m. 42 hükmü “*yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar*” başlığını taşımasına rağmen, kuralın içinde çekişmesiz yargı işlerinin sayıldığı görülmektedir. Bu nedenle, hükmün başlığında “*dava*” ifadesinin geçmesi, çekişmesiz yargı işlerinin kapsam dışında bırakılmasında bir kıstas olarak değerlendirilemez. Aynı doğrultuda, MÖHUK m. 41 hükmünün başlığında da “*dava*” ifadesi yer almaktadır. Fakat bu durum, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin çekişmesiz yargı işlerinin MÖHUK m. 41’in kapsamı dışında kalması sonucuna yol açmayacaktır. Yargı kararlarında da ilgili husus, ele alınmıştır. Bu kapsamda, MÖHUK m. 41’in uygulanması bakımından çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı işi arasındaki farka ilişkin bir değerlendirme yapılmadan, çekişmesiz yargı işlerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin MÖHUK m. 41 uyarınca belirlendiği görülmektedir⁶⁴³. Bu konuda Yargıtay’ın, özellikle, çekişmesiz yargı işlerinden olan vesâyete ilişkin ve nüfus kaydının düzeltilmesine ilişkin talepler bakımından MÖHUK m. 41 hükmünün uygulanması yönünde kararlar verdiği görülmektedir⁶⁴⁴. Sonuç olarak, kanaatimizce çekişmesiz yargı işleri de MÖHUK m. 41 kapsamında değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, Türklerin kişi hâllerine ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde MÖHUK m. 41’in milletlerarası yetkiyi tesis edecektir.

Bu konuya ilişkin olarak açıklanması gereken son husus ise, kanun koyucunun Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda özel milletlerarası yetki kuralı öngörmesinin amacına ilişkin olacaktır. Bu doğrultuda, MÖHUK m. 41 hükmünün getirilme amacı, EHVK döneminde Türk vatandaşlarının ahkâmı şahsiyeye ilişkin davalar bakımından HUMK tarafından getirilen hükümler çerçevesinde incelenmelidir. Bu konuya ilişkin olarak, HUMK m. 18 “*Türkiye’de ikametgâhi bulunmayan Türk tebaası, Türkiye’de sakin değilse ahkâmı şahsiye noktasında Türkiye’deki son ikametgâh mahkemesine ve bulunmadığı halde Ankara mahkemesinde tâbii*” olacağını düzenlemekteydi. Bu kuralın, “*ahkâmı şahsiye hususunda her ferdin kendi millî mahkemelerine tabî olması asıldır*”⁶⁴⁵ düşüncesinin bir yansıması olduğu kabul edilmektedir⁶⁴⁶.

⁶⁴³ İlgili kararlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Erten, s.118 – 120.

⁶⁴⁴ Yargıtay 20 HD., T. 17.12.2015, E. 2015/14472, K. 2015/12779; Yargıtay 2.HD., T. 20.10.2011, E. 2011/3669, K. 2011/16395; Yargıtay 2.HD., T. 21.06.2012, E.2011/21479, K. 2012/17066. (www.yargitay.com)

⁶⁴⁵ Seviğ, *Kaide*, s.52.

⁶⁴⁶ Seviğ, *Kaide*, s.52.

Ayrıca, HUMK m. 18'in yanında HUMK m. 540(4) hükmü de Türklerin kişi hâllerine ilişkin davaların sadece Türk mahkemelerinde görülmesi gerektiği düşüncesinden hareketle, yabancı ülke mahkemesinin vermiş olduğu ilâmın tenfiz edilebilmesi için ilâmın kişi hâllerine ve aile hukukuna ilişkin olmamasını aramıştır. HUMK m. 18 ve m. 540(1) hükmü incelendiğinde, Türk vatandaşlarının ahkâmı şahsiyeye ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu görülmektedir⁶⁴⁷. Türk mahkemelerinin bu konularda münhasır yetkiye sahip olmasından dolayı, m. 18'de Türkiye'deki son ikametgâhının bulunduğu yer mahkemesinin bulunmaması tehlikesine karşı her daim yetkili bir Türk mahkemesi tesis edilmiş ve Ankara mahkemelerinin yetkili olacağı belirtilmiştir⁶⁴⁸.

Uygulamada, HUMK m. 18 ve m. 540(1) hükümleri özellikle, yabancı ülkelerde yaşayan Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olarak yabancı ülkeler tarafından verilen kararlar bakımından ciddi sıkıntılar doğurmaktaydı⁶⁴⁹. Zira, bu kişilerin taraf olduğu kişi hâllerine ilişkin davalarda yabancı ülke mahkemesinden alınan kararların Türkiye'de tanınması ve tenfizi mümkün olmamakta ve kişilerin Türkiye'de yeniden dava açması gerekmektedir⁶⁵⁰. Bu nedenlerden ötürü, 2675 sayılı MÖHUK m. 28, "*Türkiye'de ikametgâhi bulunmayan Türk vatandaşlarının, kişi hâllerine ilişkin davaları, ikamet ettikleri ülke mahkemesinde açılmadığı veya açılmadığı takdirde Türkiye'de yer itibariyle yetkili mahkemede, bulunmaması hâlinde ilgilinin sâkin olduğu yer, Türkiye'de sâkin değilse Türkiye'deki son ikametgâhi mahkemesinde, o da bulunmadığı takdirde Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden birinde*" görüleceğini hükme bağlamıştır. Böylece, "*Türkiye'de ikametgâhi olmayan Türk vatandaşlarının kişisel hâllerine ilişkin davalarda münhasıran Türk mahkemelerinin yetkili olacağı şeklindeki anlayış, milletlerarası alandaki gelişmeler ve yabancı ülkelerdeki Türk vatandaşlarının durumu gözönünde bulundurulurak bertaraf edilmiş*"⁶⁵¹ tir. Bu sayede, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine

⁶⁴⁷ Vedat Raşit Seviğ, "Ahkâmı Şahsiye Davalarında Türk Mahkemesinin Yetkisi", **İÜHFİM**, C. XXIX, S. 4, 1963, s.996; Altuğ, *Milletlerarası*, s.55,58.

Ayrıca, HUMK m.18 hükmünü münhasır yetki niteliğinde görmenin bir yorum sorunu olduğunu belirten görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Göger, s.359, 360.

⁶⁴⁸ Seviğ, *Ahkâmı*, s. 996.

⁶⁴⁹ Sakmar, *İlâm*, s.92.

⁶⁵⁰ Sakmar, *İlâm*, s.92, 93.

⁶⁵¹ *Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Kanunu Ön Tasarı: Sempozyum*, Yay. Haz.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, s.22.

ilişkin yabancı ülkelerde dava açabilmesi ve dava sonunda verilecek kararın Türkiye’de tanınması ve tenfiz edilmesi açık bir şekilde kabul edilmiştir⁶⁵². Sonuç olarak, MÖHUK m. 28’de getirilen özel milletlerarası yetki kuralı aynen benimsenmemiş⁶⁵³ olsa da, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar bakımından 2675 sayılı MÖHUK m. 40 hükmünün de yukarıda ele alınan sorunları bertaraf etmeye yönelik tanzim edildiği ifade edilebilir.

3.2.1.2. Davanın Yabancı Ülke Mahkemelerinde Açılmamış veya Açılmamış Olması

MÖHUK m. 41 gereğince, Türklerin kişi hâllerine ilişkin dava; yabancı ülke mahkemelerinde açılmamış veya açılmamış olması koşuluyla Türk mahkemelerinde görülür. Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaların yabancı ülke mahkemesinde açılması ve açılmaması olasılıklarının göz önünde bulundurulması, Türk mahkemelerinin bu davalar bakımından münhasır yetkili olmadığını da göstermektedir⁶⁵⁴. Bu doğrultuda, davanın yetkili yabancı ülke mahkemesinde veya Türk mahkemesinde açılması mümkündür⁶⁵⁵. Yukarıda da belirtildiği üzere, taraflardan birinin Türk vatandaşı olması Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi için yeterli kabul edilmektedir. Bu sebeple, davanın, Türk vatandaşı veya yabancı tarafından açılması arasında bir fark bulunmamaktadır; her iki hâlde de Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğar. Yabancı ülkede davanın açılması bakımından, aynı durum geçerlidir. Türk vatandaşı veya yabancı tarafından yabancı ülke mahkemesinde davanın açılması durumunda, dava “*yabancı ülke mahkemesinde açılmış*” sayılır ve Türk mahkemeleri MÖHUK m. 41’in getirdiği koşul uyarınca davayı göremez⁶⁵⁶.

---

⁶⁵² Ergin Nomer, “Türklerin Kişi Hallerine İlişkin İhtilafları ve Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi”, **MHB**, C. III, S. 1, 1983, s.11.

⁶⁵³ Türk vatandaşının ikametgâhının yabancı ülkede bulunması ve davanın ikametgâhın bulunduğu yabancı ülkede görülüyor olması şartları MÖHUK m. 41 uyarınca aranmamaktadır. Bkz. Tan Dehmen, s.198.

⁶⁵⁴ Tiryakioğlu, s.1154; Nomer, *Kişi*, s.13, 14; Nomer, *Devletler Hususî*, s. 475; Erten, s.120; “Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler”, **MHB**, C. III, S. 2, 1982, s.51.

⁶⁵⁵ Erten, s.121.

⁶⁵⁶ Bu konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Erten, s.121.

3.2.1.2.1. Davanın açılmamış sayılması

Türk Milletlerarası Usul Hukuku bakımından milletlerarası derdestlik, “*aynı taraflar arasında, aynı uyuşmazlıktan kaynaklanan bir dava yabancı bir devlet mahkemesinde görülmekte iken, aynı sebebe dayanarak Türkiye’de ikinci kez dava açılması*”⁶⁵⁷ olarak tanımlanabilir⁶⁵⁸. İlgili tanımdan hareketle; MÖHUK m. 41 uyarınca yetkinin tesis edilmesi için aynı davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmaması şartı, milletlerarası derdestlik meselesi bakımından ele alınacaktır. Zira, bu hüküm ile birlikte, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası derdestlik itirazı tartışması gündeme gelmiştir.

2675 ve 5718 sayılı MÖHUK kapsamında milletlerarası derdestlik konusunu açıkça düzenlenmemesi doktrinde, milletlerarası derdestlik itirazına ilişkin farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁶⁵⁹. Bu kapsamda, HMK uyarınca düzenlenen derdestlik itirazında olduğu gibi yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken milletlerarası derdestlik itirazının dikkate alınıp alınmayacağı tartışılmıştır.

Doktrindeki bir görüş, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkiyi haiz olabilmesi için, MÖHUK m. 41 uyarınca “*davanın yabancı ülkede açılmamış sayılması*”⁶⁶⁰’nu, milletlerarası derdestlik ile bağlantılı görmüştür⁶⁶⁰.

Bir diğer görüş ise, MÖHUK m. 41 hükmü bakımından milletlerarası derdestliği; yabancı ülke mahkemesinde dava açtıktan sonra Türk mahkemelerinde tekrar dava açmasında davacının hukukî yararının bulunup bulunmaması koşuluyla kabul etmektedir⁶⁶¹. Bu bağlamda, davacının Türkiye’de tekrar dava açmasında

⁶⁵⁷ Akıncı, *Derdestlik*, s.24.

⁶⁵⁸ Türk Milletlerarası Usul Hukukunda milletlerarası derdestlik itirazının ileri sürülebilmesi için gereken koşullar hakkında bkz. Akıncı, *Derdestlik*, s.35 – 39. Ayrıca, iç hukuk bakımından yapılan derdestlik tanımları için bkz. Süha Tanrıver, *Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007, s.4 – 6.

⁶⁵⁹ Özlem Canbeldek Akın, *Milletlerarası Derdestlik (Lis Pendens)*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s.61; Erten, s.209.

⁶⁶⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s. 474; Çelikel, Erdem, s. 617, 657, 658; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, s.416, 458; Akıncı, *Derdestlik*, s. 47 – 54.

⁶⁶¹ Doğan, *Milletlerarası*, s.56. Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalarda milletlerarası derdestliğin gündeme gelmesinde aranacak koşullardan birinin yabancı ülke mahkemesinin

hukukî bir yararı bulunmuyorsa milletlerarası derdestlik kabul edilmeyecek fakat hukukî bir yararı varsa milletlerarası derdestlik gündeme gelecektir⁶⁶². Örneğin, yabancı ülke mahkemesinde dava açılmasından sonra, davacı; yabancı ülke mahkemesi tarafından verilecek ilamın Türkiye’de tanınmayacağı veya tenfiz edilmeyeceğini tespit etmiş ise Türk mahkemelerinde ikinci bir dava açabilir⁶⁶³. Zira, bu durumda davacının hukukî yararı vardır ve milletlerarası derdestlik gündeme gelmez⁶⁶⁴.

Başka bir görüş ise, Türk mahkemelerinin Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalarda yetkili olması için davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmamış sayılmasını, milletlerarası derdestlikten ziyade, milletlerarası yetkisizlik itirazı ile ilişkilendirmiştir⁶⁶⁵. Bu kapsamda, davanın yabancı ülke mahkemesinde açılması, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğmasını engelleyecektir⁶⁶⁶. Başka bir deyişle, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davanın yabancı ülkede açılması durumunda Türk mahkemeleri milletlerarası yetkiyi haiz olmayacaktır. Derdestliğin, aynı davanın açıldığı iki mahkemenin de yetkili olması durumunda gündeme geldiği, bu nedenle MÖHUK m. 41 hükmünün milletlerarası derdestlik ile bağlantılı olmadığı ileri sürülmüştür⁶⁶⁷. Nitekim, MÖHUK m. 41 uyarınca, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar, yabancı ülke mahkemesinde açılmışsa Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmaz. “*Başka bir ifadeyle, yabancı ülkede açılmış ve görülmekte olan dava, a priori (önsel) olarak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini kaldırmıştır*”⁶⁶⁸. Buna rağmen, yabancı ülke mahkemesinde açılan bir dava, bir şekilde MÖHUK m. 41 ile yetkili kılınan Türk mahkemesinde de açılmış ise; davalı bu durumda, derdestlik değil, milletlerarası yetkisizlik itirazında bulunacaktır⁶⁶⁹.

---

vereceği kararın Türkiye’de tenfiz edilip edilmemesi olduğunu “*hukuki yarar*” ifadesini kullanmadan savunan görüş için Bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s. 177.

⁶⁶² Doğan, *Milletlerarası*, s.56.

⁶⁶³ Doğan, *Milletlerarası*, s.57.

⁶⁶⁴ Doğan, *Milletlerarası*, s.57.

⁶⁶⁵ Tiryakioğlu, s.1153 – 1156; Erten, s.211, 212, 216 – 218; Bayraktaroğlu Özçelik, *Dava*, s.323, 324, Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “International *Lis Pendens* as a Contemporary Problem of Turkish International Civil Procedure”, *YPIL*, C. XVII, 2015 - 2016 , s.237 – 240;

⁶⁶⁶ Erten, s.211; Bayraktaroğlu Özçelik, *Dava*, s.323.

⁶⁶⁷ Erten, s.216; Bayraktaroğlu Özçelik, *Dava*, s.324.

⁶⁶⁸ Erten, s.216.

⁶⁶⁹ Tiryakioğlu, s.1154; Bayraktaroğlu Özçelik, *Dava*, s.323.

Kanaatimizce, MÖHUK m. 41'in Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin olarak getirmiş olduğu yetki kuralı uyarınca yabancı ülke mahkemesinde dava açılması Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin doğmasını engeller. Farklı bir deyişle, dava, yabancı ülke mahkemesinde açılmış ise MÖHUK m. 41'e dayanarak Türk mahkemelerinde aynı davanın açılması mümkün değildir. Bu nedendir ki, milletlerarası derdestlik gündeme gelemez⁶⁷⁰. Zira, yabancı ülke mahkemelerinde açılan ve görülen dava bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bulunmadığı için aynı davanın Türk mahkemelerinde açılma olasılığı yoktur.

Öte yandan, milletlerarası yetkisizlik itirazının mahkeme tarafından re'sen incelenip incelenmeyeceği hususu da ele alınmalıdır. Doktrinde, mahkemenin bu hususu tarafların itirazına gerek olmadan, re'sen incelemesi gerektiği ileri sürülmüştür⁶⁷¹. *Tiryakioğlu*, MÖHUK m.41 hükmünde yer alan özel milletlerarası yetki kuralının kesin yetki kuralı olmasından dolayı HMK m. 114 hükmü gereğince dava şartı sayılacağını gerekçe göstererek milletlerarası yetkinin bulunup bulunmadığının re'sen dikkate alınacağını belirtmiştir⁶⁷². *Erten*, davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmamış olmasının, Türk mahkemesinin MÖHUK m. 41 uyarınca davayı esastan görebilmesi için gerekli bir şart olduğunu ifade etmiştir⁶⁷³. Bu nedenle, bu hususun olumlu dava şartı sayılarak re'sen incelenmesi gerektiğini belirtmiştir⁶⁷⁴.

Kanaatimizce, milletlerarası yetkisizlik itirazı; dava şartı olarak değil, HMK m.116(1)⁶⁷⁵ uyarınca ilk itiraz olarak değerlendirilmeli ve ilk itirazlar re'sen dikkate alınmadığı için (m.117(1)⁶⁷⁶) milletlerarası yetkisizlik itirazını tarafların ileri sürmesi gerekmektedir. Nitekim, HMK, dava şartlarını tahdidi olarak düzenlemiş

⁶⁷⁰ MÖHUK m. 41 gerekçesinde yer alan “*derdestlik itirazı*” ifadesinin, hüküm ile gerekçe arasında bir uyumsuzluk yarattığına dair bkz. *Erten*, s.216, dn.110.

⁶⁷¹ *Tiryakioğlu*, s.1154 – 1155; *Erten*, s.217; *Bayraktaroğlu Özçelik*, *Dava*, s.324.

⁶⁷² *Tiryakioğlu*, s.1164.

⁶⁷³ *Erten*, s.217.

⁶⁷⁴ *Erten*, s.217.

⁶⁷⁵ “(1) İlk itirazlar aşağıdakilerden ibarettir:

(a) Kesin yetki kuralının bulunmadığı hâllere yetki itirazı.

(b) Uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesi gerektiği itirazı.

(c) İş bölümü itirazı.”

⁶⁷⁶ “İlk itirazların hepsi cevap dilekçesinde ileri sürülmek zorundadır; aksi hâlde dinlenemez.”

(m.114(1)⁶⁷⁷) ve dava şartlarının re'sen inceleneyeceğini (m. 115(1)⁶⁷⁸) belirtmiştir. HMK m. 114 hükmü her ne kadar derdestliği dava şartı olarak ele almışsa da yetki itirazını dava şartları arasında saymamıştır. Sonuç olarak, milletlerarası yetkisizlik itirazı ilk itiraz olarak değerlendirilmeli ve tarafların ileri sürmesi hâlinde mahkeme tarafından dikkate alınmalıdır.

3.2.1.2.2. Davanın açılmamış olması

Doktrinde, “*davanın açılmaması*” ifadesinin kapsamı üzerinde görüş birliği yoktur. Bir görüş, davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmasına olanak bulunmadığı durumları bu kapsamda değerlendirmiştir⁶⁷⁹. Buna göre, Yargıtay’ın bir kararında “*2675 sayılı Kanununun 28. maddesinde yer alan (dava açılmaz ise) şeklindeki hukuki engeller sebebiyle ülkede dava açılma imkanının mevcut olmaması amacına yöneliktir. Şöyle ki bazı devletler yabancıların kişi hallerine (ahvali şahsiyeye) ait davalarının kendi mahkemelerinde çözümüne imkan vermeyebilir*”⁶⁸⁰ ifadelerine yer verilmesi de bu hususu teyit etmektedir. Diğer bir görüş ise, ancak, yabancı ülke mahkemesinin yetkisizlik kararı vermesi ve bu yetkisizlik kararının kesinleşmiş olmasının yabancı ülke mahkemesinde davanın açılmamış olması sonucunu doğurduğunu savunur⁶⁸¹. Bunların dışında, bizim de katıldığımız görüş uyarınca, davanın yabancı bir ülke mahkemesinde açılmasına rağmen, herhangi bir

⁶⁷⁷ “(1) Dava şartları şunlardır:

(a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması.

(b) Yargı yolunun caiz olması.

(c) Mahkemenin görevli olması

(ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması.

(d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması.

(e) Dava takip yeteneğine sahip olunması.

(f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamenin bulunması.

(g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması.

(ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi.

(h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması.

(ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması.

(i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması.”

⁶⁷⁸ “Mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır. Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler.”

⁶⁷⁹ Akıncı, *Derdestlik*, s.50.

⁶⁸⁰ Yargıtay 2. HD., T. 14.1.1986, E. 11103, K. 97. (www.kazanci.com.tr).

⁶⁸¹ Tiryakioğlu, s.1152, 1153, 1158, 1159.

sebeple esas hakkında karar verilememiş olması, “davanın açılmaması” anlamına gelir⁶⁸². Yabancı ülke mahkemesinin milletlerarası yetkisinin olmaması, yabancı ülke hukuku uyarınca dava şartlarının bulunmaması veya dava engelinin olması; uyuşmazlığın esasına girilmediği durumlara örnek teşkil eder ve bu durumlarda esas hakkında herhangi bir karar verilmez⁶⁸³. Dolayısıyla, “davanın açılmamış olması” başlığı altında yer verdiğimiz Yargıtay 2. Hukuk Dairesi kararındaki ifadenin yerinde olmadığını; davanın yabancı ülke mahkemesinde açılmamış olması için bir davanın açılması ve o davanın usulden reddedilmesi gerektiğini söyleyebiliriz⁶⁸⁴. Dolayısıyla, taraflardan birinin, yabancı mahkemede, örneğin yetkisizlik kararı verileceği açık olan bir durumda, dava açmadan, doğrudan Türk mahkemelerinde dava açması hâlinde, davanın “açılmamış” olmasından değil, “açılmamış” olmasından bahsedilecektir⁶⁸⁵.

3.2.2. Yetkili Mahkeme

MÖHUK m. 41’de, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar bakımından belirli bir hiyerarşi gözetilerek basamaklı bir yetki kuralı öngörülmüştür⁶⁸⁶. İlk basamakta yer alan irtibat noktasına göre yetki tesis edilmişse, sonrasına geçilmez ve bu noktalara göre yetki tayin edilmez⁶⁸⁷. Hükümde yer alan sıralamada, ilk basamakta yer alan irtibat noktasından, alt basamaklara doğru ilerledikçe, dava ile irtibat noktası arasındaki ilişkinin zayıfladığı görülür⁶⁸⁸.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda, uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülebilmesi için ilk basamakta düzenlenen irtibat noktası uyarınca yetkinin tesis edilip edilemeyeceğinin araştırılması gerekir. Hükümde yer alan ilk basamak uyarınca, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davalar Türkiye’deki yer itibariyle yetkili mahkemede açılır. Bu durumda, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesinde yetki tesis ediliyorsa Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğar. Başka bir deyişle, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davada;

---

⁶⁸² Erten, s.123.

⁶⁸³ Erten, s.123 – 124.

⁶⁸⁴ Erten, s.124.

⁶⁸⁵ Erten, s.124.

⁶⁸⁶ Çelikel, Erdem, s.615, 616; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.415, 415; Tan Dehmen, s.187.

⁶⁸⁷ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.415, 416; Erten, s.127.

⁶⁸⁸ Erten, s.128.

yetki, iç hukukun yer itibariyle genel yetki veya özel yetki kuralları çerçevesinde tayin edilebiliyorsa sonraki irtibat noktalarına geçmeden iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre yetki tesis edilir.

Türkiye’de yetkili bir mahkemenin bulunmaması durumunda, sonraki basamakta yer alan ilgilinin sâkin olduğu yer⁶⁸⁹ mahkemesi yetkili olacaktır. Burada “*ilgili*” ifadesi ile kastedilen, Türk vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaya konu olan Türk vatandaşıdır⁶⁹⁰. Yoksa, taraflardan herhangi birinin Türkiye’de sâkin olması, Türk mahkemelerinin yetkisini tesis etmez. Burada önemli olan, davaya konu olan Türk vatandaşı kişinin Türkiye’de sâkin olmasıdır.

İlgilinin⁶⁹¹ Türkiye’de sâkin olmaması hâlinde bir sonraki basamakta yer alan Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesi yetkili olacaktır. Doktrinde, ilgilinin son yerleşim yeri irtibat noktasına, ön basamakta yer verilmesinin bazı zorlukları da beraberinde getirebileceği savunulmuştur⁶⁹². Buna göre, Türkiye’yi terk eden ve son yerleşim yeri ile bütün irtibatını koparan Türk vatandaşının zayıf bir irtibat noktasına dayanarak Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesine getirilmesi külfet doğuracaktır⁶⁹³. İç hukukun yer itibariyle yetki kurallarınca yetkili bir mahkemenin bulunmaması ve ilgilinin Türkiye’de sâkin olmaması durumunda daha zayıf bir irtibata sahip olan Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisinin tesis edilmesi, kanun koyucunun hazırda yetkili bir Türk mahkemesi bulundurma amacı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Kanun koyucu, m. 41 kapsamına giren uyuşmazlıklarda, ön basamaklarda yer alan ve daha sıkı bağlantıya sahip bir irtibat noktası uyarınca dava açılmaması tehlikesine karşı, hazırda yetkili bir mahkeme bulundurmak için irtibat noktasını zayıflatarak yetkiyi tesis etmeyi amaçlar. Burada önemli olan, Türk

---

⁶⁸⁹ Sâkin olunan yer mahkemesinin kavramsal olarak incelemesi ve MÖHUK m. 41 bakımından değerlendirmesi için bkz. Erten, s.155 – 157.

⁶⁹⁰ Erten, s.157; Tan Dehmen, s.192. Fakat, ilk basamakta yer alan iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında bu ayrımın benimsenmediği, yabancı veya Türk vatandaşına göre yetkinin belirlenmesi arasında bir ayrım olmadığı ileri sürülmüştür. Örneğin, davalının yabancı olması ve HMK m. 6 uyarınca davalı olan yabancıнын yerleşim yeri mahkemesinin Türkiye’de olması durumunda milletlerarası yetki doğar. Detaylı bilgi için bkz. Erten, s.130.

⁶⁹¹ İlgilinin son yerleşim yeri mahkemesi meselesinde, “*ilgili*” ifadesi için yapılan değerlendirmeler; bu yetki kuralında yer alan “*ilgili*” ifadesi için de geçerlidir, bkz. Erten, s.158.

⁶⁹² Erten, s.159.

⁶⁹³ Erten, s.159.

vatandaşlarının kişi hâllerine ilişkin davaların Türk mahkemelerinde görülmesini sağlamaktır. O nedenle, Türkiye'deki son yerleşim yeri ile irtibatını koparan bir kimsenin bu yer mahkemesine getirilmesi ona külfet olsa da, burada yetkili bir Türk mahkemesinin hazırda bulundurulması amacı daha üstün tutulmalıdır.

İlgili Türk vatandaşının Türkiye'de daha evvel bir yerleşim yeri bulunmuyorsa dava, son irtibat noktası olan Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinde açılabilir. Böylece, son basamağa gelindiğinde, Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemeleri ile dava arasındaki irtibatın yok denecek bir seviyede olduğu söylenebilir⁶⁹⁴. Bu durum, doktrinde, aşkın yetki eleştirilerine sebebiyet verse de, bu irtibat noktası ile asıl amaçlanana odaklanmak gerekir⁶⁹⁵. Hükümde yer alan irtibat noktalarına göre milletlerarası yetkinin tayin edilememesi durumunda, son olarak, yetkiyi her daim tesis edebilecek bir çözüm bulunmuştur.

MÖHUK m. 41 hükmü basamaklı bir yetki kuralı getirmiş olsa da, son bağlantı noktası olan Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemeleri için seçimlik (alternatif) bir irtibat noktası benimsenmiştir⁶⁹⁶. Davacı, davayı Ankara, İstanbul veya İzmir mahkemelerinden herhangi birinde açabilir⁶⁹⁷. Türkiye'deki üç büyük şehir mahkemelerinin yetkili kılınmasının temelinde, bu şehirlerdeki ulaşım ve hukukî yardım alabilme imkânlarının elverişliliği vardır⁶⁹⁸.

3.3. YABANCILARIN KİŞİ HÂLLERİNE İLİŞKİN BAZI DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ

Yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 42 hükmü çerçevesinde belirlenir. Bu başlık altında, ilgili hükmün kapsamı ve hükümde yetkili kılınan mahkemeler incelenecektir.

---

⁶⁹⁴ Erten, s.128, 159.

⁶⁹⁵ Aşkın yetki eleştirisi getiren görüş için bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.51.

⁶⁹⁶ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.134; Erten, s.160.

⁶⁹⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.134; Erten, s.160.

⁶⁹⁸ Erten, s.160.

3.3.1. Yabancıların Kişi Hâllerine İlişkin Bazı Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Kapsamı

Yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda milletlerarası yetkiyi tayin eden MÖHUK m. 42 hükmüne göre, “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkında vesâyet, kayyımlik, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararları ilgilinin Türkiye’de sâkin olduğu yer, sâkin değilse mallarının bulunduğu yer mahkemesince verilir*”.

Söz konusu hüküm gereğince Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilebilmesi için iki şart bulunmaktadır⁶⁹⁹. Bunlardan ilki, davanın Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkında olmasıdır. Davanın yabancı hakkında vesâyet, kayyımlik, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararlarına ilişkin olması ise hükmün uygulanması için aranan diğer şarttır. MÖHUK m. 42 hükmü için aranan şartlardan birinin bulunmaması durumunda, m. 42 uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğmayacaktır.

3.3.1.1. Türkiye’de Yerleşim Yeri Bulunmayan Yabancılar Hakkında Olması

MÖHUK m. 42 hükmüne göre, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesis edilebilmesi için gereken ilk şart, davanın “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar*” hakkında olmasıdır.

MÖHUK m. 42’de yer alan “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı*” ifadesinden de anlaşılacağı üzere, hüküm, sadece Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkında olup; bunun dışındaki kişiler hakkındaki davalarda yetkiyi tesis etmez. Her ne kadar madde başlığı “*Yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar*” olarak düzenlenmişse de, hükümde yer alan “*Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkında*” ifadesi ile kanun koyucunun iradesinin daha sınırlı bir grup için milletlerarası yetki kuralı tanzim ettiği yönündedir.

---

⁶⁹⁹ Çelikel, Erdem, s.621.

3.3.1.2. Davanın Yabancı Hakkında Vesâyet, Kayyımlık, Kısıtlılık, Gaiplik Ve Ölmüş Sayılma Kararlarına İlişkin Olması

MÖHUK m. 42 hükmünün uygulama alanı bularak Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis edebilmesi için gereken ikinci koşul, “*davanın yabancı hakkında vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararlarına ilişkin olması*”dır.

Hükmün başlığında da belirtildiği üzere, ilgili yetki kuralı yabancıların kişi hâllerine ilişkin bütün davalarda değil; yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda yetkiyi tayin eder. Bu davalar, hükümde de sayma yoluyla belirtildiği üzere, vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararlarına ilişkindir.

Hükümde yer alan vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararlarından anlaşılması gerekenin ne olduğu ve bu kararların nitelendirmesinde, vasıflandırma *lex fori*'ye göre yapılacağına göre, hükümde sayılan meselelerin vasıflandırılması da Türk hukukuna göre belirlenecektir.

Önem arz eden bir diğer husus ise, hükmün başlığında geçen “*dava*” ifadesi ile hükümde sayılan meselelere ilişkindir. Nitekim, hükmün başlığında “*dava*” ifadesi geçmesine rağmen, metinde daha çok çekişmesiz yargı işlerinin düzenlenmesi doktrinde eleştirilmiştir⁷⁰⁰. Bu eleştiriye haklı bulmakla beraber, durumun, çekişmesiz yargı işlerinin MÖHUK m. 42 kapsamı dışında değerlendirilmesine yol açacağına katılmıyoruz. Zira, MÖHUK m. 42 hükmünün başlığı “*yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar*” olsa da, hükümde yer alan meselelerin tümü çekişmesiz yargı işi niteliğindedir⁷⁰¹. Şüphesiz ki, m. 42'nin kapsamına çekişmesiz yargı işlerinin girmeyeceği kabul edilirse; hükme konu olan meselelerin tümü çekişmesiz yargı işi olduğu için, hükmün uygulanma kabiliyeti kalmayacaktır. Bu nedenle, kanun koyucunun iradesinin, *sadece*, hükmün başlığında yer alan “*dava*” ifadesinden yola çıkılarak yorumlanması doğru olmayacaktır. MÖHUK m. 42 için getirdiğimiz yorum sayesinde, MÖHUK m. 41 ile m. 46 arasında düzenlenen diğer özel milletlerarası yetki

⁷⁰⁰ Erten, s.116.

⁷⁰¹ MÖHUK m. 42 hükmü bakımından yaptığımız açıklamalarda, konu bütünlüğünün bozulmaması ve çalışmamızdaki yeknesaklığın sağlanması için “*dava*” kelimesi kullanılacaktır.

kuralları bakımından da tartışılan bu durumu açıklığa kavuşturabiliriz. Kanaatimizce, bu maddelerin başlıklarında yer alan “*dava*” ibaresi, düzenlenen konulara ilişkin olan çekişmesiz yargı işlerinde, özel milletlerarası yetki kurallarının uygulanmaması sonucuna yol açmaz. Diğer bir deyişle, MÖHUK tarafından getirilen özel milletlerarası yetki kuralları, bu konulara ilişkin olan çekişmesiz yargı işlerinde de milletlerarası yetkiyi tayin edecektir.

Öte yandan, kanun koyucunun, yabancıların kişi hâllerine ilişkin bütün davalar yerine, bazıları bakımından yetki kuralı getirmiş olmasının nedeni de araştırılmalıdır. Kanun koyucunun bu tercihi, MÖHUK m. 10(3) ve m. 11’de vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma hususlarında uygulanacak hukuk olarak Türk Hukukunun gösterilmesi ile bağlantılıdır. MÖHUK m. 10(3) hükmüne göre, “*vesâyet veya kısıtlılık kararı verilmesi veya sona erdirilmesi sebepleri dışında kalan bütün kısıtlılık veya vesâyete ilişkin hususlar ve kayyımlık Türk hukukuna tâbidir*”. MÖHUK m. 11 ise, “*... milli hukukuna göre hakkında gaiplik veya ölmüş sayılma kararı verilemeyen kişinin mallarının Türkiye’de bulunması veya eşinin veya mirasçılardan birinin Türk vatandaşı olması hâlinde, Türk hukukuna göre gaiplik veya ölmüş sayılma kararı verilir*” kuralına yer vermiştir. 42. maddede de, Türk Hukukunun uygulanacağı bu hâllerde yetkili mahkemelerden birinin de Türk Mahkemesi olması fikrinin sonucu olarak sözü geçen hâllere ilişkin bir düzenleme ile yetinilmiştir⁷⁰². Söze konu hükümlerde, vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma konularında uygulanacak hukuk Türk hukuku olduğu için ayrı bir yetki kuralına ihtiyaç duyulmuştur⁷⁰³.

---

⁷⁰² Nomer, *Devletler Hususî*, s.477; Çelikel, Erdem, s.620; Doğan, *Milletlerarası*, s.71. Doktrindeki bir yazar ise, “*yabancılar hakkında, vesayet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma konularında uygulanacak hukuk bakımından Türk hukukunun uygulanmasını zorunlu kılan sebepler, bu konularda yetkili bir Türk mahkemesinin hazır bulunmasını temin etmiştir*” açıklaması ile MÖHUK m. 11 ve 10(3) hükümlerini zikretmeden aynı hususa işaret etmiştir, bkz. Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.417.

⁷⁰³ Nomer, *Devletler Hususî*, s.477; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s. 417; Çelikel, Erdem, s.620, 621; Doğan, *Milletlerarası*, s.71. Doktrindeki bir görüş, yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalarda, yabancıların yerleşim yerinin bulunması hâlinde milletlerarası yetkinin tesisinde zaten bir sorun olmayacağını yukarıdaki açıklamalara ek olarak belirtmiştir. Aynı şekilde, bu davaların, yabancıların Türkiye’de bir yerleşim yeri bulunmasa dâhi, HMK m. 9 çerçevesinde mutad meskenlerinin bulunduğu yer mahkemesinde açılacağı ifade edilmiştir. *Bu nedenle, Türk mahkemelerinde Türkiye’de yerleşim yeri veya mutad meskeni bulunmayan yabancılar bakımından bu davaların açılabilmesi, m.42 çerçevesinde mümkün olur. Detaylı bilgi için bkz. Çelikel, Erdem, s.620.*

MÖHUK m. 42 hükmü uyarınca yetkili kılınan mahkemelere ilişkin açıklamalarımıza geçmeden önce, m. 42 hükmünde sayılan vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma konularına ilişkin olarak iç hukukta getirilen düzenlemeleri de incelememiz gerekir. Zira, m. 42’de bu konulara ilişkin olarak ayrı bir özel milletlerarası yetki kuralının getirilmesinin altında yatan neden; MÖHUK m. 42 hükmü ile iç hukuktaki düzenlemeler karşılaştırılmadan araştırılmaz.

TMK 404 ve 408. maddeler arasında vesâyeti gerektiren hâller sayılmıştır. TMK m. 404⁷⁰⁴ velâyet altında bulunmayan küçüğün vesâyet altına alınmasına ilişkindir. Vesâyeti gerektiren kısıtlılık hâlleri ise m. 405 ile m. 408 arasında düzenlenmiştir⁷⁰⁵. İlgili hükümler uyarınca, bu hâllere ilişkin vesâyet kararı vesâyet makamı tarafından verilecektir. Vesâyet makamı ise TMK m. 397 uyarınca, belirlenmiştir. Hükme göre, *“kamu vesayeti, vesayet makamı ve denetim makamından oluşan vesayet daireleri tarafından yürütülür. Vesayet makamı, sulh hukuk mahkemesi; denetim makamı, asliye hukuk mahkemesi”*dir. Hükümden hareketle, vesâyet kararının sulh hukuk mahkemesince verileceği belirtilmelidir. Yer itibarıyla yetkili makam ise, TMK m. 411 uyarınca, küçüğün veya kısıtlının yerleşim yerindeki vesâyet daireleridir. Bu nedenle, vesâyet kararı, küçüğün veya kısıtlının yerleşim yerindeki sulh hukuk mahkemesince verilecektir. Sulh hukuk mahkemesi, TMK m. 413(1)⁷⁰⁶ uyarınca vasi atanmasına ilişkin verilecek karar bakımından da yetkili makam olarak belirlendiği için, vasi atanmasına yönelik kararları da verecektir.

Yabancı unsur içeren vesâyet işlerinde, özellikle yabancınn Türkiye’de yerleşim yerinin bulunmadığı durumlarda, TMK m. 411’deki *“yerleşim yeri”* irtibat noktası uyarınca yetkinin tesisi mümkün olmayacağı için MÖHUK m. 42 hükmünün ayrı bir yetki kuralı getirmesi ve farklı irtibat noktalarının benimsenmesi yerinde olmuştur. Ayrıca, belirtmemiz gerekir ki, MÖHUK m. 42’e göre, Türkiye’de yerleşim

---

⁷⁰⁴ *“Velâyet altında bulunmayan her küçük vesayet altına alınır.*

Görevlerini yaparlarken vesayeti gerektiren böyle bir hâlin varlığı öğrenen nüfus memurları, idarî makamlar, noterler ve mahkemeler, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadır”.

⁷⁰⁵ MÖHUK m. 42 uyarınca kısıtlılık kararı, vesâyet kararından ayrı olarak sayıldığı için kısıtlılık kararına ilişkin iç hukukta yer alan düzenlemeler aşağıda detaylı bir şekilde incelenecektir.

⁷⁰⁶ *“Vesayet makamı, bu görevi yapabilecek yetenekte olan bir ergini vasi olarak atar”.*

yeri bulunmayanlar hakkında verilecek vesâyet kararı sulh hukuk mahkemesi tarafından verilecektir.

Üzerinde duracağımız ikinci husus ise kayyımlığına ilişkindir. Kayyım, TMK m. 403(2) hükmünde “*belirli işleri görmek veya malvarlığını yönetmek için*” atanan kişi olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, kayyımlığı gerektiren hâller başlığı altında temsil kayyımı TMK m.426⁷⁰⁷, yönetim kayyımı ise TMK m. 427⁷⁰⁸ ve m. 428⁷⁰⁹ uyarınca düzenlenmiştir. İç hukukta temsil kayyımının atanması bakımından, kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yeri vesâyet makamı yetkili kabul edilmiştir (TMK m. 430(1)). Dolayısıyla, temsil kayyımı; kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yerinin bulunduğu sulh hukuk mahkemesince atanacaktır. Yönetim kayyımı ise, malvarlığının büyük bölümünün yönetildiği ya da temsil edilen kişinin payına düşen malların bulunduğu yer vesâyet makamı olan sulh hukuk mahkemesince atanacaktır (TMK m. 430(2)).

Anlatılanlar ışığında, temsil kayyımının atanması için getirilen yetki kuralında (TMK m. 430(1)) irtibat noktası olarak “*kendisine kayyım atanacak kimsenin yerleşim yeri*”nin kabulü, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar bakımından, milletlerarası yetkinin tesisinde birtakım zorluklara yol açabileceği için MÖHUK m. 42 hükmünün Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkında verilecek kayyımlık kararını da kapsamı yerinde olmuştur.

---

⁷⁰⁷ “*Vesayet makamı, aşağıda yazılı olan veya kanunda gösterilen diğer hâllerde ilgisinin isteği üzerine veya re’sen temsil kayyımı atar:*

1. *Ergin bir kişi, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri bir sebeple ivedi bir işini kendisi görebilecek veya bir temsilci atayabilecek durumda değilse,*
2. *Bir işte yasal temsilcinin menfaati ile küçüğün ana veya kısıtlının menfaati çatışyorsa,*
3. *Yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine engel varsa.”*

⁷⁰⁸ “*Vesayet makamı, yönetimi kimseye ait olmayan mallar için gereken önlemleri alır ve özellikle aşağıdaki hâllerde bir yönetim kayyımı atar:*

1. *Bir kimse uzun süreden beri bulunamaz ve oturduğu yer de bilinemezse,*
2. *Vesayet altına alınması için yeterli bir sebep bulunmamakla beraber, bir kişi malvarlığını kendi başına yönetmek veya bunun için temsilci atamak gücünden yoksunsa,*
3. *Bir terekede mirasçılık hakları henüz belli değilse veya ceninin menfaatleri gerekli kılarsa,*
4. *Bir tüzel kişi gerekli organlardan yoksun kalmış ve yönetimi başka yoldan sağlanamamışsa,*
5. *Bir hayır işi veya genel yarar amacı güden başka bir işi için halktan toplanan para ve sair yardımı yönetme veya harcama yolu sağlanamamışsa.”*

⁷⁰⁹ “*İsteğe bağlı kısıtlama sebeplerinden biri varsa, ergin bir kişiye kendi isteği üzerine bir kayyım atanabilir.”*

Bu konuya ilişkin olarak incelenmesi gereken üçüncü husus ise kısıtlılık kararıdır. İç hukukta kısıtlılık, vesâyeti gerektiren hâllerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı (TMK m. 405⁷¹⁰), savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim (TMK m. 406⁷¹¹) ve özgürlüğü bağlayıcı ceza (TMK m. 407⁷¹²) hâllerinden birinin mevcut olması durumunda vesâyet makamı olan sulh hukuk mahkemesince kısıtlama kararı verilecektir. Bu hâllerin yanı sıra, TMK m. 408 uyarınca, “*yaşlılığı, sakatlığı, deneyimsizliği veya daha ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğini ispat eden her ergin*” de kısıtlanmasını isteyebilecektir. Bu hâllerden birinin bulunması durumunda, kısıtlama kararı TMK m. 411 uyarınca, kısıtlının yerleşim yeri sulh hukuk mahkemesi tarafından verilecektir. Bu konuda MÖHUK m. 42’deki özel milletlerarası yetki kuralının kısıtlama kararını da kapsamı ve farklı irtibat noktalarını kabul etmesi uygun olmuştur. Çünkü, aksi taktirde Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkındaki kısıtlama kararının verilmesi bakımından irtibat noktası olarak “*yerleşim yeri*”ni kabul eden TMK m. 411 hükmü milletlerarası yetkiyi tesis edemeyecekti.

Dördüncü olarak, gaiplik kararı bakımından iç hukuktaki düzenlemelere gelince, “*yetkili mahkeme, kişinin Türkiye’deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye’de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesidir*” (TMK m. 32(2)). İlgili hüküm, görevli mahkeme konusuna bir açıklık getirmemiştir. Dolayısıyla, gaiplik kararını verecek görevli mahkeme; çekişmesiz yargı işlerinde görev bahsini düzenleyen HMK

---

⁷¹⁰ “*Akil hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini göremeyen veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gereken ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokan her ergin kısıtlanır.*”

Görevlerini yaparken vesayet altına alınmayı gerekli kılan bir durumun varlığını öğrenen idarî makamlar, noterler ve mahkemeler, bu durumu hemen yetkili vesayet makamına bildirmek zorundadırlar.”

⁷¹¹ “*Savurganlığı, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı veya malvarlığını kötü yönetmesi sebebiyle kendisini veya ailesini darlık veya yoksulluğa düşürme tehlikesine yol açan ve bu yüzden devamlı korunmaya ve bakıma muhtaç olan ya da başkalarının güvenliğini tehdit eden her ergin kısıtlanır.*”

⁷¹² “*Bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olan her ergin kısıtlanır.*”

Cezayı yerine getirmekle görevli makam, böyle bir hükümlünün cezasını çekmeye başladığını, kendisine vasi atanmak üzere hemen yetkili vesayet makamına bildirmekle yükümlüdür.”

m. 383 uyarınca belirlenecektir. İlgili maddede, “*çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme, aksine bir düzenleme bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesi*” olacağı belirtilmiştir. Bu nedenle, gaiplik kararını verecek görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesi olacaktır⁷¹³.

Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar için verilecek gaiplik kararı bakımından m. 42 hükmü özel milletlerarası yetki kuralı getirmemiş olsaydı; yetkili mahkemenin tayini için başvurulacak kurallardan biri de TMK m. 32(2) olacaktı. Bu hükme göre, “*Türkiye’deki son yerleşim yeri*”, “*nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer*” ve “*anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer*” irtibat noktalarına göre Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenecekti. Fakat, Türkiye’de yerleşim yeri dahi bulunmayan bir yabancıнын nüfus sicilinde kayıtlı olmasını ya da anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu bir yerin bulunmasını beklemek mantıklı olmayacağı için MÖHUK m. 42 hükmü ile ayrı bir milletlerarası yetki kuralının getirilmesi uygun olmuştur. Sonuç olarak, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar bakımından gaiplik kararının, MÖHUK m. 42 uyarınca milletlerarası yetkili olan sulh hukuk mahkemesi (HMK m. 383) tarafından verileceğine yönelik bir düzenlemenin yapılması isabetli olmuştur.

Bu konuda üzerinde durulması gereken son mesele, ölmüş sayılma kararlarına ilişkindir. İç hukukta ölmüş sayılma kararına ilişkin hususlar TMK ve NHK tarafından hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda, ilk olarak, ölmüş sayılma kararının konusu olan ölüm karinesinin incelenmesinde fayda vardır. Ölüm karinesi, TMK m. 31’de düzenlenmektedir. Madde göre, “*bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır*”. Bu duruma ilişkin olarak verilen ölmüş sayılma kararı ise TMK m. 44(1) ve NHK m. 32(1) hükümlerinde düzenlenmiştir. İlgili maddeler, ölmüş sayılma kararının verilmesi konusunda paralel kurallar getirmiştir. Nitekim, TMK m. 44(1) “*bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde ortadan kaybolursa cesedi bulunamamış olsa bile, o yerin en büyük mülki amirinin emriyle kütüğe ölü kaydı*” düşüleceğini hüküm altına alırken, NHK m. 32(1) de aynı mahiyetteki “*bir kimse ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi*

---

⁷¹³ Oğuzman, Seliçi, Oktay-Özdemir, *Kişiler*, s.32.

bulunamamış olsa bile müracaat edilen yerin mülkî idare amirinin emri ile ölüm tutanağı düzenlenerek ölüm olayı işlenir” kuralına yer vermiştir.

Yukarıda anlatılanlar ışığında, MÖHUK m. 42 uyarınca, bahsi geçen yetki kurallarından ayrı bir özel milletlerarası yetki kuralı getirilmesindeki amaç incelendiğinde; kanun koyucunun, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkında ölmüş sayılma kararının verilmesinde “*hukukî yarar*”ın bulunduğu durumları gözetmediği söylenebilir. Örneğin, Türkiye’de yerleşim yeri olmayan fakat malvarlığı bulunan yabancılar hakkında ölmüş sayılma kararını verecek yetkili bir mahkemenin tesis edilmesi, yabancının Türkiye’de bulunan terekesi bakımından önem arz eder. Bunun yanında, yabancılar kütüğünde kaydı olmayan yabancıların durumu da gözetilmiş olabilir. Şöyle ki, NHK ve TTK ölmüş sayılma kararının kütüğe işleneceğini belirtmiştir. Bu nedenle, MÖHUK m. 42 hükmü olmasa idi, yabancılar kütüğünde kaydı olmayan ve Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkındaki ölmüş sayılma kararının nasıl verileceği sorusu gündeme gelecek idi. Zira bu durumda, kararın en büyük mülkî idare amirinin emriyle kütüğe işlenmesi mümkün olmayacaktı. Fakat, bu konuda hangi yabancıların yabancılar kütüğüne kaydedileceğinin tespitini de yapmamız gerekir.

NHK m. 8, yabancılar kütüğüne ilişkin olarak, “*4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki yabancılara kimlik numarası vermeye, bunları yabancılar kütüğüne kaydetmeye ve herhangi bir işlem sebebiyle Türkiye’de bir kamu kurumuna veya dış temsilciliklerimize müracaat eden yabancılara, talep etmeleri hâlinde yabancı kimlik numarası (YKN) vermeye*” Bakanlığın yetkili olacağını belirtmektedir. Bu maddeye dayanılarak hazırlanan ve 2006 yılında yürürlüğe giren Türkiyede Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik⁷¹⁴ ise, yabancılar kütüğüne ilişkin usul ve esasları detaylı bir şekilde açıklamıştır. Yabancılar kütüğüne kaydedilecek yabancılar, Yönetmelik’in 2. maddesinde “*Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli ikamet eden yabancılar*” ile sınırlandırılmıştır. Burada belirtmek gerekir ki, yukarıda belirttiğimiz Yönetmelik hükmü NHK’nun 8. maddesi esas alınarak bir düzenleme getirmektedir. Fakat, NHK’nun 8. maddesi 2018 yılında değiştirilmiştir. Değişiklikten

⁷¹⁴ RG. S. 26325, T. 20.10.2006.

önce anılan kanun hükmü; “Türkiye’de herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikamet izni alan yabancılar, yabancılar, yabancılar kütüğüne kayıt edilir. Ancak, Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancılar da talep etmeleri hâlinde yabancılar kütüğüne kayıt edilir (...)” şeklinde idi. Türkiyede Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik, NHK’nun m. 8 hükmünün 2018 değişikliğinden önceki hâline dayanılarak çıkarılmış fakat değişiklikten sonra Yönetmelik’in kapsamının değişip değişmediği konusunda bir açıklık getirilmemiştir. Burada bir boşluk olduğu kanaatindeyiz. Zira, 2018 yılında değişiklik ile “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamındaki yabancılar”ın yabancılar kütüğüne kaydedileceğini hüküm altına almıştır. Yönetmelik ise, sadece Türkiye’de herhangi bir amaçla en az doksan gün süreli ikamet izni alan yabancılar ile talep etmeleri hâlinde Türkiye’de yasal olarak bulunan yabancıların kütüğe kaydedileceğini belirtmektedir. Kanaatimizce, yabancılar kütüğüne kaydedilecek yabancılar 2018 yılında değiştirilen m. 8 hükmü uyarınca belirlenmeli; bu doğrultuda, YUKK kapsamındaki yabancılar incelenmelidir. YUKK kapsamındaki “yabancı” kavramı ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan ve yasal yollarla Türkiye’ye giriş ve çıkış yapan düzenli göçmenler ile yasa dışı yollarla Türkiye’ye giriş çıkış yapan düzensiz göçmenler ve uluslararası koruma sahiplerini karşılar.

3.3.2. Yetkili Mahkeme

Madde, yabancıların kişi hâllerine ilişkin bazı davalar bakımından basamaklı bir yetki kuralı getirmiştir. Buna göre, ilgilinin Türkiye’de sâkin olduğu yer, sâkin değil ise mallarının bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Kanun koyucu, hükümde yer alan “ilgili” ifadesi ile, “Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı”yı kastetmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancı hakkındaki söze konu davalarda, ilk olarak bu kişinin Türkiye’de sâkin olduğu bir yerin bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır⁷¹⁵. Yabancıların Türkiye’de sâkin olmaması hâlinde,

⁷¹⁵ Yargıtay, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancıya vasi atanmasına ilişkin verdiği kararlarda, yabancı suçlunun kısıtlılık sebebini teşkil eden suçu işlendiği yeri, ilgilinin sâkin olduğu yer sayarak MÖHUK m. 42 hükmüne göre milletlerarası yetkinin tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kararlar için bkz. Yargıtay, 20. HD., T. 7.2.2019, E. 2019/198, K. 2019/744; Yargıtay, 20. HD., T. 26.6.2018, E. 2018/2694, K. 2018/4997; Yargıtay 20. HD., T. 15.3.2018, E. 2018/10, K. 2018/1888; Yargıtay, 20. HD., T. 9.3.2017, E. 2017/5256, K. 2017/2032, (www.kazanci.com.tr).

hüküm uyarınca Türkiye’de mallarının bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağı hükme bağlanmıştır.

Doktrindeki bir görüş, yetki kuralının basamaklı olarak düzenlenmiş olmasını eleştirmiştir⁷¹⁶. Davanın, ilgilinin Türkiye’de sakin olduğu yer mahkemesinde veya mallarının bulunduğu yer mahkemesinde açılabilmesi gerektiğini; bu noktada davacının seçim hakkını kullanabileceğini belirtmiştir⁷¹⁷. Bu yöndeki bir düzenlemenin, yer itibariyle yetki sistemine daha uygun düşeceği ifade edilmiştir⁷¹⁸. Fakat, hükmün açık ifadesi karşısında, bu yönde bir uygulamanın mümkün olmayacağı açıktır. Çünkü, sâkin olduğu yer yok ise, malvarlığının bulunduğu yer mahkemesinde dava açılabilir.

3.4. MİRAS DAVALARINDA MİLLETLERARASI YETKİ

Bu başlık altında, miras davalarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen MÖHUK m. 43 hükmü incelenecektir. Bu noktada, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının m. 43 hükmüne olan etkisinin incelenebilmesi için, ilk olarak, iç hukukta yer alan miras davaları için getirilen yetki kuralları üzerinde durulacaktır. Sonrasında, hükümde milletlerarası yetkinin ne şekilde ve hangi koşullar çerçevesinde tayin edildiği açıklanacaktır. İlerleyen kısımlarda ise, m. 43 hükmü uyarınca belirlenen özel milletlerarası yetki kuralı ve kapsamı açıklanarak, hükmün uygulama alanı bakımından ortaya çıkan tartışmalara yer verilecektir. Son olarak, hüküm uyarınca yetkili olan mahkemeler incelenecektir.

3.4.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Miras Davalarında Yetki

Yabancılık unsuru taşımayan mirastan doğan davalarda iç hukukta yer itibariyle yetkiyi düzenleyen HMK m. 11 ve TMK m. 576 hükümleri uyarınca yetkili mahkeme belirlenir.

HMK m. 11 hükmü aşağıdaki şekildedir:

---

⁷¹⁶ Çelikel, Erdem, s.621.

⁷¹⁷ Çelikel, Erdem, s.621.

⁷¹⁸ Çelikel, Erdem, s.621.

“(1) Aşağıdaki davalarda, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir:

a)Terekenin paylaşılmasına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalar ile mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalar.

b)Terekenin kesin paylaşılmasına kadar mirasçılara karşı açılacak tüm davalar.

(2)Terekede bulunan bir mal hakkında açılmak istenen istihkak davası, terekenin yazımı ve tespiti zamanında mal nerede bulunuyorsa, orada da açılabilir.

(3)Mirasçılık belgesinin iptali ve yeni mirasçılık belgesi verilmesine ilişkin davalarda, mirasçılarının her birinin oturduğu yer mahkemesi de yetkilidir”.

TMK m. 576 hükmüne göre ise, *“mirasbirakanın tasarruflarının iptali veya tenkisi, mirasın paylaşılması ve miras sebebiyle istihkak davaları bu yerleşim yeri mahkemesinde”* görülecektir.

HMK m.11(1)(a),(b) hükümlerinde açıkça ifade edildiği üzere, iç hukukta mirastan doğan belirli uyuşmazlıklar için kesin yetki kuralı getirilmiş ve ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkili kılınmıştır⁷¹⁹. Ayrıca, m. 11(2) ve 11(3) hükümlerinde yer alan davaların, ölenin son yerleşim yeri mahkemesinin yanı sıra, hükümde özel olarak belirtilen yetkili mahkemelerde de açılması mümkündür; dolayısıyla, bu hükümler kesin olmayan yetki kuralı niteliğindedir⁷²⁰.

3.4.2. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kurallarının MÖHUK m. 43 Uyarınca Milletlerarası Yetkinin Tesis Edilmesindeki Etkisi

Yabancılık unsuru içeren miras davaları için MÖHUK ayrı bir yetki kuralı getirmiş ve m. 43’e göre Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi tesis edilmiştir. Hükme göre, *“mirasa ilişkin davalar ölenin Türkiye’deki son yerleşim yeri*

⁷¹⁹ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.229; Kuru, *Medenî Usul*, s.68; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.216, 217.

⁷²⁰ Tanrıver, *Medenî Usûl*, s.229; Kuru, *Medenî Usul*, s.68; Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayvaz, Hanağası, *Usul*, s.217.

mahkemesinde, son yerleşim yerinin Türkiye’de olmaması hâlinde terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesinde görülür”. Ayrıca, hükümde, m. 41 ve m. 42’den farklı olarak, davada taraf olacak kimseler açısından bir sınırlamaya yer verilmemiştir⁷²¹.

MÖHUK m. 43 hükmü, yer itibariyle yetki kurallarında mirastan doğan davalar için belirlenmiş olan yetki kuralına benzer mahiyettedir⁷²². Zira, hem iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları hem MÖHUK m. 43’e göre ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinin yetkili olacağı kabul edilmiştir. Bu noktada, MÖHUK m. 40 gereğince iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tarafından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmek mümkünken, aynı irtibat noktasının MÖHUK m. 43’de tekrar düzenlenmesinin altındaki neden de açıklanmalıdır. Kanun koyucunun, m. 43 kapsamındaki yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da aynı irtibat noktasını benimsemesinin nedeni, ölenin son yerleşim yerinin Türkiye’de olmadığı fakat Türkiye’de terekeye dâhil mallarının bulunduğu durumlarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etmektir⁷²³. Her ne kadar MÖHUK, HMK’dan önce yürürlüğe girmiş olsa da MÖHUK’un yürürlüğe girdiği tarihte uygulama alanı bulan HUMK hükümlerinde de aynı esas⁷²⁴ kabul edildiği için HUMK ve HMK dönemi arasında bir ayırım yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

---

⁷²¹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.139.

⁷²² Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.417; Doğan, *Milletlerarası*, s.72; Nuray Ekşi, *Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Miras Hukuku*, İstanbul, Beta Basım, 2013, s.27.

⁷²³ Nomer, *Devletler Hususî*, s.477, 478; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.417; Çelikel, Erdem, s.623; Doğan, *Milletlerarası*, s.73; Ekşi, *Miras*, s.27.

⁷²⁴ HMK Hükümet Gerekçesinde açıklandığı üzere, “1086 sayılı Kanunun 11 inci maddesinde yer alan, ölen kimsenin, ölümünden önceki son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisini düzenleyen yetki kuralı esas olarak aynen kabul edilmiştir. Ancak birinci fıkrada, ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisinin, burada belirtilen davalar için kesin yetkili olduğu açıkça belirtilmiştir.” HMK Hükümet Gerekçesi, s.5.

Fakat, önemle belirtmek gerekir ki; HUMK ile HMK’nın mirastan doğan davalar için aynı irtibat noktasının benimsediği ve bu noktada aralarında büyük farklılıkların olmadığına dair yapılan açıklamalar “ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi” bakımından yapılmıştır. Zira, HUMK dönemindeki miras davaları bakımından düzenlenen yetki kuralı aynen muhafaza edilmemiş, HMK uyarınca bazı değişiklikler yapılmıştır.

3.4.3. Miras Davalarında Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Kapsamı

Kanun koyucu, mirasa ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenlemiştir. Hükümün kapsamının belirlenmesi için “*mirasa ilişkin davalar*” ifadesinin hangi davaları kapsadığının tespiti önemlidir. Ama ilk olarak bu belirlemenin hangi hukuka göre yapılacağı açıklanmalıdır. Vasıflandırma, kural olarak *lex fori*’ye göre yapılır. Bu nedenle, “*mirasa ilişkin davalar*”dan kastedilenin ne olduğu ve davaların nitelendirmesi Türk hukukuna göre yapılacaktır⁷²⁵.

Hükümde yer alan “*mirasa ilişkin davalar*” ifadesinin kapsamına ilişkin bir diğer önemli mesele, çekişmesiz yargı işlerinin bu ifadenin kapsamına dâhil olup olmayacağıdır. Bir diğer deyişle, MÖHUK m. 43’de yer alan kuralın mirasa ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde milletlerarası yetkiyi tayin edip etmeyeceği belirlenmelidir. Fakat bundan önce, miras hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işlerinin sayıldığı HMK m.382(2)(c) hükmünü incelemek gerekir⁷²⁶. Maddede, “*sulh hâkimi tarafından resmî vasiyetname düzenlenmesi; el yazısı ile vasiyetnamenin sulh hâkimi tarafından saklanması; sözlü vasiyetname tutanağının sulh veya asliye mahkemesine tevdi*” (m.382(2)(c)(1)), “*vasiyeti yerine getirme görevlisine görevinin bildirilmesi*” (m.382(2)(c)(2)), “*vasiyeti yerine getirme görevlisinin tereke malları üzerinde tasarruf etmesine izin verilmesi*” (m.382(2)(c)(3)), “*gaibin mirasçılarında, gaibe düşen miras payının teslim edilmesi*” (m.382(2)(c)(4)), “*tereke mallarının korunması ve hak sahiplerine ulaşmasını sağlamak için önlem alınması*” (m.382(2)(c)(5)), “*mirasçılık belgesi verilmesi*” (m.382(2)(c)(6)), “*terekenin yazımı işleminin sona erdiğinin mirasçılara bildirilmesi, mirasın reddi beyanının tespiti ve tescili; mirasın reddinin, mirası reddeden kişiden sonra gelen mirasçılara bildirilmesi; mirasın reddi süresinin uzatılması*” (m.382(2)(c)(7)), “*terekenin resmî defterinin tutulması*” (m.382(2)(c)(8)), “*sulh hâkiminin özellikleri olan eşyanın mirasçılardan birine tahsis edilmesi veya satılmasına karar vermesi*” (m. 382(2)(c)(9)) çekişmesiz yargı işlerinden sayılmıştır⁷²⁷.

⁷²⁵ Çelikel, Erdem, s.625.

⁷²⁶ Hüküm, çekişmesiz yargı işlerini tahdidi olarak saymamıştır.

⁷²⁷ Kanunda sayılmamakla birlikte öğretilerde çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilen işler için bkz. Uğur Tütüncübaşı, *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması*, İstanbul, Adalet Yayınevi, 2014, s.50, 51.

Hükmün lafzına çok sıkı bir şekilde bağlı kalındığında, hükümde geçen “*dava*” ifadesinden dolayı maddenin çekişmesiz yargı işlerini kapsamadığı düşünülebilir. Bu fikrin kabul edilmesi hâlinde ise, miras hukukundan doğan çekişmesiz yargı işlerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, çekişmesiz yargı işlerinde yetkili mahkemeyi belirleyen HMK m. 384 hükmüne göre belirlenecektir. Fakat, MÖHUK m. 42 hükmüne ilişkin açıklamalarımızda ele aldığımız üzere, kanun koyucunun madde başlıklarında yer verdiği “*dava*” ifadesi nedeniyle, çekişmesiz yargı işlerinin özel milletlerarası yetki kurallarının (MÖHUK m. 41 – 46) kapsamına dâhil olmayacağı yorumu getirilemez⁷²⁸. Bu nedenle, MÖHUK m. 43 hükmü her ne kadar “*miras davaları*” başlığını taşısa da; miras davalarının yanında mirasa ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde de milletlerarası yetki m. 43 uyarınca belirlenecektir. Dolayısıyla, yukarıda sayılan mirasa ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, HMK m.384 tarafından değil, MÖHUK m. 43 uyarınca tesis edilecektir.

3.4.4. MÖHUK m. 43 Bakımından Yapılan Münhasır Yetki Tartışması

Doktrinde, MÖHUK m. 43 hükmünün münhasır yetki niteliğinde olup olmadığı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır.

İlgili tartışmaya ilişkin olarak, 2675 sayılı MÖHUK döneminde yazılan bazı eserlerde yer alan bir görüş, mirasa ilişkin davalarda özel milletlerarası yetki kuralı olan m. 30⁷²⁹ hükmünün münhasır yetki teşkil ettiğini savunmuştur⁷³⁰. Bu görüşe göre, “*murisin son yerleşim yeri*” mahkemesi münhasır yetkili kabul edilmese de, Türkiye’de terekeye dâhil malların bulunması durumunda; terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesi münhasır yetkili kabul edilmiştir⁷³¹.

⁷²⁸ Bkz. 3.3.1.2.

⁷²⁹ “*Mirasa ilişkin davalar ölenin Türkiye’deki son ikametgâhı mahkemesinde, son ikametgâhının Türkiye’de olmaması hâlinde terekeye dahil malların bulunduğu yer mahkemesinde görülür*”.

⁷³⁰ Aysel Çelikel, *Milletlerarası Usul Hukuku*, 5. bs., İstanbul, Beta Basım, 1997, s. 311, 312; Cemal Şanlı, “Yabancı Veraset İlamlarının Türk Mahkemelerinde “Tanınması” veya “Delil” Olarak Kullanılması”, *Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan*, İstanbul, Bayrak Matbaacılık, 1990, s. 300, 301.

⁷³¹ Çelikel, s.312; Şanlı, *İlâm*, s.300,301.

5718 sayılı Kanun döneminde ise, yabancı unsur içermeyen miras davalarında mahkemelerin kesin yetkili olmasının, aynı irtibat noktasını benimseyen MÖHUK'daki yetki kuralına münhasır yetki niteliğini kazandırmayacağını savunan bir görüş ise, MÖHUK m. 43'deki yetki kuralının münhasır yetki niteliğinde olmadığını belirtmiştir⁷³². Nitekim, MÖHUK m. 40 uyarınca milletlerarası yetkiyi tesis eden iç hukukun yer itibarıyla kesin yetki kuralları, milletlerarası yetki bakımından her zaman münhasır yetki niteliğinde olmayacaktır; bu nedenle söz konusu belirleme, MÖHUK m. 43'deki yetki kuralının ifadesi ve amacından hareket edilerek yapılmalıdır⁷³³.

Bu görüşü savunan bazı yazarlar, MÖHUK m. 43 hükmünün münhasır yetki kuralı olmadığını ifade etmiş ama münhasır yetki niteliğinde olan taşınmazların aynına ilişkin davalarda yetkiyi belirleyen kuralın (HMK m. 12), m. 43 hükmünün uygulama alanına etki edip etmediğini de ayrıca incelemiştir⁷³⁴. Buradaki mesele, mirastan doğan davaların terekeye dâhil olan bir taşınmazın aynına ilişkin olması hâlinde gündeme gelir. HMK m. 12 hükmü, taşınmazın aynına ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis ettiği ve münhasır yetki kuralı niteliğinde olduğu için, Türkiye'de terekeye dâhil olan bir taşınmazın aynına ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkisi bulunmaktadır⁷³⁵. Bu nedenle, yabancı ülke mahkemesinin mirastan doğan bir davada verdiği karar, terekede bulunan taşınmazın aynına ilişkin bir meseleyi de kapsıyor ise, hükmün, taşınmazın aynına ilişkin kısmı Türk mahkemelerince tenfiz edilemeyeceği belirtilmiştir⁷³⁶.

---

⁷³² Çelikel, Erdem, s.624; Esen, s.190; Tütüncübaşı, s.157, 158. Doktrinde ileri sürülen diğer görüşler için bkz. Burcu İrge Erdoğan, "5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Tenkis Davasında Uygulanacak Hukukun Kamu Düzeni Bakımından Değerlendirilmesi ve Yetkili Mahkeme", **DEÜHFD**, C. XX, S. 1, 2018, s.419 – 422.

⁷³³ Çelikel, Erdem, s.624.

⁷³⁴ Çelikel, Erdem, s.625; Esen, s.190, 191; Tütüncübaşı, s.157, 158.

⁷³⁵ Çelikel, Erdem, s.625; Esen, s.190, 191; Tütüncübaşı, s.157, 158.

İncelendiği üzere, Çelikel, 2675 sayılı MÖHUK döneminde, terekeye dâhil mallar bakımından taşınmaz ve taşınır ayrımı yapmadan "*terekeye dâhil malların bulunduğu yer*" mahkemesinin münhasır yetkili olacağını savunmaktaydı. 5718 sayılı MÖHUK döneminde kaleme aldığı eserinde ise, *sadece* taşınmaz terekeye dâhil mallar bakımından Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olacağını ifade etmiştir.

Bunun yanı sıra, iç hukukta, mirasa ilişkin davalarda yetkili mahkemeyi belirleyen kesin yetki kurallarının davanın konusunun taşınmazın aynına ilişkin olsa bile uygulama alanı bulacağını, HMK m. 12 hükmünün uygulanmaması gerektiğini savunan görüş için bkz. Kuru, *Medenî Usul*, s. 68.

⁷³⁶ Çelikel, Erdem, s.625. Kuşkusuz ki, taşınmazın aynına ilişkin kısmı dışındaki hususların tenfiz şartlarını taşıması koşuluyla, kararın Türk mahkemelerinde tenfizi mümkün

Öte yandan, doktrinde, mirasçılık belgesi verilmesi taleplerinin münhasır yetki teşkil edip etmediği de incelenmiştir⁷³⁷. Bu inceleme, taşınmaz tereke ile ilgili mirasçılık belgesi verilmesi talepleri bakımından yapılmıştır. *Tanrıbilir*, Türkiye’de bulunan taşınmaz terekeye ilişkin uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin münhasır yetkiyi haiz olmadığı sonucuna varmıştır⁷³⁸. Zira, Türk hukukunda, HMK ve MÖHUK uyarınca düzenlenen yetki kurallarında taşınır ve taşınmaz tereke ayrımı benimsenmemiştir⁷³⁹. “MÖHUK m. 43’de yer alan kural da tereke mallarının niteliğine göre ayırım yapmamasının yanı sıra, milletlerarası usul hukuku bakımından münhasır yetki kuralı olarak addedilebilecek muhtevaya sahip değildir.”⁷⁴⁰. Bu nedenle, Türkiye’de bulunan terekedeki malların niteliğine göre bir ayırım yapmadan, mirasçılık belgesinin verilmesi taleplerinde münhasır yetki kuralından söz edilemeyeceği belirtilmiştir⁷⁴¹. Diğer görüş ise, terekeye dâhil olan bir taşınmazın söz konusu olduğu hâllerde, mirasçılık belgesinin taşınmaza ilişkin kısmı bakımından Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğunu kabul etmiştir⁷⁴². Fakat, ilgili görüş, terekedeki taşınır ve taşınmaz mallara ilişkin bir ayırım yaparak; mirasçılık belgesinin terekedeki taşınırlara ilişkin kısmı bakımından Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olmadığını ayrıca belirtmiştir⁷⁴³. Kanaatimizce, MÖHUK ve HMK’daki yetki kurallarında taşınır ve taşınmaz tereke ayrımı yapılmamış olması karşısında, bu hükmün münhasır yetki getirdiğini kabul etmek mümkün görünmemektedir.

---

olabilecektir, bkz. Çelikel, Erdem, s.625. Bu görüşe katılmakla birlikte, görüşün dayandığı gerekçeyi doğru bulmayan bir yazar, bu sonuca mirasa ilişkin olan TMK m. 576 ve HMK m. 11 hükümlerinden varmak mümkün iken, sağlararası aynı hak uyuşmazlıklarında yetkiyi düzenleyen HMK m. 12’nin dayanak gösterilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Ayrıca, HMK m. 12’nin kapsamına eşya hukukundan doğan uyuşmazlıkların girdiği ve miras davalarının kapsama dâhil olmadığını da eklemiştir. İlgili görüş için bkz. Ekşi, *Miras*, s. 29.

Öte yandan, Mirasa Uygulanacak Hukuka İlişkin Lahey Sözleşmesi’nin uygulama alanına giren konularda yabancı ülke mahkemesi tarafından verilen kararın Türkiye’deki tereke mallarına etkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Feriha Bilge Tanrıbilir, “Mirasa Uygulanacak Hukuka İlişkin Lahey Sözleşmesi”, **Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’a Armağan, MHB**, C. XVII, S. 1 – 2, 1997, s.457, 458.

⁷³⁷ Tanrıbilir, Feriha Bilge Tanrıbilir, “MÖHUK ve Mirasa İlişkin Bağlama Kuralının Uygulanmasında Öne Çıkan Hususlar”, *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Ed.: Feriha Bilge Tanrıbilir, Gülce Gümürlü Tunçağıl, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s.136 – 138; Tütüncübaşı, s.159.

⁷³⁸ Tanrıbilir, *Miras*, s.137.

⁷³⁹ Tanrıbilir, *Miras*, s.137.

⁷⁴⁰ Tanrıbilir, *Miras*, s.138.

⁷⁴¹ Tanrıbilir, *Miras*, s.138.

⁷⁴² Tütüncübaşı, s.159.

⁷⁴³ Tütüncübaşı, s.159.

3.4.5. Mirasçılık Belgelerinin Verilmesi Bakımından Milletlerarası Yetki Meselesi

Doktrinde, mirasçılık belgesinin verilmesi⁷⁴⁴nde milletlerarası yetki konusu ihtilâflıdır. Bir görüş, MÖHUK m. 43 hükmü uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin belirlenemeyeceğini, HMK m.384 hükmünün uygulama alanı bulması gerektiğini savunmuştur⁷⁴⁵. Öte yandan, *Ekşi*, veraset belgelerine ilişkin davaların 2675 sayılı MÖHUK m. 30 (5718 sayılı MÖHUK m. 43) uyarınca açılabileceğini; zira, m. 30 hükmünün bir sınırlamaya yer vermediğini⁷⁴⁶ dolayısıyla, yabancı unsur içeren mirasa ilişkin bütün davalarda 2675 sayılı MÖHUK m. 30'un milletlerarası yetkiyi tesis edeceğini belirtmiştir⁷⁴⁷. *Tanrıbilir*, yabancı unsur içeren mirasçılık belgesi verilmesi taleplerinde yetkiyi belirleyecek kuralın sonuçları bakımından bir değerlendirme yaparak mirasçılık belgesinin verilmesi hakkında yetkili mahkemenin çekişmesiz yargı işleri için getirilen kural çerçevesinde mirasçılarının bulunduğu yer mahkemesi olarak tespitinin sakıncalarına değinmektedir⁷⁴⁸. Yazara göre, yetkinin bu şekilde tayini “aşkın yetki”ye yol açabilecektir⁷⁴⁹. Zira, bu durumda yetkili mahkeme ile muris veya tereke malları arasında hiçbir irtibat sağlanamayacaktır⁷⁵⁰. Mirasçılık belgesi verilmesi taleplerinin çoğunda yabancı mirasçılarının Türkiye’de bulunmadığı da dikkate alındığında; miras davaları için getirilen özel milletlerarası yetki kuralının uygulanması daha

⁷⁴⁴ Mirasçılık belgesinin verilmesi çekişmesiz yargı işlerinden olduğu için HMK m. 384 uyarınca milletlerarası yetki belirlenecektir. Fakat, mirasçılık belgesinin iptali veya yeni mirasçılık belgesinin verilmesi, çekişmesiz yargı işlerinden sayılmaz; bunlar dava niteliğindedir. Dolayısıyla, bu davalarda yetki MÖHUK m. 43 uyarınca tesis edilecektir. Bkz. Çelikel, Erdem, s.626.

⁷⁴⁵ Çelikel, Erdem, s.625, 626; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.417, 418; Doğan, *Milletlerarası*, s.73; Doktrinde, mirasçılık belgesinin verilmesini çekişmesiz yargı işlerinden sayan HMK m. 382 hükmünün yanı sıra, 2644 sayılı Tapu Kanunu (RG. S. 2892, T. 29.12.1934) m. 37 hükmünden de bu yargıya varılabileceği de belirtilmiştir, bkz. Doğan, *Milletlerarası*, s.73. Bu maddeye göre, “yabancı hakiki şahısların intikal işleri Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinden verilen veyahut kendi salahiyetli makamlarından verilipte Türk kanunlarının veraset usulü hakkındaki hükümlerine uygun olduğu Türk mahkemelerince tasdik edilen veraset senetlerine istinaden yapılır”.

Ayrıca, yabancı makam veya mahkemelerin Türk Hukukundaki miras kurallarına uygun bir mirasçılık belgesi vermesinin pratikte zor olduğu; bu yüzden, Tapu Kanunu m. 37 hükmünün yabancı mirasçılık belgelerinin tanınması bakımından “ölü” bir hüküm olduğu yönündeki görüş için bkz. Şanlı, İlâm, s.303,304.

⁷⁴⁶ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.140.

⁷⁴⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, s.140.

⁷⁴⁸ Tanrıbilir, *Miras*, s.135.

⁷⁴⁹ Tanrıbilir, *Miras*, s.135.

⁷⁵⁰ Tanrıbilir, *Miras*, s.135.

uygundur⁷⁵¹. Böylece, ölenin Türkiye’deki son yerleşim yeri mahkemesi, son yerleşim yerinin Türkiye’de olmaması hâlinde terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesi yetkili olur. Nitekim, yukarıda da belirttiğimiz üzere, MÖHUK m. 43 hükmünün kapsamına çekişmesiz yargı işleri de dâhil olacağı için mirasçılık belgesinin verilmesi taleplerinde MÖHUK m. 43 hükmünün uygulanmasında bir sakınca bulunmamaktadır.

Mirasçılık belgesi, sulh hukuk mahkemelerinin yanı sıra, TMK m. 598 ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu⁷⁵² (NK) m. 71(A) gereğince noterler tarafından da düzenlenebilmektedir⁷⁵³. Fakat, “*mirasçılık belgesinin yabancılar tarafından talep edilmesi durumunda, mirasçılık belgesi noterler tarafından verilemez*” (NK m.71(A)). Bu hüküm ile yabancılar bakımından bir istisna getirilmiştir⁷⁵⁴. Bu nedenledir ki, bir yabancı, miras belgesini ancak sulh hukuk mahkemesinden talep edebilecektir.

Aynı şekilde, Mirasçılık Belgesi Verilmesi ve Terk Eden Eşin Ortak Konuta Davet Edilmesi İşlemlerinin Noterler Tarafından Yapılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik⁷⁵⁵, mirasçılık belgesi verilmesi hususunun, yabancılik unsuru içermesi hâlinde noterler tarafından verilemeyeceğini düzenlemiştir (m. 5). Böylece; Kanun ile getirilmiş bir sınırlama, yönetmelik hükmü ile genişletmiş olmaktadır⁷⁵⁶. Nitekim, Kanun yabancıların mirasçılık belgesinin noterliklerden talep edemeyeceğine yönelik bir sınırlama koymuşken; Yönetmelik bu sınırlamaya ek olarak, yabancılik unsuru içeren mirasçılık belgesinin verilmesine yönelik taleplerin tamamında noterliğin yetkili olmadığını öngörmektedir⁷⁵⁷. Bir diğer deyişle, Kanun sadece “*yabancıların*” mirasçılık belgeleri bakımından bir kısıtlama getirerek, tâbiyete bağlı bir ayırım benimsemiştir. Yönetmelik ise, tâbiyet açısından yapılan ayırımı da içine alacak şekilde yabancı unsur ihtiva eden mirasçılık belgesi taleplerin

---

⁷⁵¹ Tanrıbilir, *Miras*, s.135.

⁷⁵² RG. S. 14090, T. 5.2.1972.

⁷⁵³ Çelikel, Erdem, s. 626; Doğan, *Milletlerarası*, s.73; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.418.

⁷⁵⁴ Tapu Kanununda aynı yönde bir düzenleme mevcuttur. İlgili düzenleme uyarınca, “*yabancı hakiki şahısların intikal işleri Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinden verilen veyahut kendi salahiyetli makamlarından verilip te Türk kanunlarının veraset usulü hakkındaki hükümlerine uygun olduğu Türk mahkemelerince tasdik edilen veraset senetlerine istinaden yapılır*” (m. 37).

⁷⁵⁵ RG. S. 28074, T. 04.10.2011.

⁷⁵⁶ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.418.

⁷⁵⁷ Çelikel, Erdem, s.626, dn.93; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.418.

tümünü kapsamına dâhil etmiş (örneğin; mirasçıların tâbiyetinin yanı sıra, murisin tâbiyeti ya da yabancı ülkede bulunan terekenin söz konusu olduğu durumları da kapsamaktadır) ve bu belgenin verilmesi taleplerinde noterlerin yetkili olmayacağını hüküm altına almıştır. Sonuç olarak, doktrinde de eleştirildiği üzere, Yönetmelik hükmünün, Kanun'un kapsamını genişletmesi uygun değildir⁷⁵⁸.

3.4.6. Yetkili Mahkeme

MÖHUK m. 43 hükmü, basamaklı bir yetki kuralı öngörmüştür⁷⁵⁹. İlk olarak, mirasa ilişkin davalarda ölenin Türkiye'deki son yerleşim yeri mahkemesinin yetkisi düzenlenmiştir. Fakat, son yerleşim yerinin Türkiye'de bulunmaması durumunda terekeye dâhil malların bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağı belirtilmiştir. Kanun koyucu, ölenin son yerleşim yerinin Türkiye'de bulunmaması ama terekeye dâhil malların bulunması durumunda yetkinin tesis edilmesi gerektiğini düşünmüştür⁷⁶⁰.

Ölen kişinin, Türkiye'nin farklı yerlerinde terekeye ait birden fazla malının bulunması hâlinde, malların bulunduğu her yöredeki mahkeme milletlerarası yetkiye sahip olmalıdır⁷⁶¹. Bir diğer deyişle, teredeki malların farklı yerlerde bulunması hâlinde, her bir malın bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkili olacaktır. Örneğin, terekedeki malların Samsun'da ve Ordu'da bulunduğu bir uyuşmazlık bakımından Samsun mahkemesi Ordu'daki mallar hakkındaki uyuşmazlığı da görebilecek; milletlerarası yetkiye sahip olacaktır. Aynı şekilde, Ordu mahkemesi de Samsun'da bulunan tereke malları hakkında karar verebilecektir. Fakat burada, malların farklı yerlerde bulunduğu davalarda taşınmazın aynına ilişkin bir meselenin bulunup bulunmadığına dikkat edilerek yetkinin tesis edilmesi gerekir.

⁷⁵⁸ Çelikel, Erdem, s.626, dn.93; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.418.

⁷⁵⁹ Çelikel, Erdem, s.623; Ekşi, *Miras*, s.27.

⁷⁶⁰ Nomer, *Devletler Hususî*, s.477, 478; Çelikel, Erdem, s.623; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.417; Doğan, *Milletlerarası*, s.73.

⁷⁶¹ Çelikel, Erdem, s.623.

3.5. İŞ SÖZLEŞMESİ VE İŞ İLİŞKİSİ DAVALARINDA MİLLETLERARASI YETKİ

Çalışmamızın bu kısmında, iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davalarında milletlerarası yetkiyi tayin eden MÖHUK m. 44 hükmü detaylı bir şekilde incelenecektir. İlk olarak, iç hukukta iş davaları bakımından getirilen yetki kuralları ele alınacaktır. Sonrasında, hükmün amacı ve kapsamı açıklandıktan sonra madde çerçevesinde yetkili olan mahkemeler hakkında bilgi verilecektir. Devamında, MÖHUK m.47(2) uyarınca, m. 44 hükmüne ilişkin getirilen sınırlamalar hakkındaki tartışmalara yer verilecektir. Son olarak, iş uyuşmazlıkları bakımından zorunlu tutulan arabuluculuğa başvuru şartının m. 44'e olan etkisi incelenecektir.

3.5.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca İş Sözleşmesi ve İş İlişkisi Davalarında Yetki

Yabancı unsurlu iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davalarında yetkiyi düzenleyen MÖHUK m. 44 hükmünün kapsamının belirlenebilmesi için iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında iş davalarının ne şekilde düzenlendiği incelenmelidir.

İç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca iş davaları, 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu⁷⁶² (İMİK) m. 6 hükmü ile şu şekilde düzenlenmiştir:

“ (1) İş mahkemelerinde açılacak davalarda yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesi ile işin veya işlemin yapıldığı yer mahkemesidir.

(2) Davalı birden fazla ise bunlardan birinin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.

(3) İş kazasından doğan tazminat davalarında, iş kazasının veya zararın meydana geldiği yer ile zarar gören işçinin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir.

(4) İş mahkemelerinin yetkilerine ilişkin olarak diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

(5) Bu madde hükümlerine aykırı yetki sözleşmeleri geçersizdir”.

⁷⁶² RG. S. 30221, T. 25.10.2017.

Görüldüğü üzere, İMK m.6/1 hükmü, iş davalarının, davanın açıldığı tarihteki, davalının yerleşim yeri mahkemesinin yanı sıra işin veya işlemin yapıldığı yer mahkemesinin de yetkili olacağını belirtmiştir. Ayrıca, davalının birden fazla olduğu (m.6(2)) veya iş kazasından doğan tazminat davaları (m.6(3)) için de yetki kuralı getirilmiştir.

3.5.2. İş Sözleşmesi ve İş İlişkisi Davalarında Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Amacı ve Kapsamı

Yabancı unsur içeren iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davalarında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 44 uyarınca belirlenmektedir. Hükümde, “*bireysel iş sözleşmesinden veya iş ilişkisinden doğan uyuşmazlıklarda işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. İşçinin, işverene karşı açtığı davalarda işverenin yerleşim yeri, işçinin yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri*”nin de yetkili olacağı kabul edilmiştir.

MÖHUK m. 44 hükmünün iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarında düzenlenen iş davalarında yetki kuralı ile uyum içinde olduğu söylenebilir⁷⁶³. O hâlde, MÖHUK m. 40 gereğince iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarının milletlerarası yetkiyi tesis etme imkânı varken neden yabancı unsurlu iş sözleşmesi ve iş ilişkisi davaları için ayrı ve benzer mahiyette bir düzenleme getirilmiştir? Bu soru, hükmün gerekçesinde, zayıf konumda olan işçinin korunması ihtiyacından hareketle cevaplandırılmış; gerekçede, iç hukukta yer alan yetki kurallarının yetersiz kaldığı belirtilmiştir⁷⁶⁴.

⁷⁶³ Doğan, *Milletlerarası*, s.75.

⁷⁶⁴ *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16.

MÖHUK m. 44, 45 ve 46’nın iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ile ilişkisi hakkındaki görüşler için bkz. Doğa Elçin, “Zayıf Tarafın Korunmasını Amaçlayan Milletlerarası Yetki Kuralları”, *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Ed.: Feriha Bilge Tanrıbilir, Gülce Gümüşlü Tunçağıl, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s.573, 574.

Hüküm, bireysel iş sözleşmesinin veya iş ilişkisinin zayıf tarafı olan işçinin korunması amacını taşımaktadır⁷⁶⁵. İleride inceleneceği üzere, işçinin işverene karşı açacağı davalardaki yetki kuralı⁷⁶⁶ (MÖHUK m. 44(1) son cümle) ve MÖHUK m. 47(2) ile getirilen kural⁷⁶⁷; bu amacın korunmasına hizmet etmektedir.

Bu konulara geçmeden önce, hükmün kapsamını tespit edebilmek için, “iş sözleşmesi” ve “iş ilişkisi” kavramlarının da açıklanması zarurîdir. Bu kavramların hangi hukuk çerçevesinde nitelendirileceği, bir vasıflandırma sorunudur. Kural olarak, vasıflandırma *lex fori*'ye göre yapılacağından “iş sözleşmesi” ve “iş ilişkisi” kavramları da *lex fori*, yani Türk hukuku uyarınca tespit edilecektir.

İş sözleşmesinin tanımı, 4857 sayılı İş Kanunu⁷⁶⁸ (İK) m. 8(1)'de şu şekilde yapılmıştır: “(...) bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir”. İş sözleşmesi, her iki tarafa da karşılıklı borç yükleyen ve sürekli borç ilişkisi yaratan bir sözleşmedir⁷⁶⁹. Bu sözleşme ile, taraflardan biri (işçi) iş görme, diğer taraf (işveren) ise karşılığında ücret ödeme borcu altına girer⁷⁷⁰. Türk hukukunda “hizmet sözleşmesi”, “hizmet akdi”, “iş sözleşmesi” ve “iş akdi” terimleri arasında bir fark bulunmamaktadır, aynı hukukî müesseseye karşılık gelirler⁷⁷¹. İş ilişkisi ise, İK m. 2(1)'de tanımlanmıştır. Hükme göre, iş ilişkisi, “işçi ile işveren arasında kurulan ilişki”dir. İş ilişkisi, iş sözleşmesine dayanan hukuksal bir ilişkidir⁷⁷². İş sözleşmesinin akdedilmiş olması, tek başına, iş ilişkisinin doğmasını sağlamaz; işçi, aynı zamanda fiilen çalışmaya başlamış olmalı veya “fiilen çalışmaya başladığı kabul edilecek hukuki durumda bulunmalı”dır⁷⁷³. Dolayısıyla, sadece iş sözleşmesine dayanarak, iş ilişkisinin mevcut olduğu yönünde bir yorum yapmak doğru olmaz⁷⁷⁴.

⁷⁶⁵Nomer, *Devletler Hususî*, s.478; Çelikel, Erdem, s.627; Doğan, *Milletlerarası*, s.74; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.419.

⁷⁶⁶Bkz. 3.5.3.

⁷⁶⁷Bkz. 3.5.4.

⁷⁶⁸RG. S. 25134, T. 10.6.2003.

⁷⁶⁹Hamdi Mollamahmutoğlu, Muhittin Astarlı, Ulaş Baysal, *İş Hukuku*, 6. bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2014, s. 334; Sarper Süzek, *İş Hukuku*, 18. bs., İstanbul, Beta Basım, 2019, s.231.

⁷⁷⁰Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, s. 334; Süzek, s.224.

⁷⁷¹Süzek, s.233; Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, s. 336.

⁷⁷²Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, s.364.

⁷⁷³Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, s.364.

⁷⁷⁴Mollamahmutoğlu, Astarlı, Baysal, s.364.

Yukarıda yer verdiğimiz tanımlar ve açıklamalar ışığında, yabancı unsur barındıran bireysel iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden doğan davaların kapsamı tayin edilmelidir.

3.5.3. Yetkili Mahkeme

MÖHUK m. 44 uyarınca, bireysel iş sözleşmesinden veya iş ilişkisinden doğan davalarda, işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olacağı düzenlenmiştir. “İşyeri” kavramı, *lex fori*, Türk hukukunca vasıflandırılır⁷⁷⁵. “İşyeri” kavramının tanımına MÖHUK’da yer verilmemiştir. Bu durumda, söze konu kavramın tanımlandığı İş Kanunu m. 2 hükmü esas alınacaktır. İlgili hükme göre, “işveren tarafından mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime” işyeri denir. “İşçinin işini mutaden yaptığı işyeri”nden anlaşılması gereken ise, “uyuşmazlıkla bağlantısı bulunan işyerinin bulunduğu yerdir”⁷⁷⁶. Başka bir deyişle, davanın açılmasına sebebiyet veren iş ilişkisinin geçtiği işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi, işçinin işini mutaden yaptığı işyeri mahkemesidir⁷⁷⁷. Dolayısıyla uyuşmazlığa konu olan işin mutaden yapıldığı yer mahkemesi yetkilidir; dava tarihinde işçinin yeni işini mutaden yaptığı işyeri esas alınmaz⁷⁷⁸.

Hükmün ilk cümlesinde yer alan yetki kuralı, işçinin işverene karşı ve işverenin işçiye karşı açacağı davalarda milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir. Fakat, hükmün devamında, işçinin işverene karşı açacağı davalar bakımından üç yetki kuralı daha düzenlenmiştir. İşçi işverene karşı açacağı davayı, yukarıda anlatıldığı üzere, işçinin işini mutaden yaptığı işyerinin Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesinde açabileceği gibi; işverenin yerleşim yerinde, kendi (işçinin) yerleşim yerinde veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemesinde de açma imkânına sahiptir. Kuşkusuz ki, bu düzenleme zayıf konumda olduğu kabul edilen işçinin korunması amacı ile

⁷⁷⁵ Ayrıca işyeri kavramı hakkında yapılan inceleme için bkz. Gülce Gümüştü Tunçağıl, “Varşova ve Montreal Sözleşmeleri Kapsamında Milletlerarası Yetkili Mahkemenin Tayininde ‘İşyeri’ Kavramı” **ÇÜHFD**, C. II, S. 1, 2017, s.157.

⁷⁷⁶ Sema Çörtoğlu Koca, *Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi (İş, tüketici ve Sigorta Sözleşmeleri)*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2016, s.206.

⁷⁷⁷ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.206.

⁷⁷⁸ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.206. Bu konuda detaylı bilgi ve konuya ilişkin tartışmalar için bkz. Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.206 – 209

getirilmiştir⁷⁷⁹. İşçinin işverene karşı açacağı davalarda, basamaklı bir yetki kuralı öngörülmemiştir. İşçinin seçimlik hakkı bulunmakta olup⁷⁸⁰; işçi, hangi yetkili mahkemede davanın açılmasının kendi lehine olduğunu düşünüyorsa veya farklı saiklerle hareket ederek dört yetkili mahkemeden birinde davasını açabilir⁷⁸¹.

Hükümdeki yetki kuralları, bazı durumlarda uyumsuzluk ile yetkili mahkeme arasındaki gerekli irtibatı sağlayamaz⁷⁸². Bu durum, iş sözleşmesi veya iş ilişkisi ile irtibatlı olmayan Türk mahkemelerinde davanın açılmasına neden olsa da; m. 44 hükmünün, zayıf taraf lehine olması aşkın yetki nitelendirilmesini engeller⁷⁸³.

3.5.4. MÖHUK m. 47 Tarafından Getirilen Sınırlama ve Bu Sınırlamanın MÖHUK m. 44'e Etkisi

Bu başlık altında yer verdiğimiz açıklamalar, sadece m. 44 açısından değil; 45. ve 46. maddeler için de geçerlidir. Bu nedenle, aynı açıklamalara m. 45 ve m. 46 hükümlerinin olduğu bölümlerde tekrar yer verilmemiştir; ilgili husus, sadece iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden doğan davalarda yetkiyi tesis eden m. 44 hükmü altında incelenmiştir.

Her ne kadar çalışmamızın kapsamında olmasa da, MÖHUK m. 47 ile düzenlenen “yetki anlaşması” konusu, MÖHUK m. 44 açısından büyük bir önem teşkil etmektedir. Özellikle, MÖHUK m. 47(2) ile getirilen sınırlamanın incelenmesi, m. 44 – 45 – 46 hükümlerinin münhasır yetki teşkil edip etmediğinin belirlenmesi açısından önemlidir.

MÖHUK m. 47 hükmü aşağıdaki gibidir:

---

⁷⁷⁹ Gerekçede, bu hususa; “işçinin korunmasını esas alan anlayış içerisinde, işçinin işveren aleyhine açacağı davalarda ise, işçiye seçimlik olarak işverenin yerleşim yeri, kendi yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemelerinde de dava açabilmesi imkânı tanınmıştır” açıklaması ile yer verilmiştir. Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16.

⁷⁸⁰ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.209; Çelikel, Erdem, s.627, 628; Şanlı, Esen, Ataman-Fıganmeşe, s.419; Doğan, *Milletlerarası*, s.75.

⁷⁸¹ Çelikel, Erdem, s.628.

⁷⁸² Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.209. Yazar buna örnek olarak, yabancı ülkede çalışan bir işçinin, Türkiye’de hiç çalışmamış olsa bile, Türkiye’de bulunan yerleşim yeri veya mutad mesken mahkemesinde dava açma imkânına sahip olmasını vermektedir.

⁷⁸³ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.209.

“(1) Yer itibariyle yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar, aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyumsuzluğun yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşabilirler. Anlaşma, yazılı delille ispat edilmesi hâlinde geçerli olur. Dava, ancak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunulmaması hâlinde yetkili Türk mahkemesinde görülür.

(2) 44, 45, 46’ıncı maddelerde belirlenen mahkemelerin yetkisi tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemez”.

Maddede, zayıf konumda olan işçinin korunması amacıyla bireysel iş sözleşmelerinden veya iş ilişkisinden doğan davalarda, m. 44 uyarınca yetkili kılınan mahkemelerin yetkisinin yetki anlaşması ile bertaraf edilemeyeceği kabul edilmiştir⁷⁸⁴.

Bir görüş, bireysel iş sözleşmesi veya iş ilişkisi davalarında milletlerarası yetkiyi düzenleyen m. 44 hükmünün münhasır yetki niteliğinde olduğunu savunmuştur⁷⁸⁵. Buna göre, m.47(2) hükmü ile amaçlanan, işçi ile işveren arasında yapılan yetki anlaşmasını geçersiz kılmak değil; m. 44 gereğince yetkili kılınan mahkemelerin yetkisinin bertaraf edilmesinin önlenmesidir⁷⁸⁶. Doktrinde, m. 44 hükmü genel anlamda münhasır yetki kuralı olarak kabul edilmekle birlikte, kuralın işçiyi korumakla sınırlı münhasır yetki niteliğini haiz olduğunu belirten yazarlara göre, yabancı mahkeme kararının işçinin lehine veya aleyhine olmasına göre ortaya farklı sonuçlar çıkar⁷⁸⁷. Bu doğrultuda, yetki anlaşması ile yetkili olan yabancı ülke mahkemesinin işçinin aleyhine vermiş olduğu karar Türk mahkemelerinde tanınamayacak ve tenfiz edilemeyecektir⁷⁸⁸. Ancak, yetki anlaşması ile yetkilendirilen yabancı ülke mahkemesinde işçinin işveren aleyhine açtığı davalarda, karar işçi lehine tesis edilmiş ise; bu kararın Türk mahkemelerinde tanınması ve tenfizi mümkün

⁷⁸⁴ Gereğince de aynı hususa değinilmiştir. Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.17.

⁷⁸⁵ Nomer, *Devletler Hususî*, s.486; Süral, *Milletlerarası*, s.192.

⁷⁸⁶ Çelikel, Erdem, s.628.

⁷⁸⁷ Çelikel, Erdem, s.628; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.419.

⁷⁸⁸ Çelikel, Erdem, s.629.

olacaktır⁷⁸⁹. Aynı şekilde, dava; işveren tarafından işçi aleyhine açılrsa bile karar işçinin lehine ise; ilâm, işçinin istemesi hâlinde Türkiye’de tanınabilecek ve tenfiz edilebilecektir⁷⁹⁰. Bu görüş çerçevesinde, tanıma ve tenfiz konusunda ortaya çıkan farklı ihtimaller, şüphesiz ki, zayıf konumda bulunan işçinin korunması amacının ve bu yönde işçiyi korumakla sınırlı olarak getirilen münhasır bir yetki kuralının sonucudur⁷⁹¹.

Diğer bir görüş ise, haklı olarak, iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden kaynaklanan davalar için getirilen m. 44 hükmünün münhasır yetki niteliğinde olmadığı yönündedir⁷⁹². *Doğan*, tarafların m. 44 hükmünde yer alan yetki kuralını bertaraf etmeden, zayıf taraf lehine olması şartıyla, yetki anlaşması akdederek yabancı ülke mahkemesini de yetkili kılabilceğini savunmuştur⁷⁹³. Fakat burada, yabancı ülke mahkemesinden verilen kararın maddî içerik olarak zayıf taraf lehine olup olmadığı tespit edilemeyecek, ancak, yetki anlaşmasının zayıf taraf lehine olması aranacaktır⁷⁹⁴. Zira, maddî içerik bakımından yapılacak tespit, kararın esasına ilişkin inceleme yapma (revizyon) yasağına aykırı düşecektir⁷⁹⁵. *Çörtoğlu Koca*, MÖHUK m. 47(2) hükmünde; yetki anlaşmasının zayıf taraf lehine akdedilebileceği ama güçlü taraf lehine bu anlaşmanın yapılamayacağı yönünde bir ifadenin yer almadığını belirtmiştir⁷⁹⁶. Fakat, kanun koyucunun iradesinden hareket ederek, milletlerarası yetki kurallarının hukuki niteliği de göz önünde bulundurulduğunda zayıf taraf olan işçi lehine yetki anlaşmasının yapılabileceği kabul edilmiştir⁷⁹⁷.

---

⁷⁸⁹ Çelikel, Erdem, s.629.

⁷⁹⁰ Çelikel, Erdem, s.629.

⁷⁹¹ Çelikel, Erdem, s.629.

⁷⁹² Doğan, *Milletlerarası*, s.80, 81; Nuray Ekşi, *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İstanbul, Beta Basım, 2013, s.207; Sibel Özel, “Yabancılık Unsuru Taşıyan Bireysel İş Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi: MÖHUK m. 44”, **BÜHFD**, C. XIV, S. 179 – 180, 2019, s.1376. Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.276 – 279; Süzen, s.74. Aynı hususta, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda yetkiyi düzenleyen MÖHUK m. 45 hükmünün münhasır yetki niteliğinde olmadığını savunan görüş için bkz. Gülüm Bayraktaroğlu Özçelik, “Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini”, **AÜHFD**, C. LXIII, S. 4, 2014, s.866.

⁷⁹³ Doğan, *Milletlerarası*, s.81.

⁷⁹⁴ Doğan, *Milletlerarası*, s.128.

⁷⁹⁵ Doğan, *Milletlerarası*, s.128.

⁷⁹⁶ Çörtoğlu, *Zayıf Taraf*, s.278.

⁷⁹⁷ Çörtoğlu, *Zayıf Taraf*, s.278. Yazarın kuralın münhasır yetki niteliğinde olmadığı, kamu düzeni ile ilgili olduğu yönündeki açıklamaları için bkz. Çörtoğlu, *Zayıf Taraf*, s.278, 279. Aynı yöndeki görüş için bkz. Özel, *İş*, s.1377.

Sonuç olarak, MÖHUK m. 47(2)'deki hüküm, m. 44 uyarınca yetkili olan mahkemelerin yetkisinin yetki anlaşmasıyla bertaraf edilemeyeceğini düzenlemiştir. Bu nedenle, MÖHUK m. 47(2)'deki kural, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisine halel gelmemek koşuluyla yetki anlaşması ile yabancı ülke mahkemelerinin de yetkili kılınabileceği yönünde yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, yabancı ülke mahkemelerinin de yetkili kılınması açısından bir engel olmaması sebebiyle, m. 44 hükmünün münhasır yetki kuralı niteliğinde olmadığı kanaatindeyiz. Ayrıca m. 47(2)'de yetki anlaşması ile yetkili kılınacak yabancı ülke mahkemesinin, zayıf taraf olan işçi lehine olup olmaması açısından bir ayırım benimsenmemiştir. Bu nedenle, yetki anlaşması ile yetkisi tesis edilen yabancı ülke mahkemesinin işçinin lehine olup olmadığı araştırması yapılmayacak; yabancı ilâm, şartları varsa Türkiye'de tanınıp tenfiz edilebilecektir.

3.5.5. İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk ve Bu Zorunluluğun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri

İMK m. 3(1) uyarınca, *“kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı”* dır.

Hükümde, yabancı unsur barındıran uyuşmazlıklara ilişkin bir açıklık yer almamaktadır. Bununla beraber, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklar bakımından bir ayırım yapılmadığı da görülmektedir⁷⁹⁸. Bu nedenle, m. 44 hükmünün kapsamına giren yabancı unsurlu uyuşmazlıklar için de, arabuluculuğa başvurma zorunluluğunun olup olmadığı meselesi tartışılmalıdır.

İş uyuşmazlıklarında, arabuluculuğa ilişkin kurallar, ilk olarak 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu⁷⁹⁹ (HUAK) ile getirilmiştir. İhtiyarî arabuluculuğa ilişkin genel düzenlemeleri içeren HUAK'da, İMK ile zorunlu arabuluculuk düzenlendikten sonra, değişiklik yapılmıştır⁸⁰⁰. Ayrıca, 2018 yılında

⁷⁹⁸ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.419.

⁷⁹⁹ RG. S. 28331, T. 22.06.2012

⁸⁰⁰ Ömer Ekmekçi, Muhammet Özekes, Murat Atalı, Vural Seven, *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, 2. bs., İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2019, s.125.

çıkarılan Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği'nde⁸⁰¹ de zorunlu arabuluculuğa ilişkin detaylı hükümlere (m. 22 – 28) yer verilmiştir.

HUAK'ın amacını ve kapsamını düzenleyen m. 1 hükmü; yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklar da dâhil olmak üzere, tarafların serbestçe tasarrufta bulunabileceği iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuğa başvurulabileceğini öngörmektedir. Böylece, hükümde, yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıkların da kapsama alındığı görülmektedir.

İMK m. 3 ve zorunlu arabuluculuğa ilişkin genel çerçeveyi çizen HUAK m. 18(A) hükümlerinde, zorunlu arabuluculuk, dava şartı olarak düzenlenmiştir⁸⁰². Bu sebeple, zorunlu arabuluculuğun mevcut olduğu hâllerde, arabulucuya başvurmadan davanın açılması durumunda, HMK m. 115 uyarınca, davanın usulden reddedilmesi gerekir. Dava şartı olması nedeniyle, dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuş olması, davanın her aşamasında hâkim tarafından re'sen dikkate alınır; taraflarca da ileri sürebilir (HMK m. 115). Zaten, bu durumun tespit edilebilmesi için, arabuluculuk faaliyeti neticesinde anlaşmaya varılamadığına ilişkin son tutanağın aslı veya arabulucunun onayladığı bir örneğinin davacı tarafından dava dilekçesine eklenmesi zorunlu tutulmuştur (İMK m. 3(2), HUAK m. 18(A)(2)). Bu zorunluluğa uyulmazsa, mahkeme; davacıya bir haftalık kesin süre içerisinde bu tutanağı sunması gerektiğine, aksi hâlde davanın usulden reddedileceğine ilişkin ihtarı içeren davetiye gönderir (İMK m. 3(2), HUAK m. (18)(A)(2)).

Bu açıklamalar doğrultusunda, yabancı unsur içeren bireysel iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden doğan uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 44 hükmü uyarınca yetkili olan mahkemelerde dava açılmadan önce arabulucuya başvurmanın zorunlu olduğu ifade

---

İMK'da getirilen arabuluculuğa ilişkin hükümler doğrultusunda HUAK'daki arabuluculuk kurumunda yapılan değişiklikler hakkında detaylı bilgi için bkz. Kaan Muharrem Yağcıoğlu, "Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Uyarınca Arabuluculuk ve Arabuluculuğun İş Yargılamasına Etkileri", **DEÜHFD**, C. XX, S. 2, 2018, s.466 vd.

⁸⁰¹ RG. S. 30439, T. 02.06.2018.

⁸⁰² Zorunlu arabuluculuğun dava şartı olarak düzenlenmesine ilişkin eleştiriler için bkz. Ekmekçi, Özekes, Atalı, Seven, s.154.

Ayrıca, iş davaları için arabuluculuğun dava şartı olarak aranmasının, Anayasa'ya aykırılık oluşturup oluşturmayacağına ilişkin değerlendirmeler için Bkz. Yağcıoğlu, s.473 vd.

edilmektedir⁸⁰³. Buna göre, iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuk, dava şartı olarak düzenlenmiştir ve uyuşmazlığın yabancı unsur taşıyıp taşıyamamasına göre bir ayırım yapılmamıştır⁸⁰⁴. Buradan hareket ile, “*usul hukukuna ilişkin kurallar, lex fori uyarınca tespit edilir; bu nedenle, milletlerarası yetkiyi haiz olan Türk mahkemesi, Türk hukukunda benimsenen usul kuralları doğrultusunda davayı görür*” şeklinde fikir yürütmek mümkündür. Sargın ise, bu noktada, söze konu uyuşmazlıklar için arabulucuya başvurunun dâva şartı sayılmasının, “*yöntemin yabancı unsur taşıyan hukukî ilişkilerin bu niteliğine de uygunluk arz ettiği düşüncesinin kabulü ile*”⁸⁰⁵ mümkün olacağını belirtmektedir. Bunun yanında, HUAK Yönetmeliğinin 23. maddesine göre, arabuluculuk başvurusunun yapılacağı yer, karşı tarafın *yerleşim yeri veya işin yapıldığı yer, olarak belirlenecektir*. Sargın, bunu da haklı olarak eleştirmekte ve “*.. dâvalının/ dâvalılardan birinin yerleşim yeri veya işin görüldüğü yerin Türkiye olmadığı hallerde, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi diğer milletlerarası yetki kuralları ile tayin edilebiliyor olsa da arabulucuya başvuru dâva şartı olmaktan çıkacaktır*”⁸⁰⁶ demektedir. Sorunun, bu tartışmaya sebep olan kanuni düzenlemeler yapılırken, “yabancı unsur” faktörünün dikkate alınmamasından, belki de akla gelmemesinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır⁸⁰⁷. Fakat, bütün bunlara rağmen, yabancı unsur barındıran uyuşmazlıklar ile barındırmayanlar arasında, arabuluculuğa başvurmanın “dava şartı” olması açısından bir fark yaratmanın, doğru olmayacağı düşüncesi ile hareket etmek gerekecektir.

---

⁸⁰³ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.419 – 420. Ticarî uyuşmazlıklar bakımından da arabuluculuğa başvuru zorunlu tutulmuştur. 7155 sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun (RG. S. 30630, T. 19.12.2018) m. 20 ile 6102 sayılı TTK'nın 5 inci maddesinden sonra gelmek üzere m. 5(A) maddesi eklenmiştir:

“(1) Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.

(2) Arabulucu, yapılan başvuruyu görevlendirildiği tarihten itibaren altı hafta içinde sonuçlandırır. Bu süre zorunlu hâllerde arabulucu tarafından en fazla iki hafta uzatılabilir.”

Yabancı unsurlu ticarî uyuşmazlıklarda zorunlu arabuluculuğun “dava şartı” olması meselesi hakkında bkz. Fügen Sargın, “Yabancı Unsur İçeren İş Sözleşmelerinden Doğan Ya Da Ticarî Dâva Konusu Olan Hukukî Uyuşmazlıkların Çözümünde Dâva Şartı Arabuluculuk”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, 2019.

⁸⁰⁴ Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.419-420.

⁸⁰⁵ Sargın, *Arabuluculuk*, s.216.

⁸⁰⁶ Sargın, *Arabuluculuk*, s.218.

⁸⁰⁷ Sargın, *Arabuluculuk*, s.235.

Bu noktada, yabancı ülkede arabuluculuğa başvurulması ve sulh olunamaması durumunda, taraflardan birinin Türk mahkemelerinde dava açması ihtimali üzerinde durmakta fayda vardır.

Yabancı ülkedeki, anlaşma ile sonuçlanmayan arabuluculuk sürecinin, dava şartının yerine getirilmiş sayılması için yeterli olup olmadığı meselesi, çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, iş davaları açısından dava şartı olan arabuluculuk faaliyetinin, *sadece* Türkiye'deki arabuluculuk süreci sonunda mı gerçekleşmiş sayılacağı sorusu cevaplanmalıdır. Bu konuda, akla, Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁸⁰⁸ hükümlerini (Singapur Sözleşmesi) incelemek gelebilir. 20 Aralık 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Singapur Sözleşmesi, ticarî bir uyuşmazlığın çözümü için arabuluculuğa başvurulması, bunun neticesinde tarafların sulh olması hâlinde; sulh anlaşmasının sınır ötesi icrasına ilişkin hükümler ihtiva etmektedir⁸⁰⁹. Belirtildiği üzere, Sözleşme ticarî uyuşmazlıklarda uygulama alanı bulacaktır (m. 1). Buna karşılık, m. 1(2)(b) hükmü açıkça iş hukukuna ilişkin uyuşmazlıkları kapsam dışında bıraktığı için iş uyuşmazlıklarında dava şartı olarak aranan arabuluculuk meselesini Sözleşme açısından incelemek mümkün değildir. Kaldı ki, Sözleşme iş hukukuna ilişkin uyuşmazlıkları kapsasa dahi sadece arabuluculuk faaliyeti neticesinde tarafların anlaşmaya varması ihtimalini düzenlemektedir. Burada tartışılan ise, tarafların yabancı ülkede gerçekleşen arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşmamaları ihtimaline ilişkindir. Başka bir deyişle, tartışma, yabancı ülkedeki arabuluculuk sürecinin anlaşmazlıkla sonuçlandığına ilişkin tutanağın, Türk hukuku açısından “arabulucuya başvurma” dava şartının yerine getirilmiş olduğunu kabul etmemiz için yeterli olup olmayacağına ilişkindir.

---

⁸⁰⁸ 23.06.2020 tarihinde Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonunun Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun Teklifi 20.06.2020 tarihli Adalet Komisyonu'na sunulmuştur. Çalışmamızda, bu kanun teklifinin, kanunlaşacağı varsayılarak değerlendirme yapılacaktır.

⁸⁰⁹ Detaylı bilgi için bkz. Sibel Özel, “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Konvansiyonu”, **MÜHFAD**, C. XXV, S. 2, 2019, s.1192 vd.

Ayrıca Sözleşme sulh anlaşmasının arabuluculuk kurumu neticesinde ortaya çıkmasını Sözleşme'nin uygulanması için bir koşul olarak aramamaktadır. Taraflar, kendi istekleri doğrultusunda sulh anlaşmasını yapabilecektir. Bkz. Özel, *Singapur*, s.1196.

HUAK, m. 1(2) hükmünde, Kanun'un, yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da uygulama alanı bulacağını belirtmiş olması, milletlerarası yetki meselesini de öngördüğü anlamına gelmektedir. Fakat, ne HUAK, ne Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği, ne de İMK, yabancı ülkede arabuluculuğa başvurulması ve bunun neticesinde tarafların anlaşamadığına dair düzenlenen tutanağın "*dava şartı*"nın yerine getirilmesi için yeterli olup olmadığı noktasında bir açıklık içermektedir. Bunu, kanun koyucunun, kasıtlı susması olarak yorumlamak gerekir. Kaldı ki, anılan mevzuat incelendiğinde, örneğin, arabuluculuğa başvuru yeri ve usulü hakkındaki düzenlemeler dikkate alındığında, arabuluculuk sürecinin hep Türkiye'de gerçekleşeceği varsayımından hareket edildiği görülmektedir. Böylece, yabancı ülkede anlaşmazlıkla sonuçlanan arabuluculuk sürecine ilişkin belge veya tutanakların Türk mahkemelerinde, zorunlu arabuluculuk dava şartının yerine getirilmiş sayılması için yeterli olmayacağı sonucuna varılacaktır⁸¹⁰.

3.6. TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ

Bu bölümde, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda yetkili mahkemeyi belirleyen MÖHUK m. 45 hükmü incelenecektir. İlk olarak, iç hukukta tüketici davalarına ilişkin olarak getirilen yetki kuralları üzerinde durulacaktır. Sonrasında, MÖHUK m. 45 hükmünün amacı ve kapsamı detaylı bir şekilde açıklanacak. Ayrıca, m. 45 uyarınca yetkili olan mahkemeler; tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tüketici hakem heyetine başvuru zorunluluğu ve bu zorunluluğun milletlerarası yetkinin tesisine olan etkisi üzerinde durulacaktır.

3.6.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Tüketici Sözleşmelerine İlişkin Davalarda Yetki

İç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca tüketici davalarında yetkili mahkeme, 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun⁸¹¹ (TKHK)'da düzenlemiştir.

⁸¹⁰ Bu değerlendirme, MÖHUK m. 45'deki ve ticarî davalardaki arabuluculuk meselesinde de geçerli olacaktır.

⁸¹¹ RG. S. 28835, T. 28.11.2013.

TKHK m. 73(5) hükmünde, “tüketici davaları, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesinde de açılabilir” yetki kuralına yer verilmiştir. İlgili madde incelendiğinde, hükmün lafzından tüketici davalarında yetkiyi tayin eden kuralın kesin yetki niteliğinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, yabancı unsurlu olmayan tüketici davaları iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları uyarınca yetkili olan diğer mahkemelerde de açılacaktır.

3.6.2. Tüketici Sözleşmesine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükmün Amacı ve Kapsamı

Kanun koyucu, MÖHUK m. 44 uyarınca zayıf konumda olan işçinin korunması yönünde benimsediği anlayışı, m. 45 hükmünde de “tüketici” bakımından devam ettirmiştir. MÖHUK m. 45 hükmü, zayıf konumda olan tüketicinin korunması amacı ile Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini özel olarak düzenlemiştir. İlgili hüküm şu şekildedir:

“(1) 26’ncı maddede tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, tüketicinin seçimine göre, tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni ya da karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu Türk mahkemeleri yetkilidir.

(2) Birinci fıkra uyarınca yapılan tüketici sözleşmeleri hakkında tüketiciye karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, tüketicinin Türkiye’deki mutad meskeni mahkemesidir.”

MÖHUK m. 26, tüketicinin korunması amacıyla tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuka ilişkin özel bir düzenleme getirmiştir⁸¹². M. 45 ise, m. 26 tarafından tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda yetkili mahkemeyi belirlemektedir⁸¹³.

⁸¹² İlgili husus gerekçede belirtilmiştir. Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16.

⁸¹³ İlgili husus gerekçede belirtilmiştir. Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16.

Yabancı unsur taşıyan tüketici sözleşmelerinde milletlerarası yetki kuralının incelenebilmesi için ilk olarak “tüketici sözleşmeleri”nin tanımı ve kapsamı üzerinde durulmalıdır. TKHK tüketici sözleşmesinin tanımına yer vermemiş olsa da, “tüketici işlemi” kavramını tanımlamıştır. TKHK m. 3(1)(l) hükmü uyarınca, “mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekâlet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dâhil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlemi” tüketici işlemi sayılmıştır. İlgili hükümde geçen tüketici kavramı ise, “ticarî veya meslekî olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi” (TKHK m. 3(1)(k)) olarak tanımlanmıştır.

MÖHUK m. 45 hükmü, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini m. 26 uyarınca tanımlanan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar bakımından tesis ettiği için m. 26 hükmünün de incelenmesi gerekir. Tüketici sözleşmesi, genel olarak “tüketicinin bir mal veya hizmeti, işinin, mesleğinin veya ticaretle uğraşıyorsa onun icabı olarak değil, özel ve şahsî amaçlarla satın aldığı, kullandığı veya tükettiği, genellikle akdin karşı tarafı olan satıcının ya da mal ve hizmet arzeden kişilerin ise, ticaretin ya da kendi mesleğinin icabı olarak hareket ettiği aktir”⁸¹⁴dir. M. 26(1), “meslekî veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik” sözleşmeleri, tüketici sözleşmesi saymaktadır. Ancak, MÖHUK kapsamında zayıf konumda olan tüketicilerin, milletlerarası özel hukuk araçlarıyla korunabilmesi için m. 26’da sayılan belirli tüketici sözleşme türlerine dâhil olması gerekir⁸¹⁵. Bu doğrultudaki sınırlama, m. 26(2) hükmünde yer alır. Bu hükme göre, tarafların hukuk seçimi yapmaması durumunda tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır. Fakat, tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için hükmün devamında sayılan şartlardan birinin mevcut olması gerekir⁸¹⁶. Bu noktada, m. 26(2) uyarınca

⁸¹⁴ Gülin Güngör, *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000, s.32 – 33.

⁸¹⁵ Gülin Güngör, “The Principle of Proximity in Contractual Obligations: The New Turkish Law on Private International Law and International Civil Procedure”, *ALR*, C. V, S. 1, 2008, s.15.

⁸¹⁶ MÖHUK m. 26(2) hükmü uyarınca, “tarafların hukuk seçimi yapmamış olması hâlinde, tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır. Tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için; a) sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilân sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukukî filler bu ülkede yapılmış veya b) diğer taraf veya

mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi bakımından aranan şartların m. 45 için de aranıp aranmayacağı tartışmalıdır. Doktrindeki bir görüş, m. 45 hükmünün; m. 26(2) uyarınca belirlenen koşulları sağlayan sözleşmeler bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirleyeceğini savunmaktadır⁸¹⁷. Doktrindeki diğer görüşe göre ise, uygulanacak hukuka ilişkin kurallar çerçevesinde yer alan koşullar, tüketicinin korunması amacı gözetilerek, tüketici sözleşmesine ilişkin davalarda milletlerarası yetkiyi tayin eden m. 45 hükmünün kapsamının belirlenmesinde aranmaz⁸¹⁸. Kanaatimizce, m. 45 hükmünün uygulama alanı belirlenirken m. 26(2)'da yer alan kuralların dikkate alınması gerekir. Bu nedenle, m. 26(2)'de belirlenen şartları sağlayan sözleşmelerden doğan uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 45 uyarınca Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğacaktır.

MÖHUK m. 45 hükmü hakkındaki bir diğer tartışma ise, sigorta sözleşmeleri konusuna ilişkindir. Taraflar arasında sigortaya ilişkin yapılan bir sözleşme, koşulları varsa aynı zamanda tüketici sözleşmesi sayılır⁸¹⁹. Nitekim, bir kimse kendine ait malı sigortalatırsa sigortacı ile yapılan sözleşme, tüketici sözleşmesi telakki edilir⁸²⁰. Doktrindeki ağırlıklı görüş, sigortalının “tüketici” konumunda olduğu uyuşmazlıklarda, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisininin MÖHUK m. 46 uyarınca belirlenmesi gerektiğini kabul eder⁸²¹. Aksinin kabulü, zayıf konumda olan sigortalının korunmasını amaçlayan MÖHUK m. 46 hükmüne aykırı düşecektir⁸²².

---

onun temsilcisi, tüketicinin siparişini bu ülkede almış veya c)ilişkinin bir satım sözleşmesi olması hâlinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş, olmalıdır.”

Ayrıca, m. 26(2) hükmünde aranan şartlar; m. 26(1) hükmü için de geçerlidir bkz. Güngör, *Contractual*, s.15.

⁸¹⁷ Gümüslü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s.227.

⁸¹⁸ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.222; Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.855; Şanlı, Esen, Ataman-Figanmeşe, s.420, dn.149.

Öte yandan, MÖHUK m. 26'da getirilen sınırlamanın m. 45 hükmü açısından aranıp aranmayacağına ilişkin açıklamalar için bkz. Gümüslü Tunçağıl, *Sivil Havacılık*, s. 227; Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.221 vd; Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s. 834.

⁸¹⁹ Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.856.

⁸²⁰ Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.856.

⁸²¹ Ayrıca, sözleşme ister tüketici veya ister sigorta sözleşmesi olarak nitelendirilsin, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 46 uyarınca belirlenir. Bkz. Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.225, 226; Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.857.

⁸²² Bayraktaroğlu Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.226: Özçelik, *Tüketici*, s.857.

Ayrıca, MÖHUK m. 45 hükmünün m. 26'ya yapmış olduğu atıf nedeniyle “mal, hizmet, kredi sağlanmasına yönelik” tüketici sözleşmeleri, m. 45 hükmünü sınırlandırmıştır. “*Teminat sözleşmesi*” veya “*sonuçları az çok talih ve tesadüfe bağlı sözleşme*” olarak nitelendirilen

Öte yandan, MÖHUK m. 26(1)'deki tanımda geçen; mal, hizmet ve kredi sözleşmeleri *lex fori*'ye göre vasıflandırılacaktır⁸²³. Türk hukukunda tüketicinin korunması amacıyla; Anayasa'nın m. 172 hükmünde devlet tarafından tüketiciyi koruyucu ve aydınlatıcı tedbirlerin alınacağı ve devletin tüketicilerin kendisini koruyucu girişimlerini teşvik edeceği düzenlenmiş olup, tüketicinin korunması ile ilgili detaylı düzenlemelere TKHK'da yer verilmiştir⁸²⁴. Dolayısıyla, mal, hizmet ve kredi sözleşmelerinin nitelendirilmesi TKHK çerçevesinde yapılacaktır⁸²⁵.

MÖHUK hükümlerinde, tüketici sözleşmesinin taraflarına ilişkin bir açıklama yoktur⁸²⁶. TKHK, “*ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi*” tüketici olarak tanımlamıştır (m. 3(1)(k)). TKHK uyarınca, tüketici sözleşmesinin karşı tarafı, sözleşmenin niteliğine göre “satıcı” veya “sağlayıcı” olabilir⁸²⁷. TKHK, satıcıyı, “*kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişi*” (m. 3(1)(h)); sağlayıcıyı ise, “*kamu tüzel kişileri de dâhil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişi*” (m. 3(1)(ı)) olarak tanımlar.

3.6.3. Yetkili Mahkeme

MÖHUK m. 45, tüketici sözleşmesinden doğan davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini belirlerken zayıf konumda olan tüketicinin

---

sigorta sözleşmelerinin MÖHUK'un söze konu hükümleri uyarınca tüketici sözleşmesi olarak sayılamayacağını savunan görüş için bkz. Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.857.

⁸²³ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.221.

⁸²⁴ Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.836, 837.

⁸²⁵ Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.837.

TKHK çerçevesinde “*mal*”, “*alışverişe konu olan; taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddî mallar*” (m.3/1/h); “*hizmet*”, “*bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusu*” (m.3/1/d); “*tüketici kredi sözleşmesi*”, “*kredi verenin tüketiciye faiz veya benzeri bir menfaat karşılığında ödemenin ertelenmesi, ödünç veya benzeri finansman şekilleri aracılığıyla kredi verdiği veya kredi vermeyi taahhüt ettiği sözleşme*” (m.22/1) olarak tanımlanmıştır.

⁸²⁶ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.226; Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.836, 837.

⁸²⁷ Bayraktaroğlu Özçelik, *Tüketici*, s.847.

korunması amacıyla, tüketicinin açacağı ve tüketiciye karşı açılacak davalar için ayrı yetki kuralları benimsemiştir.

Tüketicinin açacağı davalar ise, m. 45(1) hükmü uyarınca düzenlenmiştir. İlgili yetki kuralı, basamaklı yetki kuralı niteliğinde değildir; tüketici, hüküm uyarınca yetkisi tesis edilen beş mahkemeden birinde davasını açabilecektir. Hükme göre, tüketicinin yerleşim yeri veya mutad meskeni ya da karşı tarafın işyeri, yerleşim yeri veya mutad meskeninin bulunduğu yer mahkemelerinde, tüketici davayı açabilir.

Tüketiciye karşı açılacak davalar ise, m. 45(2) hükmü doğrultusunda düzenlenmiş olup, tüketicinin Türkiye'deki mutad meskeni mahkemesi yetkili kılınmıştır.

3.6.4. Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tüketici Hakem Heyetine Başvuru Zorunluluğu ve Bu Zorunluluğun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri

Tüketici mahkemelerinin görev alanına giren belirli bir miktardaki⁸²⁸ uyuşmazlıklar için tüketici hakem heyetine başvurma zorunluluğu getirilmiştir⁸²⁹. Bu nedenle, belirli bir parasal sınırdaki uyuşmazlıklar için tüketici mahkemesinde dava

⁸²⁸ Bu konuya ilişkin TKHK m. 68 hükmü, “*Tarafların İcra ve İflas Kanunundaki hakları saklı olmak kaydıyla; değeri dört bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda ilçe tüketici hakem heyetlerine, altı bin Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine, büyükşehir statüsünde bulunan illerde ise dört bin Türk lirası ile altı bin Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda il tüketici hakem heyetlerine başvuru zorunludur. Bu değerlerin üzerindeki uyuşmazlıklar için tüketici hakem heyetlerine başvuru yapılamaz (...)*”.

6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 68 inci ve Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliğinin 6 ncı Maddelerinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ (RG. S. 30995, T. 31.12.2019), THKH m. 68’de yer alan parasal sınırları arttırmıştır. Tebliğ m.3 uyarınca, “*2020 yılı için Tüketici Hakem Heyetlerine yapılacak başvuru değeri: a) 6.920 (altıbindokuzyüzyirmi) Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda İlçe Tüketici Hakem Heyetleri, b) Büyükşehir statüsünde olan illerde 6.920 (altıbindokuzyüzyirmi) Türk Lirası ile 10.390 (onbinüçyüzdoksan) Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda İl Tüketici Hakem Heyeti, c) Büyükşehir statüsünde olmayan illerin merkezlerinde 10.390 (onbinüçyüzdoksan) Türk Lirasının altında bulunan uyuşmazlıklarda İl Tüketici Hakem Heyetleri, ç) Büyükşehir statüsünde olmayan illere bağlı ilçelerde 6.920 (altıbindokuzyüzyirmi) Türk Lirası ile 10.390 (onbinüçyüzdoksan) Türk Lirası arasındaki uyuşmazlıklarda İl Tüketici Hakem Heyetleri görevlidir.*” düzenlemesi ile 2020 yılı için yeni parasal sınırlar belirlemiştir.

⁸²⁹ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.213.

açmadan önce, tüketici hakem heyetlerine başvurulması gerekir. TKHK m. 70 gereğince, tüketici hakem heyetlerinin kararları tarafları bağlar. Hükmün devamında, tarafların, tüketici hakem heyetlerinin kararlarına karşı tebliğ tarihinden on beş gün içerisinde hakem heyetinin bulunduğu yer mahkemesine itiraz edebileceği belirtilmiştir. İtiraz üzerine, tüketici mahkemesinin vereceği karar kesindir.

Yabancı unsur taşıyan tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tüketici hakem heyetine başvuru koşullarının bulunması durumunda, MÖHUK m. 45 uyarınca yetkili kılınan mahkemelerde dava açılmadan önce tüketici hakem heyetine başvuru zorunlu tutulmalıdır⁸³⁰. Böylece, tüketici hakem heyetlerinin uyuşmazlığı görmesi için aranan parasal sınırlar dâhilinde, MÖHUK m. 45 hükmü uygulama alanı bulmayacak ve tüketici hakem heyetlerine başvurulması gerekecektir.

6502 sayılı TKHK 68 inci ve Tüketici Hakem Heyetleri Yönetmeliğinin 6 ncı Maddelerinde Yer Alan Parasal Sınırların Artırılmasına İlişkin Tebliğ m. 4, tüketici hakem heyetinin görevine giren uyuşmazlıklarda yetkiye ilişkin düzenlemeler getirmiştir:

“(1) İl Tüketici Hakem Heyetleri il sınırları içinde, İlçe Tüketici Hakem Heyetleri ise ilçe sınırları içinde yetkilidir. Tüketici Hakem Heyeti kurulmayan ilçelerde Bakanlıkça o ilçe için belirlenen Tüketici Hakem Heyeti yetkilidir.

(2) Başvurular, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu veya tüketici işleminin yapıldığı yerdeki Tüketici Hakem Heyetine yapılabilir.

(3) İkinci fıkra uyarınca başvuru yapılabilecek ilçede Tüketici Hakem Heyetinin kurulmamış olması halinde tüketiciler o ilçe kaymakamlığına başvuru yapılabilir. Yapılan bu başvurular, kaymakamlıklarca gereği yapılmak üzere Bakanlıkça belirlenen yetkili Tüketici Hakem Heyetine intikal ettirilir”.

Tüketici hakem heyetlerinin yetkisini de düzenleyen Tebliğ’in m. 4 hükmü, tüketici hakem heyetine başvuru için gereken koşulları sağlayan yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da uygulama alanı bulacaktır. Bu noktaya kadar yer verdiğimiz açıklamalarımız ışığında, iç hukuk açısından düzenlenen tüketici hakem heyetine

---

⁸³⁰ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.213.

ilişkin düzenlemelerin yabancı unsurlu uyuşmazlıklar için de uygulama alanı bulması gerektiği ve bu noktada MÖHUK m. 45 hükmü ile uyumsuzluk yaratacak bir hususun olmadığı ifade edilebilir. Fakat, çalışmamız açısından önem arz eden başka bir husus daha vardır. Belirlenen parasal sınırlar dâhilinde kalan yabancı unsur taşıyan uyuşmazlıklarda, tüketici hakem heyetine başvurulması ve tüketici hakem heyeti kararına itiraz edilmesi durumunda, itirazın yapılacağı mahkemelerin yetkisinin MÖHUK m. 45 uyarınca da değerlendirilmesinde fayda vardır. Şöyle ki, tüketici hakem heyeti kararına itiraz, tüketici hakem heyetinin bulunduğu yerdeki tüketici mahkemesinde yapılır (TKHK m. 70(3)). O hâlde, itirazın yapılacağı mahkemeyi belirlemek için başvurunun hangi yerdeki tüketici hakem heyetine yapılacağına ilişkin kuralların tespiti gerekir. TKHK m. 68(3) ve Tebliğ'in m. 4(2) hükmü gereğince, başvurular, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu veya tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetine yapılır. Bu durumda, tüketici hakem heyeti kararlarına karşı yapılacak itiraz, duruma göre ya tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu ya da tüketici işleminin yapıldığı yer tüketici mahkemesinde görülecektir.

Sonuç olarak, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki tüketici hakem heyetine başvurulmuş ise, tüketici hakem heyeti kararına karşı yapılacak itiraz da, tüketicinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemesinde görülecektir. Aynı şekilde, tüketici işleminin yapıldığı yerdeki tüketici hakem heyetine başvuru yapılmışsa, itirazın tüketici işleminin yapıldığı yer mahkemesinde görülmesi gerekir. Bu yetki kuralının yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklarda da uygulanacağı kabul edilirse, tüketici hakem heyetine karşı yapılacak itirazlar bakımından getirilen yetki kuralı nedeniyle MÖHUK m. 45 hükmünün uygulanma alanı ciddi anlamda daralacaktır.

Tüketici uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuğu da düzenleyen, 20.03.2020 tarihli "*Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi*" 22.07.2020 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaşmış⁸³¹ ve aynı gün Cumhurbaşkanlığı'na gönderilmiş bulunmaktadır. Bu çalışmadaki değerlendirmemiz, adı geçen kanunun yürürlüğe gireceği varsayımından hareketle yapılacaktır. İlgili kanun teklifinde yer alan m. 59 uyarınca,

---

⁸³¹ 7251 sayılı *Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* metni için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k7251.html>.

“tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartı” sayılmıştır. Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamına giren uyuşmazlıklar, tüketici hakem heyeti kararına yapılan itirazlar, m. 73(6)⁸³² ve m. 74⁸³³ çerçevesinde düzenlenen davalar, tüketici işlemi niteliğinde olan ve taşınmazın aynına ilişkin davalar ise kapsam dışında bırakılmıştır. Yukarıda, “İş Uyuşmazlıklarında Zorunlu Arabuluculuk ve Bu Zorunluluğun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri” başlığı altında, iş uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuğun dava şartı olması sebebiyle yabancı unsur barındıran uyuşmazlıklarda da zorunlu arabulucuya başvurulması gerektiğini belirtmiştik. Bu başlık altında yer verdiğimiz açıklamalar, tüketici uyuşmazlıkları için de geçerlidir. Tüketici mahkemelerinde dava açılmadan önce, ilgili maddenin kapsamı dâhilinde olan yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda, arabulucuya başvurulması gerekir. Arabuluculuk dava şartı olarak düzenlendiği için, dava açılmadan önce ilk olarak arabulucuya başvurulmalıdır. Anlaşma olmaması durumunda, MÖHUK m. 45 uyarınca yetkili olan mahkemelerde dava açma imkânı vardır.

3.7. SİGORTA SÖZLEŞMESİNE İLİŞKİN DAVALARDA MİLLETLERARASI YETKİ

Çalışmamızın bu bölümünde, ilk olarak sigorta sözleşmeleri için iç hukukta getirilen yetki kuralları ele alınacaktır. Sonrasında ise; sigorta sözleşmelerinden doğan

---

⁸³² “Tüketici örgütleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Bakanlık; haksız ticari uygulamalar ve ticari reklamlara ilişkin hükümler dışında, genel olarak tüketicileri ilgilendiren ve bu Kanuna aykırı bir durumun doğma tehlikesi olan hâllerde bunun önlenmesine veya durdurulmasına ilişkin ihtiyati tedbir kararı alınması veya hukuka aykırı durumun tespiti, önlenmesi veya durdurulması amacıyla tüketici mahkemelerinde dava açılabilir.”

⁸³³ “Satışa sunulan bir seri malın ayıplı olduğunun tespiti, üretiminin veya satışının durdurulması, ayıbın ortadan kaldırılması ve satış amacıyla elinde bulunduranlardan toplatılması için Bakanlık, tüketiciler veya tüketici örgütleri dava açabilir.

Satışa sunulan seri malın ayıplı olduğunun mahkeme kararı ile tespit edilmesi hâlinde, mahkeme ayıbın niteliğine göre malın satışını geçici olarak durdurma veya ayıbı giderme kararları verebilir. Üretici veya ithalatçı mahkeme kararının tebliğ tarihinden itibaren en geç üç ay içinde malın ayıbını ortadan kaldırmakla yükümlüdür. Malın ayıbının ortadan kalkmasının imkânsız olması hâlinde mal, üretici veya ithalatçı tarafından toplanır veya toplattırılır. Toplatılan mallar taşıdıkları risklere göre kısmen veya tamamen imha edilir veya ettirilir. İmha edilen malla ilgili tüketicinin dava ve tazminat hakları saklıdır.

Satışa sunulan bir seri malın, tüketicinin güvenliğini tehlikeye sokan bir ayıp taşıması durumunda Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.”

uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenleyen MÖHUK m. 46 hükmünün amacı ve kapsamı, hüküm uyarınca yetkili olan mahkemeler ve sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânının m. 46 ile ilişkisi incelenecektir.

3.7.1. İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Davalarda Yetki

Sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları, zarar ve can sigortaları için ayrı yetki kuralları getirmiştir.

Zarar sigortalarından doğan davalarda yetkili mahkeme, HMK m. 15(1) hükmü uyarınca belirlenmektedir. Hükme göre, *“zarar sigortalarından doğan davalar, sigorta, bir taşınmaza veya niteliği gereği bir yerde sabit bulunması gereken yahut şart kılınan taşınıra ilişkinse, malın bulunduğu yerde; bir yerde sabit bulunması gerekmeyen veya şart kılınmayan bir taşınıra ilişkinse, rizikonun gerçekleştiği yerde de açılabilir”*. Madde, sigortaya konu olan malın niteliğine göre farklı yetki kuralları getirmiştir. Bu nedenle, iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına göre yetkili mahkeme belirlenirken malın niteliği de göz önünde bulundurulacaktır.

Can sigortalarından doğan davalardaki yetki kuralı ise, HMK m. 15(2)'de düzenlenmiştir. Buna göre, *“can sigortalarında, sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda onların yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir”*.

Deniz sigortalarından doğan davalar, HMK m. 15 hükmünün kapsamı dışında tutulmuştur. Bu durum, *“bu hüküm, deniz sigortalarından doğan davalarda uygulanmaz”* kuralı ile hüküm altına alınmıştır (HMK m. 15(3)).

İlgili yetki kuralları incelendiğinde, kanun koyucunun zarar sigortaları için kesin yetki niteliğinde olmayan özel bir yetki kuralı getirdiği fakat can sigortaları için kesin nitelikte bir özel yetki kuralı öngördüğü görülmektedir. Zira, zarar sigortalarını düzenleyen HMK m. 15(1) hükmünün sonunda yer alan *“de”* eki, davanın başka mahkemelerde de açılabileceğini göstermektedir. Can sigortaları bakımından getirilen

yetki kuralında ise, hükümde açık bir şekilde sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın yerleşim yeri mahkemesinin *kesin* yetkili olduğu belirtilmiştir.

3.7.2. Sigorta Sözleşmesine İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetkiyi Tesis Eden Hükümün Amacı ve Kapsamı

Sigorta sözleşmelerine ilişkin davalarda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi MÖHUK m. 46 uyarınca tespit edilmektedir. İlgili hüküm, “*sigorta sözleşmesinden doğan uyumsuzluklarda, sigortacının esas işyeri veya sigorta sözleşmesini yapan şubesinin ya da acentasının Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir. Ancak sigorta ettirene, sigortalıya veya lehdara karşı açılacak davalarda yetkili mahkeme, onların Türkiye’deki yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemesi*”nin yetkili olacağını öngörmektedir.

“*İç Hukukun Yer İtibariyle Yetki Kuralları Uyarınca Sigorta Sözleşmelerine İlişkin Davalarda Yetki*” başlığı altında incelendiği üzere, kanun koyucu zarar ve can sigortalarına ilişkin ayrı yetki kuralları getirmektedir. Fakat, MÖHUK m. 46 böyle bir ayırım öngörmemiş ve sigorta sözleşmelerinden doğan davalar için tek bir milletlerarası yetki kuralı öngörmüştür⁸³⁴.

Öte yandan, kanun koyucu, MÖHUK m. 44 ve 45’de benimsediği zayıf konumda olanı koruma çabasını, m. 46’da da sürdürmüştür. Sigorta sözleşmesinin zayıf tarafı olan sigorta ettiren, sigortalı veya lehdar, güçlü konumda olan sigortacıya karşı korunmuştur. Gerekçede de belirtildiği üzere, “*çok yönlü menfaatlerin yer aldığı sigorta sözleşmelerinde, güçlü menfaati temsil eden sigorta şirketlerinin sözleşme serbestisinden yararlanarak ve özellikle genel işlem şartları yoluyla karşı tarafın hukukî bazı imkânları kullanmasını zorlaştırdığı hatta ortadan kaldırdığı*”⁸³⁵ da bilindiği için zayıf tarafın korunması zarurîdir.

---

⁸³⁴ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.241. MÖHUK m. 46 hükmünün aynı ayırımı benimsemesi gerektiğini; can ve zarar sigortaları için ayrı yetki hükümlerinin uygulamadaki sorunların giderilmesi için daha faydalı olacağını savunan görüş için bkz. Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.250.

⁸³⁵ Bkz. *Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu*, s.16, 17.

Ayrıca, MÖHUK m. 46, sigorta sözleşmesinin tanımına yer vermemiştir. Sigorta sözleşmesinin niteliği *lex fori* uyarınca tespit edileceği için sigorta sözleşmesinden kastedilenin ne olduğu ve bu sözleşmenin mahiyeti Türk hukuku bakımından belirlenecektir⁸³⁶. TKHK m. 3(1)(l) gereğince, sigortacı ile tüketici (meslekî veya ticarî olmayan amaçla hareket eden sigortalı, sigorta ettiren veya lehdar) arasında akdedilen sigorta sözleşmesi, tüketici işlemi niteliğindedir⁸³⁷. Tüketici işlemi nitelendirmesinin yapılabilmesi için, sigortalının, sigorta ettirenin veya lehdarın meslekî veya ticarî amaçla hareket edip etmediği önem arz eder. Örneğin, Türkiye’de yerleşim yeri bulunan bir Fransız vatandaşının kendisi için bir Türk sigorta şirketine can sigortası yaptırmaması durumunda, sigorta ettiren konumunda olan Fransız vatandaşı tüketicidir ve bu işlem TKHK m. 3(1)(l) uyarınca tüketici işlemidir⁸³⁸. Eğer, sigorta ettiren meslekî veya ticarî amaçlarla hareket ederek sigortacı ile bir sözleşme akdetmiş ise, sözleşmenin her iki tarafının da meslekî veya ticarî amaçlarla hareket etmesi söz konusu olur⁸³⁹. Böylece burada, bir tüketici işleminin varlığından söz edilemez, bu durumda milletlerarası yetki MÖHUK m. 45’e göre değil, m. 46’ya göre belirlenecektir⁸⁴⁰. Tereddüt, TKHK açısından tüketici işlemi niteliğinde olan yabancı unsur barındıran sigorta sözleşmeleri bakımından ortaya çıkabilir. Fakat, aslında burada da tereddüte yer yoktur. Çünkü, kanun hükmü sigorta sözleşmesini tüketici işlemi olup olmamasına hukukî bir sonuç bağlamamıştır. Sonuçta, yabancı unsur taşıyan sigorta sözleşmeleri, ister tüketici işlemi ister sigorta sözleşmesi olarak nitelendirilsin, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, her hâlükârda MÖHUK m.46 uyarınca tespit edilmelidir.

Yabancı unsur içeren reasürans sigortasına ve çifte sigortaya ilişkin uyuşmazlıklarda MÖHUK m. 46 hükmünün uygulanıp uygulanmayacağı noktasında maddede bir açıklık yoktur⁸⁴¹. Doktrinde, bu uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin

---

⁸³⁶ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.239.

Zarar sigortalı açısından “sigorta ettiren”, “sigortalı” kavramlarına ilişkin yapılan tanımlar için bkz. Mertol Can, *Türk Özel Sigorta Hukuku*, C. I, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s.33, 34. “Sigorta ettiren”, “sigortalı” ve “lehdar” kavramlarına ilişkin, can sigortalı esas alınarak yapılan tanımlar için bkz. Can, s.175, 176.

⁸³⁷ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.240.

⁸³⁸ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.240.

⁸³⁹ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.240.

⁸⁴⁰ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.240.

⁸⁴¹ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.241.

milletlerarası yetkisinin MÖHUK m. 46 uyarınca tesis edilmeyeceği belirtilmiştir⁸⁴². Söze konu görüş, MÖHUK m. 46 hükmünün amacından yola çıkmış ve bu uyuşmazlıklar açısından zayıf konumda olan bir tarafın bulunmadığını; tarafların eşit konumda bulunan sigorta sektöründeki şirketler olması nedeniyle eşit konumda olan taraflara bir koruma getirmenin uygun olmadığını vurgulamıştır⁸⁴³. Kanaatimizce, bu görüş, isabetli bir şekilde MÖHUK m. 46 hükmünün amacından hareket etmiş ve tarafların sigorta sektöründe yer alan şirketler olması sebebiyle ortada korunmaya muhtaç bir durumun olmadığını belirterek, reasürans sigortası ve çifte sigortaya ilişkin uyuşmazlıkları m. 46 hükmünün kapsamı dışında tutmuştur.

3.7.3. Yetkili Mahkeme

MÖHUK m. 46 hükmü, yabancı unsur taşıyan sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda, sigortacıya karşı açılacak davalardaki yetki kuralları ile sigorta ettirene, sigortalıya veya lehdara karşı açılacak davalardaki yetki kurallarını ayrı düzenlemiştir.

Sigortacıya karşı açılacak davalarda sigortacının esas işyeri veya sigorta sözleşmesini yapan şubesinin ya da acentasının Türkiye’de bulunduğu yer mahkemesi milletlerarası yetkiyi haiz olacaktır. Bahsi geçen milletlerarası yetki kuralları, her ne kadar hükümde açıkça ifade edilmemiş olsa da, sigorta ettiren, sigortalı ya da lehdar tarafından sigortacıya karşı açılacak davalarda uygulama alanı bulacaktır⁸⁴⁴. Zayıf konumda olan sigorta ettiren, sigortalı veya lehdarın davayı milletlerarası yetkili mahkemelerden birinde açma konusunda seçim hakkı bulunur. Maddede yer alan yetki kurallarının yanı sıra, sigorta ettiren, sigortalı ya da lehdarın yerleşim yeri mahkemesinin de yetkili kılınması gereklidir⁸⁴⁵. Zira, zayıf konumda olan bu kimselerin daha kolay ulaşabileceği bir mahkemede davayı açmasına imkân sağlamak, hükmün amacına daha uygun düşecektir⁸⁴⁶.

---

⁸⁴² Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.241.

⁸⁴³ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.241. İlgili görüş, sigorta broker sözleşmesinden doğan davaların da MÖHUK m. 46 hükmünün kapsamı dışında olduğunu ama müşterek sigortadan (koasürans) doğan uyuşmazlıkların MÖHUK m. 46 kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bkz. s.241, 242.

⁸⁴⁴ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.243.

⁸⁴⁵ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.250.

⁸⁴⁶ Çörtoğlu Koca, *Zayıf Taraf*, s.250.

Sigorta ettiren, sigortalı veya lehdara karşı açılacak davalarda, onların Türkiye'deki yerleşim yeri veya mutad meskeni mahkemesi milletlerarası yetkilidir. Sigortacı, dava açarken sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın Türkiye'deki yerleşim yeri mahkemesinde davasını açabileceği gibi, bu kişilerin mutad meskeninde de dava açma imkânına sahiptir.

3.7.4. Sigorta Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Sigorta Tahkim Komisyonuna Başvuru İmkânı ve Bu Durumun Milletlerarası Yetkinin Tesisindeki Yeri

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu⁸⁴⁷ (SK) “*sigortacılıkta tahkim*” başlıklı m. 30 hükmü ve Sigortacılıkta Tahkime İlişkin Yönetmelik⁸⁴⁸ uyarınca sigorta tahkim komisyonlarına ilişkin genel bir çerçeve çizmiştir. Sigorta tahkim komisyonu, “*sigorta ettiren veya sigorta sözleşmesinden menfaat sağlayan kişiler ile riski üstlenen taraf arasında sigorta sözleşmesinden veya hesaptan⁸⁴⁹ faydalanacak kişiler ile hesap arasında doğan uyuşmazlıkların çözümü amacıyla Birlik⁸⁵⁰ nezdinde*” oluşturulur (SK m. 30(1)). Sigortacılık yapan kuruluşların sigorta tahkim sistemine üye olmak istemesi ve bu isteğini Komisyona bildirmesi hâlinde, bu kuruluşlar ile arasında uyuşmazlık çıkan kişi, uyuşmazlık konusu sözleşmede özel bir hüküm bulunmasa dâhi tahkim usulünden faydalanabilir (SK m. 30(1)). Hükmün devamında, mevzuat ile zorunlu tutulan sigortalardan doğan bu fıkra kapsamına giren uyuşmazlıklarda, ilgili kuruluş sigorta tahkim sistemine üye olmasa bile bu kimselerin tahkime başvurabileceği kabul edilmiştir.

Bizim çalışmamız açısından önem arz eden husus ise, yabancı unsur taşıyan sigorta sözleşmelerinin tarafı olan sigorta şirketinin sigorta tahkim komisyonuna üye olması hâlinde; sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın, MÖHUK m. 46 uyarınca yetkili olan Türk mahkemelerinde dava açmak yerine sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânının olup olmadığıdır. SK m. 30 hükmünün gerekçesinde de belirtildiği

---

⁸⁴⁷ RG. S. 26552, T. 14.6.2007.

⁸⁴⁸ RG. S. 26616, T. 17.8.2007.

⁸⁴⁹ Hükümde geçen “*Hesap*” ifadesinden anlaşılması gereken, Güvence Hesabıdır (SK m. 2(1)(f)).

⁸⁵⁰ Hükümde geçen “*Birlik*” ifadesinden anlaşılması gereken, Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliğidir (SK m. 2(1)(ç)).

üzere, sigortacılık alanında ihtisas mahkemelerinin olmaması, yargılamanın uzun sürmesi ve masraflı olması sigortalının mağduriyetine sebebiyet verir. Gerekçenin devamında, sigortalının bu mağduriyeti yaşamamak için, karşı tarafın önerdiği tazminatı kabul etmek durumunda kaldığı belirtilmiş; bu durumun ise sigorta sektörüne duyulan güveni zedelediği ifade edilmiştir. Bu açıklamalar doğrultusunda, sigorta tahkim komisyonuna başvurma imkânının getirilmesinin, sigortalının, sigorta ettirenin veya lehdarın korunması amacına da hizmet ettiği çıkarımında bulunulabilir. Bu nedenle, koşulların sağlanması hâlinde⁸⁵¹, yabancı unsur taşıyan sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda, zayıf konumda olan sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın arzu ederse sigorta tahkim komisyonuna başvurabileceği kabul edilmelidir.

Bu noktada, hakem kararına karşı taraflardan birinin dava açma imkânına sahip olup olmadığının tespit edilmesi gerekir. Zira, hakem kararına karşı dava açma imkânı bulunduğu takdirde, MÖHUK m. 46 bakımından bu durumun ayrıca değerlendirilmesi gerekir.

SK m. 30(12) hükmüne göre, *“Uyuşmazlığa düşen taraflar arasında, açık ve yazılı şekilde yapılması gereken sözleşme ile daha yüksek bir tutar belirlenmemişse, hakemin verdiği kırkbin Türk Lirasına kadar olan kararlar her iki taraf için kesindir. Kırkbin Türk Lirasının üzerindeki kararlar için temyize gidilebilir. Her halükârda Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununun 533üncü maddesi hükümleri saklıdır. Temyize ilişkin usûl ve esaslar hakkında Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu uygulanır”*. Bu durumda, Sigorta Tahkim Komisyonu kararlarına karşı, ancak kırk bin Türk Lirası sınırının aşılması halinde, başvurulacak hukuki bir yol söz konusu olacaktır. Dolayısıyla, söz konusu kararlara karşı, ilk derece mahkemesinde dava açılması gündeme gelmeyecektir. Bu nedenle, ilk derece mahkemelerinin yetkisi açısından sigorta sözleşmelerinden doğan davalarda milletlerarası yetkinin tesisi de gündeme gelmeyecektir.

---

⁸⁵¹ *“Komisyona gidilebilmesi için, sigortacılık yapan kuruluşla uyuşmazlığa düşen kişinin, uyuşmazlığa konu teşkil eden olay ile ilgili olarak sigortacılık yapan kuruluşu gerekli başvuruları yapmış ve talebinin kısmen ya da tamamen olumsuz sonuçlandığını belgelemiş olması gerekir. Sigortacılık yapan kuruluşun, başvuru tarihinden itibaren onbeş iş günü içinde yazılı olarak cevap vermemesi de Komisyona başvuru için yeterlidir”* (SK m. 30(13)).

SK m.30(12) hükmünde, belirtilen sınır aşıldığında, Sigorta Tahkim Komisyonu kararına karşı “temyiz” yoluna başvurulabileceğinden bahsedilmektedir. Oysa, HMK m. 439 hükmü, hakem kararlarına karşı, sadece iptal davası açılabileceğini öngörmektedir. Bu konuda, bir görüş, SK’da, artık yürürlükte olmayan HUMK’a atıf yapıldığı, bu atfın halen yürürlükte olan HMK m. 439 da yer alan “iptal davası” na yapılmış olduğunun kabul etmemiz gerektiğini savunurken⁸⁵²; buna karşı diğer bir görüş haklı olarak, sigorta tahkim Komisyonu kararları hakkında SK’da, açıkça “temyiz” ifadesinin kullanılması ve özellik arz eden bir alanın söz konusu olması karşısında, Sigorta Tahkim Komisyonu kararlarına karşı “temyiz” yoluna başvurulacağını savunmaktadır⁸⁵³.

---

⁸⁵² Ali Cem Budak, “Sigortacılıkta Tahkim Sigortacılık Kanunu’nun 30. Maddesi, HMK’nun Yürürlüğe Girmesi ve 6327 Sayılı Kanun Değişikliğinden Sonra Nasıl Yorumlanmalıdır?”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C. 3, S. 2, 2013, s. 67, 68.

⁸⁵³ Fatma Dilek Özer Kabukçuoğlu, *Sigortacılık Kanunu Şerhi*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2012, s.500.

SONUÇ

“*Türk Milletlerarası Usul Hukukunda Milletlerarası Yetki*” isimli çalışmamızda yabancı unsurlu uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi ele alınmıştır.

Milletlerarası yetki, yabancı unsur taşıyan hukukî olay veya ilişkiye bağlı olarak ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü bakımından belirli bir ülke mahkemesinin yetkisini ifade eder. Her devlet, mahkemelerinin milletlerarası yetkisini kendisi belirler. Bu nedenle, bir devlet, diğer ülke mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis edemez veya onların milletlerarası yetkisini bertaraf edemez. Bunun sonucunda, bir uyuşmazlık açısından birden fazla ülke mahkemesinin milletlerarası yetkisi bulunabilir.

Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, genel milletlerarası yetki kuralı ve özel milletlerarası yetki kuralları tarafından belirlenmektedir. İlgili kurallar, MÖHUK’un m. 40 – 46 hükümleri arasında düzenlenmiştir. Bu çerçevede, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlendiği konularda, genel milletlerarası yetki kuralına başvurmadan doğrudan MÖHUK m. 41 – 46’daki kurallar uygulama alanı bulacaktır. Ayrıca, özel milletlerarası yetki kurallarına göre milletlerarası yetkinin tayin edilememesi durumunda da MÖHUK m. 40 hükmüne başvurma imkânı bulunmamaktadır.

Genel milletlerarası yetki kuralı olan MÖHUK m. 40’ın yaptığı atıf ile iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları, milletlerarası yetkiyi tesis etmektedir. Bu sebeple, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlemediği konularda, milletlerarası yetki, iç hukuktaki yetki kurallarına göre belirlenir. İç hukuktaki yetki kuralları başta HMK olmak üzere, TMK, TTK, İİK ve diğer kanunlarda yer almaktadır.

İç hukukta genel yetki kuralı HMK m. 6 hükmünde düzenlenmiştir. Hükme göre, “*davalının yerleşim yeri*” mahkemesi genel yetkilidir. İç hukuktaki özel yetki

kuralları ise, HMK ve diğer kanunlarda düzenlenmiştir. Burada, özel yetki kuralları bakımından benimsenen kesin ve kesin olmayan özel yetki ayrımı; milletlerarası yetki açısından ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim, iç hukukta kesin yetki kurallarının sahip olduğu etki, milletlerarası yetki kuralları açısından farklılık arz eder. İç hukukta, kesin yetkinin bulunduğu durumlarda, davanın sadece kesin yetkili mahkemede açılması gerekmektedir. Milletlerarası Usul Hukukunda ise, mahkemelerinin milletlerarası yetkisi belirlenirken kesin yetki hâlleri dikkate alınmaz. Ayrıca, iç hukukta yer alan kesin yetki kuralları; bir uyuşmazlığın mutlak suretle sadece belli bir devlet mahkemesinde görülmesini sağlamak amacıyla getirilen “*münhasır yetki*” kuralı olarak telâkki edilemez. Kuralın lâfzından ve amacından hareket ederek münhasır yetki tespitinin yapılması gerekir.

Çalışmamız açısından genel milletlerarası yetki kuralı ve özel milletlerarası yetki kuralının uygulama alanını belirleyen diğer bir husus ise, “*çekişmesiz yargı işleri*” ile ilgilidir. Kanaatimizce, özel milletlerarası yetki kurallarının düzenlendiği MÖHUK m. 41 – 46 hükümlerinin başlığında yer alan “*dava*” ifadesi, hükümlerin düzenlediği konulara ilişkin çekişmesiz yargı işlerinin kapsam dışında bırakılmasına yol açmayacaktır. Zira, MÖHUK m. 42 hükmü, Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayan yabancılar hakkındaki “*vesâyet, kayyımlık, kısıtlılık, gaiplik ve ölmüş sayılma kararları*” konularında Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini düzenlemekte olup; hükümde sayılan konuların tümü çekişmesiz yargı işidir. Çekişmesiz yargı işlerinde bu hükmün uygulanmayacağı yönündeki yorum, MÖHUK m. 42 hükmünün uygulanma kabiliyetini yok edecektir. Dolayısıyla, MÖHUK m. 41 – 46 hükümlerinin düzenlendiği konulara ilişkin çekişmesiz yargı işlerinde milletlerarası yetki, MÖHUK m. 40 uyarınca iç hukukta çekişmesiz yargı işlerinde yetkiyi düzenleyen HMK m. 384 hükmü tarafından belirlenmeyecektir.

İMİK m. 3 hükmünün iç hukuktaki iş davaları için dava şartı olarak öngördüğü zorunlu arabuluculuğun, iş ilişkisi ve iş sözleşmesine ilişkin özel milletlerarası yetki kuralı (MÖHUK m. 44) bakımından aranıp aranmayacağı da mühim bir sorundur. Hükümde düzenlenen davalar hakkındaki arabuluculuk, “*dava şartı*” olarak getirilmiş ve davanın yabancı unsur taşıyıp taşıyamamasına göre bir ayırım yapılmamıştır. Bu çerçevede, usul hukukuna ilişkin kuralların *lex fori* uyarınca tespit edileceği; dolayısıyla, milletlerarası yetkiyi haiz olan Türk mahkemesinin Türk hukukunda

öngörülen dava şartlarını göz önünde bulundurması gerektiği ifade edilmelidir. Bu nedenle, bireysel iş sözleşmesi ve iş ilişkisinden doğan davalarda, İMK m. 3(1) kapsamında sayılan davalardan olması koşulu ile, MÖHUK m. 44 hükmüne göre yetkili olan mahkemede dava açılmadan önce, arabulucuya başvurulması zorunlu olacaktır.

Öte yandan, çalışmamızda, iç hukukta, tüketici mahkemelerinin görev alanındaki belli bir miktardaki uyuşmazlıklar için öngörülen tüketici hakem heyetine başvurma zorunluluğu, MÖHUK m. 45 hükmündeki tüketici davaları bakımından ele alınmıştır. Bu inceleme sonucundaki kanaatimiz, yabancı unsurlu tüketici sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tüketici hakem heyetine başvuru koşullarının bulunması durumunda, MÖHUK m. 45'deki mahkemelerde dava açılmadan önce tüketici hakem heyetine başvurunun zorunlu tutulacağı yönündedir. Böylece, tüketici hakem heyetlerinin uyuşmazlığı görmesi için aranan parasal sınırlar dahilinde, MÖHUK m. 45 hükmü uygulama alanı bulmayacaktır. MÖHUK m. 45'deki yetkili mahkemelerde dava açmadan önce tüketici hakem heyetlerine başvurulması gerekecektir. Bu konuda, ayrıca, tüketici uyuşmazlıklarında zorunlu arabuluculuğu da düzenleyen, 22.07.2020 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda kabul edilerek kanunlaşan ve aynı gün Cumhurbaşkanlığı'na gönderilen "*Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi*", MÖHUK m. 45 hükmü açısından önem arz etmektedir. Kanaatimizce, arabuluculuğu "*dava şartı*" olarak düzenleyen Kanun Teklifi'ndeki 59. maddenin kapsamı dâhilinde olan yabancı unsurlu uyuşmazlıklarda da arabulucuya başvurulması gerekecektir.

Özel milletlerarası yetki kurallarının uygulama alanı açısından önem arz eden bir diğer mesele, iç hukukta sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar için getirilen sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânı ve bu durumun milletlerarası yetkinin (MÖHUK m. 46) tesisindeki yerine ilişkindir. Bu konudaki inceleme, sigorta tahkim komisyonuna ilişkin kurallar getiren SK m. 30 hükmünün gerekçesinden yola çıkılarak yapılmalıdır. Gerekçede, sigortacılık alanında ihtisas mahkemelerinin olmaması, yargılamanın uzun sürmesi ve masraflı olması sigortalının mağduriyetine sebebiyet vereceği belirtilmiştir. Devamında ise, sigortalının bu mağduriyeti yaşamamak için, karşı tarafın önerdiği tazminatı kabul etmek durumunda kaldığı; bu durumun ise sigorta sektörüne duyulan güveni zedelediği ifade edilmiştir. Görüldüğü

üzere, sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânı, sigortalının, sigorta ettirenin veya lehdarın korunması amacı ile getirilmiş olup; bu amaç, uyumsuzluğun yabancı unsurlu olup olmadığına göre farklılık arz etmeyecektir. Bu nedenle, yabancı unsur taşıyan sigorta sözleşmelerinin tarafı olan sigorta şirketinin sigorta tahkim komisyonuna üye olması hâlinde; sigorta ettirenin, sigortalının veya lehdarın, MÖHUK m. 46 uyarınca yetkili olan Türk mahkemelerinde dava açmak yerine sigorta tahkim komisyonuna başvuru imkânı olduğu kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

“Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Üzerine Düşünceler”, **MHB**, C. III, S. 2, 1982.

“Türk Mahkeme Kararları”, **MHB**, C. II, S. 1, 1982, s. 35 – 36.

Abbott, R. T., (1985), “The Emerging Doctrine of Forum Non Conveniens: A Comparison of the Scottish, English and United States Application”, **Vand. J. Transnat’l L.**, C. 18, S. 1, s.111 – 147.

Ahmed, M., “BREXIT and English Jurisdiction Agreements: The Post-Referendum Legal Landscape” (Çevrimiçi) <https://poseidon01.ssrn.com/delivery.php?ID=490074106114120085125092001021089104041021014087045043087028005025125099014084001075048120001122008096009116096070082006026083008007035089016084091079082065009031120024034042093093017074097065124115027105119124119105085102073025109106097064122081115007&EXT=pdf>, Erişim: 07 Eylül 2020.

Aikens, R., Dinsmore, A., (2016), “Jurisdiction, Enforcement and Te Conflict of Laws in Cross-Border Commercial Disputes: What Are the Legal Consequences of Brexit?”, **European Business Law Review**.

Akbulut, P. E., (2010), “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Aile Hukukuna İlişkin İhtilaflarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi ile Bu Kuralların 5718 Sayılı MÖHUK’a Etkisi”, **DEÜHFD**, C. XII, s.1053 – 1072.

Akıncı, Z., (2002), *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Sözleşmesine Dayanan Yabancı Derdestlik*, Ankara: Seçkin Yayıncılık. (Yabancı)

Akıncı, Z., (2020), *Milletlerarası Tahkim*, 5. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık. (Tahkim)

Akipek, J., Akıntürk, T., Ateş, D., (2018), *Eşya Hukuku*, 2. bs., İstanbul: Beta Basım. (Eşya)

Akipek, J. G., Akıntürk, T., Ateş, D., (2019), *Türk Medenî Hukuku, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku*, 15. bs., İstanbul: Beta Basım. (Medeni)

Akıntürk, T., Ateş, D.,(2020), *Türk Medenî Hukuku, Aile Hukuku İkinci Cilt*, 22. bs., İstanbul: Beta Basım.

Altuğ, Y.,(1979), *Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi*, 2. bs., İstanbul, Sermet Matbaası. (Yargı Yetkisi)

Altuğ, Y., (1983), *Türk Milletlerarası Usul Hukuku (Devletler Hususi Hukukunda Yargı Yetkisi)*, 3. bs., İstanbul: Fakülteler Matbaası. (Milletlerarası)

Ansay, Ş., (1960), *Hukuk Yargılama Usulleri*, 7. bs., Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası.

Arkan, S., (1979), “Karayolu İle Eşya Taşınmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Uygulanma Koşulları ve Taşıyıcının Sorumluluğunu Düzenleyen Hükümleri (TTK İle Karşılaştırmalı Bir İnceleme)”, **BATIDER**, C. X, S. 2, s.397 – 414. (Karayolu)

Arkan, S., (2019), *Ticarî İşletme Hukuku*, 25. bs., Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü. (Ticaret)

Arslan, İ., (2014), *Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E., (2018), *Medenî Usul Hukuku*, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Usul)

Arslan, R., Yılmaz, E., Taşpınar Ayvaz, S., Hanağası, E., (2018), *İcra ve İflâs Hukuku*, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (İcra)

Aygün, M., Çağlayan Aygün, G., (2018) “Çocuk Nafakası ve Diğer Aile Nafaka Türlerinin Uluslararası Tahsiline İlişkin La Haye Sözleşmesi”, **İNÜHFD**, C. IX, S. 2, s.71 – 102.

Bayraktaroğlu Özçelik, G., (2014), “Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini”, **AÜHFD**, C. LXIII, S. 4, s.833 – 878. (Tüketici)

Bayraktaroğlu Özçelik, G., (2015 – 2016), “International *Lis Pendens* as a Contemporary Problem of Turkish International Civil Procedure”, **YPIL**, C. XVII, s.217 – 231. (International)

Bayraktaroğlu Özçelik, G., (2016), *Milletlerarası Usûl Hukukunda Paralel Davalar*, Ankara: Yetkin Yayınları. (Dava)

Berki, O.F., (1966), *Devletler Hususî Hukuku*, C. II, 6. bs., Ankara: Güzel Sanatlar Matbaası.

Bilge, N., Önen, E., (1978), *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*, 3. bs., Ankara: Sevinç Matbaası.

Bonomi, A., (2002), The Influence of Swiss Private International Law on the Italian Codification, **IJLI**, C. XXX, S. 2, s.244 – 255.

Borchers, P. J., (1992), “Comparing Personal Jurisdiction in the United States and the European Community: Lessons for American Reform”, **AJCL**, C. XL, S. 1, s.121 – 157.

Bouderhem, R., (2010), “Les Conflicts De Juridictions En Matiere De Societes Commerciales En Droit International Prive Francais – Conflicts of Jurisdiction as Regards Trading Companies in French Private International Law”, **IBLJ**, S. 1, s.55 – 70.

Bozer, A., Göle, C., (2018), *Ticari İşletme Hukuku*, 5. bs., Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Browne, O., Seelmann-Eggebert, S., Watret, T., “What Rules Will Apply to Jurisdiction and the Enforcement of Judgments After Brexit?”, (Çevrimiçi) <https://www.latham.london/2020/05/what-rules-will-apply-to-jurisdiction-and-the-enforcement-of-judgments-after-brexit/>, Erişim: 12 Temmuz 2020.

Budak, A.C., (2013), “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Görev, Yetki ve Yetki Sözleşmesi (HMK m.5-19) Konularında Getirdiği Yenilikler”, **Bankacılar Dergisi**, Özel Sayı, s.42 – 61. (Yetki)

Budak, A. C., (2013), “Sigortacılıkta Tahkim Sigortacılık Kanunu’nun 30. Maddesi, HMK’nun Yürürlüğe Girmesi ve 6327 Sayılı Kanun Değişikliğinden Sonra Nasıl Yorumlanmalıdır?”, **Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi**, C. 3, S. 2. (Sigorta)

Can, M., (2018) *Türk Özel Sigorta Hukuku*, C. I, Ankara: Adalet Yayınevi.

Canbeldek Akın, Ö., (2019), *Milletlerarası Derdestlik (Lis Pendens)*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Carsten Gerner – Beuerle, Mathias Siems, “The Private International Law of Companies in Germany”, s. 1 – 35, (Çevrimiçi)

Clermont, K.M., Palmer, J.R.B., (2016), “Exorbitant Jurisdiction”, **MLR**, C. LVIII, S. 2, s.474 – 505.

Coffin, C., Wood, P., (2016), “Can you bring a claim in the English court?”, (Çevrimiçi) <https://www.withersworldwide.com/en-gb/insight/article/pdf/4577>, 11 Temmuz 2020.

Commentary On The Convention Of 19 May 1956 On The Contract For The International Carriage Of Goods By Road (CMR), United Nations, (1975), (Çevrimiçi) <http://folk.uio.no/erikro/WWW/cog/commentaryCMR.pdf>, 24 Mayıs 2020.

Cornec, A., Losson, J., (2010), “French Supreme Court Restates Rules on Jurisdiction, Recognition and Enforcement of Foreign Decisions in Matrimonial Matters: A New Chance for Old Cases”, **Family Law Quarterly**, C. XLIV, S. 1, s.83 – 94.

Cuniberti, G., (2012), “Article 14 Code Civil Comports with the French Constitution”, (Çevrimiçi), <http://conflictoflaws.net/2012/article-14-code-civil-comports-with-the-french-constitution/>

Çelikel, A., (1997), *Milletlerarası Usul Hukuku*, 5. bs., İstanbul: Beta Basım.

Çelikel, A., Erdem, B., (2020), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 16. bs., İstanbul: Beta Yayıncılık.

Çelikel, A., Nomer, E., Giray, F. K., Esen, E., (2020), *Devletler Hususi Hukuku (Milletlerarası Özel Hukuk) Çözümlemiş Örnek Olaylar – Seçilmiş Mahkeme Kararları*, 15. bs., İstanbul: Beta Basım.

Çiçekli, B., (2005), “Yabancı Unsurlu Boşanma Davalarında Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi”, **TBBD**, S. 56, s.239 – 259.

Çörtoğlu Koca, S., (2016), “Boşanma, Ayrılık ve Evliliğin Butlanı Davaları İle Velâyete İlişkin Davalarda Milletlerarası Yetki Sorunu”, **GÜHFD**, C. XX, S. 2, s.209 – 268. (Boşanma)

Çörtoğlu Koca, S., (2016), “Evliliğe ve Ebeveyn Sorumluluğuna İlişkin Konularda Milletlerarası Yetki ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel II-A Tüzüğü (AT 2201/2003)”, *Avrupa Birliği Usul Hukuku*, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, s. 234 – 278, Ankara: Adalet Yayınevi. (Ebeveyn)

Çörtoğlu Koca, S., (2016), *Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi (İş, tüketici ve Sigorta Sözleşmeleri)*, Ankara: Yetkin Yayınları. (Zayıf Taraf)

Dardağan, E., (2005) *Milletlerarası Usul Hukukunda “Aşkın Yetki” Kavramı*, Ankara: Siyasal Kitabevi. (Aşkın Yetki)

Dardağan, E., (2005) “*Milletlerarası Yargı Yetkisi Kurallarının Sanal Ortama Uygulanması: Amerikan Hukukuna Bakış*”, **KÜHFD**, S. 5, s.81 – 121. (Yargı Yetkisi)

De Winter, L. I., (1969), “Nationality or Domicile? The Present state of affairs”, **Recueil des Cours de l’Académie de droit international de La Haye**, C. CXXVIII,, s.346 – 503.

Demirkol, B., (2018), *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Doğan, V., (2018), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 15. bs., Ankara: Savaş Yayınevi. (Vatandaşlık)

Doğan, V., (2020), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 7. bs., Ankara: Savaş Yayınevi. (Milletlerarası)

Dural, M., Ögüz, T., (2019), *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 20. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi.

Dural, M., Ögüz, T., Gümüş, M.A., (2020), *Türk Özel Hukuku Cilt III, Aile Hukuku*, 15. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ekmekçi, Ö., Özeker, M., Atalı, M., Seven, V., (2019), *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, 2. bs., İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. (Tanınma ve Tenfiz)

Ekşi, N., (1996), *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, İstanbul: Beta Yayıncılık. (Milletlerarası Yetki)

Ekşi, N., (1999), “Devletler Özel Hukukunda Aşırı Yetki Kuralları”, *Prof. Dr. Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan*, İstanbul: Beta Basım, s.247 – 258. (Aşırı Yetki)

Ekşi, N., (2000), *Yabancı Gemilerin İhtiyati Haczi*, İstanbul: Beta Basım. (Gemi)

Ekşi, N., (2010), “Yabancı Mahkemenin “Aşırı” Yetkisinin Tenfiz Mahkemesi Tarafından Denetlenmesi (5718 Sayılı MÖHUK md. 54/b)”, **İKÜHFD**, C. IX, S. 2, s.26 – 70. (Yabancı Mahkeme)

Ekşi, N., (2013), *Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İstanbul: Beta Basım. (Tanıma)

Ekşi, N., (2013), *Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Miras Hukuku*, İstanbul: Beta Basım. (Miras)

Ekşi, N., (2018), Nuray Ekşi, *Milletlerarası Özel Hukuk I Pratik Çalışma Kitabı*, 4. bs., İstanbul: Beta Basım. (Pratik)

Ekşi, N. (2018), “Yargıtay Uygulamasında Vesayete İlişkin Yabancı Kararların Tanınması Davalarında Karşılaşılan Sorunlar”, **MHB**, C. XXXVIII, S. 1, s.41 – 83. (Vesayet)

Elçin, D., (2018), “Zayıf Tarafın Korunmasını Amaçlayan Milletlerarası Yetki Kuralları”, *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Ed.: Feriha Bilge Tanrıbilir, Gülce Gümüşlü Tunçağıl, Ankara: Adalet Yayınevi, s.562 – 590. (Zayıf Taraf)

Elçin, D., (2018), Vesâyet ve Kısıtlılık Kararı Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması, **AÜHFD**, C. LXVII, S. 2, s. 279 – 354. (Vesâyet)

Erdem, B., (1997), “Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Yetkisi ve Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında 1968 Tarihli Brüksel Anlaşması’nın Hükümlerinin Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetki Kuralları ile Karşılaştırılması” **MHB**, C. XVII, S. 1 – 2, 1997, s.183 – 216. (Hukuki)

Erdem, B., (2002), “22.11.2001 Tarihli ve 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Türk Mahkemelerinin Yetkisine İlişkin Kurallar ve Bu Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi”, **MHB**, C. XXII, S. 2, s.149 – 181. (Medeni Kanun)

Erdem, B., (2019), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 7. Bs., İstanbul: Beta Basım. (Vatandaşlık)

Erdoğan, E., (2015), “Medeni Usûl Hukukunda Yabancılık Unsuru ve Sonuçları” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.

Eren, F., (2016), *Mülkiyet Hukuku*, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Mülkiyet)

Eren, F., (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 24. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Borçlar Genel)

Ersen Perçin, G., (2014), *Milletlerarası Özel Hukuk Bakımından Mal Rejimleri*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Erten, R., (2017), *Türklerin Kişi Hâllerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (MÖHUK m. 41)*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Esen, E., (2002) “Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Münhasır Yetki Kavramı”, **MHB**, C. XXII, S. 2, s.183 – 206.

Fitchen, J., (2015), “Art 1(2)(f)”, *The Brussels I Regulation Recast*, Ed.:Andrew Dickinson, Eva Lein, New York: Oxford University Press.

Gildeggen, R., Jochen L., (1987), *The New Conflict of Laws Code Provisions of the Federal Republic of Germany: Introductory Comment and Translation*, Ga. J. Int’l & Comp. L. C. XVII, S. 2, s.229 – 259.

Göğer, E., (1977), *Devletler Hususî Hukuku*, 4. bs., Ankara: Sevinç Matbaası.

Graziano, T.K., (2015), “Codifying European Union private international law: The Swiss Private International Law Act – a model for a comprehensive EU private international law regulation?”, *JPIL*, C. XI, S. 3, s.585 – 606.

Gümüşlü Tunçağıl, G., (2016), *Milletlerarası Özel Hukukta Sivil Hava Taşımacılığı Kazaları ve Taşıyıcının Hukukî Sorumluluğu*, Ankara: Yetkin Yayınları. (Sivil Hava)

Gümüşlü Tunçağıl, G., (2017), “Varşova ve Montreal Sözleşmeleri Kapsamında Milletlerarası Yetkili Mahkemenin Tayininde ‘İşyeri’ Kavramı” **ÇÜHFD**, C. II, S. 1, 2017, s.141 – 161. (İşyeri)

Güneysu Güngör, G., (1997), *Milletlerarası Özel Hukukta İflâs*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Güngör, G., (2000), *Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması*, Yetkin Yayınları: Ankara. (Tüketici)

Güngör, G., (2008), “The Principle of Proximity in Contractual Obligations: The New Turkish Law on Private International Law and International Civil Procedure”, **ALR**, C. 5, S. 1, 2008, s.1 – 21. (Contractual)

Güngör, G., (2019), *Tâbiyet Hukuku*, 7. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Tâbiyet)

Halpern, J. (1983), “ “Exorbitant Jurisdiction” and the Brussels Convention: Toward a Theory of Restraint”, **Yale J. Int’l L.**, C. IX, S. 2, s.369 – 387.

HMK Hükümet Gerekçesi, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0574.pdf>.

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3355688, 30.08.2019.

Huysal, B., (2005), *Devletler Özel Hukukunda Velâyet*, İstanbul: Legal Yayıncılık. (Velâyet)

Huysal, B. (2011), “Yabancı Mahkemenin Dava ve Taraflar ile Gerçek Bağlantısının Tanıma ve Tenfiz Üzerindeki Etkisi”, **GÜHFD**, C. VIII, S. 1, s.467 – 502. (Gerçek Bağlantı)

İmre, Z. (1973), “İkâmetgah Kavramı ve Buna İlişkin Meseleler”, *50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk*, İstanbul: Fakülteler Matbaası, s.205 – 231.

İrge Erdoğan, B., (2018), 5718 Sayılı MÖHUK Uyarınca Tenkis Davasında Uygulanacak Hukukun Kamu Düzeni Bakımından Değerlendirilmesi ve Yetkili Mahkeme”, **DEÜHFD**, C. XX, S. 1, s.397 – 430. (Tenkis)

İrge Erdoğan, B., (2019), “Uluslararası Şirketler Topluluğunda Hâkim Şirket ile Bağlı Şirket Arasında Doğabilecek Sorumluluk Davalarında Uygulanacak Hukuk ve Yetkili Mahkeme”, **UTTHD**, C.VIII, s.117 – 142. (Şirket)

Özer Kabukçuoğlu, F. D., (2012), *Sigortacılık Kanunu Şerhi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Karademir Aydemir, D., (2019), *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi*, 2. bs., Ankara: Adalet Yayınevi.

Karrer, P. A., Arnold, K. W., Patocchi, P. M., (1994), *Switzerland’s Private International Law*, 2. bs., Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers.

Kılıçoğlu, A. M., (2017), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, 21. bs., Ankara: Turhan Kitabevi. (Borçlar)

Kılıçoğlu, A. M., (2019), *Medeni Hukuk*, 3. bs., Ankara: Turhan Kitabevi. (Medeni)

Kırlı Aydemir, D.D., (2013), Deniz Defne Kırlı Aydemir, *Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Konuralp, C.S., (2013), “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre İhtiyati Tedbirler”, **İÜHF**, C. LXXI, S. 2, s.225 – 274.

König, W., (1990), “Translation of Legal Texts: Three English Versions of the Swiss Federal Statute on Private International Law”, **MJIL**, C. XI, S. 4, 1990, s.1294 – 1300.

Kruger, T., (2010), *Civil Jurisdiction Rules of the EU and Their Impact on Third States*, New York: Oxford University Press.

Kuru, B., (2001), *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C: I, 6. bs., İstanbul: Demir Demir Yayıncılık. (Hukuk Muhakemeleri I)

Kuru, B., (2001), *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, C: II, 6. bs., İstanbul: Demir Demir Yayıncılık. (Hukuk Muhakemeleri II)

Kuru, B., (2018), *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku*, 2. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Medeni Usul)

Kuru, B., (2018), *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku*, 2. Bs., y.y.: Yetkin Yayınları. (İcra)

Magnus, U., (2007), “Introduction”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Sellier European Law Publishers: Germany.

Mankowski, P., (2007), “Art. 5”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Sellier European Law Publishers: Germany.

Mardirosian, H. E., (2004), “VII. Forum Non Conveniens”, **Loy. L.A.L. Rev.**, C. 37, S. 1643, 2004, s.1643 – 1685.

Mesci, B., (2016), “Cmr’nin Türk Hukukundaki Yeri ve 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun ile İlişkisi”, **İKÜHFD**, C. XV, S.1, s.867 – 892.

Meray, S., (1968), *Devletler Hukukuna Giriş*, C.1, 3. bs., Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Merrett, L., Barnard, C., (2020), “Farewell Lugano?”, (Çevrimiçi) <https://ukandeu.ac.uk/farewell-lugano/>, 13 Temmuz 2020.

Michaels, R., (2007), “Some Fundamental Jurisdictional Conceptions as Applied in Judgment Conventions”, *Conflict of Laws in a Globalized World: A Tribute To Arthur Von Mehren*, Ed.: Eckart Gottschalk, Ralf Michaels, Giesela Rühl, Jan von Hein, Cambridge: Cambridge University Press, s.29 – 62.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Milletlerarası Usul Hukuku Kanunu Ön Tasarı: Sempozyum, Yay. Haz.: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, (1976), İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Danışma Meclisi S. Sayısı 100, (1981) (Çevrimiçi) http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/DM_/d02/c004/dm_02004071ss0100.pdf.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Bakanlığı Raporu, s. 1, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0337.pdf>.

Mills, A., (2017), *Cheshire, North & Fawcett: Private International Law*, Ed.: Paul Torremans, 5. bs., New York: Oxford University Press, s.323 – 390.

Mollamahmutoğlu, H., Astarlı, M., Baysal, U., (2014), *İş Hukuku*, 6. bs., Ankara: Turhan Kitabevi.

Morris, J.H.C., McClean, D., Abou – Nigm, V.R., (2016), *The Conflict of Laws*, 9. bs., London: Sweet & Maxwell – Thomson Reuters.

News Story, “Support for the UK’s intent to accede to the Lugano Convention 2007”, (Çevrimiçi) <https://www.gov.uk/government/news/support-for-the-uks-intent-to-accede-to-the-lugano-convention-2007>, 12 Temmuz 2020.

Nomer, E., (1967), *Devletler Hususi Hukukunda Nafaka*, İstanbul: Cezaevi Matbaası. (Nafaka)

Nomer, E., (1973), “Yabancıların Ahkâmı Şahsiyesi (Statut Personnel) ve Terekesi ile İlgili İhtilâflarda Türk Kanunlar İhtilâfi Sisteminin Gelişimi”, *50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk*, İstanbul: Fakülteler Matbaası, s.495 – 527. (Yabancı)

Nomer, E., (1974), “Devletler Hususi Hukukunda Milletlerarası Yetki Mefhumu”, *İÜHFİM*, C. XL, S. 1- 4, s.393 – 426. (Milletlerarası Yetki)

Nomer, E., (1982), “Ehliyetsizlik Sebebi İle Almanya’daki Gayrimenkuller İçin Vasiyetin İptali”, *MHB*, C. I, S. 2, s.61 – 63. (Vasiyet)

Nomer, E., (1983), “Türklerin Kişi Hallerine İlişkin İhtilafları ve Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi”, *MHB*, C. 3, S. 1, s.11 – 14. (Kişi)

Nomer, E., (2003), “Yabancı Mahkeme İlamlarının Tenfizinde Mahkemenin Yetkisi ve Kamu Düzeni”, *MHB*, C. XXIII, S. 1 – 2, s.565 – 578. (Kamu Düzeni)

Nomer, E., (2011), “İflas Davalarında Milletlerarası Yetki Anlaşmaları”, *İBD*, C. LXXXV, S. 6, 2011, s.3 – 11. (İflas)

- Nomer, E., (2017), *Türk Vatandaşlık Hukuku*, 23. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi. (Vatandaşlık)
- Nomer, E., (2018), *Devletler Hususi Hukuku*, 22. bs., İstanbul: Beta Yayıncılık. (Devletler Hususî)
- North, P., (1993), *Essays in Private International Law*, New York: Clarendon Press.
- Nuyts, A., (2015), “Art 1(2)(a)”, *The Brussels I Regulation Recast*, Ed.:Andrew Dickinson, Eva Lein, Oxford University Press: New York.
- Oğuzman, M. K., Öz, M. T., (2019), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, C. I, 17. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Oğuzman, K., Seliçi, Ö., Oktay –Özdemir, S., (2017), *Eşya Hukuku*, 20. bs., İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö., Oktay – Özdemir, S., (2019), *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 18. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi. (Kişiler)
- Özdemir Kocasakal, H., (2003), *Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti*, İstanbul: Vedat Kitapçılık. (Elektronik)
- Özdemir Kocasakal, H., (2014), “Milletlerarası Yetki Anlaşmalarının İflas Davası Üzerindeki Etkilerine İlişkin Bir Yargıtay Kararının Değerlendirilmesi”, **DEÜHFD**, C. XVI, s.2295 – 2318. (İflas)
- Özel, S., (2004), *Uluslararası Alanda Medya ve İnternette Kişilik Hakkının Korunması*, Ankara: Seçkin Yayıncılık. (Uluslararası)
- Özel, S. (2012), “Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, **BÜHFKHHD**, C. VIII, S. 91 – 92, 2012, s.7 – 37. (Haksız Fill)
- Özel, S., (2019), “Yabancılık Unsuru Taşıyan Bireysel İş Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi: MÖHUK m. 44”, **BÜHFD**, C. XIV, S. 179 – 180, s.1351 – 1382. (İş)
- Özel, S., (2019), “Arabuluculuk Sonucunda Yapılan Milletlerarası Sulh Anlaşmaları Hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: Singapur Konvansiyonu”, **MÜHFHAD**, C. 25, S. 2, 2019, s.1190-1210. (Singapur)
- Özkan, I., (2003), *Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi*, y.y.: Naturel Yayıncılık. (Mutad Mesken)

Özkan, I. (2016), “Hukuki ve Ticari Konularda Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi ile Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Brüksel I Bis Recast Tüzüğü (AB 1215/2012)”, *Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku*, Ed.:Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, s.25 – 99, Ankara: Adalet Yayınevi. (Brüksel)

Pazarcı, H., (2005), *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap*, 8. bs., Ankara: Turhan Kitabevi.

Pecanitez, H., Atalay, O., Özekes, M., (2018), *Medenî Usûl Hukuku*, 6. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Rogerson, P., (2000), “Habitual Residence: The New Domicile”, **Int’l & Comp. L.Q.**, C. XLIX, S. 1, s.86 – 107. (Habitual)

Rogerson, P.,; (2007), “Art. 1”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Sellier European Law Publishers: Germany. (Commentaries)

Sakmar, A., (1976), *Devletler Hususi Hukukunda Boşanma*, İstanbul: Fakülteler Matbaası. (Boşanma)

Sakmar, A., (1982), *Yabancı İlamların Türkiye’deki Sonuçları*, İstanbul: Fakülteler Matbaası. (İlam)

Sargın, F., (1996), *Milletlerarası Usûl Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, Ankara: Yetkin Yayınları. (Yetki)

Sargın, F., (2019), “Yabancı Unsur İçeren İş Sözleşmelerinden Doğan Ya Da Ticarî Dâva Konusu Olan Hukukî Uyuşmazlıkların Çözümünde Dâva Şartı Arabuluculuk”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 4, s. 207 – 238. (Arabuluculuk)

Sarıöz, A. İ., (2012), “HMK’nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükmün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, **MÜHFD**, C. XI, S. 1, s.155 – 138.

Schulze, H. C. A.W., (2001), “Forum Non Conveniens in Comparative Private International Law”, **African L. J.**, C. 118, S. 4, s.812 – 830.

Serozan, R., (2016), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler: İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme*, C. III, 7. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi. (Borçlar Genel)

Serozan, R., (2018), *Medeni Hukuk*, 8. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Seviğ, M. R., (1941), *Türkiye Cumhuriyeti Kanunlar İhtilafı Kaidelerinin Sentezi*, İstanbul: Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası. (Kaide)

Seviğ, V. R., (1963), “Ahkâmı Şahsiye Davalarında Türk Mahkemesinin Yetkisi”, **İÜHF**, C. XXIX, S. 4, s.996 – 1018. (Ahkâmı)

Seviğ, V., (1973), “Kanunlar İhtilafının Türkiye Cumhuriyetinde Gelişmesi”, 50. Yıl Armağanı Cumhuriyet Döneminde Hukuk, İstanbul, Fakülteler Matbaası, s.463 – 494. (Kanunlar İhtilafı)

Sirmen, K.S., (2016), “Mirasa İlişkin Meselelerde Yargı Yetkisi, Uygulanacak Hukuk, Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi ile Mirasa İlişkin Resmi Belgelerin Kabulü ve Avrupa Miras Belgesinin Oluşturulmasına Dair Tüzük (AB 650/ 2012)”, Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, s.453 – 511, Ankara: Adalet Yayınevi.

Sirmen, L., (2019), *Eşya Hukuku*, 7. bs., Ankara: Yetkin Yayınları.

Süral, C., (2007), *Avrupa Birliği’nde Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*, İzmir: Güncel Yayınevi. (Avrupa Birliği)

Süral, C., (2012), “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, **TBBD**, S. 100, s.167 – 216. (Milletlerarası)

Süral, C., (2016), “*Nafaka Yükümlülükleri Konusunda Milletlerarası Yetki, Uygulanacak Hukuk ve Söz konusu Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Konsey Tüzüğü (AT 4/2009)*”), Ed.: Işıl Özkan, Ceyda Süral, Uğur Tütüncübaşı, s.595 – 608, Ankara: Adalet Yayınevi. (Nafaka)

Süzek, S., (2019), *İş Hukuku*, 18. bs., İstanbul: Beta Basım.

Süzen, B., (2016) *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Symeonides, S. C., (1989), “The New Swiss Conflicts Codification: An Introduction”, **AJCL**, C. XXXVII, S. 2, s.187 – 246.

Şanlı, C., (1986), “Türkiye’deki Gayrimenkullerle İlgili Bir Yabancı Boşanma Kararının Tenfizi”, **MHB**, C. VI, S. 1, s.45. (Gayrimenkul)

Şanlı, C., (1990) “Yabancı Veraset İlamlarının Türk Mahkemelerinde “Tanınması” veya “Delil” Olarak Kullanılması”, *Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan*, İstanbul: Bayrak Matbaacılık, s.291 – 307. (İlam)

Şanlı, C., (1992), *Uluslararası Sivil Havacılık Davalarında Mahkemelerin Yargı Yetkisi ve Uygulanacak Hukuk*, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları. (Sivil Havacılık)

Şanlı, C., (2016), *Hukuki Mütalaalarım*, İstanbul: Adalet Yayınevi. (Hukuki Mütalaalarım)

Şanlı, C., Esen, E., Ataman-Fıganmeşe, İ., (2018), *Milletlerarası Özel Hukuk*, 6. bs., İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Şit, B., (2009), “İnternet ve Milletlerarası Yetki”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, C.3, Ankara: Yetkin Yayınları, s.917 – 968.

Tan Dehmen, M., (2013), “Türk Vatandaşlarının Kişi Hallerine İlişkin Davalar Bakımından 5718 Sayılı MÖHUK’ta Kabul Edilen Yetki Kuralı”, **MHB**, C. XXXIII, S. 1, s.169 – 211.

Tanrıbilir, F.B., (1997), “Mirasa Uygulanacak Hukuka İlişkin Lahey Sözleşmesi”, **Prof. Dr. Yılmaz Altuğ’a Armağan**, **MHB**, C. XVII, S. 1 – 2, s.429 – 466. (Uygulanacak Hukuk)

Tanrıbilir, F.B., (2010), “5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un Genel Hükümlerinde Yapılan Değişiklikler Üzerine”, **TBBD**, S. 87, s.195 – 227. (Genel Hükümler)

Tanrıbilir, F.B., (2011), *Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları*, Ankara: Yetkin Yayınları. (Çocuk)

Tanrıbilir, F. B., (2013), “On Yıllık Süreçte Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu”, **UTTHD**, C. II, S. 1, 2013, s.69 – 97. (Yargıtay)

Tanrıbilir, F. B., (2018), “MÖHUK ve Mirasa İlişkin Bağlama Kuralının Uygulanmasında Öne Çıkan Hususlar”, *10. Yılında MÖHUK Sempozyumu*, Ed.: Feriha Bilge Tanrıbilir, Gülce Gümüşlü Tunçağıl, Ankara, Adalet Yayınevi, s.135 – 147. (Miras)

Tanrıver, S., (2007), *Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik*, Ankara: Adalet Yayınevi. (Derdestlik)

Tanrıver, S., (2008), “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı’nın 1 İlâ 122. Maddelerinde Yer Alan Temel Düzenlemeler ve Bunların Genel Çerçeve Değerlendirilmesi”, **AÜHFD**, C. LVII, S. 3, s.635 – 664. (Tasarı)

Tanrıver, S., (2018), *Medenî Usûl Hukuku*, C. I, 2. bs., Ankara: Yetkin Yayınları. (Medenî Usûl)

Taş Korkmaz, H., (2013), “6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Görev, Yetki ve Yargı Yeri Belirlenmesine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, **YÜD**, S. 8 (Özel Sayı), s.1753- 1818.

Tiryakioğlu, B., (2012) “Türklerin Kişi Hallerine İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi”, *Prof. Dr. Tuğrul Arat’a Armağan*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Turhan, T., (1990), “İsviçre Devletler Özel Hukuku Federal Kanununda Sözleşmeden Doğan Borçlara Uygulanacak Hukuk ve Türk Hukuku”, **AÜHFD**, C. XLI, S. 1, s.119 – 149.

Turhan, T., Tanrıbilir, F. B., (2017), *Vatandaşlık Hukuku*, 4. bs., Ankara: Yetkin Yayınları.

Tütüncübaşı, U., (2014), *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması*, İstanbul: Adalet Yayınevi.

Uluocak, N., (1971), *Kanunlar İhtilâfi (Yasama Yetkisi Kuralları)*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Ulus Karataş, A. E., (2017), “Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İşbirliğine Dair 1996 tarihli Lahey Sözleşmesi ve Türk Milletlerarası Özel Hukukuna Etkisi”, **MHB**, C.XXXVII, S.2, s.911-1003.

Umar, B., (2014), *Hukuk Muhakemeleri Şerhi*, Ankara: Yetkin Yayınları.

Ünal, M., Başpınar, V., (2017), *Şekli Eşya Hukuku*, 9. bs., Ankara, Savaş Yayınevi, 2017.

Vischer, F., (1977), “Drafting National Legislation on Conflict of Laws: The Swiss Experience”, **LCP**, C. XLI, S. 2, s.131 – 145. (Drafting)

Vischer, F., (1992), *General Course on Private International Law*, , C. XXXII, Hague Academy of International Law. (General Course)

Vlas, P., (2007), “Art. 2”, *European Commentaries on Private International Law*, Ed.: Ulrich Magnus, Peter Mankowski, Germany: Sellier European Law Publishers.

Yağcıoğlu, K.M., (2018) “Yeni İş Mahkemeleri Kanunu Uyarınca Arabuluculuk ve Arabuluculuğun İş Yargılamasına Etkileri”, **DEÜHFD**, C. XX, S. 2, s.457 – 486.

Yeşilova, B., (2008), *Milletlerarası Ticari Tahkimde Nihai Karardan Önce Mahkemelerin Yardımı ve Denetimi*, İzmir: Turhan Kitabevi.

Yılmaz, E., (1999), “İfa Yeri Mahkemesinin Yetkisi (Yargıtay’ın Bir Kararı Münasebetiyle)”, *Prof. Dr. Faruk Erem Armağanı*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını, s.963 – 979.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim: İSTEMİ, Zeynep

Uyruğu: T.C.

Doğum Tarihi ve Yeri: 30/09/1993 - Ankara, Türkiye

E-posta: zeynepistemi@gmail.com

EĞİTİM

Yıl	Derece	Üniversite
2012-2016	Lisans	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi
2007-2011	Lise	İhsan Doğramacı Vakfı Özel Bilkent Lisesi

İŞ DENEYİMİ

Yıl	Yer	Pozisyon
2018- Halen	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı – Araştırma Görevlisi
2016 - 2018	Ankara Barosu	Avukatlık Stajı

YAYINLAR

Makale Başlığı	Dergi	Cilt / Sayı / Tarih
Devredilebilir Elektronik Kayıtlar Hakkında UNCITRAL Model Kanunu	Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Arş. Gör. Ceren DAMAR ŞENEL Armağanı	C. 5, S. 1, Cilt II, Nisan 2020

YABANCI DİL

İleri Düzey İngilizce